HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç

YAYIN YÖNETMENİ
EMİNE GÜRSOY NASKALİ

HAZIRLAYANLAR
ARZU ÖZTÜRK - ERHAN KIVANÇ

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944)
Kuyruklu yıldız altında bir izdivaç / Hüseyin Rahmi Gürpınar; hazırlayanlar: Arzu Öztürk, Erhan Kıvanç; yayın yönetmeni: Emine Gürsoy Naskali.--Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.

228 s.; 21 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 1378)

ISBN 978-975-17-4767-9

1. Türk Romanı 2. Türk Edebiyatı—Roman I. Öztürk, Arzu (haz.) II. Kıvanç, Erhan (haz.) III. Naskali, Emine Gürsoy (yayın yönetmeni) IV. e.a

813.317

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ

Yayın yönetmeni
Emine Gürsoy NASKALİ

Hazırlayanlar
Arzu ÖZTÜRK - Erhan KIVANÇ

Ankara, 2021

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 1378

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

*

Yayın yönetmeni:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Hazırlayanlar:

Dr. Arzu ÖZTÜRK – Erhan KIVANÇ

*

Metin denetimi:

TDK - Sevde GÜREL

*

Sayfa ve kapak tasarımı:

TDK - Mehmet GÜVEN

*

Birinci baskı: Ankara, Şubat 2021

ISBN: 978-975-17-4767-9

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No.: 217

06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: http://tdk.gov.tr

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

Sunuş • 7

Giriş • 31

Mukaddime • 33

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç • 37

Sunuş

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Yaşamı

Hüseyin Rahmi, 1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu.[1] Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi ancak babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüştiyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiyeye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre Adliye Nezareti Ceza Kaleminde memur, Ticaret Mahkemesinde aza mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemiyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllabi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Za-*

---

[1] Hüseyin Rahmi'nin hayatını anlatan en doyurucu kaynak: Abdullah Harmancı: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

man, *Vakit*, *Son Posta*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisine 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi.

Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

Yazarlığı

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır.

Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan "Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti" ve hemen ardından "İstanbul'da Bir Frenk" hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık*'ı (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: "Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat… Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. […] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenebilirsin ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle…

[…] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüzünlü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

— Ağlama… Ağlama, inandım… dedi."[2]

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazikçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."[3]

Romanlarındaki karakterler ve konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressamlar, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, iç güveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdiler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

---

2 *Şık* romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntıdır. [Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır (Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, 2005).]

3 Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir.

Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:[4]

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şıpsevdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı.*

2. Himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp.*

3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler*: Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi.*

4. Karı koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem.*

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu.*

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşıtları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar.*

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi.*

---

4 bk. Önder Göçgün: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları no.: 722, Kültür Eserleri Dizisi no.: 63.

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler*: Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

11. Tehditle para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkıyayı konu alan eserler: *Eşkıya İninde.*

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölüler Yaşıyor mu?*

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hâllerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuyucuyu son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Eserleri

Romanlar: *Ben Deli miyim?; Billur Kalp; Bir Muadele-i Sevda; Cadı; Can Pazarı; Cehennemlik; Deli Filozof; Dirilen İskelet; Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı?; Efsuncu Baba; Eşkıya İninde; Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?; Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür; Gulyabani; Hakka Sığındık; Hayattan Sayfalar; İffet; İnsanlar Maymun muydu?; Kaderin Cilvesi; Kesik Baş; Kokotlar Mektebi; Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç; Metres; Tesadüf; Mezarından Kalkan Şehit; Muhabbet Tılsımı; Mürebbiye; Namuslu Kokotlar; Nimetşinas; Ölüler Yaşıyor mu?; Ölüm Bir Kurtuluş mudur?; Sevda Peşinde; Şeytan İşi; Şık; Şıpsevdi; Son Arzu; Tebessüm-i Elem; Toraman; Tutuşmuş Gönüller; Utanmaz Adam.*

Hikâyeler: *Açlıktan Ölmemenin Çaresi; Ada Vapurunda; Aferin Hayrullah (=Bravo Hayrullah); Ahlak Humması; Allah Gönlüne Göre Versin; Annemin Ölümü; Asansör; Balta ile Doğuran Böyle Doğurur; Benim Babam Kimdir?; Bir Açın Ruznamesinden Birkaç Yaprak (=Bir Açın Günlüğünden Birkaç Yaprak); Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti; Bir Hafiyenin İtirafatı; Bir Muamma; Bir Oburun Mücadele-i Nefsiyesi; Bir Seyahat-ı Acibe (=İki Hödüğün Seyahati); Bugün Ne Yiyeceğiz?; Büyük Ana; Büyük Bir İbret Dersi; Büyük Bir Nedamet (=Büyük Bir Pişmanlık); Büyük Günah; Çocuğumun Babası; Çocuklara Yasak; Ecir ve Sabır; Er Kişi Niyetine; Erkeğe Galebe Reçetesi; Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Mütehassıs (=Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman); Eşkıya Oyunu; Eti Senin Kemiği Benim; Falaka; Fırkacı (=Partici); Galip ve Mağlup Vaziyeti (=Yenme ve Yenilme Durumu); Garip Kaldığımız Günlerde; Gönül Ticareti; Gugular; Hangisi Daha Zevkli?; Hattı İstiva (=Kadayıfçı Yusuf); Hayvanat Mitingi; Heybeliada Merkeplerinin Grevi; Horoza Ses Talimi (=Horoza Ses Eğitimi); İhtiyar Muharrir (=Yaşlı Yazar); İki Külhani Arasında; İki Loğusa; İmrenilecek Bir İntihar (=İmrenilecek Bir Ölüm); İstanbul'da Bir Frenk; İstanbul'un Esareti Günlerinden Bir Hatıra (=İstanbul'un Esirliği Günlerinden Bir Anı); Kadını Müdafaanın Cezası (=Kadını Savunmanın Cezası); Kadının Erkeğe Galabesi; Kadınlar Mebusu; Kadınlar Vaizi; Kanlı*

Eldiven; Katil Puse (=Öldüren Öpücük); Kayınpeder Kayınvalide Kendi Odalarında, Mahdum Bey Zevcesiyle Odasında (Kayınpeder-Kayınvalide; Kaynata-Kaynana); Kedi Yüzünden; Kedim Nasıl Öldü?; Kılıbık; Kıpti Düğünü; Kırço; Kiralık Vücut; Kocası için Deli Divane; Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım; Kumru ile Büyükhanımın Mükamelesi; Lakırdı Beynimizde (=Söz Aramızda); Lekeli Humma Şüphesi (=Lekeli Humma Kuşkusu); Melek Sanmıştım Şeytanı; Menekşe Kalfa'nın Müdafaanamesi; Meyhanede Hanımlar (Meyhanede Kadınlar); Mırnav... Mırnav; Misafir; Mutallaka (Boşanmış Kadın); Mübareğin Kuyruğu; Müslüman Mahallesinde Bu İş Olur mu?; Namusla Açlık Meselesi; Nasıl Dolandırıcı Oldum?; Nasıl Öldürdüler?; Nergis Hanım'la Fehmi Bey; Nurker Hanım'dan Mektup; Ölü Diri Getirir; Refia Hanım'ın Köftesi; Sahte Doktor; Samatya Tramvayında Topa Yirmi Kala; Sigarayı Nasıl Terk Ettim? (=Sigarayı Nasıl Bıraktım?); Sirkeci Lokantalarında İftar; Sokakta; Sonbahar Göçleri; Şıllıkla Züppe; Şehirde Bir Şekavet; Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor; Tensikat-ı Beytiye (=Evde Tensikat, Ev Masraflarını Kısıtlama); Ters Konuşma; Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir; Tosun; Tövbeler Tövbesi; Tünelden İlk Çıkış; Türkân Hanım'dan Mektup; Uçurumun Kenarında; Üç Misal; Varda İspanyol Geliyor!; Yanık Dolma; Yankesiciler (=El Elden Üstündür); Yankesiciler Kulübü; Yeni Diyojen; Zarafet ile Tekir; Zavallı Halime; Zavallı Katil; Zavallı Şair.

Kısa yazıları: *Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor; Bakkal Bodasaki'den Hüseyin Rahmi Bey'e Mektup; Balık Pazarı; Bir Maymunun İntiharı; Boykotajın Telakki-i Değeri; Dağların Şenliği; Döşekten Bir Sada (=Döşekten Bir Sesleniş); Gökten Köpek mi Yağıyor?; Halkın Saflığı; Hanımların Ökçesi - Beylerin Öfkesi; Hayat ve Ölüm; Heybeli Yangını; Horoz Ailesi Sinirli Hanımın Mektubu; İğneli Fıçı; İlk Orucum; İnsan Çekiştiren Eski Vaizler; Kanatsız Uçak Yelkensiz Gemi; Kanımızı Emenler; Karıncalarla Savaştayım; Pis Bir Vak'a; Taharet Meraklısı (=Temizlik Meraklısı); Üfürükçülüğüm; Yazarlar Nasıl Ölür?; Yeni Bir Gazetenin Çukur Düşünceleri.*

Hüseyin Rahmi'nin hikâye antolojileri: *Kadınlar Vaizi* (1920); *Meyhanede Hanımlar* (1924); *Namusla Açlık Meselesi* (1933); *Ka-*

til Buse (1933); *İki Hödüğün Seyahati* (1933); *Tünelden İlk Çıkış* (1934); *Gönül Ticareti* (1939); *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943); *Eti Senin Kemiği Benim* (1963).

Oyunlar: *Gülbahar Hanım* (kayıp); *Hazan Bülbülü; Kadın Erkekleşince; Tokuşan Kafalar; İki Damla Yaş.*

Sanat ve edebiyat konulu yazıları: *Cadı Çarpıyor; Şekavet-i Edebiyat.*

Derlemeler: *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*, 3 cilt (1899), *Sanat ve Edebiyat* (1972), *Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım* 1 (2001), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2* (2002), *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (2004), *Gazetecilikte Son Yazılarım 4* (2006).

Çeviri romanlar: Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan* (1889), *Bir Kadının İntikamı* (1891), *Batinyollu İhtiyar* (1891), Jules Arsène Arnaud Claretie'den *Paris'te Bir Teehhül* (1892), Alfred de Musset'den *Frederick ile Bernerette* (1896), Paul de Kock'tan *Biçare Bakkal* (1903).

Çeviri hikâyeler: *Arsızlık Eden Cezasını Bulur; Baba Kornil'in Mühim Bir Sırrı; Bir Sehv-i Rü'yet; Bir Zeki Rehnüma; Garip Bir Mektup; Hâlî Zamanı Olmayan Adam; Hasta Çocuk; İki Öksüz; Kedilenmek İlleti; Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster?; Münzevi Rahip (=Köşeye Çekilmiş Rahip); Ne Boş Hayal İmiş; Rahibin Merkebi (=Papazın Eşeği); Sadakat; Şeytanın Karısı; Zavallı Cambaz.*

Kaynaklar

ADIVAR, Halide Edib: "Hüseyin Rahmi'nin Eserleri Arasında I", *Akşam*: 1944, no.: 9151, 11 Nisan 1944.

ADIVAR, Halide Edib: "Hüseyin Rahmi'nin Eserleri Arasında II", *Akşam*: 1944, no.: 9152, 12 Nisan 1944.

ADIVAR, Halide Edib: "Hüseyin Rahmi'nin Eserleri Arasında III", *Akşam*: 1944, no.: 9153, 13 Nisan 1944.

ADIVAR, Halide Edib: "Hüseyin Rahmi'nin Eserleri Karşısında", *Yeditepe*: 1964, S 8, s. 6-7.

ADIVAR, Halide Edib: "Hüseyin Rahmi'nin Eserleri Karşısında", *Yeditepe*: 1964, S 9, s. 10-11.

ÂDİL, Fikret: "Hüseyin Rahmi", *Yeni İstanbul*: 7 Mart 1961.

ÂDİL, Fikret: "Türk Edebiyatının Büyük Kaybı", *Tanin*: 11 Mart 1944.

AHMED MİDHAT: "Muhâbere-i Aleniyye", *Tercüman-ı Hakikat*: 1888, no.: 2858, 2 Rebiü'l-âhir 1304/1888.

AKAGÜN, Oya: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Dört Romanında Dejenere Tipler*: Erzurum 1966, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans tezi.

AKBAL, Oktay: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeditepe*: Ağustos 1964, no.: 100.

AKBAL, Oktay: *Konumuz Edebiyat*: İstanbul 1974, Varlık Yayınevi, S 1817, s. 9-16.

AKGÜN, Adnan: "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümeleri VII: Hüseyin Rahmi Bey", *Yedi İklim*: Şubat 1993, S 35, s. 45.

AKTAŞ, Şerif: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Büyük Türk Klâsikleri*: 1990, Ötüken Neşriyat, C 10, s. 237-243.

AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: İstanbul 1995, İnkılap Kitabevi.

ALANGU, Tahir: "Hüseyin Rahmi'nin Romancılığı", *Değirmen*: Nisan 1944, Y 2, S 12.

ALANGU, Tahir: "Hüseyin Rahmi", *Ataç*: Ekim 1964, C 3, S 29-30, s. 3-7.

ALANGU, Tahir: "W. Shakespeare ile Hüseyin Rahmi", *Cumhuriyet*: 11 Haziran 1964.

ALANGU, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*: Milliyet Yayınları, C 2, s. 823-847.

ALÇİÇEK, Esin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeciliği*: İzmir 2010, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ALİ RAUF: "Hüseyin Rahmi Ne Bıraktı?", *Tanin*: 18 Mart 1944.

ALPASLAN, Gonca Gökalp: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri*: Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Turan: "Ölümünün 60. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Bugüne Yansıyanlar", *Hürriyet Gösteri*: Mart 2004, S 237, s. 26-29.

ALVER, Köksal: "Züppeliğin Sosyolojisi: Türk Romanında Züppe Tipler Örneği", *Hece*: Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, S 65-66-67, s. 252-266.

ARPAD, Burhan: "Hüseyin Rahmi'nin Romanları", *Türk Dili*: 1966, C 20, S 213, s. 197-199.

ATAY, Falih Rıfkı: "Hüseyin Rahmi'nin Ölümü", *Ulus*: 12 Mart 1944.

ATEŞ, Ömer; Yusuf ÇOTUKSÖKEN, "Popüler Edebiyat ve Hüseyin Rahmi", *Tema Larousse Tematik Ansiklopedi*: İstanbul 1993-1994, Milliyet Yayınları, s. 86-87.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: "Hüseyin Rahmi ve İnsanoğlu", *Yeni Adam*: 2 Ağustos 1945, no.: 553.

BANARLI, Nihat Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1948, C II, Millî Eğitim Basımevi, s. 1059-1062.

BAŞGÖZ, İlhan: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hayatı", *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

BAYBARS, Sudi: *Hüseyin Rahmi'nin Yarattığı Tipler*: İstanbul 1948, Türkiyat Enstitüsü Kitaplığı, no.: 320.

BEK, Kemal: "Hüseyin Rahmi ve Boş İnançlar", *Hürriyet Gösteri*: Şubat 1997, S 195, s. 77-79.

BEKİ, Akif: "'Utanmaz Adam' Nasıl Unutulur Arkadaş?", *Hürriyet*: 24 Haziran 2017.

BERKES, Mediha: "Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri", *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 539-552.

BERKES, Mediha: *"*Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Aile ve Kadın*", AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 3, s. 19-32.

BERKES, Niyazi: "Hüseyin Rahmi'nin Sosyal Görüşleri*", AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 1, S 3 (Mart-Nisan), s. 3-17.

BORATAV, Pertev Naili: "Hüseyin Rahmi'nin Romancılığı", *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 2, s. 205-212.

BOZOK, Hüsamettin: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Adam*: 13 Mart 1941, no.: 324-325.

BOZOK, Hüsamettin: "Gerçekler Uğruna Savaşan Bir Er", *Yeditepe*: 16-31 Mart 1961, no.: 39.

BOZOK, Hüsamettin: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeditepe*: 15 Mart 1951.

BOZOK, Hüsamettin: "Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Köy ve Köylü", *Yeditepe*: Ağustos 1964, S 100, s. 4-9.

COŞKUN, Nusret Safâ: "Hüseyin Rahmi'nin Ölümü", *Son Posta*: 10 Mart 1944.

ÇAMLIBEL, Faruk Nafiz: "Hüseyin Rahmi'yi Kaybettik", *Yedigün*: 20 Mart 1944, no.: 576.

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: "Büyük Romancı Hüseyin Rahmi", *Haber (Akşam Postası)*: 22 Mart 1944.

ÇEVİK, Dilek: *Mürebbiyelik ve Türk Romanında Mürebbiye Tipleri*: Konya 1999, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

DİMDİK, Pelin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*: İstanbul 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi.

DÖLEK, Sulhi: "Hüseyin Rahmi'de Mizah ve Toplumsal Eleştiri", *Güldiken*: Güz 2000, S 22.

DUMANOĞLU, Halil: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Kovan*: Mayıs 1944, S 10.

DURAN, Elif: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın*: İstanbul 2009, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi.

EMEKSİZ, Pelin Dimdik: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kahramanlarının ve Anlatıcı Olarak Yazarın Evlilik Hakkındaki Görüşlerinden Hareketle Türk-Osmanlı Toplumunda Evlilik Anlayışı", *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2017, s. 22-47.

EMEKSİZ, Pelin Dimdik: "Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk-Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu", *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2016, s. 24-39.

ENGİNÜN, İnci: "Hüseyin Rahmi ve Özel Eğitim", *Araştırmalar ve Belgeler*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları.

EREN, Abdurrahman Âdil, "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 22 Kasım 1936.

ERİŞENLER, Satı: "Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk", *Türk Dili*: 1966, Y 15, S 177, s. 586-591.

ERİŞENLER, Satı: "Hüseyin Rahmi'yi Okurken", *Dost*: Ocak 1965, Yeni Dizi, C 15, S 15.

ERİŞENLER, Satı: "Mürebbiye", *Türk Dili*: Ekim 1966, C XVI, S 181.

ERİŞENLER, Satı: "Nimetşinas", *Türk Dili*: Temmuz 1965, C XV, S 166.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet: *Türk Edebiyatı Tarihi*: Bakû 1925-1926, C I, 2. hisse, Azer Neşriyat.

ERTEM, Sadri: "Halkın San'atkârı Hüseyin Rahmi", *Kurun*: 19 Mayıs 1937.

ES, Hikmet Feridun: "Bizdeki Roman Kahramanları", *Akşam*: 15 Eylül 1936.

ES, Hikmet Feridun: "Tanımadığımız Meşhurlar: Bilmediğimiz Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 12, 13, 14, 16, 17 Aralık 1944.

ESATOĞLU, Hakkı Selâhaddin: "Hüseyin Rahmi ve Gerçekçi Edebiyat", *Edebiyat Postası*: 15 Haziran 1950, Y 1.

ESEN, Nüket: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın İki Romanında Anlatım Teknikleri", *Kuram Kitap*: 11 Mayıs 1996, s. 51-62.

ESEN, Nüket: *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*: İstanbul 1990, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

FAHRİ, B., "Edebiyat Bahisleri: Hüseyin Rahmi", *Milliyet*: 21 Haziran 1932.

FELEK, Burhan: "Kalem Âleminin Kaybettiği Büyük Kıymet: Üstat Hüseyin Rahmi", *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.

FETHİ NACİ: *40 Yılda 40 Roman:* 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

FIRÇA: "Üstad Hüseyin Rahmi", *Karikatür*: 29 Şubat 1936.

GARİPER, Cafer: "Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*: Ankara 2005, ed.: Ramazan KORKMAZ, Grafiker Yayıncılık, s. 41-79.

GERÇEK, Selim Nüzhet: "Hüseyin Rahmi ve Eserleri", *İstanbul*: 1 Nisan 1944, S 9.

GEZGİN, Hakkı Süha: "Edebi Portreler - Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, S 10, , s. 5.

GEZGİN, Hakkı Süha: "Hüseyin Rahmi de Gitti", *Vakit*: 10 Mart 1944.

GÖÇGÜN, Önder: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Çocuklar", *Türk Dili*: 1985, S 400, s. 228-235.

GÖÇGÜN, Önder: "Ölümünün Otuzuncu Yıldönümünde Hüseyin Rahmi", *Hisar*: Mart 1974, C 14, S 123, s. 6-7.

GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖKMAN, Muzaffer: *Hüseyin Rahmi Gürpınar - Açıklamalı Bibliyografya*: İstanbul 1966, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GÖVSA, İbrahim Alâaddin: "Hüseyin Rahmi", *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*: 1943, s. 753-754.

GÜLER, Cemal Nâdir: "Türk Mizah San'atı Bir Ustasını Kaybetti", *Amcabey*: 18 Mart 1944, C 3, S 68.

GÜNGÖR, Selâhaddin: "Hüseyin Rahmi'nin Yarım Asırlık Dostu Kitabçı Hilmi Anlatıyor", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre Hayat", *Yücel*: Temmuz 1944, C XVII, Y 10, S 99.

GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre San'atkârın Cemiyet İçindeki Yeri ve Rolü", *Yücel*: Şubat 1941, C 12, S 72.

GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi: *Gazetecilikte Son Yazılarım 2*: İstanbul 2002, Özgür Yayınları.

GÜVEMLİ, Zâhir: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Vakit*: 12 Mart 1944.

GÜZELCE, Ilgaz: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın Tipleri ve Kadın Eğitimi Unsuru*: İzmir 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

HARMANCI, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

HAYRİ, Alp: "Üstadın Ölümünden Evvelki Günlere ve Ölümü Gününe Ait Hâtıralar", *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.

HIZARCI, Suat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Sanatı, Eserleri*: İstanbul 1964, Varlık Yayınları.

HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Bey", *Kim*: 20 Ağustos 1964, no.: 318.

HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerini Oyunlaştırma Yarıştırması", *Dost*: Mayıs 1965, Yeni Dizi, C 16, S 7.

HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi'den Seçmeler", *Sosyal Adalet*: Ağustos 1964, no.: 19.

İLDEŞ, Özgür: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1919'a Kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*: Ankara 2009, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

İLERİ, Selim: "Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri", *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286, s. 2-32; 2. baskı: Eylül 2008.

İMSET, Hulûsi İsmet: "Hüseyin Rahmi", *Son Posta*: 10 Mart 1944.

İNCİ, Handan: "Tip Yaratma Tekniği Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Argo", *Türk Kültüründe Argo*: Hollanda 2002, ed.: Emine GÜRSOY-NASKALİ, Gülden SAĞOL, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, s. 213-222; 2. baskı: İstanbul 2016, KaKitap.

İNCİ, Handan, "Türk Edebiyatı'nın Kedili Öyküleri", *Kitap-lık*: Temmuz-Ağustos 2006, S 96.

İNCİ, Handan: "Türk Romanının İlk Yüz Yılında Anlatım Tekniği ve Kurgu", *Kitap-lık*: Ekim 2005, S 87.

İNSEL, Avni: "Hüseyin Rahmi'ye Dâir", *Servet-i Fünûn*: Ekim 1944, Y 53, C 94, S 24-25.

KABAKLI, Ahmet: "Hüseyin Rahmi ve Halide Edip", *Tercüman*: 15 Mart 1964.

KABAKLI, Ahmet: *Türk Edebiyatı*: 1974, Türk Edebiyatı Yayınları, C III, 3. baskı, s. 312-324.

KAPLAN, Mehmet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslî Tipler", *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: İstanbul 1976, Dergâh Yayınları, s. 458-475.

KAPLAN, Mehmet: "Hüseyin Rahmi'nin Üslûbu ve Hayat Görüşü", *Edebiyatımızın İçinden*: 2004, Dergâh Yayınları, s. 90-96.

KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: 1976, Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet: *Hikâye Tahlilleri*: 1997, 6. baskı, Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1976, Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: 1976, Dergâh Yayınları.

KAPLAN, Mehmet: İnci Enginün ve Birol Emil, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1*: 1995, Dergâh Yayınları, 3. baskı.

KAPLAN, Mehmet; İnci ENGİNÜN; Birol EMİL, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II 1865-1876*: 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2. baskı.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal: *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 3: Cumhuriyet Edebiyatı*: 1985, İnkılap Kitabevi Yayınları, s. 95-156.

KARATAY, Namdar Rahmi: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yaşayan Tarafı", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.

KARAY, Refik Halid: "Dünki İstanbul Hayatının En Büyük Tarihçisi: Hüseyin Rahmi", *Tan*: 9 Nisan 1944.

KAYGANA, Mehmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı Tema ve Anlatım*: Ankara 2008, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

KERMAN, Zeynep: "Hüseyin Rahmi ve Halid Ziya'da Mürebbiye Meselesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 1986, C 24-35, s. 299-304.

KERMAN, Zeynep: "Şık Romanı", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*: İzmir 1983, s. 58-73.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.

[KORKMAZ] Zeynep DENGİ, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Fikir Cephesi", *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

KOŞAR, Emel: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Batıl İnançlar*: 2008, Piya-Art Yayıncılık.

KUTLU, Şemsettin: *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*: 1970, Türkiye Yayınevi.

KUTLU, Şemsettin: *Servet-i Fünun Edebiyatı*: 1988, Toker Yayınları.

Kuyruklu Yıldız Altında Bir Ev: 2000, Adalar Vakfı Yayınları.

LEKESİZ, Ömer: *Yeni Türk Edebiyatı'nda Öykü*: 1997, Kaknüs Yayınları.

LEVEND, Âgâh Sırrı: "Ölümünün 25. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Türk Dili*: Haziran 1969, C 20, S 213.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1964, Türk Dil Kurumu Yayınları.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyati Tarihi I*: 1973, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 54-55.

MECDİ, Tevfik: *Cadı Mes'elesine Dâir — Recm*: Dersaadet 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.

MİYASOĞLU, Mustafa: *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı*: 1998, Ötüken Neşriyat, s. 112-117.

MORAN, Berna: "Alafranga Züppeden Alafranga Haine", *Birikim*: Mayıs 1977, C 5, S 27, s. 7-17.

MORAN, Berna: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'da Sosyalizm ve Haydutluk", *Birikim*: Haziran 1975, C 1, S 4, s. 5-9.

MORAN, Berna: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yüksek Felsefesi, Şıpsevdi", *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*: 1991, C I, s. 87-116.

MORAN, Berna: "Türk Romanında Fantastiğin Serüveni", *Hürriyet Gösteri*: Mayıs 1992, S 138, s. 7-12.

MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*: 1997, İletişim Yayınları, 6. baskı.

MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 2007, İletişim Yayınları.

MORKAYA, Burhan Cahit: "Hüseyin Rahmi Türk Romancılığında Mekteb Kurmuş Bir Üstaddı", *Son Posta*: 11 Mart 1944.

MUTLUAY, Rauf: *"*Konuları ve Kişileriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*", Papirüs*: 1969, S 33.

MUTLUAY, Rauf: "Öyküleriyle Hüseyin Rahmi", *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286; 2. baskı: Eylül 2008.

MUTLUAY, Rauf: *Bende Yaşayanlar*: 1977, İş Bankası Yayınları.

NACİ, Fethi: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

NACİ, Fethi: *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*: 1981, Gerçek Yayınları.

NACİ, Fikret: "Celal Nuri Beyefendi'ye", *Edebiyat-ı Umûmiye*: 5 Teşrin-i Evvel 1335 (1919), Mecmua no.: 85.

NACİ, Fikret: "Hüseyin Rahmi Bey ve Roman", *Yeni Fikir*: 15 Eylül 1926, no.: 16.

NACİ, Fikret: "Hüseyin Rahmi Bey'in Âsârı", *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.

NACİ, Fikret: "Tutuşmuş Gönüller", *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.

NİHAT, Mustafa: *Türkçe'de Roman, Hakkında Bir Deneme*: 1936, Remzi Kitabevi.

NÜZHET, Sadri: *(Cadı) Münasebetiyle (Feth-i Meyyit'e) İsyan*: 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.

OKAY, Orhan: *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*: 2005, Dergâh Yayınları.

OKSAL, Sedat: "Roman San'atı ve Hüseyin Rahmi", *Tanin*: 10 Nisan 1944.

OKTAY, Ahmet: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı (1923-1950)*: Ankara 1993, s. 755-776.

OSMAN NİHAD: "Hüseyin Rahmi'nin Arkasından", *Ankara Postası*: 27 Mart 1944.

OSMAN SABAHADDİN: "Günü Geçen Bir Dâvâ", *Yarım Ay*: 15 Mart 1943, no.: 169.

OZANSOY, Halid Fahri: "Hüseyin Rahmi'yi Düşünürken", *Son Posta*: 18 Mart 1944.

OZANSOY, Halid Fahri: "Ölümünün 25. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tercüman*: 13 Mart 1969, no.: 2659.

OZANSOY, Halit Fahri: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Ait Enteresan Hatıralarım", *Tercüman*: 20 Mayıs 1964.

ÖNERTOY, Olcay: "Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romancılığı", *Türk Dili*: Ağustos 1964, no.: 155, s. 842-847.

ÖNERTOY, Olcay: "Oyun Yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Türkoloji Dergisi*: 1977, C 7, S 1, s. 55-71.

ÖRİK, Nahid Sırrı: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Ulus*: 25 Mart 1944.

ÖZBALCI, Mustafa: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Bazı Romanlarında Ferdi ve Sosyal Tenkit", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: Samsun 1991, S 6.

ÖZCAN, Celâl: "Ölümünün 32. Yılında Hüseyin Rahmi", *Varlık*: 1977, Y 43, S 833, s.13.

ÖZERDİM, Sâmi Nabi: "Doğumunun Yüzüncü Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Türk Dili*: Ekim 1964, no.: 157.

ÖZMEN, Kemal: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Fransız Kişiler", *FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi*: Ankara 1979, no.: 3, s. 150-166.

ÖZÖN, Mustafa Nihad: "Hüseyin Rahmi Bibliyografyası", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.

ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Seçilmiş Parçalar ve Eserleri Hakkında Mütalaalar,* Hilmi Kitabevi, 1945.

ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1941, Maarif Matbaası.

ÖZTÜRK, Halil Nimetullah: "Hüseyin Rahmi Mütefekkir", *Vakit*: 10 Mart 1944.

ÖZYALÇINER, Adnan: *"*Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar*", Güldiken*: 2000, Güz, S 22, s. 10.

PARLA, Jale: *Babalar ve Oğullar - Tanzîmat Romanının Epistemolojik Temelleri*: 1993, İletişim Yayınları, 2. baskı.

POLAT, Nazım H.: "Hüseyin Rahmi'nin 'Cadı' Romanı Hakkında Münakaşalar", *Türk Dünyası Araştırmaları*: Aralık 1982.

SAFA, Peyami: "Türk Romanının Büyük Kaybı: Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tasvir-i Efkâr*: 11 Mart 1944.

SAĞLAM, Nuri: "Ben Deli miyim? Romanında Ahlaka Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yargılanması", *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 2005, no.: XXXII, s. 1-20.

[SAYMAN], Mecdi Sadrettin: "Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Bey'de İki Saat", *Yeni Kitap*: Temmuz 1928, S 3.

SERASLAN, Halim: *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*: Konya 2000, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.

SERVER, İskit: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Aylık Ansiklopedi*: 1943, S 49, C V, s. 1408-1410.

SEVENGİL, Ahmet Refik: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri Hakkında Mütalaalar*: 1945, Hilmi Kitabevi.

SEVENGİL, Refik Ahmet: "Hüseyin Rahmi Bey - Hayatı ve Eserleri", *Dârülbedâyi Mecmuası*: 1932, no.: 35.

SEVENGİL, Refik Ahmet: "Hüseyin Rahmi Bey ve Kahramanları", *Yedigün*: 23 Mayıs 1934, no.: 63.

SEVENGİL, Refik Ahmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*, *Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*: 1944, Hilmi Kitabevi.

SEVİNÇLİ, Efdal: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği*: 1990, Arba Yayınları.

[SEVÜK], İsmail Habip: *Edebî Yeniliğimiz II*: 1932, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası.

[SEVÜK], İsmail Habip: *Tanzîmattan Beri I, Edebiyat Tarihi*: 1944, Remzi Kitabevi, s. 226-232.

SEYDA, Mehmet: "Doğumunun 11. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Forum*: Ankara 1964, S 15, s. 16-17.

SINAR, Alev: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerinde Âdet ve Gelenekler", *Türkiye Günlüğü*: 2000, S 63, s. 88-100.

[SOLOK] Kudret, Cevdet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1974, 3. baskı, Varlık Yayınları.

[SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959 II (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar (1911-1922)*: Ankara 1978, Varlık Yayınları.

[SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar 1859-1910*: 1977, Varlık Yayınevi.

SU, Hüseyin: *Öykümüzün Hikâyesi*: Ankara 2000, Hece Yayınları.

SUPHİ RIZA: "Hüseyin Rahmi", *Bilgi Âlemi*: 1 Kânun-ı Evvel 1931.

SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi'ye Jübile", *Kurun*: 13 Mayıs 1937.

SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, no.: 10.

SÜNER, Necip: "Hüseyin Rahmi İçin", *Yeni Adam*: 4 Mayıs 1944, no.: 488.

ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*: Erzurum 1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık, Tesadüf, Şıpsevdi, Metres Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*: Erzurum 1987, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

TALU, Ercüment Ekrem: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni Sabah*: 10 Mart 1944.

TANER, Haldun: "Ölümünün 7. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni İstanbul*: 11 Mart 1951.

TANJU, Sadun: "Hüseyin Rahmi Bey ve Biz*", Ulus*: 17 Ağustos 1964.

TANJU, Sadun: "Kızgınlığı Müthişti*", Ulus*: 20 Ağustos 1964.

TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Romana ve Romancıya Dâir Notlar", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.

TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Yeni Türkiye*: 1959, Nebioğlu Basımevi, s. 343-374.

TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Edebiyat Üzerine Makaleler*: 1995, haz.: Zeynep KERMAN, 7. baskı, Dergâh Yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi: *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1942, Bürhaneddin Matbaası.

TANRIKULU, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1974, Toker Yayınları.

TANSEL, Fevziye Abdullah: "Gürpınar, Hüseyin Rahmi", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, C 18, s. 223-228.

TANSEL, Fevziye Abdullah: "Hüseyin Rahmi'nin Halkçılığı", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*: 1 Ekim 1972, C 1, S 4, s. 36-46.

TANSEL, Fevziye Abdullah: *Gürpınar, Hüseyin Rahmi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.

TANSEL, Feyziye Abdullah: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *İslâm Ansiklopedisi*: 1997, Millî Eğitim Bakanlığı, C 5/1, s. 655-663.

TANYOL, Cahit: "Hüseyin Rahmi'nin Kahramanları", *Değirmen*: Nisan 1944, S 12, s. 153-154.

TATARLI, İbrahim; Rıza MOLLOF: *Hüseyin Rahmi'den Fakir Baykurt'a Marksist Açıdan Türk Romanı*: 1969, Habora Kitabevi.

[TEPEDELENLİOĞLU], Nizameddin Nazif: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

THEODOR, Menzel: "Hüseyin Rahmi", *The Encyclopaedia of Islam*: 1927, C 2, S 367.

TİLKİ, Bahriye: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Çocuk*: İstanbul 1990, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

TİMUR, Taner: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*: 1991, Afa Yayınları, s. 46-49.

TOKER, Şevket: "Şıpsevdi Romanı", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1983, S 2, s. 148-172.

TOKER, Şevket: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Alafranga Tipler*: İzmir 1990, Ege Üniversitesi Basımevi.

TOPLU İĞNE [Hamdullah Suphi TANRIÖVER]: "Vur Abalıya", *Davul*: 1 Nisan 1325 (1909), no.: 20.

Türk Dili - Roman Özel Sayısı: Ankara 1964, S 154, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı: Ankara 1975, S 286, Türk Dil Kurumu Yayınları; 2. baskı: 2008.

ULUNAY, Ref'i Cevad: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 21 Mayıs 1943.

ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kalemin Matemi", *Tan*: 10 Mart 1944.

ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kaybettiğimiz Büyük Romancı Hüseyin Rahmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri", *Tan*: 12 Mart 1944.

VÂ-NÛ: "Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 10 Mart 1944.

YALÇIN, Alemdar: *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.

YARDIMCI, İlhami: "Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri: Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor", *Çınaraltı*: 18 Mart 1944, no.: 130.

YARDIMCI, İlhâmi: "Rahmetli Büyük Üstad Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Çınaraltı*: Eylül 1944, no.: 130.

YAVUZ, Hilmi: *Roman Kavramı ve Türk Romanı*: 1977, Bilgi Yayınevi.

YAZAR, Mehmet Behçet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yedigün*: 4 Ağustos 1941, no.: 439.

YAZGIÇ, Dr. Kâmil: "Hüseyin Rahmi", *Vakit*: 13 Mart 1944.

YESARİ, Mamut: "Büyük Kaybımız", *İleri*: 18 Mart 1944.

YEŞİLYURT, Evrim: *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*: Ankara 2002, Yeryüzü Yayınevi.

YILMAZ, Durali: "Cadı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*: 1977, Dergâh Yayınları, C 2, s. 2-3.

YILMAZ, Durali: *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*: Ankara 1997, Akçağ Yayınları.

YILMAZ, Durali: *Romanımız ve İnsanımız*: 1976, Nakışlar Yayınevi.

YÜCEBAŞ, Hilmi: *Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1964, İnkılap ve Aka Kitabevleri.

YÜCEL, Hasan Âli: *Edebiyat Tarihimizden I*: Ankara 1957, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

YÜZÜNCÜ, Esat Feyzi: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

ZEKÂ, Semih: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah*: 2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ZÜMRÜTKAL, Şerif Şenol: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*: İstanbul 2012, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* adlı romanını Yakacık'ta 26 Mayıs 1326 günü tamamlamıştır. Roman *Sabah* gazetesinde 12 Nisan 1326 (1910) tarihinde tefrika edilmeye başlanmış ve 26 Mayıs 1326 (1910) tarihinde tefrika sona ermiştir. Mihran Matbaası, 1328 (1912) tarihinde romanı basmıştır. Romanın ikinci baskısı 1958 yılında İbrahim Hilmi Bey eliyle İstanbul, Hilmi Kitabevinde yapılmıştır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci baskılar sırasıyla 1968, 1969 ve 1972 yıllarında Atlas Kitabevi tarafından yapılmıştır. Ayrıca İnkılâp, Everest, Özgür, Ez-de gibi farklı yayınevleri tarafından da yayımlanmıştır.

Dr. Arzu Öztürk – Erhan Kıvanç

Mukaddime[1]

Seyyare[2] hemşireleri[3] içinde küre-i arzımız[4] tam nevcivanî[5] çağındadır. Mader-i umumîmiz[6] feza-yı lâyetenahînin[7] zalamı[8] ve şemsin[9] nurları arasında şetaretle[10] yuvarlanarak vasıl olduğu[11] ömrü hamd olsun bugüne kadar kemâl-i afiyet ve tendürüstî[12] ile imrar eyledi.[13] Şimdi bazı müvesvisler[14] vahim bir hastalık, daha nikbinane[15] düşünenler hemen gayr-i mahsus[16] hafif bir nezle geçireceğini haber veriyorlar…

Bundan dolayı niçin telâş etmeli efendim? Maderimiz zaman-ı hilkatinden[17] beri olan o nazeninane[18] reftar-ı kazaîsinde[19] bu gisu-

---

1 mukaddime: giriş
2 seyyare: gezegen
3 hemşire: kız kardeş
4 küre-i arz: dünya
5 nevcivanî: gençlik
6 mader-i umumî: herkesin annesi (dünya)
7 feza-yı lâyetenahî: sonsuz uzay
8 zalam: karanlık
9 şems: güneş
10 şetaret: sevinç, neşe
11 vasıl olmak: ulaşmak, erişmek
12 tendürüst: dinç, sağlam
13 imrar eylemek: geçirmek
14 müvesvis: vesveseli, kuruntulu
15 nikbinane: iyimserce
16 gayr-i mahsus: hissedilmez
17 hilkat: yaratılış
18 nazeninane: cilveli, nazlı
19 reftar-ı kazaî: yörünge üzerindeki seyir, dönüş

dar[20], bu oynak, bu yoldan çıkmaya müstait[21] hemşirelerinin böyle cilve-i takarrüplerine[22] kim bilir kaç defa daha uğramıştır. Fakat üzerinde bundan mütevellit[23] bir nişane-i afet görmüyoruz. Emin olunuz bu defa da yine öyle olacaktır… Ne baş ağrısı ne nezle hemen hiçbir şey hissetmeyeceğiz. Sözlerimin derece-i isabetini 5 Mayıs'ın ferdasında[24] yine şu satırlara atf-ı nazar eylediğiniz[25] vakit görecek, benim şimdi yaptığım gibi siz de o zaman bol bol güleceksiniz.

Hakikat böyledir de "bu telâşlar, bu şayialar[26], bu heyecanlar bilhusus maruf[27], büyük imzalar altındaki o heybetli makaleler ne oluyor?" diyeceksiniz. Ah efendim insanların kabul-ı hakayıkdaki[28] taannütlerini[29] bilirsiniz. Bu emirde size men gayri haddin[30] küçük bir nasihat vereyim mi? Benî nevimizin[31] korktuklarından ziyade korkmadıkları şeylerden havf u hazer ediniz[32].

Ta vaiz efendilerden tutunuz da erbab-ı fene[33] kadar insanların fuzelâsı[34], hükeması[35], uleması[36] da diğer kardeşlerini ihafe[37] meylinden kendilerini alamıyorlar. Bir hakikatperest olarak böyle

---

20 gisudar: perçemli
21 müstait: istidatlı, elverişli, meyilli
22 cilve-i takarrüp: yakınlaşma cilvesi, hareketi
23 mütevellit: meydana gelmiş, doğmuş
24 ferda: ertesi gün
25 atf-ı nazar eylemek: göz atmak, bakmak
26 şayia: söylenti
27 maruf: bilinen, tanınan
28 kabul-ı hakayık: gerçekleri kabullenmek
29 taannüt: direnme
30 men gayri haddin: haddim olmadan, haddim değil ama
31 benî nevimiz: ben gibiler, insanlık
32 havf u hazer etmek: sakınmak, korkup çekinmek
33 erbab-ı fen: fen uzmanları
34 fuzelâ: ilim sahipleri
35 hükema: bilginler
36 ulema: alimler
37 ihafe: korkutmak

söylüyorum. Fakat bir romancı sıfatıyla öyle diyemeyeceğim. Mesalik-i saire erbabı[38] gibi sözün sıdka[39] ve kizbe[40] ihtimâlinden bahsedeceğim ki bu da benim hakk-ı sanatımdır.

Hilesini evvelce meydana koyan bir hokkabaz gibi size hakikati böyle açıkça söyledikten sonra yine korkarsanız artık kabahat bende değildir.

5 Nisan sene 1326 Hüseyin Rahmi

---

38 mesalik-i saire erbabı: diğer meslek erbabı

39 sıdka: doğru olma

40 kizbe: yalan olma

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç

1

Bedriye Hanım bahçe üzerindeki küçük odanın penceresinden bitişik komşunun tahta kaplamasına yumruğuyla helecanlı[41] helecanlı vurarak haykırıyordu:

— Komşum Emine neredesin? Pencereye gel bak sana ne söyleyeceğim!

Bir cevap alamayınca kendi kendine:

— Aman bu karı da ne miskindir. Kıyametler kopsa o kuytu odadan dışarı çıkmaz… İçeride haşrolur[42] kalır…

Yumruklarının şiddetini tazifle:[43]

— Emine Hanım azıcık pencereye gel… Bak neler olacakmış neler? Dünyaya yıldız çarpacakmış… Merakımdan bir yerde duramıyorum… A bak karı ses bile vermiyor. (Yumruğu daha şiddetli indirerek) Ölü müsün ayol? Azıcık kıpırda…

Emine Hanım yavaşça penceresini açıp başını çıkararak:

— Oğlanı yeni uyuttum. Vurma öyle hızlı hızlı. Ev temelden sallanıyor…

— A daha neler? Benim yumruğumdan ev sallanır mı hiç?

---

41 helecan: telâş, kaygı

42 haşrolmak: kıyamet gününde bir araya toplanmak

43 tazif: arttırmak

— A nasıl sallanmaz? Tavanın aralıklarından pıtır pıtır tozlar dökülüyor… Bir iki gündür çocuk rahatsız. Ziyade huysuzlanıyor. Uyutuncaya kadar akla karayı seçtim.

— Haberin yok mu?

— Ne var? Yine Sıtkı karısını mı boşadı?

— Ay yere batsın Sıtkı da karısı da… Bu öyle karı boşama keyfiyeti falan değil… İş fena…

— Ne olmuş canım?

— Ortalık çalkalanıyor… Bursa'da sağır sultan duydu senin hâlâ bir şeyden haberin yok… Ah ne felâket…

— Ay yüreğimi oynatma öyle… Meraklanınca boğazıma bir şey tıkanıyor. Fena oluyorum. Evvelki kadar keder götüremiyorum… Pek acıklı bir şey ise söyleme rica ederim…

— Acıklının acıklısı… Evlere barklara şenlik… Dostlar başından ırak.

— Etme Bedriye etme… İşte yüreğim gümbürdemeye başladı… Acaba hacıbabama selamun kavlen[44] mi geldi? Söyle bayılacağım…

— Dünyaya kuyruklu yıldız çarpacakmış…

Emine Hanım "tü tü" diye birkaç defa yakasına tükürerek def-i helecana[45] uğraştıktan sonra:

— Aman ben de korkacak bir şey zannettim. Ne kadar telâşçısın kardeş… Çarpacaksa çarpsın… Ne var? Kapımı kapar evceğizimde otururum. Bir yere çıkmam. Şimdi karılar "nasıl çarpacakmış" bakalım diye sürü sürü seyre giderler… A gitmem gitmem. İt köpek arasında çiğnenmeye vaktim yok…

Bedriye Hanım asi bir kahkaha ile:

---

44 selamun kavlen: inme, felç

45 def-i helecan: sakinleşme, rahatlama

— Emine kardeş sen ne kadar aptallaşmışsın. Hiç o koca mefret[46] o saçaklı Raziye bu dünyaya çarpar da senin evin kalır mı ki kapını kapayıp da içinde oturacaksın?

— Hanım, benim evime bir şeycik olmaz. O helâl parayla yapıldı. Kazasker Efendi'nin Çarşamba'daki konağı yıkıldığı vakit onun kerestesiyle bina edildi. İçine kullandıkları yağhane direklerini sen görseydin şaşardın… Bu dünya yıkılır da yine bizim evimiz yerinde durur. Büyük zelzelede ne kârgir binalar göçtü de evimizin bir kıymığı bile yerinden oynamadı... Tevekküllünün[47] gemisi batmaz. Sen merak etme…

— Emine sen ne kayıtsız kadınsın! Vallahi korkudan bu gece gözlerime uyku girmedi.

— Korkma… Hepsi yalan. Müneccim uydurması… Ne çarpacağı var ne bir şey! Külli müneccimin kezzap[48]. Hacıbaban daima öyle söylemez mi? Geçenlerde de öyle dediler… Yine bir kuyruklu görünmedi miydi? Çarpacak dediler, gökten ateş yağacak dediler… Bilmem daha ne haltlar ettiler. Hiçbirinin aslı çıktı mı? Hay söyleyenlerin kemikleri çarpılsın inşallah… O geçenki kuyruklu için bir ucu yerde bir ucu gökte dediler. Atiye Hanım'ın evinden gözüküyormuş. Bir gece akşam yemeğinden sonra oraya gittik. Şöyle Cerrahpaşa Camii'nin yanına doğru havada iri sorguç[49] gibi bir şey gördük. İşte oymuş. Bu kadar lâkırdı meğerse onun içinmiş…

Üst taraftaki komşu Emeti Hanım bahçe duvarının önünde dibi yukarı yani tersine vazedilmiş[50] bir eski küfenin üstüne çıkarak kınalı saçlarını gösterip:

— A çocuklar nedir telâşınız? Vıcır vıcır yine orada ne ötüşüyorsunuz?

---

46 mefret: koskocaman, devasa büyüklükte
47 tevekküllü: Allah'a güvenen
48 Külli müneccimin kezzap: Bütün falcılar yalancıdır
49 sorguç: gösterişli, taş ve tüylerle bezeli büyük başlık
50 vazetmek: yerleştirmek

Bedriye Hanım — Kuyrukluyu söyleşiyoruz Emeti Hanımcığım…

Emeti Hanım — Hangi kuyrukluyu?

Bedriye Hanım — A kaç tane var kadınım?

Emeti Hanım — Kaç tane istersen sokak dolusu var.

Bedriye Hanım — Biz o sokaktaki kuyrukluları söylemiyoruz canım… Gökteki kuyrukluyu konuşuyoruz. Birkaç haftaya kadar dünyaya çarpacakmış diyorlar…

Emeti Hanım — Siz gökteki kuyrukludan korkmayınız. Yerdekilerden korkunuz… Bu berikiler daha tehlikeli…

Bedriye Hanım istiğrapla[51]:

— Bu yerdekiler hangileri a kuzum?

Emeti Hanım — Hangileri olacak?... Guguruklarının[52] tepelerine yalancı pırlantadan birer iğne iliştirip çarşaflarının eteklerini birer arşın yerlerde sürüyerek sokaklarda gezen kuyruklular…

Bedriye Hanım — İlahi Emeti Hanımcığım kıyametler kopsa sen yine böyle gençlerle uğraşmaktan vazgeçmezsin… O zavallı hanımların kuyruklu olup da kime çarptıkları var?

Emeti Hanım hiddetle:

— Nasıl? Nasıl?.. Onların sadmelerine[53] uğrayıp da az delikanlı hurdahaş[54] olmadı?

Emeti Hanım hafif hafif gülerek:

— Yıldız çarpıp da kıyamet kopacak diyorlar da bak bu kadın hâlâ ne düşünüyor?

Emeti Hanım infial[55] ile başını duvarın üzerinde biraz daha uzatarak:

---

51 istiğrap: şaşkınlık
52 guguruk: abartılı saç topuzu
53 sadme: çarpma
54 hurdahaş: perişan
55 infial: gücenme, dargınlık

— Düşünürüm zahir… Yeğenimin oğlu Behçet'e geçenlerde böyle yapma pırlanta iğneli kuyruklunun biri çarpmış da oğlan yeisinden[56] kendini az kaldı bahçedeki dut ağacına asıyordu. Yazık değil mi? Yirmi ikisinde tosun gibi delikanlı…

Bedriye Hanım — Şimdi öyle şeyler düşünülecek zaman değil… Bu yukarıki çarparsa hepimiz tuz ile buz olacakmışız…

Emeti Hanım — Sus kızım içim fena oldu… Kim söylüyor onu?

Bedriye Hanım — Ulemalar kitapta yerini görmüşler…

Emeti Hanım — Sen sakla Rabb'im cümle ümmet-i Muhammet'i, bu Emeti kulunu da… Kıyamet alametleri… İşte ben yine söylerim bu gökteki kuyruklu yerdekilerin şerlerinden zuhur etti[57]… Geçen sene Dizdariye taraflarında bir paşanın katırı doğurdu dedilerdi de inanmadıydık. İşte bakınız doğru imiş… Demek ki vakitler yakın… Yapı da pek çoğaldı. İşte bu birkaç kıyamet alametidir. Biz büyükbabalarımızdan, abalarımızdan öyle işittik.

Emeti Hanım'ın kızı Mebrure birdenbire odaya validesinin yanına girerek sorar:

— Anne ne konuşuyorsunuz?

— Yavaş kızım kardeşin uyanacak… Sanki bu dünyaya bir kuyruklu yıldız çarpacakmış da hepimiz tuzla buz olacakmışız… Gel bak dinle onu anlatıyorlar…

— Ay ben korkarım anne. Ne vakit çarpacakmış?

— Bilmem. Gel de sor?

Mebrure pencereden başını uzatarak:

— Bedriye Hanım Teyze… Kuyruklu bize ne vakit çarpacakmış?

— Önümüzdeki Mayıs'ın bilmem kaçında… Sabaha karşı çarpacakmış diyorlar.

---

56 yeis: üzüntü

57 zuhur etmek: ortaya çıkmak

Emine Hanım — Çarpacağını böyle günüyle saatiyle nasıl biliyorlar? Kuyruklu filan günde, filan saatte çarpacağım diye bu dünyaya telgraf mı göndermiş?

Emeti Hanım duvarın arkasından haykırarak:

— İnanmayınız, inanmayınız külli müneccimin kezzap büyülerine at nalı, tavşan başı. Yine büyük bir büyü yaptılar da onu tutturmak için bu koskoca yalanı ortaya kapıp salıverdiler.

Bedriye Hanım — Yalan değil, yalan değil. Ben kuyruklunun resmini gördüm…

Emeti Hanım — Ay nerede gördün? Aman, aman… Bu zamane insanlarının yapmayacakları yok. Ne çabuk resmini çıkardılar?

Bedriye Hanım — Telgrafçıların evinde gördüm. Bilirsiniz ya onların oğlu İrfan, Frenkçe okur. Önüme bir büyük kitap açtı. İçinde bütün yıldızların, ayların, güneşlerin resimleri var.

Emeti Hanım — Ah tevekkeli[58] değil Cenab-ı Mevla'nın esrarına ermek için böyle gökteki ayların, yıldızların resimlerini çıkarınca işte sonu böyle olur. Bize kuyruklusu da çarpar kuyruksuzu da…

Bedriye Hanım — Bu kitabın içinde ne yok ne yok ne yok hanım… Birçok tekerlekler, yarım aylar, bütün aylar… Âşık yolu şaşırdı[59] gibi, endişe gibi çizgiler… Üç köşeli, dört köşeli şekiller… Anasına babasına pay veren çiçeğine benzer bir şeyler… Tentene[60] gibi, Hristo teyeli[61] gibi kıvrıntılar… Sümüklü böcek gibi, solucan gibi hayvancıklar… İrfan Bey hep onları adlarıyla sanlarıyla anlatıyor… O kitapta kuyruklu bir tane değil ki dolu… Hepsinin zamanı varmış… Kimisi on senede, kimisi yirmi, otuz, elli, altmış, yüz daha bilmem kaç sene gelip gelip bizim dünyanın yanından geçerlermiş…

---

58 tevekkeli: sebepsiz

59 âşık yolu şaşırdı: ilmeklerin sağa ve sola çaprazlama gitmesinden oluşan örgü modeli şekli

60 tentene: dantel

61 Hristo teyeli: çaprazlama el dikişi

Emeti Hanım teessüründen[62] birkaç defa geğirerek:

— Aman aman geçsin. Kimseyi incitmeden geçsin… İki gözüm bizden ırak olsun.

Mebrure — Biz de gidip kuyruklunun resmine bakalım… Kedi kuyruğu gibi mi Karaman[63] kuyruğu gibi mi acaba?

Emeti Hanım — Gecenin birinde gelip de çatarak evlerimizin damlarını gümbür gümbür başımıza indirirse kedi kuyruğunu o zaman sen görürsün… Aman bu şimdiki tazeler ne işitirlerse hemen görmeye kalkan budala kızlar…

Bedriye Hanım — İrfan Bey kitaptaki birçok kuyrukluların içinden bir tanesini parmağı ile göstererek "Gelip de bize çatacak diye korktuğumuz haspa işte bu." dedi…

Emeti Hanım — Kız nasıl şey tarif et! Meraktan çatlayacağım… Ben de gidip göreyim bari…

Bedriye Hanım — Ah nasıl tarif edeyim anacığım… Deniz kızı gibi mi desem, Ankara keçisi mi yoksa Van kedisi gibi mi desem işte öyle saçaklı bir kafa… Badem gibi çekik çekik gözler… O taranmış keten beyaz nuranî[64] saçlar ta topuklara kadar inmiş…

Emeti Hanım — Kız ihtiyar mı? Ak saçlı mı?

Bedriye Hanım — A ihtiyar zahir,[65] adeta akbaba. O kitapta yazıyor bilmem kaç yüz yaşındaymış…

Emeti Hanım — Bize dokunmasın da Cenab-ı Mevla daha uzun ömürlü etsin…

Mebrure — Anne ne olur biz de gidip görelim…

Emeti Hanım — Gideriz, görürüz. Gürültü etme, Haydar uyanacak…

Bedriye Hanım — Adı da var. Dur bakayım neydi? Şey, Halamın Yıldızı…

---

62 teessür: üzüntü
63 Karaman: bir koyun türü
64 nuranî: parlak
65 zahir: besbelli

Emeti Hanım — Ah çarçabuk kuyruklu ile hısım akraba oluverdiler. Onların halasıysa iki gözüm benim de teyzem olsun, bize dokunmasın…

Mebrure — Benim de büyük anam olsun…

Bedriye Hanım — Benim de kaynanam olsun bari…

Hep bir ağızdan birer kahkaha salıverirler. Gürültüden salıncakta Haydar uyanır… Bir ağlama, bir yaygaradır başlar… Emine Hanım pencereden çekilip çocuğu sallayarak:

Uyandı oğlan a dostlar ninni

Haydi gidin hoşoşlar ninni

Benim yavrum uyuyacak ninni

Gülüşmeyin hanımlar ninni

E, e, e, e, e…

Emeti Hanım — Kızım Bedriye kuyrukluyu kaynanana benzetme! Eğer hırçınlığı ona çekerse maazallah[66] bu dünya altüst olur…

Bir ikinci kahkaha sağanağı başladığı esnada Emeti Hanım'ın başı birdenbire duvarın arkasından kaybolur. Sesi gelir.

Bedriye Hanım Mebrure'ye hitaben:

— A hatuna ne oldu? Birdenbire lâkırdıyı kesti. Oradan kayboldu. (Haykırarak) Emeti Hanımcığım düştün mü? Ne oldun?

Emeti Hanım biraz derinden:

— Ah ne olacağım! Üstüne bastığım çürük küfenin[67] dibi çıktı. Göğsüme kadar içine gömüldüm. Ne kalça ne kuyruk sokumum kaldı… Hep sıyrıldı. Hurd oldum[68] şöyle hurd… Nene lâzım senin a alık kahpe küfeye çıkıp da komşularla çene yarıştırırsın…

Bedriye Hanım — A vah vah… Gördünüz mü zavallının başına geleni? Evde kimse yok mu Emeti Hanımcığım?

---

66 maazallah: Allah korusun

67 küfe: yük taşımaya yarayan büyük sepet

68 hurd: paramparça

Emeti Hanım — Yok ya! Oğlan mektepte… Hayriye'm de etekliğinin etrafına makine çevirmeye Bedestanlıların evine gitti…

Bedriye Hanım müteessifane[69]:

— A onlar gelinceye kadar ne yapacaksın küfenin içinde?

Emeti Hanım inleyerek:

— Ah ne yapacağımı bilir miyim yavrum? Kapana tutulmuş fare gibi bunun içinde oturacağım…

Bedriye Hanım — Şöyle biraz çalış çabala bakalım belki çıkarsın.

Emeti Hanım sağına soluna kıvranıp çıkmaya uğraşarak:

— Ah mümkün değil… Küfenin ağaçları böğrüme batıyor. Tıpkı kapana benziyor. İçine girmesi kolaydı çıkması güç… (Ağlamaya başlayarak) Ne yapacağım ben şimdi?

Emine Hanım salıncağın başında ninnisine devamla:

Pek yaramaz susmuyor ninni

Ne desem uyumuyor ninni

Kuyrukludan korkmuyor ninni

E yavruma e e e…

Mebrure pencereden başın uzatabildiği kadar uzatarak komşuya doğru sarkıp:

— Bedriye Teyze yıldızın gözleri tarif ettiğin kadar sahi güzel mi?

Bedriye Hanım — Pek alımlı, tahrilli[70] tahrilli görsen…

Mebrure — Ya saçlar?

Bedriye Hanım — İpek gibi beyaz. Uzun mu uzun. Topuklarını dövüyor.

Mebrure — Ay bir kere görsem meraktan çıldıracağım…

Emeti Hanım küfenin içinden haykırarak:

---

69 müteessifane: üzgünce

70 tahrilli: hareli

— Orada vıçır vıçır ne konuşuyorsunuz? Ben bu berzaha[71] bir kere düştüm. Bana oldu olacak. Burada bunalıyorum. Benimle de konuşunuz bari de biraz eğleneyim. Sıkıntıdan patlayacağım…

Bedriye Hanım — O küfenin içinde ne kadar duracaksın?

Emeti Hanım — Birisi gelip de beni kurtarıncaya kadar.

Bedriye Hanım — Ne vakit gelecekler?

Emeti Hanım — Allah bilir…

Bedriye Hanım — Kapı çalınırsa kim açacak?

Emeti Hanım — Ervahîler[72]…

Bedriye Hanım — Hayriye Hanım'da anahtar yok mu?

Emeti Hanım — Var.

Bedriye Hanım — Eh öyleyse isabet fakat o gelinceye kadar anacığım sen üşüyeceksin.

Emeti Hanım — Yarı belimden aşağısı buz kesildi. Dondum zati… Bütün yellerim, kulunçlarım ayaklanacak…

Mebrure — Hanım teyze Halamın Yıldızı sakallı mı bıyıklı mı?

Bedriye Hanım — Sakalı bıyığı belli değil ki... Yüzü gözü tüy içinde.

Emeti Hanım — Bedriye kızım kuyrukluyu Mebrure'ye pek methettin. Baksana bıyıklı mı diye soruyor. Erkek zannediyor. Şimdiki tazelerin gönülleri pek arsız... Belki seviverir. Aya, güneşe âşık olan budalalar çok…

Mebrure mugabbirane[73]:

— Emeti Hanım'ın da söylediği lâkırdıya bakınız… Ben onun için mi sordum?

Emeti Hanım birdenbire vaveylâya[74] başlayarak:

— Ay gördünüz mü başımıza gelenleri?

---

71 berzah: bunaltıcı yer

72 ervahîler: ruhlar

73 mugabbirane: gücenmiş gibi, dargın dargın

74 vaveylâ: ah vah etmek

— Ne oldun anneciğim?

— Ne olacağım… Kız bugün yemek pişirdi. Sahanlara kortardı. Taşlığa dizdi. Komşuya gitti. Bahçe kapısı açık kalmış. Kediler birer birer içeri giriyor. Bir şeye yanmam Efendi Baban sütlaç istedi. Bizim kız içine vanilya koydu. Yumurta sarısı çalkadı. Tabakların üzeri birer parmak kalınlığında sapsarı kaymak tutmuştu. O canım yemekler bugün kedilere kısmet olacak. A işte bak, işte bak Muhacirlerin Kuyruksuz da girdi… Aman bir mundar kedi daha girdi. Uyuz mudur nedir? Kapları da yeni kalaylattıktı… Ah bugün bana olanlar kimseciklere olmasın. Hayriye'm de Bedestanlıların evinde yıllandı kaldı. Şimdiye kadar seksen etek bastırılırdı.

Emeti Hanım ninninin perdesini dikleştirerek:

Bakın neler olacak ninni

Kuyruklular çarpacak ninni

Susun oğlum uyuycak ninni

Emeti Hanım küfenin içinden:

— Çocuklar yanık yanık bir ses geliyor o nedir?

Mebrure — Annem Haydar'a ninni söylüyor…

Emeti Hanım — Annenin sesi ne kadar yanıkmış. Bana pek dokunuyor. Bizim sütlaçların ruhuna mersiye[75] okuyorlar zannediyorum. Kediler şimdi içerde hepsinin canına okuyorlar… (Evin içerisine doğru kulak vererek) A Bedriye kızım, çat çat çat bizim sokak kapısı çalınıyor. Sizin cumbadan bizim kapı gözükür. Baksana kim geldi? Bir yabancı olacak…

Bedriye Hanım cumbaya koşarak kendi kendine:

— A bakkal gelmiş. Kucağında kalıp kalıp sabunlar. (Cumbadan seslenerek) Ayol bakkal o kapıyı nafile çalıyorsun.

Bakkal — Evde kimse yoh mu ki?

Bedriye Hanım — Emeti Hanım evde ama zavallı kadın küfeye düştü. Sana kapıyı açamaz ki…

---

[75] mersiye: ağıt

— Ne mırıldanıyorsun anlayamadım?

— Emeti Hanım küfeye düştü. Sana kapıyı açamaz diyorum.

— Zabahleyin bunun burasında şahalaşmağa gelmedim. Dükkânda işim var. Haydi söyle ki çabuh kapıyı açsun…

— A deli, işim yok da sanki sabahleyin seninle şakalaşacağım… Hatun küfeye düştü diyorum da inanmıyor…

— Yahu bah küfeye mi düştü? Kocakarının küfede ne işi var canım? Aman maassabirin[76]…

— Duvarın kenarında küfenin üzerine çıkmıştı da bizimle kuyruklu yıldızı görüşüyordu. Sonra nasılsa içine giriverdi.

— Kuyruhludan korkusundan mı küfenin içine kaçtı? Hele bir yol şu kocakarının ahlına bah… Kuyruhlu bu dünya ile dalaşıncah küfenin içine giremez diye mi belliyor ki? Adam divanelik de türlü türlü. Kocakarılar can korkusuyla şimdiden küfelere kaçarlarsa gençler, tazeler nerelere tıkılmağa savaşacaklar? Küfeye girmekle bu belânın bir çaresi bulunsa bizim yumurta küfeleri birer mecidiyeye satılırdı ya! Hepimiz birer küfeye fuçuya tıkılıp otururduh. Benim için küfeye girmeye ne iktiza[77]. Batahçı müşteriler beni çohdan kafese koydular gitti… Söyle o Emeti kadına küfeden çıksun da kapıyı açıp bu sabunları elimden alsun…

— Aman alık musibet sen de! Söz anlar bir adam gibi ben de durdum da seninle çene yarıştırıyorum. Kadın küfeden çıkamıyor diyorum sana…

— Kedi yavrusu mu bu? Koskoca karı küfeden çıkamaz mı?

— Çıkamıyor işte…

— Ne olacah? Ne zamana kadar küfenin dibinde oturacah?

— Kızı komşudan gelinceye kadar.

---

76 maassabirin: Allah'ım sabır ver, ya sabır

77 iktiza: gerek

— Adam bırah sen de… Maassabirin… Ahşamdan bozayı çoh içip kocakarı sarhoş mu oldu ne oldu ki küfeye düştü? Onun çıhışını beklemeye vaktim yoh. Aç kapuyı ben sabunları size bırakayım da dükkâna işime varayım…

Bakkal sabunları Bedriye Hanım'ın evine bırakıp kendi kendine:

— Bir kuyruhlu lafıdır çıktı. Kuyruhludan daha meydanda bir şey yoh a… Ondan evvel herkes gelip bana çatıyor. Bakkal duydun mu perşembe günü çatacahmış. Frenk gazetaları yazmış. Şık beyinin biri de geçen guni gazteyi eline almış bağa gostürdüyor… Bakkal bah dedi. Bahdım. Kâğıdın üstüne trampo[78] makası gibi birbirinin içine dolanıh çizikler çizmişler. Karpuza benzer yuvarlahlar oturtmuşlar. Onların aralarına birkaç da uzun telli çalı süpürgeleri dolandırmışlar. Şık beyi bağa sordu. "Bu şehullerden ne anlayon?" dedi. Ne anlayacağım? Bu çalı süpürgeleriyle bu yuvarlahları süpürüp ortalığı temizleyecekler dedim. Şık guldi. Keenne[79] o yuvarlahlar hâşâ sümme hâşâ bizim üzerinde oturduğumuz bu dünyaymış da o çalı süpürgeleri de kuyruhlularmış. Hepsi birer şehl-i divane canım. Avrupalı bir yuvarlah çizüp de "İşte dünya budur." derse herkes oğa inanıyor. Ben şu fıçıdaki gul gibi sibire halisdir diye bin yemin ediyorum da kimse inanmıyor. Sonra şık ağnattı. Bizim dünya şu çızgının üzerinden gidecek kuyruhlu da işte buradan geçecek. Bir yerine rastlayıp horos gibi gagalaşacaklarmış. Töbeler olsun gel de bu ıvır zıvıra inanabilirsen inan bahalım. İnsanlar birbiriyle tepişirler boğuşurlar amenna her gun kaç tanesini goruyum. Hükûmetler birbiriyle cenkleşirler amenna. İcapon'la Urus'un yaptığı gibi şu yıldızlarla dünyalar da birbiriyle çarpışırsa şu bakkalların hâli neye varacak canım? Kıyamet kopacak deyi borca hesaba yanaşan yoh… Yaz deftere, yaz deftere… Kuyruhlu çarpacahmıs diye aç durulmaz ya! Herkesin yemesi içmesi yine yolunda. Bir tahım ohumuşların efkârıncah goya, kuyruhlunun çekirdeği bize tohunmayacakmış da bizi saçına dolayıp götürecekmiş… Kuru üzüm gibi kuyruhlunun

---

78 trampo: tramvay

79 keenne: sanki

çekirdeklisi çekirdeksizi de varmış. Ben bakkalım ama boğune kadar böyle olduğunu bilmiyordum. Çünküleyim alıp sattığım mal değul. Şık beyi bana o çızgıları, yuvarlahları gosturduktan sonra kıyamet kopacakmış deyi bir de diskur okudu[80]. Sonra da pirincin, şekerin okkasını soruyor. Yahu bah, kurnaza bah kıyamet, alâmet falan deyip de beni karmanyolaya sokacah.[81] Beş on kalem mal dolandıracah. Teslikattan[82] sonra bir de bu kuyruklu çıkınca bakkallıkta iş kalmadı gayrık. Fasulye, pirinç satan çoğaldı. Kalemde iş kalmayıcah herkes bakkallığa özeniyor. Bitdih. Eski müşterilerimden çoğu zimem[83] defterine yanaşmıyorlar. "Efendi eski borçlar ne olacah?" deyi sorunca "Biz kardonun dışına çıhdıh. Bize bir laf deme gayrık." deyip cevap ediyorlar. Biz evvelden müşteriye mal verirken kardo ile mi verirdih? Bunun ne içini bilurduh ne dışını… Bu kanunu koyan efendiler biraz da bakkal hakkını gozütmeli deguller miydi? Bırah canım bırah! Kimseye bir laf denmiyor ki. "Biz teslikatzâde olduh." deyip lafın içinden çıkıyorlar.

Bakkal böyle söylene söylene gitmekteyken Bedriye Hanım yine bahçe üzerindeki odaya avdet etti[84]. Duvarın arkasında küfede o dam ızdırabında zavallı Emeti'yi adeta uzun uzun ağlamakta bulunca sordu:

— Anacığım ne ağlıyorsun?

— Ben ağlamayayım da kimler ağlasın kızım?

— Duvardan aşıp da seni kurtarayım bari…

— Ah bundan sonra beni kurtarmak kaç para eder. Olan oldu. Biten bitti…

— Bir tarafın mı incindi? Ne oldu?

---

80 diskur okumak: nutuk çekmek

81 karmanyolaya sokmak: uygun bir fırsat kollayıp dolandırmak

82 teslikat: Osmanlı'da memurların ilk defa toplu hâlde işten çıkarılma olayı, tensikat

83 zimem: veresiye

84 avdet etmek: geri dönmek

— Ne olacak, aygır gibi kediler bütün yemeklerimizi yediler, içtiler, çekildiler… Kuyruksuz'un ağzı, burnu, bıyıkları bütün sütlaç içindeydi. Bizim soysuz Ceylan da yabancı kedileri dövüp kovacağına onlarla birlik oldu. Tıka basa karnını doyurdu. Bakınız incir ağacına çıktı, yalanıp duruyor damarsız yezit… Muhacirlerin güdük kedisi kendi evlerinde hiç karnını doyurmaz. Konudan komşudan böyle hırsızlıkla avcılıkla geçinir. Kendi evlerinde ne yiyecek? Hanımları bulamıyorlar ki ona versinler. Pek avcıdır. Bizim bulaşık çukurunun başında bekler de her gün birkaç tane yakalar. Bizim Ceylan tutmaz, kör olası. Fareler gözünün önünden gelip geçerler, hep yanında piyasa ederler de başını çevirip bakmaz bile. Ama böyle hazır yemek oldu mu löp löp yutar. Şu küfeden kurtulunca inşallah bu kediyi bekçinin eline vereyim de imarete[85] attırayım. Bizim kapıyı çalan kimmiş kızım?

— Bakkal…

— Ha sabun getirecekti.

— Getirmiş ben bizde alıkoydum.

— İyi ettin. (Yine kulağını kapıya vererek) yavrum Bedriye'm. Bizim kapı yine yıkılıyor. Kimdir o acaba böyle terbiyesiz terbiyesiz kapı çalan…

— Dur gidip bakayım.

— Bizim ev öyledir. Akşamlara kadar hamam gibi işler. Hep gelenler abur cuburdur. Kapı açmaya koşmalı. Sonra da çene yarıştırıp yürek tüketmeli.

Bedriye Hanım cumbaya gidip avdet ederek:

— Merak etme Emeti Hanım kapıyı çalan dilenci…

— Hay yetişmesinler. Ne de çok, ne de çok, köklerine kibrit suyu… Yedisinden tut da yetmişine kadar her yaşta her boyda var. Akşamlara kadar işleri güçleri elalemin kapılarını aşındırmak. İçle-

---

[85] imaret: aş evi

rinde öyle acurları[86] var ki sadaka alamayınca insana sövüp saymaya kadar varıyorlar. (Haykırmaya başlayarak) Kızım Bedriye bana "müjde" deyiniz, "gözün aydın" deyiniz…

Bedriye Hanım — Ne oldu Emeti Hanım?

Emeti hanım — Ne olacak? Sokak kapısı açıldı. Hayriye'm geliyor. Oh çok şükür bu cezireden[87] kurtulacağım.

Hayriye Hanım taşlığa kadar geldikten sonra bir yaygara kopararak:

— Ah a dostlar nedir bu evin hâli? Ne var ne yok kediler hepsini silip süpürmüşler. Ağza koyacak çöp bırakmamamışlar. Annem nerde acaba? Bir yerde uyuya mı kaldı? Yoksa komşularla çene yarıştırmaya bahçeye mi çıktı?

Emeti hanım bahçeden bir feryad-ı müteellimaneyle:[88]

— Yetiş yavrum yetiş…(Ağlayarak) Anneciğinin hâlini görme. Dipsiz küfelerin içine düştüm. Teker balığı gibi sepetlere tutuldum. Çürükler, bereler içinde kaldım. Gel Hayriye'm gel. Vücudum koçan kesildi. Dondum. Anacığını kurtar…

Hayriye Hanım bahçe kapısının önüne gelerek büyük bir hayretle:

— A ilâhi anne! Bozdun mu ayol? Bugadalık çamaşır[89] gibi kırık küfenin içine neye girdin öyle?

— Hah bak işte gördün mü? Evlât olacak "Bu kazaya nasıl uğradın?" demiyor da beni buraya kendi keyfimle girmiş zannediyor.

— Seni birisi tutup da zorla bu küfeye tıkmadı ya! Elbette kendi kendine girmişsindir.

— Aman nasıl girdimse girdim. İşte şimdi çıkamıyorum. Beni bir ayak evvelî kurtar buradan…

---

86 acur: şirret, edepsiz
87 cezire: tuzak, kapan
88 feryad-ı müteellimane: iç parçalayıcı feryat
89 bugadalık çamaşır: paçavra, işe yaramaz hâldeki çamaşır

Hayriye Hanım validesini büyük yaygara, büyük çığlıkla küfenin ağaçları arasından halas eder[90]. Emeti Hanım topal topal yürüyerek:

— Oh Yarabbi şükür, kurtuldum ama bak şimdi de yanımı belimi alamıyorum. Her tarafım tutulmuş. Evin içinde akşama ağzımıza koyacak çöp de kalmadı…

Hayriye Hanım — Aman anne yiyecek içecek neme lâzım benim. Birkaç yumurta kırar yeriz. Bedestanlıların evinde kuyrukluyu pek fena söylüyorlar. Ne yapacağız?

Emeti Hanım komşuya seslenerek:

— Bedriye Hanım kızım hu…

— Ne var Emeti Hanım? Kurtuldun mu?

— Kurtuldum, kurtuldum…

— Eh gözün aydın, geçmiş olsun.

— Nasıl gözün aydın a yavrum? Hayriye'm kuyrukluyu anlatıyor. İş fenaymış, pek fena. Kız söylerken kederinden hep gözleri doluyor.

Mebrure penceresinden sorar:

— Bedriye Hanım teyze ne olmuş?

Bedriye Hanım — Halamın Yıldızı için söylüyorlar. Artık lamı cimi kalmamış, geliyormuş, çarpacakmış.

Mebrure, korkudan dudakları göverip titrer bir hâl-i heyecanda:

— Hanım teyze nasıl? Aman fena oluyorum.

— Gel dinle, dinle. (Öteki komşuya seslenerek) Emeti Hanım, Hayriye Hanım anlatsın. Pek merakta kaldık. Biz de işitelim neler duymuş.

---

90 halas etmek: kurtarmak

— Emeti ile Hayriye dipsiz küfeyi duvarın kenarına yan yatırıp ikisi de üstüne çıkarlar. Hayriye kemâl-i ehemmiyetle[91] nakl-i mesmuata[92] girişerek:

— Kuyruklunun velvelesi ümm-i cihanı[93] tutmuş. Bu Mayıs'ta çarpacakmış. Şimdiden hazırlığa başlamışlar…

Bedriye Hanım — Ne hazırlığına?

Hayriye Hanım — Sultan Ahmet, Bayazıt meydanlarına seyirciler için kerevetler[94] kurulacakmış, kırkar paraya seyrettireceklermiş.

Bedriye Hanım — A hazen kebira.[95] Alay[96] mı bu?

Hayriye Hanım: Alaydan daha iyi olacakmış. Gökten üzerimize kangal, kangal fişenkler, dahmeler, mehtaplar yağacakmış. Donanma[97] gibi olacakmış.

Mebrure biraz korkuyu uzatarak:

— Ay anne biz de gideriz değil mi?

Emine Hanım — Sus patlama aman, oğlan uyudu, gürültü etme.

Emeti Hanım — İşte gördünüz mü hanımlara iş, erkeklere de masraf çıktı. Şimdi kadınlar kim bilir bu donanma için ne süslü çarşaflar yapınırlar.

Bedriye Hanım — Hani ya kuyruklu çarpınca bu dünyada kimse kalmayacak diyorlardı? Bir felâkete mi uğrayacağız yoksa şenlikli mi olacak anlayamadım.

Hayriye Hanım — Birkaç türlü rivayet var. Bir rivayete göre Frengistan'a çarpacakmış, burada bize bir şey olmayacakmış.

Emeti Hanım — Oh Yarab şükür…

---

91 kemâl-i ehemmiyet: çok önemseyerek
92 nakl-i mesmuat: duyduklarını anlatma
93 ümm-i cihan: bütün dünya
94 kerevet: yüksek sedir
95 hazen kebira: vay canına
96 alay: geçit töreni
97 donanma: ışıklı ve gösterişli süslemelerle yapılan şenlik

Bedriye Hanım — Tanrım bizi esirgesin…

Hayriye Hanım — Bir rivayete göre de çarpmayacakmış. Yalnız kuyruğu dokunacakmış.

Mebrure — Biz kuyruğunu okşarız, severiz de bize bir şey yapmaz.

Hayriye Hanım — Nasıl yapmaz? Kuyruğu zehirliymiş…

Bedriye Hanım — Yılan mı bu ayol?

Hayriye Hanım — Zehirliymiş, dokunduğu kimseleri sam rüzgârı vurmuş gibi telef edecekmiş. Kibarlar demir kapaklı mahzenlere girmeye hazırlanıyorlarmış. Fazlı Paşa'daki Binbirdirek'in tepe deliklerini kapatıp içine birer lira duhuliye[98] ile adam koyacaklarmış.

Emeti Hanım — Parası olmayanlar ne yapacaklarmış?

Hayriye Hanım — Parası olmayanları kim düşünür ilahi anne!

Emeti Hanım — Biz de bodrumu hazırlayalım bari. Deliği deşiği tıkanırsa mahzen gibidir.

Bedriye Hanım — Biz de Efendiyle gasilhaneye gireriz. Hiçbir tarafa penceresi yoktur.

Mebrure — Anne biz de kömürlüğü boşaltalım. Tekiri de beraber alalım. Zavallı zehirlenmesin.

Hayriye Hanım — Bu gece bütün mahallenin kadınları Galip Beyler'in evine toplanacaklarmış. Orada bu kuyruklu hakkında bir konferans vereceklermiş.

Emeti Hanım — Ha işte tamam. Konferans monferans diye o cingöz oğlanlar kadınları bir âlâ seyredecekler. Ben o İrfan'ın ağabeysi Ragıp'ı bilmez miyim? Eskiden beri gökyüzüyle bozmuştur. Koca bir dürbünü vardı. Tahtaboşa[99] çıkarıp da ayı, yıldızları seyretmez miydi? Hani ya evvelki idare zamanında "Efendim bu herif dürbünle yıldızlara bakıyor diye jurnal[100] etmediler miydi? Bilmem

---

98 duhuliye: giriş ücreti

99 tahtaboş: teras

100 jurnal: ispiyonlama, şikayet etme

kaç gün hapis yattı. Anasının yüreğine iniyordu. Sonra dürbünü mürbünü ortadan yok ettilerdi. Baksana şimdi yine meydana çıkarmışlar.

Bedriye Hanım — Herkeste bir telâş. Bakkal bile fitili almış. Sabun getirdiği vakit neler söylediğini işitseydin güle güle bayılırdın.

Emeti Hanım — Ne diyor kızım, ne diyor?

Bedriye Hanım, bakkalın tarzı-ı telaffuzunu[101] taklide uğraşarak:

— Bağa bah. Aman canım bavvvv çatacahmış, batacahmış maassabirin, deyip duruyor.

Ana kız, Bedriye Hanım'ın bu mukallitine[102] o kadar güler ki vücutlarının sarsıntısından ayaklarının altındaki çürük küfe göçerek ikisi de yere yuvarlanırlar…

2

İrfan Galip Bey, yirmi iki, yirmi üç yaşında, yeni nesil edibimizden, asabî, müşkülpesent,[103] gururu dirayet[104] ve müktesebat-ı ilmiyesine[105] galip, tahsili İstanbul mekteplerinde, Avrupa medaris-i ilmiyesinde[106] okunan ulum[107] ve fünunun[108] kütüb-i mahsusasından[109] burada da imkân-ı tahsiline[110] kani olduğu[111] için fünun-ı tabi-

---

101 tarz-ı telaffuz: söyleyiş tarzı
102 mukallit: taklitçilik, taklit etme
103 müşkülpesent: güç beğenen
104 dirayet: zekâ, anlayış
105 müktesebat-ı ilmiye: bilimsel yetkinlik
106 medaris-i ilmiye: bilim kurumları
107 ulum: ilim
108 fünun: fenler
109 kitab-ı mahsusa: temel eserler
110 imkân-ı tahsil: öğrenme imkânı
111 kani olmak: inanmak

iye[112] ve felsefedeki tamik[113] ve tecrübenin kısm-ı mühimi[114] suret-i hususiyede[115] müktesep,[116] hırs-ı iştihar[117] ile nalân,[118] yirmi paralık resail-i esbuiyeye[119] bedava büyük kıymette satırlar ihdasından[120] yorulmaz. "Venüs'e bir tuhfe-i enin[121]" gibi garraperverane[122] yahut "Münevveriyet-i vicdan[123], ruh ve emelin bir akise-i küşişidir[124] kabilinden[125] ulviyet-i tefekkürat[126] içinde boğulmuş mazalim[127] fakat büyük, derin sözler… Bazen tutturur: "Bu kâinat içindeki benliğim hadd-i mevcudiyetimle[128] muayyen[129] olmak lâzım gelir. O şey ki benden hariçtir, ben o değilim. Fakat bence mahsus[130] olan bir şey nasıl benliğimin harici addolunabilir?" Sonra kitapları önüne açar "Rationalite[131], realite[132], conscience[133] Le moi et non moi[134]" ve emsâli[135] kelimatın[136] umman-ı tefsiratı[137] içinde bunalır. Bir bahis üze-

112 fünun-ı tabiiye: doğa bilimleri
113 tamik: derinlik, hakimiyet
114 kısm-ı mühim: önemli bir kısmı
115 suret-i hususiye: özel olarak
116 müktesep: elde edilmiş
117 hırs-ı iştihar: şöhret hırsı
118 nalân: yanıp tutuşma
119 resail-i esbuiye: haftalık dergiler
120 ihdas: ortaya koyma
121 tuhfe-i enin: iniltili hediye
122 garraperverane: şatafatlı, gösteriş meraklısı gibi
123 münevveriyet-i vicdan: vicdan aydınlığı
124 akise-i küşiş: duyulan ayna
125 kabilinden: o çeşit, o türlü
126 ulviyet-i tefekkürat: fikirlerin yüceliği
127 mazalim: karanlık
128 hadd-i mevcudiyet: varlığın sınırları
129 muayyen: belirli
130 mahsus: hissedilir
131 rationalite: akılcılık
132 realite: gerçekçilik
133 conscience: vicdan
134 le moi et non moi: ben ve ben olmayan
135 emsâl: benzer
136 kelimat: kelimeler, sözler
137 umman-ı tefsirat: yorum okyanusu

rinde taammuk ettikçe[138] o şeyin zihnindeki eski vuzuhu[139] da zail olur[140]. Büsbütün zulmat-ı müedda[141] içinde kalır. Daha sonra en sade kelimelerin manalarını bile anlayamayacak bir hâle gelir. Mesela işte en basit-el-meal[142] olan bu "sade" tabiri öyle bir vasıftır ki bunu isti'mal ederken[143] medlûluna[144] kendimizi vâkıf zannederiz. Hâlbuki hiç de öyle değil. Sade ne demektir? Acaba kâinatta bunun masadakı[145] olacak bir zerre bulunabilir mi? Hesapta vahidi[146], hendesede[147] noktayı basit farz ediyoruz. Bu sırf bir faraziyeden[148] ibarettir, hakikat değil. Küsurattan[149] müterekkip[150] olmayan bir vahidi tabiatta bulmak değil, bu katiyeti[151] zihin bile kabul edemez, nokta da öyle. Ulum-ı riyaziyenin[152] binası bu hakayık-ı iptidaiyenin[153] katiyyen[154] sübutu[155] esası üzerine tesis edilmek[156] lâzım gelse ilm-i hesap[157] vahidini nereden bulup tayin edecek? Kimyada ecsam-ı

---

138 taammuk etmek: derinleşmek
139 vuzuh: açıklık
140 zail olmak: yok olmak
141 zulmat-ı müedda: anlam karanlıkları
142 basit-el-meal: basit anlamlı
143 isti'mal etmek: kullanmak
144 medlûl: anlam
145 masadak: aynılık, tam karşılık
146 vahit: bir
147 hendese: geometri
148 faraziye: varsayım
149 küsurat: parçalar
150 müterekkip: birleşmiş
151 katiyet: kesinlik
152 ulum-i riyaziye: matematikle ilgili bilimler
153 hakayık-ı iptidaiye: ilk hakikatler
154 katiyyen: kesinlikle
155 sübut: ispat
156 tesis etmek: kurmak
157 ilm-i hesap: hesap bilimi, matematik

basite[158] tayin edilen cisimler de böyle… Bir cismin terkiben[159] besatatı[160] farz edilse bile havas-ı sairesi[161] bulunur. Binaenaleyh basit olamaz.

İrfan memleketine müfit[162] bir adam olmak için cidden çalışır. Fakat memleketimizde en gayretliler için bile ciddi tahsilin hemen[163] mümteni-el-husûl[164] olmasına mebni[165] bir kısım zamanı böyle bir nevi letaif-i hikemiye ve fenniye[166] ile geçirirdi. Müktesebat-ı ilmiyesinden mağrurdu. Birçok hususatta hemsinni[167] bulunan diğer gençleri sathî[168] nazar addiyle[169] gözlüğünün altından bir istihfaf-ı rahimaneyle[170] seyrederdi.

Ecnebi kitaplarından peyda ettiği[171] efkâr-ı cedideyi[172] bu İstanbul'daki maişetine[173] tatbik edebilmekte pek güçlük çekiyor ve hikemiyatın, feylesofluğun, ilim ve irfanın esasını şikâyet zannediyordu. Hiçbir şeyden memnun değildi. Memleketinden, milliyetinden, ailesinden hemen her şeyden müteşekkî[174] idi. Hanesi halkının, mahalle ahalisinin, hasılı sekine-i pay-i tahtının[175] cehaletlerinden pek bizardı[176]. Aksaray'daki evlerinin en üst katında intihap ettiği[177]

---

158 ecsam-ı basit: basit cisimler
159 terkiben: oluşum bakımından
160 besatat: basitlik
161 havas-ı saire: başka nitelikler
162 müfit: faydalı
163 hemen: neredeyse
164 mümteni-el-husûl: imkânsız
165 mebni: dayanarak
166 letaif-i hikemiye ve fenniye: felsefe ve fen bilimlerinin incelikleri
167 hemsin: yaşıt
168 sathî: yüzeysel, sığ
169 nazar addiyle: görerek
170 istihfaf-ı rahimane: acırcasına küçümsemek
171 peyda etmek: edinmek
172 efkâr-ı cedide: yeni fikirler
173 maişet: geçim
174 müteşekkî: şikâyetçi
175 sekine-i pay-i taht: İstanbul halkı
176 bizar: bezgin
177 intihap etmek: seçmek

yazı odasının penceresinden Topkapı cihetlerine doğru bazen meyusane[178], meraret-averane[179] bakardı. Medit[180] ve adeta rehasız[181] görünen bir sefalet altında kağşamış[182], kararmış, çarpılmış evlerin, koyu koyu yosun tutmuş damların heyet-i umumiyesinden[183] terakki eden[184] melâlden[185] sıkılır, sonra duvarları sathında[186], kiremitleri arasında biten dam korukları, kuzu kulakları, yapışkanlarla adeta birer türbeye dönmüş, delikleri, kovukları, kargalara, çaylaklara, baykuşlara aşiyan[187] olmuş bu sakfların[188] altında geçirilen o sefil, o mağmum[189] hayatı düşünür, gözleri sulanır, o teessür ile bütün sekine-i memlekete[190] şöyle bir hitabede bulunurdu:

— Ey Hemşeriler! Niçin uyanıp bu gubar-ı sefaletten[191] silkinmeye uğraşmıyorsunuz? Kabahat herkesden ziyade kendinizde. Siz, sizi bu cehalet ve tedenniye[192] rapteden fikirlere zahir ve tarafgir[193] oluyorsunuz. Cidden tenvir-i efkârınıza[194] uğraşanlara tan[195] ile onların ceyyid[196], cedid[197], mugaddî[198], mehasin[199] ilkaatını[200] adeta

---

178 meyusane: hüzünlü
179 meraret-averane: acı çeker gibi
180 medit: çok uzun süren
181 rehasız: kurtuluşsuz
182 kağşamış: dağılmaya yüz tutmuş
183 heyet-i umumiye: genel hâl
184 terakki etmek: yükselmek
185 melâl: can sıkıntısı
186 satıh: yüzey
187 aşiyan: yuva
188 sakf: dam, çatı
189 mağmum: sıkıcı, kapalı
190 sekine-i memleket: İstanbul halkı
191 gubar-ı sefalet: sefalet tozu
192 tedenni: gerileme
193 tarafgir: taraf tutan
194 tenvir-i efkâr: fikir aydınlığı
195 tan: kınama, ayıplama
196 ceyyid: iyi, güzel, saf
197 cedid: yeni
198 mugaddî: doyurucu
199 mehasin: iyilikler, iyi ahlaklar
200 ilkaat: telkinler

cenabet[201] addediyorsunuz. Onlar, sizin takbihat-ı cahilânenizden[202] korkmasalar, telnatınızdan[203] çekinmeseler kaç zamandır artık kangrene, tefessühe[204] dönen bu derin yara-yı tedennînin[205] menbaını[206] size pek büyük bir vuzuhla gösterecekler… Duyduğunuz her yeni fikre kızmayınız. Onları hüsn-i telâkki[207] için kudret-i idrak[208] peydasına uğraşınız.

Bu teessürle İrfan, "filozofi kontenpuren"[209] kütüphanesinin açık tirişe[210] kaplı kitaplarını masasının üzerine döker. Haftalarla çalışarak kanun-ı tekâmül'e[211] ait bir makale-i tavile[212] yazar fakat neşr[213] için gönderdiği gazetelerin hemen cümlesinden uzunluğu, vuzuhdan ziyade yeniliğe uğraşılmış bir üslub-ı acayiple[214] yazılmış olması bahanesiyle reddedilirdi. Sonra da kanun-ı tekâmül makalesine lutf-ı kabul[215] gösterilmeyen ceraidin[216] sayfalarında fikrî üslubundan hayide[217] ne bayağı yazılar görerek müteessir olurdu. Niçin böyle müfit, ciddi makalelerin rağıbı[218] yoktu? Hiçbir metin esas-ı ilmiyeye[219] taalluk[220] etmeksizin hemen her gün fikren,

---

201 cenabet: pis, hoşlanılmayan şey
202 takbihat-ı cahilâne: cahilce ayıplamalar
203 telnat: lânetleme
204 tefessüh: çürüme
205 yara-yı tedennî: gerileme yarası
206 menba: kaynak
207 hüsn-i telâkki: iyi anlamak
208 kudret-i idrak: anlayış gücü
209 filozofi kontenpuren: çağdaş felsefe
210 tirişe: yeşil ile mavi arasında bir renk
211 kanun-ı tekâmül: evrim yasası
212 makale-i tavile: uzun makale
213 neşr: yayımlamak
214 üslub-ı acayip: tuhaf üslup
215 lutf-ı kabul: değer
216 ceraid: gazeteler
217 hayide: çiğnenmiş
218 rağıb: rağbet eden
219 esas-ı ilmiye: ilim temeli
220 taalluk: ilgili olmak

üsluben aynı tarz-ı amiyanede[221] tekerrür eyleyen[222] adiyatı[223] bir itiyad-ı sakime ittibaen[224] okuyorlar, bu bayağı muharriratın[225] kari-leri[226] yek nazarda[227] mütefehhem[228] olamayan bir terkibe, yabancı gelen yeni bir şiveye, intikali[229] bir kuvve-i dimağiye[230] sarfına te-vakkuf eden[231] bir cümleye tesadüften adeta korkuyorlar. Dimağın da muattal[232] kalan bir uzv-ı diğer-i beden[233] gibi düçar-ı zayıf[234] olacağını bilmeyerek malûmatlarını tevessü,[235] zihinlerini takviye edecek suret-i ciddiyede[236] okumaya üşeniyorlar.

Halk hezilyane[237], iğrenç tuhaflıklara, birkaç kaba taklitle başlayan eserlere bayılıyordu. İrfan, kanun-ı tekâmüle ait o nefis, mugaddî makalesine bedel Hokkabaz Çiçekçioğlu'yla yardağı[238] Salamon'un muhavere-i gayr-ı nezihelerine[239] andırır bir bayağılık yazıp göndereydi kim bilir bunu okumak için nasıl kırılışacaklardı. Öyle ciddi bir makaleyi tahrire[240] günlerce uğraştıktan sonra bunu bir gazeteye kabul ettirebilmek için adeta hamiler[241], mültemisler[242]

---

221 tarz-ı amiyane: bayağı tarz
222 tekerrür eylemek: tekrar etmek
223 adiyat: adi yazılar, şeyler
224 itiyad-ı sakime ittibaen: kötü bir alışkanlığa uyarak
225 muharrirat: yazarlar
226 kari: okur
227 yek nazar: ilk bakış
228 mütefehhem: anlaşılan
229 intikal: dönüşüm
230 kuvve-i dimağiye: zihin kuvveti
231 tevakkuf eden: bağlı olan
232 muattal: işlemez, tembel
233 uzv-i diğer-i beden: vücudun başka organı
234 düçar-ı zayıf: zayıf düşmüş
235 tevessü: genişleme
236 suret-i ciddiyede: ciddi biçimde
237 hezilyane: gülünç
238 yardak: yamak
239 muhavere-i gayr-ı nezihe: küfürlü, argo konuşma
240 tahrir: yazma
241 hami: koruyucu
242 mültemis: kayırıcı

bulmak lâzım geldiğini İrfan anladı. Eserlerini gençlerin sadaka-yı kalemleriyle[243] yaşamaya uğraşan, karileri mahdut[244] bir haftalık gazeteye göndermeye başladı. İlk uzun makalesi muhtelif[245] unvanlarla aksam-ı müteaddideye[246] ayrılarak neşredildi. Bu birinci eserini kisve-i taba[247] girdikten sonra o kadar âlimane, müdekkikâne[248] ve nefis buldu ki bir defa, beş defa, on defa okumakla doyamadı. Oda kapısını kapayarak her gün birçok defa okuyor, her okuyuşunda hazz-ı diğer[249] duyarak adeta mest oluyordu. Yalnız imlâ ve terkipçe birkaç yerde göstermiş olduğu eser-i zühul[250] ile nazar-ı tashihinden nasılsa kaçmış[251] bir iki mürettip[252] sehvine[253] pek canı sıkılıyordu. Bu hatalarıyla bütün karileri enzarında[254] cehline hükmedileceği havfından mütevellit büyük bir endişeye düşüyor, ne yapacağını bilmiyor ve o satırların içinden kazımakla, koparmakla bu kelimelerin bir imkân-ı imhasını[255] bulamayınca bütün bütün meyus oluyordu.

Makalesini neşreden gazeteyi kitapçı dükkânlarında çamaşır mandalıyla iplere asılmış yahut yerlere serilmiş gördükçe İstanbul'un bu yeni hava-yı hürriyeti[256] içinde kendi maneviyetinden, müfekkiresinden[257] bir müessirenin[258], bir kuvvetin dolaştığını hissederek mağrur oluyor ve gelip geçenlere "Şu risaleyi[259] alıp tekâ-

---

243 sadaka-yı kalem: para karşılığı olmadan yazılan yazı
244 mahdut: sınırlı sayıda
245 muhtelif: farklı
246 aksam-ı müteaddit: çeşitli kısımlar
247 kisve-i tab: yayımlanmak
248 müdekkikâne: en ince meseleleri gören
249 hazz-ı diğer: farklı hazlar
250 eser-i zühul: dalgınlık alameti
251 nazar-ı tashihinden kaçmak: düzeltme yaparken gözden kaçırmak
252 mürettip: dizgici
253 sehv: hata
254 enzar: gözler, bakışlar
255 imkân-ı imha: yok etme imkânı
256 hava-yı hürriyet: hürriyet havası
257 müfekkire: düşünme gücü
258 müessire: güç
259 risale: küçük kitap, broşür

mül makalesini okuyunuz. Bakınız nasıl bir ciddiyet, ne büyük bir tetkik, ne pak bir emel-i terakkiperverane[260] ile yazılmıştır." diye bağırmak istiyordu. Her rast geldiği âşinasından bu yeni makalesi hakkında bir cümle-i takdiriye[261] işitebilmek için onun bunun ağzına bakıyor, o risalenin ismini söze katmak maksadıyla türlü zeminler, girizgâhlar buluyordu. Fakat heyhat hiç aldıran yoktu. Âlem-i intişara[262] öyle bir makale çıktığından haberdar olan bir ferde tesadüf edemiyordu. Sonra "nankörler" diye karilere, o makaleden bihaber kalan karilere tan ediyordu.

İrfan hırs-ı iştihar ile yanıyor, kavruluyordu. Kendini âleme tanıtmak, bu ne kadar husûlü[263] müşkül[264] bir keyfiyetti! Acaba bu memleket, İrfan'daki cevher-i zekâyı takdir edebilecek bir seviye-yi idrake[265] kadar hiçbir zaman yükselemeyecek miydi?

Böyle nevmidane[266] düşünüyor, sonra muhite karşı derin bir nefrete düşerek her şeyi, birahimane[267] tenkide girişiyor, ahvâl[268] ve adat-ı milliyemizden[269] hiçbirini beğenmiyor, cümlesini değiştirmek lüzumuna kanaat getiriyordu.

İrfan gençliğin gaye-i tasavvuru[270] olan izdivaç hususunda bile yürek sızlatıcı bir ümitsizlik, bir meraret, bir hüsran içinde kalıyordu. Hayır, o, bu memlekette evlenemeyecekti… İşte ağabeyisi Ragıp evlenmişti. Zarur-el-ittiba[271] bir âdete uymak hasebiyle evlenmişti. Birkaç ay mururundan[272] sonra geçimsizlikler, dırıltılar baş

---

260 emel-i terakkiperverane: gelişme, ilerleme arzusu
261 cümle-i takdiriye: takdir cümlesi
262 âlem-i intişar: yayın dünyası
263 husûl: olma, gerçekleşme
264 müşkül: güç, zor
265 seviye-yi idrak: anlayış seviyesi
266 nevmidane: ümitsizce
267 birahimane: insafsızca
268 ahvâl: hadiseler, olan bitenler
269 adat-ı milliye: gelenek, görenek
270 gaye-i tasavvur: ideal
271 zarur-el-ittiba: uyması zorunlu
272 mürur: geçme

göstermişti. Çünkü karı koca beyninde[273], hissen, zevken, terbiyeten bir muvafakat[274] yoktu. Hele yekdiğerini müteakiben iki çocuk doğduktan sonra kadına bir çapaçulluk[275], bir rehavet, bir yıpranma gelmiş, Ragıp'ın nazar-ı zevk ve iştihası[276] ev haricinde dolaşmaya başlamıştı. Sadakat-ı zevciyeden inhirafının[277] ilk devrelerinde bu guyubet leyliyelerine[278] birer sebep ihtira[279] edebilmek için hayli yorulmuş fakat sonraları buna da lüzum görmeyerek gemi bütün bütün azıya almış, zevc zevce yekdiğerinin başına adeta birer belâ olup kalmıştı…

Bu müessir numune, bu ümitşiken[280] misâl İrfan'ın gözü önünde durup dururken o nasıl teehhül edebilecekti?[281] İrfan kendine eş olabilmek için el ele vererek gençliğin hayâlât-ı garampirasında[282], afak-ı müzehhebesinde[283] müşterek bir zevk-i teali[284] ile uçacak bir melek arıyordu.

Onu nerede bulacaktı? Zade-i tasavvuru[285] olan bu vücud-ı müstesnayı[286], bu peri-yi emeli[287] İstanbul'da değil, en medenî memleketlerin muhit-i nema ve terbiyelerinde[288] bile tefekkür edemiyordu.

---

273 beyn: ara
274 muvafakat: uyum
275 çapaçulluk: kılık kıyafete özen göstermeme
276 nazar-ı zevk ve iştiha: iştah ve zevk dolu bakış
277 sadakat-ı zevciyeden inhiraf: karı-kocalık sadakatinden sapma
278 guyubet leyliyeleri: gece kayboluşları
279 ihtira: üretme
280 ümitşiken: ümitleri yok eden
281 teehhül etmek: evlenmek
282 hayâlât-ı garampira: aşkla süslü hayâller
283 afak-ı müzehhebe: parlak ufuklar
284 zevk-i teali: yüksek zevk
285 zade-i tasavvur: hayâl ürünü
286 vücud-ı müstesna: seçkin varlık
287 peri-yi emel: arzulanan peri
288 muhit-i nema ve terbiye: gelişmiş ve terbiyeli çevre

İstanbul'da kimi alacaktı? Tenezzüh[289] için mezarlıkların çimenleri üzerine çömelerek gelip geçenlere bezden paça bağlarını göstere göstere simit peynir, akide şekeri, portakal yiyen hanım kızları mı?

Hem böyle bir memlekette evlenmeden gaye-i emel[290] ne olacaktı? Bu yosunlu damların altındaki kasvet-i maişetin[291] içinde yaşatmak, bu kirli sokakların bozuk kaldırımların üzerinde süründürmek için evlât yetiştirmek mi?

Doğacak evladını nimet-i hayata erdirmek için terakkiyat-ı zamanla münasip mektep hazırlamayı bile düşünmeyen bir milletin nüfus-ı makhure ve sefilesini[292] tezyide[293] hidmet insaniyete bir hayırhahlık[294] mıdır?

İrfan böyle gamginane[295] düşündükten sonra bazen sokakta bir siyah peçenin nim[296] kesafeti[297] altında melâhat-i fevkaladesi[298] bir nevi helecan-ı ruhla[299] mahsus olan[300] bir genç kadına tesadüf ediyordu. Onun narin iskarpinlerle attığı dilfirip[301] adımlarda, çarşaf altından omuzlarının müdevveriyetinde[302], sinesinin kabarıklığında, bedenle vücudu farik[303] hatt-ı miyandaki[304] kıvrıntılarda, carın[305]

---

289 tenezzüh: gezip dolaşma
290 gaye-i emel: beklenti, maksat
291 kasvet-i maişet: geçim sıkıntısı
292 nüfus-ı makhure ve sefile: sıkıntı içinde ve sefil hâlde yaşayan nüfus
293 tezyit: arttırma
294 hayırhahlık: iyilik
295 gamginane: gamlı, kederli
296 nim: yarı
297 kesafet: saydam olmama, bulanıklık
298 melâhat-i fevkalade: çok güzel yüz
299 halecan-ı ruh: ruh titremesi
300 mahsus olan: hissedilen
301 dilfirip: cazibeli, gönül okşayıcı
302 müdevveriyet: yuvarlaklık
303 farik: ayıran
304 hatt-ı miyan: bel çizgisi
305 car: çarşaf

ankloş[306] açıla açıla dökülüşünde öyle asilâne letafetler, sanatperverane, cazip güzellikler yaraştırılmış maharetleri keşfediyordu ki kadınlarımız hakkındaki su-i fikri[307] ve nazarını unutarak mahiyetini takdir edemediği bir dalgınlıkla bu zühre-i müsadefenin[308] cazibe-i anına tutulup onu temevvücat-ı endamından[309] gelen hava-yı muattarı[310] teneffüs ede ede takip ediyor ve kendi kendine "İşte bu, mezarlıklarda çömelip kâğıt helvası yiyen takımdan değil. Bunun en ufak hareketinde bin nükte-i asilâne[311] var. Allah bağışlasın, acaba kimin?" diyordu. Bir böylesi bulunsa İrfan'a refika-i hayat,[312] enis-i ruh[313] olamaz mı? Şimdi bu vadide yeni yeni ümitlere, fikirlere kapılarak evvelkinden büyük bir dalgınlıkla takipte devam ediyordu. Bu güzel hanım koyu renk güderi eldivenlere hapsedilmiş mevzun[314] elini bileği harice gelecek surette çevirip çarşafını arkadan bir eda-yı mahsusayla[315] kavradığı zaman ilik düğmenin pek setredemediği[316] açıklıktan görülen avuç çukurundaki beyazlık, nazara da adeta biiltimas[317] anlaşılan derecede bir nermilik[318] hiss-i müspetini[319] veriyordu.

Hilkatin bir mucize-i letafeti[320] olan bu el bir muavenet-i garamperverane[321] ile İrfan'a uzansa onu bütün o nevmidane, mağmum, muzlim[322] fikirlerden kurtararak beşeriyet fevkinde bir fir-

---

306 ankloş: kadın giysisinde alt kısmın çan biçiminde geniş olması
307 su-i fikr: kötü düşünce
308 zühre-i müsadefe: rastlanılan çoban yıldızı
309 temevvücat-ı endam: vücut dalgalanmaları
310 hava-yı muattar: ıtırlı, güzel kokulu hava
311 nükte-i asilâne: asil anlam
312 refika-i hayat: hayat arkadaşı, eş
313 enis-i ruh: ruh ikizi
314 mevzun: ölçülü
315 eda-yı mahsusa: kendine özgü bir eda
316 setretmek: kapatmak, örtmek
317 biiltimas: dokunarak
318 nermilik: yumuşaklık
319 hiss-i müspet: güzel his
320 mucize-i letafet: güzellik mucizesi
321 muavenet-i garamperverane: aşkla dolu yardım
322 muzlim: karanlık

devs-i âlü-el-âl-i bahtiyarîye[323] isnat edebilirdi[324]. Böyle bir mucize-i uzmaya[325] mütekaddir bir eli karşısında taabbütkârane[326] diz çökerek öpmek için gidiyor, gidiyor, gidiyordu.

Bu hakikat piş-i arzu[327] ve nazarından[328] kaybolduktan sonra kendini günlerle oyalayacak bir hayâle temessül[329] ediyor, ona gizli gizli haftalarca en ateşnak[330] buselerini ihda[331] ile yalvarıyor, tapınıyor fakat gitgide nazar-ı pereştişinde[332] bu hayâl eski parlaklık ve kuvvetini kaybediyor, yavaş yavaş siliniyor, sonra yerine vehleten[333] bir yenisi parlıyordu…

İrfan böyle şık ve güzel bir kadına tesadüf ettiği zaman bazen maddiyetperest olmaya uğraşarak kendi akrabasından süslenip sokağa çıkan genç kadınları gözü önüne getiriyor, bunların zahirleri kadar batınlarını[334] da bildiği için o ipekli çarşafların, o dantela korsajların altında ne kadar hırçın kalplerin gizlendiğini ve o bir günlük süsün, nizamın evlerde aylarca süren ihmallere, kayıtsızlıklara, intizamsızlıklara çaresaz[335] olamayacağını ve hissen ve terbiyeten, âdeten, maişeten olan birçok noksanları affettirmeye kifayet eyleyemeyeceğini[336] düşünüyordu.

İrfan'ın böyle bahtiyarane tesadüflerden sonra uğradığı sevdalardan, çektiği üzüntülerden, azaplardan, bütün bu asabî, hayâlî telezzüzlerden[337], işkencelerden kimsenin haberi yoktu. Hep ken-

---

323 firdevs-i âlü-el-âl-i bahtiyarîye: en yüksek mutluluk cenneti
324 isnat etme: yükseltme
325 mucize-i uzma: büyük mucize
326 taabbütkârane: ibadet eder gibi
327 piş-i arzu: şehvet etkisi
328 piş-i nazar: gözünün önü
329 temessül: dönüşmek
330 ateşnak: ateşli
331 ihda: hediye etme
332 nazar-ı perestiş: tapınan göz
333 vehleten: ansızın
334 batın: iç görünüş
335 çaresaz: çare üreten
336 kifayet eylemek: yetmek
337 telezzüz: zevk alma

di kendine gelin güvey oluyordu. Yirmi iki yaşına kadar itirafsız sevdalar, mukabele görmeyen ahlar, eninler[338], giryeler[339], vazıh[340] bir hakikate matuf olmayan[341] perestişlerle[342] yorulmuş, mecnunane denecek hayâller arkasından koşmuştu. Aşk hususunda pek mahcup ve cesaretsizdi. Daima böyle hayâllere taaşşuk[343] ediyor. Bir hakikat önünde itiraf-ı muhabbet eylediği günü hüsn-i kabul görmeyeceği hakkında düştüğü bir zann-ı garip kendini öldürüyor, her cüretini kırıyordu. Kendileri için bu kadar gizli yaşlar döktüğü hâlde henüz güzel bir kadının cüzice iltifatına nail olamamış[344] bulunması meyusiyetini tezyit ediyordu. Bu emirde mutlaka bir tecrübe-i tali[345] lâzımdı.

Yine bu hüsünlerden[346] birine tesadüf ettiği bir gün tecrübe-i musavveresini[347] icraya[348] kalkıştı. Bütün cesaretini toplayarak kadının kulağı dibinde birkaç kelime-i meftuniyet[349] mırıldandı. O kadar acemice ki yekdiğerini takip eden her kelimede sedası kuvvetten düşüyor, sözler vuzuhunu kaybediyor, nihayet anlaşılmaz birer mırıltı hâlini alıyordu. Genç kadın İrfan'ın bu müteredddit, muhteriz[350], şaşkınca tecavüzüne karşı cevap olarak derin bir mana-yı istiğrap[351] ile kaşlarını kaldırdı. Dudaklarını büzdü. Delikanlıyı bir nazar-ı tezyifle[352] süzdü. Şemsiyesini indirip bilâtekellüm[353]

---

338 enin: inleme
339 girye: göz yaşı
340 vazıh: apaçık
341 matuf olmayan: yönelmeyen
342 perestiş: tapınma
343 taaşşuk: âşık olma
344 nail olma: erişme
345 tecrübe-i tali: şansını denemek
346 hüsün: güzel kadın
347 tecrübe-i musavvere: zihinde tasarlanmış olan deneme
348 icra: gerçekleştirme
349 kelime-i meftuniyet: tutkulu kelimeler
350 muhteriz: çekingen
351 mana-yı istiğrap: garipseme
352 nazar-ı tezyif: küçümser bakış
353 bilâtekellüm: konuşmadan

yürüyüverdi. İrfan bu samit[354] hakaret karşısında öldü, bitti, eridi. O günden sonra kadınlara hasım[355] oldu. Ricale[356] nispeten nisvanın[357] noksan-ı izanı[358], zayıfı, birçok ahvâl-i tabiiyedeki[359] adem-i tekemmülü[360] hakkında bentler neşretti. Bu neşriyattan münfail[361] olan birkaç hanım yine sada-yı matbuatla mugabberane cevaplar verdiler. Bahis kızıştı. Âlem-i matbuatta İrfan, kadın husumetkârlığıyla biraz tanındı. Fakat ne yapsa, ne etse kadınlardan tamamıyla hıncını alamıyordu.

1326 senesi Mayıs evailinde[362] arzımızın Haley yıldızının kuyruğu içinden mürur edeceği haber-i müheyyici[363] çıktı. Canlarına hayat-ı umumiyeden ziyade ehemmiyet veren kimseler telâşa düştü.

Bazı genç hanımların endişeleri rahat nevmlerini[364] ihlâl[365] derecesine vardı hatta şiddet-i havfdan[366] ağlayanlar olduğu bile işitildi. En ziyade korkanların nisvan miyanında[367] bulunduğunu tahkik eden[368] İrfan:

— İşte tamam kadınlardan güzel bir öç almanın sırası geldi, dedi. İhtiyar, genç bütün civar kadınlarını toplayarak birkaç konferans vermeyi kararlaştırdı. Bu konferanslar ilm-i heyet[369] hakkında

---

354 samit: sessiz
355 hasım: düşman
356 rical: erkekler
357 nisvan: kadınlar
358 noksan-ı izan: anlayış yokluğu
359 ahvâl-i tabiiye: doğal durumlar
360 adem-i tekemmül: gelişmemişlik
361 münfail: gücenen
362 evailinde: başlarında
363 haber-i müheyyiç: heyecan verici haber
364 nevm: uyku
365 ihlâl: kaçırma, bozma
366 şiddet-i havf: şiddetli korku
367 miyan: ara
368 tahkik etme: araştırma
369 ilm-i heyet: astronomi

pek sade, amiyane[370], iptidaî malûmatla mutedilâne[371] başlayacak, hanımları gittikçe teheyyüç[372] maksadıyla tedricen[373] şiddet peyda edecekti.

Bu kararını fiile getirmek için lâzım gelen hazırlığa başladı.

3

İrfan'ın pederi defterdar Galip Efendi zevce ve evladına geçinecek kadar irat[374] bırakıp dört beş sene mukaddem[375] vefat etmişti. Bu aile eski maişetlerini hemen bozmayarak Aksaray'daki hanelerinde ikâmet ediyordu.

Bir gece hanenin camekânlı büyük sofasında lambalar yakıldı. İskemleler, küçük minderler hazırlandı. Erbab-ı ilm ve danişden[376] İrfan Bey'in kariben[377] dünyanın geçireceği büyük tehlike yahut uğrayacağı akıbet-i vehime hakkında vereceği bu meraklı konferansda bulunmak için yedi mahalleden ihtiyar, genç, çarşaflı, yeldirmeli, çocuklu, çocuksuz hanımlar sökün etti. Emeti, Bedriye, Emine, Hayriye, Mebrure Hanımlar hep toplandılar. O koca sofa, kapı eşiklerine, merdiven basamaklarına kadar doldu.

İrfan zayıfça, orta boylu, kadınların tabirince sürahi simalı, çalık benizli, ağzı burnu mütenasip, açık kumral ter bıyıklı bir delikanlıydı. Üst dudağının vasatı biraz kabarık adeta potça durması, gözlüğünün altından kasir-el-nazar[378] olanlara mahsus bir surette kıpışık kıpışık bakması çehresine bir istihza-yı daimî[379] şekli verirdi.

---

370 amiyane: basit
371 mutedilâne: orta hâlli
372 teheyyüç: korkutma
373 tedricen: yavaş yavaş
374 irat: gelir
375 mukaddem: önce
376 erbab-ı ilm ve daniş: ilim erbabı
377 kariben: yakında
378 kasir-el-nazar: miyop
379 istihza-yı daimî: sürekli alaycı ifade taşıma

Kadınlara karşı nakabil-i teskin[380] bir adaveti[381] olmakla beraber, yine onların enzar-ı takdir[382] ve rağbetini celp etmek[383] hususunda şedit[384] bir meyl-i tabiiden[385] kendini alamadığı için saçlarını taramış, en biçimli bonjurunu giymiş, koyu lacivert boyun bağısı üzerine inci iğnesini iliştirmeyi bile ihmal etmemişti.

Kuyruklu yıldızın küremize çarpmasından evvel İrfan'ın hâl-i aşina[386], feylesof mizaç, güzel bir kadına çatma[387] ihtimâli vardı.

Bir köşeye vazettirmiş olduğu yazıhanesinin önüne geçti. Not defterini eline aldı, başladı. Fakat söz işittirebilmek ne mümkün! Sofa, kadınlar hamamı gibi bir uğultu içinde inliyordu. Güç hâl ile bu uğultuyu biraz tahfife[388] muvaffak olarak ağır ağır girişti:

— Hanımlar mademki bu dünyaya geldik, büyüdük, aklımızı şuna buna erdirmeye başladık, bizim için öğrenmesi vacip bazı şeyler vardır. Bunlar hakkında azıcık malûmat peyda etmeliyiz ki oldukça medenî bir adam vasfına liyakat göstermiş olalım. Mesela yaşamak için her gün yemek yeriz. Fakat bir lokmayı ağzımızda niçin çiğneriz? Bu çiğneme esnasında o lokma ne gibi bir tahavvüle[389] uğrar? Yutunca karnımızda nereye gider? İnceli kalınlı bağırsaklarımızı nasıl dolaşır? Bu yediğimiz şeylerden vücudumuz hisse-i gıdaiyesini[390] ne suretle tefrik[391] edip alır? Bunu bilmeyiz ve bilmek için de biraz düşünmek eminim ki şimdiye kadar hiçbirinizin aklına gelmemiştir.

Kadının biri yanındakinin kulağına eğilerek:

---

380 nakabil-i teskin: yatıştırılması imkânsız
381 adavet: düşmanlık
382 enzar-ı takdir: beğenen bakışlar
383 celp etmek: çekmek
384 şedit: şiddetli
385 meyl-i tabii: tabii bir istek
386 hâl-i aşina: hâlden anlar
387 çatma: karşılaşma, rast gelme
388 tahfif: hafifletme
389 tahavvül: değişim
390 hisse-i gıdaiye: gerekli besin miktarı
391 tefrik: ayrıştırma

— Kuyruklu yıldızdan bahis olunacaktı, bey mideden başladı. Acaba yıldız karnımıza mı girecek?, dedi. İki taze fıkırdaşmaktayken yaşlıca hanımın biri İrfan Bey'in sözüne cevaben biraz kaba, kısık sadasıyla:

— A aklımıza nasıl gelmez evladım, vücudumuzun içinde ne türlü aletler[392] vardır diye ben daima merak eder dururum. Fakat bizim için bunu görmek kabil mi?

Mektepten çıkma genç kızın biri refikasının kulağına:

— Konferansçı beyefendi lütfen bize bir kart versin de teşrih[393] dersi görmeye mekteb-i tıbbiyeye gidelim, fısıltısında bulundu. Kısık kısık gülüştüler.

İhtiyar Hanım sözünde devamla:

— Kurban bayramlarında evimizde koyun kesildiği zaman pencereden bakarım. Hayvanın içi alet dolu. Gırtlağı, ciğerleri, el kadar yüreciği, hele o bağırsakları kulaç kulaç çekerler de bitmek tükenmek bilmez. Hikmetine kurban olduğum Tanrısı, bunlara tamamıyla kimin aklı erebilir ki bizimki ersin…

İrfan Bey — Vakıa bu vücudun suret-i teşkil ve tagaddisini[394] lâyıkıyla bilmek büyük büyük birçok fenler tahsiline tevakkuf eder. Fakat bunların hülasatü'l-hülasası[395] pek basit bir lisanla herkese anlatılabilir. Avrupa'da bu vadide sade ve latif latif kitaplar yazılmıştır. Biz tabiatdan bir cüz yani bir parçayız. Onun kuvve-i akliye ve derece-i tahsilimize göre kabil-i tefehhüm[396] olabilecek aksamını[397] öğretmeye çalışırsak birçok hatalardan kurtulmuş oluruz. Çünkü insanlar her felâkete cehaletleri sebebiyle uğramışlar ve elân[398] uğramaktadırlar. Beşeriyet zaman-ı tufuliyette[399] akıl erdiremediği

---

392 aletler: iç organları
393 teşrih: anatomi
394 tagaddi: beslenme
395 hülasatü'l-hülasa: özetin özeti, özü
396 kabil-i tefehhüm: farkına varabilme
397 aksam: kısımlar
398 elân: hâlen
399 zaman-ı tufuliyet: çocukluk zamanları

hususatta daima batıl zanlara düşerek işte bundan dolayı rah-ı terakkide[400] gecikmiştir. Her gün gözümüzün önünde durup da çoğumuzun ona dair olan malûmatı pek nakıs[401] bulunan bir şey varsa o da gökyüzüdür. Gökyüzü mavi, müdevver bir sahan kapağı gibi bir dünyanın üzerine geçirilmiş görünür. Hatta içinizden çoğunuz bunun direksiz nasıl durduğuna şaşıp kalırsınız. Gök bitmez tükenmez bir boşluktan ibarettir. Bu boşluğa ilm-i heyet tabirince feza denir. Bu gördüğünüz koca mavi gök, tavan gibi kubbe gibi mavi, cismanî bir şey değildir ki onu öyle durdurabilmek için direk dikmeye lüzum olsun. O mavilik hava yığınının peyda ettiği bir renktir. Birçok camı yan yana dizip de bunların arasından öbür tarafa baktığımız zaman nasıl bir yeşillik hasıl oluyorsa bu da aynen öyledir. Bulutsuz, berrak havalarda başımızın üzerinde gördüğümüz o mavi kubbe bir vehm-i rüyetten[402] başka bir şey değildir. Geceleri meşhut[403] olan yıldızların semada bir kubbe sathına çakılmış gibi görünmesi de galat-ı rüyetten[404] ileri gelme bir keyfiyettir. Bu yıldızların birbirine olan uzaklıkları akıllara hayret, zihinlere durgunluk verecek kadar ziyadedir. Bunlardan ancak cesim[405] rasat dürbünleriyle[406] görülebilenlerinin tayin-i mesafeleri için tirilyonlarca fersahlara çıkmak iktiza eder. Fezanın akıl almayan derinliği içine gömülmüş olanlar ile bizim aramızdaki mesafeyi ölçebilmek için istimal[407] olacak mil, fersah vesaire gibi en uzun ölçü vahitleri[408] hükümsüz, adeta birer sıfır hiçliğinde kalır. Ucu bucağı fen ve izanın mukayesesinden hariç kalan bu boşluğun içi güneşler, seyyareler ile doludur. Güneş nedir? Seyyare nedir? En sade tabirlerle şimdi size bunları anlatayım. Güneşler etraflarına ziya ve hararet saçar cesim birer alev,

---

400 rah-ı terakki: ilerleme yolu
401 nakıs: eksik
402 vehm-i rüyet: var olduğu sanılan
403 meşhut olan: görülen, şahit olunan
404 galat-ı rüyet: göz yanılgısı
405 cesim: büyük, kocaman
406 rasat dürbünü: teleskop
407 istimal: kullanma
408 vahit: birim

ateş parçalarıdır. Seyyareler bizim güneşimizin etrafında dönenlere nispet edilmek lâzım gelirse haddizatında[409] onlar da birer ateşpare iken mürur-ı zamanla üzerleri küremiz gibi kışır[410] bağlayarak artık parlaklığı kalmamış fakat ziya ve harareti etrafında devir ettikleri güneşten alan dünyalardır. Samialarımın[411] içinde bu güne kadar ilm-i heyet hakkında hiçbir malûmat edinememiş olan hanımlar bu sade sözlerimden de pek vazih bir hakikate eremezler zannederim. Tarifatımı daha sadeleştireyim. Bahçede, kırda, pencere kenarında, balkonda elbette tesadüf etmişsinizdir, tekerlek tekerlek örümcek ağları vardır. Örümcek kendi bu ağın merkezinde yani tamam orta yerinde oturur. Bu kurduğu tuzağa düşecek avlara intizar[412] eder. Şimdi böyle bir ağı gözünüzün önüne getirip orta yerdeki örümceği güneş farzıyla onun etrafında dolana dolana büyüyen örümcek tellerinin üzerlerinde de birbirinden açık noktalarda ufak ufak seyyareler tasavvur ediniz. Feza dahilindeki meslek-i şemsî yahut manzume veya cümle-i şemsiye[413] denilen şekli o heyet-i mecmuayı biraz zihninize getirmiş olursunuz. Fakat seyyare demek seyredici, gidici, yürüyücü demektir. Örümcek ağının etrafında farz ettiğimiz seyyareler gayr-ı müteharrik oldukları[414] hâlde güneşin etrafındakilerin hepsi kendilerince muayyen süratlerle birer mevhum halka üzerinde ta mebde-i hilkatlerinden[415] beri bilâtevakkuf[416] devir etmektedirler. Her seyyarenin güneşin etrafında üzerinde döndüğü farz edilen mevhum daireye o seyyarenin muharriki[417] namı verilir. Şimdi bu feza, seyyare, cümle-i şemsiye ve muharrik tabiratına epeyce dikkat etmenizi rica eylerim. Çünkü ilerdeki tarifatımızın güzel anlaşılabilmesi için bu ilk tabiratın akılda tutulması lâzımdır. Güneşi büyük

---

409 haddizatında: aslında
410 kışır: kabuk
411 samia: dinleyiciler
412 intizar etmek: beklemek
413 cümle-i şemsiye: güneş sistemi
414 gayr-i müteharrik olmak: hareketsiz durmak
415 mebde-i hilkat: yaratılışlarının başı
416 bilâtevakkuf: durmadan
417 muharrik: hareketi sağlayan, yörünge

bir muma yani şem-i hasene, seyyareleri de onun etrafında dönen pervanelere teşbih edersek pek amiyâne fakat kadimapesendane[418] bir şairiyet de göstermiş oluruz. İçinizde hiç tahsil görmemiş bulunan hanımların pek sade olmakla beraber bütün bu tarifatımdan henüz memnun olamadıklarını anlıyorum. Güneşin, fezada etrafında dönen seyyarelerle beraber bir tarafa düşmeksizin öyle muallâkta nasıl durduğunu çoğunuzun aklı bir türlü almıyor değil mi? Hakkınız var. Biz bu dünyada o kadar galat hisler, zanlar içinde yaşarız ki fununun bize gösterdiği büyük büyük nazariyeleri[419], hakikatleri biz bu küçük aklımız ile etrafımızdaki ufak tefek eşyaya tatbik, teşbih ederek daima yanılırız. Düşmek nedir? Bir kere bunu düşünelim. Sokakta giderken düşmek, pencereden düşmek, damdan düşmek, minareden düşmek, nihayet yangın kulesinden düşmek. Bizim için düşmenin en büyük mikyası[420] bu değil mi? Haydi bir baloncuyu birkaç bin metro bir irtifaya kadar suuttan[421] sonra kazaen[422] düşmüş farz edelim. İşte bu kadar. Düşmenin bundan ilerisi fen haricinde düşünenler için meçhul bir keyfiyet… Ondan öteye gidilmemiş ki nasıl ve nereye düşüleceğini bilelim. Fezanın ucu bucağı olmadığını söyledikdi ya… Şimdi bir cismi buud-ı mücerret[423] dedikleri bu boşluğun amakına doğru sürüp götürelim, küre-i arzı kaybedecek bir mesafe-i baideye[424] vardırarak orada bırakalım. Şimdi bu cisim nereye düşecek? Her tarafı bizim aklımızın alamayacağı mertebede bir vüsat-ı gayr-ı mütenahiye[425] ile muhat.[426] Hem düşmek denilince bu hadisenin yukarıdan aşağıya doğru vuku bulduğunu biliriz. Bizim için aşağılık yukarılık küre-i arza nispetle tayin eder bir keyfiyettir. Küremizden onu kaybedinceye kadar uzaklaşınca aşağı yu-

---

418 kadimapesendane: eskileri andıran
419 nazariye: teori
420 mikyas: ölçü
421 suut: çıkmak, yükselmek
422 kazaen: istenmeden, kaza ile
423 buud-ı mücerret: uzay
424 mesafe-i baide: uzak mesafe
425 vüsat-ı gayr-ı mütenahiye: sonsuz genişlik
426 muhat: kuşatılmış

karı kelimelerinin manalarını da bu tebaütle[427] beraber kaybetmiş oluruz. Fezanın böyle bir noktasında mademki artık aşağı yukarı tabirlerinin manaları yoktur binaenaleyh yukarıdan aşağıya süratle inmek demek olan düşmek kelimesinin de bir medlûlü kalmaz.

Etrafımız böyle buud-ı mücerretle yani payansız bir boşlukla muhat olan bir noktada yukarısı, aşağısı yok, inmek, çıkmak, düşmek yok fakat bunlara bedel, cazibe-i umumiye[428] denilen bir kuvvet vardır. Kâinattaki her cisim bu kanunun taht-ı hükmündedir. Bu kuvveti, fennen şöyle tarif ederler: "Bu âlemdeki ecsam-ı mevcuda[429] yekdiğerini cevherleriyle[430] mebsuten[431] ve beynlerinde olan buudların[432] murabbalarıyla[433] makusen mütenasip[434] olarak cezbederler[435]." Siz bu tariften hiçbir şey anlayamazsınız. Bu kanunların vazıhen anlaşılabilmesi ulum-ı riyaziye, fenn-i mihaniki[436] ve saire bilmeye tevakkuf eder.

İşte bu cazibe kanunu hükmünce fezadaki hesapsız güneşler, seyyareler kendi hacimleriyle yekdiğerine karşı olan mesafelerine nispetle öyle bir düzen peyda etmişlerdir ki daima bir nizam-ı riyazî[437] üzre devrederler. Bizim güneşimiz fezadaki lâyuat[438] nücum[439] miyanında ehemmiyetsiz bir yıldızdır. Güneş küre-i arzdan 1.279.000 defa büyüktür. Bize pek büyük görünen bu dünyadan bir milyon iki yüz yetmiş dokuz bin kere büyük olan bir şeyin artık cesamet-i müfritesini[440] tasavvur ediniz. Fakat fezanın bihudut vü-

427 tebaüt: uzak düşme, ayrılma
428 cazibe-i umumiye: yerçekimi yasası
429 ecsam-ı mevcut: bulunan cisimler
430 cevher: kütle
431 mebsuten: doğru orantılı
432 buud: uzaklık
433 murabbalarıyla: karesiyle
434 makusen mütenasip: ters orantılı
435 cezbetmek: çekim kuvveti uygulamak
436 fenn-i mihaniki: mekanik ilmi
437 nizam-ı riyazî: matematiksel bir düzen
438 lâyuat: sayısız
439 nücum: yıldızlar
440 cesamet-i müfrite: devasa büyüklük

satı[441] içinde bu koca cisim gaip bir noktacık kadar ehemmiyetsiz kalır. Güneşimiz, bulunduğu merkezden cazibesinin gayr-ı meri[442] şebikesi[443] dahilinde tuttuğu seyyarata güya mütehassırane[444] kollarını uzatmış da onları etrafında sapan taşı gibi çeviriyor zannolunur. Bu seyyarat etraf-ı şemste kendilerini cezbeden bu merkez-i nâra[445] düşmeyecek kadar büyük fakat bu üftadelerini o cazibe-i merkeziyeden ayırıp fezaya fırlatabilecek kadar bir kuvve-i mübide-i ayn-el-merkeziye[446] husûlüne kifayetten küçük birer süratle devretmektedir. Sizin anlayacağınız bir kuvvet seyyareleri güneşe doğru düşürüyor, diğer bir kuvvet de fezaya doğru itiyor. Bunlar ne güneşe ne de fezaya gidemediklerinden bu iki zıt kuvvetin tayin ettiği bir vasatta devrediyorlar.

Güneşin etrafında sekiz seyyare vardır. Bunların hepsi kendi mahrekleri[447] üzerinde devrederler. Arzımız üçüncü seyyaredir. Yani güneşe bizden daha yakın Utarit[448] ve Zühre[449] namında iki seyyareninkinden sonra bizim mahrekimiz gelir. En yakın olan Utarit'in güneşe mesafesi 14.300.400 ve en uzak bulunan Neptün'ün 1.100.000.000 fersahtır. Bu saydığımız seyyarattan başka güneşin kendinden pek ziyade uzaklaşan hercai meşrep[450] birtakım seyyareleri daha vardır. Bunların mahrekleri kat-ı nakıs[451] dedikleri şekildedir. Yani beyzîdir[452]. Daha Türkçesi yumurtanın bir ucundan diğer

---

441 vüsat: genişlik
442 gayr-ı meri: görünür olmayan
443 şebike: sistem
444 mütehassırane: hasretle
445 merkez-i nâr: ateş ortası
446 kuvve-i mübide-i ayn-el-merkeziye: merkezkaç kuvvet
447 mahrek: yörünge
448 Utarit: Merkür
449 Zühre: Venüs
450 hercai meşrep: kararsız, sebatsız
451 kat-ı nakıs: elips
452 beyzî: yumurta biçiminde olan, oval

ucuna olan uzun yuvarlağı biçimindedir. Güneşin hükm-i cazibesi şimdilik son seyyare addedilen Neptün'de bitmez. Daha ondan öteye milyarlarca fersah mesafata kadar caridir[453].

Bu kuyruklu yahut gisulu dediğimiz sürtük seyyareler güneşten pek ziyade uzaklaşırlar. Tebaüt ettikçe seyirleri yavaşlaşır, yavaşlaşır nihayet fezanın muzlim, müncemit[454] o leyl-i müebbet[455] ve iftirakında[456] bir hiss-i hiras[457] ve iştiyak-ı cananla[458] sarsılarak ağır ağır geri dönerler. Esna-yı ricatlarında[459] tahassür-i yâr[460] güya her saniye bir şiddet-i mütezayide[461] ile artar. Cazibe büyür. Gittikçe tezyid-i hararet ve ziya eden bir sürat, yakarak kurb-ı dildarlarına[462] koşarlar, koşarlar, nokta-i hazize[463] yani güneşe en karip mevkiye gelirler. Bunlardan bazıları şemsin hava-yı nesimisine[464] kadar yaklaşırlar. Adeta alevlerine sürtünecek kadar sokulur. Bu takriple sanki teskin-i iştiyak ettikten[465] sonra yine o medit seyahat-i kazaiye[466] yoluna atılırlar. Yine seyyarat-ı şemsin birer birer mahreklerinden atlayarak serhadd-i hükûmet-i şemsiyye[467] olan Neptün'ün medarından[468] da çıkarak buud-ı mücerrete dalarlar. Açılırlar, açılırlar,

---

453 cari: geçerli
454 müncemit: donmuş, donuk
455 leyl-i müebbet: sonsuz gece
456 iftirak: ayrılma
457 hiss-i hiras: korku
458 iştiyak-ı canan: sevgili özlemi
459 esna-yı ricat: dönüş anı
460 tahassür-i yâr: sevgiliye hasret
461 şiddet-i mütezayide: artan şiddet
462 kurb-ı dildar: sevgilinin yanı
463 nokta-i haziz: güneşe en yakın nokta
464 hava-yı nesimi: atmosfer, hava küresi
465 teskin-i iştiyak etmek: özlem gidermek
466 seyahat-ı kazaiye: başıbozuk, düzensiz yolculuk
467 serhadd-i hükûmet-i şemsiyye: güneş sisteminin sınır bekçisi
468 medar: yörünge

mahreklerinin en bait[469] noktalarına vusûllerinde[470] güneşin manyatizması yine bunları birer birer kurbiyet-i muhabbet ve ihtişamına[471] davet eder.

Kuyruğuyla bize dokunacağı şayiası çıkan "Haley" yıldızı 1835 sene-i miladisinde yani bundan yetmiş beş sene mukaddem yine kurb-ı şemsden, mahrekinin nokta-i hazizi olan o mevki-i mıknatısıyet-i muhabbetten[472] gelip geçmişti. Mevcut kuyud-ı nücumiyeye[473] nazaran Haley'in etraf-ı şemste her 75 senede bir devr-i tam icra ettiği anlaşılıyor.

*

Bu esnada samiin[474] hanımlar arasında bir gürültü kopar. İrfan Bey susar. Kulak verir. Şu münakaşayı işitir:

M — Aman sus alık kadın.

H — Ben niye olayım? Sensin alık…

S — İkinizin de onar paralık aklınız yok...

H — Kesiniz sesinizi de dinleyelim bakalım, bey daha neler söyleyecek?

L — Aa burasını hamama çevirdiniz. Konferansayı mı dinleyeceğiz sizi mi? Bey anlattı, anlattı tamam kuyruğuna geldi artık patladınız, duramadınız…

H — Öyle kardeş, öyle… Tamam kuyruğu dünyaya çatacağı zaman patırtıyı kopardılar.

A — A merak etmeyiniz canım. Böyle lâkırdıyla değil Küçük Tövbe'de[475] mi yoksa Aralık'ta mı gelip çatacakmış? O zaman doya doya seyredersiniz.

---

469 baid: uzak
470 vusûl: ulaşma
471 kurbiyet-i muhabbet ve ihtişam: ihtişam ve sevgi yakınlığı
472 mevki-i mıknatısıyet-i muhabbet: aşkın çekim mevkisi
473 kuyud-ı nücumiye: astronomi kayıtları
474 samiin: dinleyen
475 küçük tövbe: ay takvimine göre altıncı ay, cemaziyülahir

M — Biz bir söyledik de siz on söylüyorsunuz. Dünyanın yuvarlak olduğuna, bu fezanın içinde top gibi dolaştığına Halime Hanım'ın bir türlü aklı ermiyor. Onu erdirmeye çalışıyorum.

L — Onun aklı ermiyor da bakalım seninki eriyor mu?

M — A ben o kadar alık mıyım? Niçin ermeyecekmiş?

L — Öyleyse anlat bakalım. Mademki bu dünya yuvarlakmış akşam sabah fırıldak gibi dönüyormuş da biz sokağa çıktığımız zaman yuvarlanıp da niçin denize düşmüyoruz? Bu kadar çocuklara, köpek yavrularına neden bir şey olmuyor?

H — Yaratan Mevla muhafaza ediyor da onun için…

L — Sen sus hanım ben sana sormuyorum.

C — Nafile gürültü etmeyiniz. Ne deseler hemen inanıverirsiniz. Hiç Erenköyü taraflarına gitmediniz mi? Koskoca ovalar, kırlar, göz alabildiği kadar denizler… İşte dünya o değil mi? Bunun neresi yuvarlakmış, gözüme mi inanayım size mi?

A — A yuvarlaktır elmasım, yuvarlak. Erenköyü'ne kadar ne gidiyorsunuz? Ne hacet! Aksaray'dan tramvaya bininiz. Bayazıt'a kadar o koca yokuşları çıktıktan sonra bir düzlük gelir. Çarşıkapısı'nı geçiniz. Türbe'den aşağıya yine bir iniş başlar. A işte yusyuvarlak…

L — Hiçbiriniz lâyıkıyla anlayamamışsınız.

C — Biz anlayamamış isek anlat bakalım yuvarlağın üstünden niçin yere düşmüyoruz?

L — A ondan kolay ne var?

C — Ee hadi söyle…

L — Hiç karpuzun, kavunun üstünde karınca gezindiğini görmediniz mi?

H — A öyle ya, öyle ya doğru diyor da tavanda tahtakuruları nasıl düşmeden geziyorlar?

S — Bizim köşkte asılı yenidünyanın[476] üstünde böceklerin her türlüsü geziniyor, niçin aşağıya düşmüyorlar?

C — A bu nasıl lâkırdı? Tahtakurusu, karınca başka, insan başka. Tahtakurusu gezinir ama biz tavanda yürüyebilir miyiz? İlahi hanım…

F — Tahtakurusunu, o kör olasıcayı söylemeyiniz. Bizim Vefa'daki evde o kadar çoktu ki çamaşır ipinin üstünde cambaz gibi gezinirlerdi…

Ş — Ya pire, pire?

F — A o daha marifetlidir. Sabahleyin yorganın üstünden tutmaya uğraşırken insanın parmaklarının arasından kurtulursa ta alnına kadar hoplar. Pek atiktir.

S — Ya öteki?

F — Hangisi?

S — (F Hanım'ın kulağına eğilerek) Bit…

F — Aman o musibeti söyleme. O miskin mundarı aklıma getirme…

S — Nasıl miskin? Bir topalı yedi mahalleyi dolaşırmış…

B — Frengistan'da pireyi arabaya koşarlarmış. Dayım söyledi…

F — İşit de inanma! Hiç o mini mini hayvan araba çekebilir mi?

B — Arabaya deyip de koskocaman landoya[477] koşmazlarmış ya! Onun da kendine göre küçücük arabası varmış. Para ile ona buna seyrettirirlermiş.

F — Maymunların nota ile çalgı çaldıklarını işittimdi ama bunu duymadımdı…

G — Ya bir ayı şehirde bir güzel kıza âşık olmuş. Gazetede onu okumadınız mı?

---

476 yenidünya: eskiden evlerde kullanılan camdan yapılmış top şeklinde süs eşyası

477 lando: körüklü, koltuklu lüks fayton

F — Hay sen sakla Rabb'im… Ayıdan pek korkarım.

G — Ayının çingeneyle homur homur gülüştüğünü seyretmedin mi hiç?

F — Nesini seyredeyim? Benim ödüm kopar ayıdan.

D — Ayı için şebeğin amcasıymış derler…

F — Aman nesi olursa olsun hoşlanmam!

D — A ben şebeği pek severim, ne kadar maskaradır… Hele o al cepkenini, püsküllü takyesini giyip de aynaya baktığı vakit insanı gülmeden kırar geçirir.

İrfan Bey bir müddet konferansını tatil etti. Karpuzdan pireye, pireden ayıya nakl-i kelam[478] ve pek acip[479] bir hiffet-i mantıkiye[480] ile kerevit-i arzın[481] leh ve aleyhinde beyan-ı mütalaa eden[482] hanımların safvet-i muhakematına[483] kulak veriyordu.

Bu tarafta şebeğin ayı ile olan karabeti[484] bahsi kızışırken biraz ötede üç dört genç kız arasında daha hararetli bir zemin-i mübahase[485] açılmıştı:

N — Kuyruklu yıldız bu dünyaya çarparken sen Şevki ile ne yapacaksın?

T — Bilmem, âlem ne yapacaksa ben de onu yapacağım…

N — Öyle günde birbirinizden ayrılmak olur mu?

T — Ne yapayım? Eve mi alayım? Annem babam görürse sonra bana ne derler…

---

478 nakl-i kelam: konuşmalar
479 acip: acayip, tuhaf
480 hiffet-i mantıkiye: bilgi eksikliği
481 kerevit-i arz: dünyanın yuvarlaklığı
482 beyan-ı mütalaa etmek: düşünceyi beyan etmek
483 safvet-i muhakemat: safça yorum yapma
484 karabet: akrabalık
485 zemin-i mübahase: tartışma konusu

N — Kim görürse görsün. Kıyamet kopacak olduktan sonra insanın sevgilisiyle beraber bulunması lâzım gelmez mi? O bir tarafta sen başka tarafta olacağınıza bir yerde teslim-i ruh edersiniz[486].

T — Aman sus, içim fena oluyor. Olmasın. Şevkiciğime yazık değil mi?

Z — O gece beraber bulunalım ricasıyla Tayyar bana haber gönderdi. Ben de "Mümkün değildir." diye cevap verdim. Sonra yine "O gece ben cumbanızın altından bir yere ayrılmam, orada ölürüm." mealinde bir mektup geldi.

N — Tayyar'dan gelen mektupları nereye saklıyorsun kardeş?

Z — Yeni gelenleri yattığım odadaki perde kornişinin içine. Çünkü herkes uyuduktan sonra ben onları oradan alır okurum, okurum, okurum… Kornişin içinde çok mektup birikirse bizim sandık odasında bir tahta aralığı var, oraya tıkıyorum. Geçende birkaç tanesini fare çekmiş. Daha münasip bir yer bulursam oraya kaldıracağım.

N — Ay ne kadar tehlikeli! Ya birinin eline geçiverirse?

Z — Geçsin, zararı yok. Tayyar imza koymaz. Benim adım da yazılı değildir. Bana olduğu nerden belli olacak?

N — O yine bellidir kardeş… Tayyar sana ta mektebe gidip geldiğin zamandan beri mektup yazardı. İşittiğime göre ona teyzesinin kızını vereceklermiş…

Z — Çok uğraşırlar ama almaz ki. Biz birbirimize söz verdik.

N — Ananız babanız sizi birbirinize vermedikten sonra sizin sözleşmeniz kaç para eder?

Z — Niçin para etmesin? Kocaya annem varacak değil ya ben varacağım… Allah rahmet eylesin, bana büyük dadım anlatırdı. Birbirini almazdan evvel babam da annemle böyle mektuplaşırlarmış.

T — Onlar mektuplaşır da kızlarının mektuplaştığını istemezler. İşte tuhaf şey…

---

[486] teslim-i ruh etmek: ölmek

R'ye hitaben:

N — Seninkiyle hâlen barışmadın mı?

R — Barışmayacağım. İyice üzülsün de ondan sonra…

N — Yazıktır. Yıldız çarpmadan barışınız bari de dargın gitmeyiniz.

Z — Salim Bey'den aldığın mektupları sen nereye saklıyorsun?

N — Benimkilerde hiç tehlike yoktur.

Z — Neden?

N — Bilmez misin ben mektepten beri şifre kullanırım. Ne olduğunu ikimizden başkası anlamaz ki!

Z — Biz de epeyce müddet şifre kullandık ama aceleye geldiği vakit şifre tertibi pek zor oluyor. Şimdi pek gizli şeyler icap ettikçe şifre ile yazıyoruz.

N — Kardeş sen bir şey söylemiyorsun. Seninkinden ne haber?

T — Geçen günü annemle beraber çarşıya gitmiştik orada gördüm. Arkamıza takıldı. Ha gelir, ha gelir. Git diye işaret ederim, gitmez. Annem anlayacak diye ödüm kopar. Ne korkular, helecanlar geçirdim.

N — Kuyruklu yıldız için ne diyor?

T — "Ben sağken hiç korkma, vücudumu siper ederim. Seksen kuyruklu yıldız doğsa sana bir zarar edemez." diyor.

N — Sen de bu zevzekliklere inanıyor musun?

T — İnanayım, inanmayayım. Bilmem kalbime bir kuvvet geliyor.

N — Kız çılgın dünyaya kuyruklu çarptıktan sonra senin sıska Ratip'in sana nasıl siper olabilir?

T — Niçin olsun sıska! Seninki de malağa benziyor. Geçenlerde kolacıda yakalığını görmedin mi! Tamam kırk iki numero değil miydi?

N — Erkek dediğin öyle vücutlu olmalıdır.

T — Narin vücut makbuldür kime istersen sor.

Z — Gönül kimi severse güzel odur. Bunun için nafile yere zıtlaşmayınız. Kuzguna yavrusu hoş gelirmiş. Allah herkesinkini kendine bağışlasın.

T — Ay duydunuz mu? Remziye haftaya gelin oluyormuş!

T — Kime varıyormuş?

T — Bir doktora.

T — Pek şaştım. O yahni yanak kız da koca buldu.

Z — Hem hepimizden evvel. O peltek Remziye karşısındakinin yüzüne tükürük saçmadan iki lâkırdı söyleyemez.

K — Öylelerinin kocadan talihi oluyor.

T — Babasının liraları var da onun için.

*

Bedriye Hanım bir köşede oturan Emeti Hanım'ın yanına sokularak konferansı istimadan[487] ziyade kendi fısıltılarıyla demgüzar olan[488] bu tazeleri parmağıyla işaret edip sordu:

— Emeti Hanımcığım bu kızlar böyle fıkır fıkır ne konuşuyorlar?

— A ilahi evladım ne konuşacaklar? Söyleştikleri ya âşıktır ya koca! Kıyametler kopsa onlar başka şey düşünmezler. Onlar öyle kuyrukludan filan korkacak boylardan değil… Geçen günü Mebrure'yi işittin mi? Ah kuyruklu gelse de kuyruğunu okşasak demiyor muydu? Çatacak[489] yıldızı Van kedisinden beter ettiler…

4

Bu fasıla esnasında yeniden muhabbete koyulan hanımları, İrfan güç belâ susturarak yine başladı. Bu defa samialarını epeyce korkutmaya karar vermişti:

---

487 istima: dinleme

488 demgüzar olma: vakit geçirme

489 çatmak: çarpmak

— Hanımlar size semayı ve içinde dolaşan güneşleri, seyyareleri bir nebzecik anlattım. Bunların hemen cümlesi fezada muayyen harekâta tabien seyrederler. Fakat maksad-ı tabiat bazen avarıza[490] tesadüfle hedefe vusûlde düçar-ı mania[491] olabilir. Daha açık söyleyeyim. Şu geçirdiğimiz hayatta ismine kaza dediğimiz bir su-i tesadüf[492] vardır ki böyle hafif, ağır düçar-ı elemi[493] olmadık hemen kimse yok gibidir. Bu kazanın bazen fezalarda da hüküm göstermesi muhal[494] bir keyfiyet değildir. Bakınız size bunu biraz izah edeyim. Küre-i arza gökten çok taş yağmaktadır. Bu taşlar nereden geliyor? Bunların içinde birkaç tutunuz da binlerce kilogram sıkletinde cesimleri de vardır. Bu ahcar[495] üzerimize daima dökülen bir nev feza tozu yani gubar-ı semavî[496] demektir. Moda ve yenilik hilâfgiri[497] bazı yaşlı hanımların gençlere kızıp da "Artık pek azdınız, başımıza taş yağacak." demeleri mincihetin[498] pek yabana atılacak bir söz değildir. Gökten üzerimize daima taş dökülüyor. Bu vaki[499] bir keyfiyet fakat bu taş yağmuru dünyada moda[500] değil, belki hiçbir fert mevcut olmadığı zamanlarda berdevamdı[501]. Büyük büyük hadisat-ı felekiye ve cevviye[502] ile bu dünyanın ufak tefek umur-ı hayatiye ve zelilesi[503] arasında bir münasebet aramak pek gülünç ve abes bir hâldir. İnsanların çoğu azamet-i kâinata[504] nispeten kendi küçüklüklerini adeta hiçliklerini görebilecek vuzuh ve nü-

---

490 avarız: engeller
491 düçar-ı mania: engele uğramış
492 su-i tesadüf: kötü tesadüf
493 düçar-ı elem: acıya uğramış
494 muhal: imkânsız
495 ahcar: taşlar
496 gubar-ı semavî: gökten yağan toz
497 hilâfgir: karşıt
498 mincihetin: bir bakıma
499 vaki: olmuş, meydana gelmiş
500 moda: yeni
501 berdevam: sürmek, devam etmek
502 hadisat-ı felekiye ve cevviye: gökyüzü olayları
503 umur-ı hayatiye ve zelile: dünyevi ve küçük işler
504 azamet-i kâinat: kainatın büyüklüğü

fuz-ı nazara[505] malikiyetten pek uzaktır. Ta bidayet-i beşeriyetten[506] beri ezhan-ı avamda[507] kökleşmiş böyle efsanelere daha dört günlük sayılan hakayık[508] ve makulât-ı fenniye[509] galebe edemiyor. İnsanlar bevatıl-ı zünundan[510] uzaklaşıp ne kadar az aldanırlarsa şeref-i insaniyelerine o kadar takarrüp etmiş olurlar.

Havadan ruy-i arza[511] pek çok taş dökülüyor. Fakat arzımızın vüsatı ve baelhusus[512] dörtte üç kısmının denizlerden müteşekkil[513] olması bu ahcar-ı sakıtadan[514] çoğunu göremiyoruz. Bu taşlardan sukutu[515] resmen bi't-tahakkuk[516] en evvel kaydedileni 1803 senesi Nisan'ın 26. günü Fransa'da Egule'ye düşendir ki ulum akademiyasınca birtakım tetkikat ve münakaşat-ı fenniyeye[517] sebep olmuştur. Paris'in Nebatat Bahçesi'nde tarih ve mahall-i sukutları[518] mevsufen[519] mukayyet[520] bulunan bu neviden seksenden ziyade taş vardır.

Her cani[521] ve her melunu[522] tecrimen[523] gökten başına taş sukutu bir icab-ı manevî[524] olaydı hiçbir memlekette mahakim-i ci-

---

505 nüfuz-ı nazar: görüş gücü
506 bidayet-i beşeriyet: insanlığın başlangıcı
507 ezhan-ı avam: halkın zihni
508 hakayık: hakikatler
509 makulât-ı fenniye: bilimin ispatları
510 bevatıl-ı zünun: batıl düşünceler
511 ruy-i arz: yeryüzü
512 baelhusus: özellikle
513 müteşekkil: oluşmuş
514 ahcar-ı sakıta: düşen taşlar
515 sukut: düşüş
516 bi't-tahakkuk: gerçekleşmiş
517 münakaşat-ı fenniye: bilimsel tartışmalar
518 mahall-i sukut: düşüş yerleri
519 mevsufen: tüm özellikleriyle
520 mukayyet: kayda alınmış, kayıtlı
521 cani: katil
522 Melun: lânetli
523 tecrim: cezalandırma
524 icab-ı manevi: ilahi cevap

naiye[525] tesisine lüzum kalmazdı. Fakat mateessüf[526] gökten düşen taşların, yıldırımların lâzım-el-mücazat[527], vacib-el-izale[528] vücutlara dokunmayarak insandan, hayvandan birtakım masumları helak ettiği görülüyor. Heyetiyyundan[529] Arago'nun ihbarına nazaran 1674 senesinde bir geminin güvertesine bir kitle-i nâriye[530] hâlinde böyle bir taş düşerek tayfadan ikisini ezmiştir. Bu hacer-i semavînin[531] o gemiye saat-i sukutunda[532] o iki gemiciden başka dünyada ezilmeye müstehak kim bilir ne kadar melâin[533] varmıştır! Semadan taş sukutuyla telefat ve hatta yangınlar vukuu kütüb-i aidesinde[534] mesturdur[535].

Bu taşlar nereden geliyor? Bu bapta[536] eskimiş birkaç faraziye var. Arzımızın yanardağ menfezlerinden[537] fırlayan taşların bu suretle avdet ettiklerine ihtimâl verenler olmuş. Bunların kamerden[538] döküldüğünü söyleyenler bulunmuş. Hakikatten ziyade hayâle karip[539] böyle rivayat çok… Fakat bu rivayetlerin içinde fen ve akla en muvafık[540] görülenleri bunların feza dahilinde düçar-ı inhilâl[541] olmuş, dağılmış diğer seyyarelerden gelme parçalar, döküntüler olduğu hakkındaki son faraziye ve nazariyelerdir. Demek ki fezada parçalanmış, dağılmış diğer dünyaların enkazları dolaşıyor. Bu

525 mahakim-i cinaiye: cinayet mahkemeleri
526 mateessüf: ne yazık ki
527 lâzım-el-mücazat: cezalandırılması gereken
528 vacib-el-izale: ortadan kaldırılması şart
529 heyetiyyun: gökbilimciler, astronomlar
530 kitle-i nâriye: ateş kitlesi
531 hacer-i semavî: göktaşı
532 saat-i sukut: düşüş saati
533 melâin: melunlar
534 kütüb-i aide: ilgili kitaplar
535 mestur: yazılı
536 bap: konu
537 menfez: yarık
538 kamer: ay
539 karip: yakın
540 muvafık: yatkın, uygun
541 düçar-ı inhilâl: parçalanmış

dünyalar bizimki gibi besbelli birçok ziruha[542] muhit-i zuhur[543] ve hayat olmuşken şimdi tuzla buz olmuş bir âlem-i kadimin[544] rîzeleri[545] gibi yeni düştükleri medarı takiben dolaşıp duruyorlar. Bu parçalanmış âlemler kuyruklu yıldızlarla müsademe[546] neticesinde mi böyle fenayab oldular[547]? Bu neviden bir tehlike, bir su-i akıbet[548] küre-i arz için de melhuz olabilir[549]. Bu kırıntıların hîn-i tetkikinde[550], bunlardan bazılarının bizim cümle-i şemsiyemiz haricinden yani diğer manzumat-ı şemsiyeden[551] geldiklerine ihtimâl verdirecek asara[552] bile tesadüf olunuyor. Acaba dünyaların mevti[553] nasıl olur? Gayesine vusûl ile mi? Yoksa bunlardan ahd-i şebap[554] ve zindegilerinde bi'l-arıza,[555] kazaen fevt olanları[556] da var mıdır? Zuhur-ı kaza[557] biliniyor mu? Hangi bir zinde mahlûkun vakt-i mematı[558] muhakkaten[559] gösterilebilir?

Şu düştüğümüz hayat-ı zelil-i beşeriyet[560] içinde devre-i ömrünü tamamıyla geçiren kaç mahlûka tesadüf ediyoruz? Memleketimizde mezar taşlarına tarih-i veladet-i medfunin[561] ilâvesi de

---

542 ziruh: canlı
543 muhit-i zuhur: doğulan yer
544 âlem-i kadim: eski dünya
545 rîze: kırıntı
546 müsademe: çarpışma
547 fenayab olmak: perişan olmak
548 su-i akıbet: kötü son
549 melhuz olmak: beklenmek
550 hîn-i tetkik: incelendiği vakit
551 manzumat-ı şemsiye: güneş sistemleri
552 asar: eserler
553 mevt: ölüm
554 ahd-i şebap ve zindegi: gençlik ve zindelik çağı
555 bi'l-arıza: aksamaya uğrayarak
556 fevt olmak: ölmek, yok olmak
557 zuhur-ı kaza: kazanın ortaya çıkışı
558 vakt-i memat: ölüm vakti
559 muhakkaten: kesin olarak
560 hayat-ı zelil-i beşeriyet: insanlığın aşağılık yaşamı
561 tarih-i velâdet-i medfunin: gömülenin doğum tarihi

âdet olsaydı yetmiş, seksene varanların kılletini[562] görerek meyusiyetimiz artardı. Hayat bihad[563] husema-yı cana[564] bilâfasıla[565] karşı koyarak idame edilen pek nazik bir geçittir. Hayat, hayatı yiyerek, ifna[566] ederek payidar oluyor. Biz yaşamak için diğer hayatları bi't-tagaddî,[567] bi't-temsil[568] kendimize kalp ediyoruz[569]. Diğer hayatlar da ayn-ı gayretle bizi bele[570] uğraşıyorlar. Etten kemikten mahlûk şu aciz vücutlarımızın ne kadar muzır, mühlik[571] mikroplara meakil[572] olmak istidadında bulunduğunu, vücut makinesi ve bir saat gibi tıkır tıkır işleyen alât-ı dahiliyemizin[573] ne kadar ufak avarızla tatil-i darban etmek[574] tehlikesinde olduğunu bilsek belki bir an ferah ferah nefes almaya bile korkardık. Her an tehlike-i inkıtaya[575] maruz bulunan bu karışık makine bereket versin ki nasıl işlediğinden haberimiz olmadan yürüyüp gidiyor. Kendinden zayıfını bel kaide-yi tabiiyesi[576] en küçük mikroplardan en büyük ve hatta en âli mahlûkata kadar cari. Cemiyetler, hükûmetler, devletler de böyle… Bir devlet adaletin harfiyen kâfil-i fiiliyesi[577] olmak için mahkemeler güşad ediyor[578], kanunlar yapıyor. Komşusundan bir tavuk çalan bir fakiri, bir açı tecrim ediyor. Fakat kendinden küçük veya kuvvetsiz komşu bir hükûmeti bel ve memleketine kalbetmek

562 kıllet: azlık
563 bihad: pek çok, sayısız
564 husema-yı can: can düşmanı
565 bilâfasıla: aralıksız
566 ifna: yok etmek
567 bi't-tagaddî: yiyerek
568 bi't-temsil: sindirerek
569 kalp etmek: katmak, dönüştürmek
570 bel: yutma
571 mühlik: tehlikeli
572 meakil: yiyecek
573 alât-ı dahiliye: iç organlar
574 tatil-i darban etmek: çalışmayı durdurmak
575 tehlike-i inkıta: durma, son bulma
576 kaide-yi tabiiye: tabiat kuralı
577 kâfil-i fiiliye: fiilen üzerine almak
578 güşad etmek: kurmak

için hırsından, endişe-i gayr-ı adilânesinden[579] bir türlü nefsini kurtaramıyor. Muamelât-ı beşeriyedeki[580] bu garabet[581] bazen o derecelere varıyor ki hak ile haksızlığın, adilâne tasarrufla[582] sirkatin[583], gasbın hadleri nerelerde başlayıp nerelerde bittiğini tayinden insan aciz kalıyor. Bu ana kadar meşhutumuz olan numunelere nazaran hakkı kuvvetin tevlit ettiği[584] anlaşılıyor. Kuvvetli olan haklı oluyor. O derecede ki acezeye[585], zuefaya[586] en kuvvetli olan tevzi ediyor[587]. Kuvvetlinin reyi[588] hak oluyor. Bir zayıf kuvvetlinin reyini hak olarak kabul etmek mecburiyetinde bulundukça hürriyet, adalet tesis etmiş olamaz. O kuvveti imkân derecesinde herkese tevzi etmenin yolunu bulmalıdır.

Kadının biri diğerinin kulağına eğilerek:

— Artık bu İrfan Bey de lâkırdı bulamıyor da kuvvetli Hakkı ile zayıf Hakkı'yı anlatıyor.

Diğeri — Muhallebici Hakkı'yı mı anlatıyor dedin?

— Yok yağlıkçı Osman'ı. Kulağın nerde kardeş? Dinle de anla…

— Aman nesini anlayayım? Kuyruklu yıldız, Güneş'in yâriymiş de bilmem kaç senede bir onu görmeye gidermiş. Yanına yaklaştıkça alev alırmış. Yok saçlarını tarar, döker de kırım kırım kırıtır, salım salım salınırmış. Bu lâkırdıları kim çıkardı? Kuyruklu daha buraya gelmeden adeta başı açık bilmem neye benzettiler. Ben bilirim bunları yumurtlayan hep o badi badi Emeti Hanım'dır. Herkesin arkasından ırzına söz söyler.

İrfan Bey devamla:

---

579 endişe-i gayr-ı adilâne: adil olmayan düşünce
580 muamelât-ı beşeriye: insanlığın birbirlerine karşı davranışları
581 garabet: gariplik
582 tasarruf: uygulama
583 sirkat: hırsızlık
584 tevlit etmek: doğurmak
585 aceze: acizler
586 zuefa: zayıflar
587 tevzi etme: dağıtma
588 rey: görüş, fikir

— Hanımlar gürültü ediyorsunuz. Rica ederim susunuz. İşte tamam kuyruğuna geldik. Bu nevi yıldızlar bir baş ile bir de kuyruktan mürekkeptir. Baş, yıldızın nevat[589] dedikleri kesif[590] kısmıyla, gisu namı verilen saçından müteşekkildir. Bu saçın parlaklığı güneşe takarrüple artar, uzaklaştıkça söner. Kuyruğu da saçı gibi uzadıkça kesafeti azalan birtakım gazlardan müterekkiptir.

Bir hanım — Kuyruğu gaz boyamasından[591] mıymış diyor?

Bir diğeri — Ah keşke papaziden[592] olsaydı. Önümüzden geçerken makasla arşın arşın keserdik.

Bir başkası — Tül olsa daha çok işimize yaramaz mıydı?

Diğer bir hanım — Biraz susunuz kardeşler de beyefendi ne diyor iyice anlayalım. (İrfan'a hitaben) Sözüm ona, o keş herif kimdir oğlum anlayamadım.

İrfan istiğrapla:

— Keş herifi de şimdi nerden bulup çıkardınız?

O hanım — Şimdi sen söyledin civanım…

İrfan Bey — Ben öyle şey söylemedim.

Darü'l-muallimat'tan[593] bir kız İrfan'a:

— Siz deminden yıldızın nevatı hakkında "en kesif" tabirini kullanmadınız mıydı? İşte hanım teyzem keş herifi oradan yani nevattan çıkardı.

O hanım — Aaa! Hak kuru iftiradan esirgesin. Keş herifi dolaptan kim çıkardı? Üstüme iyilik sağlık…

İrfan Bey gülerek:

— Dolap nerde? İçinden çıkan keş herif kim?

---

589 nevat: çekirdek
590 kesif: yoğun
591 gaz boyaması: bir çeşit tülbent
592 papazi: çok ince bürümcük kumaş
593 darü'l-muallimat: 1870-1924 yılları arasında faaliyet gösteren kız öğretmen okulları

O hanım — Bilmem işte bu küçük hanıma sorunuz. Bunları hep o uyduruyor.

İrfan Bey — Vücudu olmadık şeyler icadıyla sözlerimi anlaşılmaz bir hâle getirmeyiniz.

O hanım — Evladım siz de bize o lâkırdıların ne demek olduklarını tane tane anlatınız.

İrfan Bey — Keş herif değil hanım, en kesif dedim…

O hanım — O ne demek olacak bize anlatınız.

İrfan Bey — Nasıl anlatayım? Bir cismin ecza-yı ferdiyesi[594] ne kadar sıkı yani birbirine mülâsık[595] olursa işte o madde o derece kesif addolunur.

O hanım yanındaki kadının kulağına eğilerek yavaşça:

— Ay işte sana bir cevahir daha yumurtladı[596]: Eczacının terbiyesi. Bunun ne demek olduğunu sorsak şimdi lâkırdı yine uzar.

Öteki kadın:

— Sorma, sorma. Güya anlıyormuşsun gibi dinle. Mümeyyizin[597] hanıma bak nasıl anlıyormuş gibi dinliyor. Hiçbir sözünü anlamadığından ben eminim. Dırıltıdan benim başım tuttu. Bu konferans ne vakit bitecek bilmem. Geldiğime pişman oldum…

İrfan devamla:

'Hanımlar Haley kuyruklu yıldızı yetmiş beş sene süren fezaya doğru o seyahat-i devriyesini[598] icra ile güneşin yanından geçtikten sonra bu sene Mayıs'ta bizim dünyamıza kuyruğuyla sürtünerek çekilip gidecektir. Kuyruklunun başı bizden 23 milyon kilometro mesafeden geçecek. Binaenaleyh kuyruğu bu miktardan uzunsa bize dokunacaktır. Kuyruğun tulu[599] hakkındaki rivayat da muhtelif.

---

594 ecza-yı ferdiye: en küçük parçalar
595 mülâsık: bitişik, yapışık
596 cevahir yumurtlamak: saçmalamak
597 mümeyyiz: kâtiplerin yazılarını düzelten memur
598 seyahat-i devriye: rutin seyahat
599 tul: uzunluk

Bunu 23'ten tutunuz da 100 milyon kilometroya kadar uzatanlar var. Kuyruğun içinden mururumuz agleb-i ihtimâlâttan[600] görülüyor. Fezanın o intihasızlığına[601] nazaran 23 milyon kilometroluk bir mesafe nedir? Hiç… Bu vüsat-i namütenahi içinde milyarlarca kilometroluk mesafat-ı baideden[602] yanımıza bu kadar sokulan bir serseri yıldızın biraz daha takarrübü muhal zannolunacak keyfiyet midir? Beyne'l-mütehassısin[603] katiyet ve muvafakat-ara[604] yok. Her biri bir türlü söylüyor. Kuyruğun tul ve terkibatı hakkındaki rivayat bile birbirine tevafuk etmiyor[605].

Haley yıldızı yetmiş beş sene evvel yine böyle arzımızın medarını katederek gelip geçtiği zaman fen bugünkü derecede müterakkî[606] olmadığından o vakit bu yıldız hakkında şimdi bize kanaat-bahş olacak[607] kuyud-ı lâzıma yürütülmediğine[608] teessüf edilir. Kuyruğun suret-i hakikiye-i terkibi[609] ve hîn-i temasında[610] arzımıza göstereceği tesirata dair şimdilik hemen hayâlâttan başka bir malûmata malik değiliz. Yıldız görünmeye başladıktan sonra tahlil-i tayfî[611] icrasıyla terkibatı haber verileceği söyleniyor. Bu hâl aynen bürümcükler[612] giymiş bir kadının bir alevle temastan sonra ateşin mahiyet-i terkip[613] ve tesiri hakkında malûmat istihsaline[614] intizar eylemesi kabilinden olmaz mı? Tehlikenin sıhhat-i dehşeti anlaşıl-

---

600 agleb-i ihtimâlât: yüksek ihtimâl
601 intihasız: sonsuz
602 mesafat-ı baide: uzaklık
603 beyne'l-mütehassısin: uzmanlar arasında
604 muvafakat-ara: uzlaşı, görüş birliği
605 tevafuk etmek: uygun olma
606 müterakkî: gelişmiş
607 kanaat-bahş olmak: fikir vermek
608 kuyud-ı lâzıma yürütmek: gerekli bilgileri kayıt altına almak
609 suret-i hakikiye-i terkib: gerçek yapı
610 hîn-i temas: temas ettiği an
611 tahlil-i tayfî: görüntünün çözümlenmesi
612 bürümcük: bükülmüş ham ipekten dokunan ince bir kumaş
613 mahiyet-i terkip: yapı
614 istihsal: elde etme, edinme

dıktan sonra ne yapacağız? Tehlikenin büyüklüğüne nazaran müvellidü'l-humuza[615] ile meşbu[616] mahzenlere saklanmak kabilinden düşünülen muhafaza-i hayat çareleri ne kadar gülünç kalıyor?

Farz ediniz ki bu dünya hacmen bir portakaldır. Biz de üzerinde hurdebinî[617] huveynatız[618]. Bu portakalı ya mesmum[619] bir hava içine yahut kızgın bir fırına atıyorlar. Biz sath-ı arzdaki[620] bütün bu mevcudat, temizlemek için aleve tutulan bir pilicin hafif tüylerinden daha çabuk ütüleniriz. Bütün müneccimler, bütün heyetun[621], tekmil erbab-ı fen rasathaneleriyle alât ve edevatıyla bir saniyede ademe intikal ederler. Ne âlimi kalır ne cahili ne zekisi ne gabisi[622]… Her mesele-i müşkilede beni nevlerinin zararına temin-i selâmet-i şahsiyeye uğraşan[623] erbab-ı fatanet[624] de hamka[625] ile seyyanen[626] yok olurlar. Artık tabasbus[627], riya, iltimas, hile gibi vesait-i tezviriye[628] ve servet kuvveti gibi insanların kısm-ı nasiptarına[629] mahsus olan vesail-i galebe[630] ilk defa olarak bihükm[631] kalır. Bütün hayırhah[632] ve büyük insanların, feylesofların, sosyalistlerin temin-i refah[633] ve

---

615 müvellidü'l-humuza: oksijen
616 meşbu: dolu
617 hurdebinî: mikroskopla görülebilen
618 huveynat: mikroplar
619 mesmum: zehirli
620 sath-ı arz: yeryüzü
621 heyetun: astronomlar
622 gabi: anlayışı kıt
623 temin-i selâmet-i şahsiyeye uğraşmak: sadece kendini korumaya çalışmak
624 erbab-ı fatanet: çok akıllılar
625 hamka: ahmaklar
626 seyyanen: aynı şekilde, eşit şekilde
627 tabasbus: yaltakçılık
628 vesait-i tezviriye: yalan ve kötülük araçları
629 kısm-ı nasiptar: şanslı kısım
630 vesail-i galebe: üstünlük özellikleri
631 bihükm: geçersiz
632 hayırhah: iyiliksever
633 temin-i refah: geçim rahatlığı ve bolluğunu sağlama

mesudiyet-i beşeriye[634] için hayatları bahasına tesisine uğraştıkları "müsavat"[635] o saniye-i uzmada[636] ilk ve son defa olarak arz-ı çehre-i muvaffakiyet[637] etmiş olur…

Hanımlar kendinize mahsus birtakım rüya tabirleriniz vardır. Mesela Arap, ateş tez haberdir. Ölü diri getirir dersiniz. İşte bu kabilden birçok istihracatta[638] bulunursunuz. Bu kuyruklu yıldız meselesiyle meşgul olmaya başlayalı asabım biraz bozuldu. Geceleri rahat uyuyamıyor tuhaf tuhaf, sıkıntılı sıkıntılı rüyalar görüyorum. Bu ufak teheyyücümden beni korkaklıkla, zayıf kalple itham etmeyiniz. Avrupa'da bize sırasına göre istihkar-ı hayat[639] dersleri veren o kıta-i medeniyede bile korkudan intiharlar başlamış olduğunu gazetelerde okuduk. Avrupalıların metînleri[640], cesurları, korku ile adeta istihza ederler. En büyük tehlikeleri hiçe sayarlar. Kutup seyahatleri ve şu son senelerde baloncuların, tayyarecilerin gösterdikleri akl-ı berendaz[641] cüretler buna güzel birer misâl olabilir. Kutupların ebedî buzulları ne kadar kâşiflere kefen oldu. Müteharrik tenteli bir tahtaboşa benzeyen tayyarelerinin muvaffakiyet-i tedevvürü[642] meşkûk[643] perveranelerine teslim-i hayatla göklere çıkan kimselerin şu hareketleri en ziyade hayrete şayan cesaret numunelerinden değil midir? Bunlardan kaç tanesi de kazazede oldu. Terk-i hayat etti. Bu akıbet-i müthişe diğer meslektaşlarının cesaretlerini katiyyen kesretmiyor[644]. Bu nakıs, bu tehlikeli merakib-i havaiye[645] ile yine göklere çıkan çıkana.

---

634 mesudiyet-i beşeriye: insanlığın mutluluğu
635 müsavat: eşitlik
636 saniye-i uzma: en önemli saniye
637 arz-ı çehre-i muvaffakiyet: başarılı yüzünü gösterme
638 istihraç: yorum
639 istihkar-ı hayat: hayatı önemsememe
640 metîn: korkusuz
641 akl-ı berendaz: akıl almaz
642 muvaffakiyet-i tedevvür: başarıyla dönebilme
643 meşkûk: şüpheli
644 kesretme: kırma
645 merakib-i havaiye: hava taşıtları

Bu cesur Avrupalıların içinde bile kuyruklunun ismini işittikçe düçar-ı raşe olanlar[646] bulunduktan sonra benim de şu ufak teheyyücümü mazur görürsünüz zannederim. Evet bu tesir ile birbirini müteakiben gördüğüm rüyalar şu radde size bilhassa nakledilmeye şayandır. Bakalım bunları nasıl tabir edeceksiniz?'

Her taraftan "Hayırdır inşallah…", "Hayır inşallah…" taleb-i yümn[647] cümle-i mükerreresi[648] işitildi. Emeti Hanım kendince bir iki dua okuduktan sonra sordu:

— Oğlum bu rüyaları gördüğün gecenin sabahı pencereden gökyüzüne bakıp da üç defa "Bir rüya gördüm maşallah, hayırdır inşallah." dedin mi?

İrfan Bey — Ne yalan söyleyeyim, böyle dediğimi pek tahattür edemiyorum[649].

Emeti Hanım — Ah şimdiki gençler ah! Ne su içerken besmele çekersiniz ne sofradan kalkarken "Yarabbi şükür!" dersiniz. Bu kadar çene çalmaktan çekinmiyorsunuz da o mübarek iki kelimeyi ağzınıza almaya neden üşeniyorsunuz? Tevekkeli her şeyden bet bereket kalkmadı. Kulluğumuzu bilmediğimizden türlü belâya uğruyoruz. Hep kendi günahımız, taksiratımız. Buyrunuz bakalım işte kuyruklu geliyor. Şimdi ne yapacağız?

Emeti Hanım'ın şikâyetine birçok taraftan iştirak vuku buldu. Birkaç çocuk ağlaması da teskin edildikten sonra İrfan Bey yine başladı:

— Şimdi size anlatacağım şeyler rüyadan ibaretse de bu rüyaları ihbaren kuyruklu yıldızlar hakkında okuduğum kütüb-ı fenniyenin zihnimde bıraktığı bir nevi intibaat[650] tesiriyle gördüğümden ceryanına dehşetle intizar eylediğimiz vukuat-ı semaviyenin de şu

---

646 düçar-ı raşe olmak: korkudan tir tir titremek
647 taleb-i yümn: iyilik dileyen
648 cümle-i mükerrere: tekrar edilen cümle
649 tahattür etme: hatırlama
650 intibaat: izlenimler

anlattıklarıma yakın bir surette güzeran olması[651] ihtimâlden pek uzak değildir. Fakat her hâlde korkup telâşa düşmemenizi rica ederim. Çünkü bir kuyruklu yıldızın dünyaya çarpması kıyamet kopmak demektir. Kıyamet nedir? Nasrettin Hoca'nın "Bacı ölürse küçük kıyamet, ben ölürsem büyük kıyamet." dediği gibi her ferdin vuku-ı mevti kendi için bir kıyamet demektir. Binaenaleyh hepimiz için ahergâr-ı mevt[652] muhakkak olduğundan Haley'in bu defaki tehlike-i temasından kurtulmakla ne ölümden ne kıyametten müebbeden[653] halas olmuş addedilemeyeceğimize binaen birkaç sene sonra vuku bulacak bir hadisenin bugünkü ihtimâl-i vukuundan lüzumundan ziyade havf ve telâş göstermek muvafık-ı akıl[654] ve hikmet değildir.

Hanımın biri — A nasıl korkup telâş etmeyelim evladım! Can cümleden aziz…

İrfan Bey — Evet haklısınız, can cümleden azizdir. Fakat buna mukabil bizde bir darb-ı mesel[655] daha var: "Cümle ile gelen düğün bayramdır." derler.

Diğer bir hanım — Aman böyle bayram eksik olsun…

İrfan Bey — Ehemmiyet-i hadiseyi derpiş-i akıl[656] ve muhakeme edebilecek kadar sahib-i tetebbu[657] olanların kalplerinde birer nev-i endişe var. Bunu inkâr edemem. Geçen akşam bu merakla birkaç gazete ile bir iki kitabın bazı sahaifini[658] gözden geçirdikten sonra döşeğime uzandım. Zihnimde hep o, Haley… Efvah-ı nâriyeden[659] fırlamış gülleleri kaplumbağa seyr-i batisi[660] gibi bıraka-

---

651 güzeran olmak: yaşanmak
652 ahergâr-ı mevt: ölüm
653 müebbeden: ebediyen
654 muvafık-ı akıl: akla uygun
655 darb-ı mesel: atasözü
656 derpiş-i akıl: akıldan geçirme
657 sahib-i tetebbu: araştırmacı
658 sahaif: sayfalar
659 efvah-ı nâriye: ateşli silahlar
660 seyr-i bati: hızında, ağırlığında

cak bir sürat-i fezaşikafla[661] bize takarrüp ediyor. Dalmışım. Fakat âlem-i manada[662] olduğumu tabii bilmiyorum. Her şeyi uyanık zamanındaki vuzuhla görüyorum. Çamlıca gibi yüksek bir mevkideyim. Bütün İstanbul methaliyle[663], haliciyle[664], cibaliyle[665], tilaliyle[666] penceremin hemen kuş bakışı denecek bir meşmuliyetle[667] nazar-ı istihkarı[668] altında. Bahar her tarafa beyaz papatyalarla, sarılı penbeli kır çiçekleriyle menkuş[669] kaliçelerini[670] sermiş. Mezru[671] tarlalar taze ekinleriyle zümrüdin[672], mütemevvic[673] birer göl hâlini almış. Yer yer ağaçlar yeni açılmış yapraklarıyla pürtaravet[674]. Nazar bu temaşa-yı behiştî[675] ile meshur olurken[676] meşam,[677] nefha-i canfeza-yı rebiyi[678] teneffüs ediyor, samia[679] o yeşil o müzehher[680] kürsülerden gelen sürud-i tuyurla[681] pürşevk kesiliyor[682]. Bahar güneşinin serpme altın işlediği iltimalar[683] içindeki o lacivert geniş denizlere baktım. Kendi kendime "Yarabbi" dedim. Kisve-i cennete

---

661 sürat-i fezaşikaf: gökyüzünü yırtan bir hız
662 âlem-i mana: rüya alemi
663 methal: boğazın girişi
664 haliç: Haliç
665 cibal: dağlar
666 tilal: tepeler
667 meşmul: genişlik
668 nazar-ı istihkar: yukarıdan bakış
669 menkuş: nakşedilmiş, nakışlı
670 kaliçe: küçük halı
671 mezru: ekili
672 zümrüdin: yeşil
673 mütemevvic: dalgalı
674 pürtaravet: tazelenmiş, taze
675 temaşa-yı behiştî: cenneti seyretme
676 meshur olmak: büyülenmek
677 meşam: burun
678 nefha-i canfeza-yı rebi: bahar canlılığının hoş kokusu
679 samia: kulak
680 müzehher: çiçeklenmiş
681 sürud-ı tuyur: kuşların şarkıları
682 pürşevk kesilmek: neşe dolmak
683 iltima: parlaklık

bürünmüş bu arz, bir yıldızın zehirli kuyruğuyla tesemmüm[684] edecek, bütün bu şetaret sönecek, bu güllerin solacak, bu bülbüllerin ebediyen susacak mı? Şimdi bu tabii sahnelerin, dekorların arasındaki yeşil haclegâhlarında[685] muhtefi[686] tecdid-i peymanla[687] meşgul âşık âşıkalar yekdiğerinin ağuş-ı vefasında[688] nevm-i müebbede[689] dalıp kalacaklar mı? O esnada hizmetçim elinde bir demet evrak-ı havadisle[690] odaya girdi. Gazeteleri masanın üzerine bıraktı. Zavallının benzi pek uçuk ve elleri titriyordu. Sebeb-i tesirini sordum:

— Avrupa'dan gelen haberler pek fenaymış. Her taraf matem hâlinde. Herkes gazeteleri okuyup birbirine tefsir ederek ağlaşıyor, cevabını verdi.

Dışarı çıkmasını işaret ettim. Raşedar[691] elimle gazetenin birine uzandım. Birinci sütun şöyle başlıyordu:

"Haley'in yevm-i rüyetinden[692] beri icra edilen rasadat[693] ve tahlil-i tayfîler gayet endişeaver[694] neticeler gösteriyor. Kuyruğu terkip eden gazat[695] içinde giyanusun[696] miktarı tahminden pek fazladır. Giyanus renksiz, sert kokulu, zehirli, mühlik bir gaz olmakla beraber hava içinde kıpkırmızı bir alevle müstait-i iştial[697] bulunduğundan arza teması her suretle tehlikelidir. Hava-yı nesimi-i arz[698] ile

---

684 tesemmüm: zehirlenmek
685 haclegâh: gelin odası
686 muhtefi: gizli
687 tecdid-i peyman: yemin tazelemek
688 ağuş-ı vefa: vefalı kucak
689 nevm-i müebbed: sonsuz uyku
690 evrak-ı havadis: gazeteler
691 raşedar: titreyen
692 yevm-i rüyet: göründüğü gün
693 rasadat: gözlemler
694 endişeaver: endişe verici
695 gazat: gazlar
696 giyanus: siyanür
697 müstait-i iştial: yanmaya meyilli
698 hava-yı nesimi-i arz: dünyanın atmosferi

madde-i dünbale[699] cereyanlarının hîn-i tedahülünde[700] zehirlenmeye vakit kalmadan küremiz defaten[701] alevler içine gömülecektir. Bu iştiali[702] tevlit edecek esbab[703] pek kesirdir[704].

Bugüne kadar rehber-i efalimiz[705] olan riyayı, beyhude teselliler bırakarak vürud-i maiyetini[706] saniyesiyle bize haber veren ölüme civanmerdane[707] kollarımızı açalım. Ne evlât anasına babasına ne velileri evladına ne hiçbir dildade[708] sevgilisine ağlamaya vakit bulamayacak, hep bir anda "kün feyekün" olacağız[709]. Bu kadar şecaatler[710], kahramanlıklar ve şayan-ı hayret asar-ı deha[711] gösteren ulüvv-ı himmet[712] erbabı da cebinler[713], katiller, zalimler, muharriplerle beraber mahvolacaklar. Bu milyarlarca sekine-i arzın, bibaha[714] hüsünlerin, bunca hazain-i fen ve sanatın[715] matemini tutmak için geride bir ziruh kalmayacak. Cazibe kanunlarını, fizik, kimya esaslarını vaz ve bunca nazariyeler keşfeden erbab-ı fennin hep bu mesai-i terakkiperveraneleri bu akıbet-i feciaya müncer olmak[716] için midir? Bugün arzımız bir derd-i deva-napezire[717] müptelâ bir hasta gibi mahkûm-ı mevt. En âlim, en mütefennin[718], en necip evla-

---

699 madde-i dünbale: kuyruklu yıldız
700 hîn-i tedahül: karıştığı an
701 defaten: birden, ansızın
702 iştial: yanma
703 esbab: sebepler
704 kesir: çok
705 rehber-i efal: eylemlerdeki yol gösterici
706 vürud-i maiyet: geliş
707 civanmerdane: korkusuzca
708 dildade: âşık
709 kün feyekün olmak: toplu hâlde yok olmak
710 şecaat: yiğitlik
711 asar-ı deha: deha eserleri
712 ulüvv-ı himmet: yüce emekler, gayretler
713 cebin: korkak
714 bibaha: paha biçilemez
715 hazain-i fen ve sanat: sanat ve fen hazineleri
716 müncer olmak: ulaşmak
717 derd-i deva-napezir: deva kabul etmez dert
718 mütefennin: bilimle uğraşan, fenden anlayan kimse

dı başı ucunda nevmidane giryebar[719]. Afetin vehameti, büyüklüğü karşısında vüs-i beşer[720] o kadar küçük, o kadar aciz kalıyor ki bunu tarif için bir nispet, bir mikyas taharrisi[721] bile çocukluk olur.

Ey bu arzın evlad-ı güzidesi olan hükema, üdeba[722], şuara[723] bunca maali-i sünuhatınızın[724] remadını[725] rüzgâr-ı kıyamet nereye savuracak? Valide-i müşfikeniz için yazacağınız mersiyeyi hangi dest-i teessüre[726] terk edeceksiniz? Bu kadar meser-i medeniyetin[727] medfeni[728] olan bu muhterik[729] dünyaya, melâik-i semavattan[730] birer Fatiha ihdasını istirhamen[731] kim bir kitabe-i seng-i mezar[732] yazacak?..”

Gazetenin başsütunları bu yolda nevmidane, bedbinane[733] sözler, hükümlerle dolu. Havadis kısmına geçtim. Dehşetim büsbütün arttı. Şöyle yazıyordu:

“Felâket-i arz, erbab-ı ihtisas tarafından bir katiyet-i fenniyeyle ispat edildikten sonra heyecan-ı umumî[734] gayeyi buldu[735]. Şiddet-i havftan intiharlar başladı. Tecennün[736] edenlerin adedi inanılmayacak raddedir. Mevcut bimarhaneler[737], sürü sürü getirilen müte-

---

719 giryebar: ağlayan
720 vüs-i beşer: insanın gücü
721 taharri: arama
722 üdeba: edebiyatçılar
723 şuara: şairler
724 maali-i sünuhat: yüce duygular
725 remad: kül
726 dest-i teessür: hüzünlü el
727 meser-i medeniyet: medeniyet eserleri
728 medfen: gömülen yer
729 muhterik: yanmış, yanık
730 melâik-i semavat: gökteki melekler
731 istirhamen: rica ederek
732 kitabe-i seng-i mezar: mezar taşı
733 bedbinane: karamsarca
734 heyecan-ı umumî: halkın heyecanı
735 gayeyi bulmak: en üst seviyeye ulaşmak
736 tecennün: delirme
737 bimarhane: tımarhane

cenninleri[738] istiaba[739] kifayet etmediğinden umur-ı hükûmete muhassıs[740] mebani-i cesimadan[741] birkaçının darü'ş-şifaya[742] tahvili[743] makam-ı aidince[744] tezekkür[745] olunuyor. Her devletin parlamentosu ahali üzerindeki idare ve himaye-i übüvvetkârane[746] son saate kadar muhafazaya karar vermiştir.

Mahakime[747] gelen deavinin[748] eşkâli kavanin-i hazıraya[749] kabil-i tatbik[750] olamayacak mertebede garabet peyda eylemiş bulunduğu cihetle hükkâm[751] ita-yı reyde[752] müşkilât-ı azimeye[753] düçar oluyor[754].

Anarşistler bu heyecan ve matem-i umumîye karşı yalnız bihavf[755] değil adeta memnun, münşerih[756] görünüyorlar. Hayatla memata remz[757] olan siyahlı beyazlı bayraklarını açıp ölümü tebcilen[758] tertip etmiş bulundukları marşı mühip[759] bir makamla taganni ede ede[760] sokakları devrediyorlar:

---

738 mütecennin: delirenler
739 istiab: içine alma
740 umur-ı hükûmete muhassıs: hükûmet işlerine ait
741 mebani-i cesima: büyük yapılar
742 darü'ş-şifa: hastane
743 tahvil: çevirme
744 makam-ı aidince: ilgili makamlarca
745 tezekkür: konuşulmak
746 himaye-i übüvvetkârane: babalara yakışır koruma duygusu
747 mahakim: mahkemeler
748 deavi: davalar
749 eşkâli kavanin-i hazıra: hazırdaki kanun şekilleri
750 kabil-i tatbik: uydurmak, uyumlu hâle getirmek
751 hükkâm: hakimler
752 ita-yı rey: hüküm verme
753 müşkilât-ı azime: büyük zorluklar
754 düçar olmak: karşılaşmak
755 bihavf: korkusuz
756 münşerih: neşeli
757 remz: sembol
758 tebcilen: yücelterek
759 mühip: korkutucu
760 taganni etme: nağmeli şarkı söyleme

Kuyrukludur hocamız

Kuruluyor loncamız

Haydi tevkif ediniz[761]

Patlayacak bombamız…"

Bunlara benzer birçok tafsilât daha okuduktan sonra uyandım. Kendimi döşeğimde kan ter içinde buldum. Bu rüya meşhudatı zihnimden zail olmadan hepsini bir kâğıda kaydettim.

5

Birkaç akşam sonra kendimi yine aynı mevki-i muallâda[762], Çamlıca'daki kasr-ı menamımda[763] buldum. Yine o huzaret, yine o letafet, yine o güller, yine o bülbüller. Fakat bu defa o ilk manzaradan fazla bir şey vardı. Res-i şuledarı[764] semalara şimşekler çakan fevk-el-tasavvur[765] bir cesamette[766] nuranî bir sorgucun yelpaze gibi açılmış ucu etrafa münevver[767] sayeler[768] saçarak Marmara'nın sularına sarkmıştı. Bu murassa[769] zinet-i semaviyenin[770] bir suret-i ayniyesini[771] de denizin rakit[772] sine-i lacivertinde mürtesim[773] gördüm. Gözlerim kamaştı.

Uşağım yine bir demet gazeteyle odaya girdi. Zavallı havfından ağlıyordu:

— Ne var?, dedim.

---

761 tevkif etme: durdurma
762 mevki-i muallâ: yüksek yer
763 menam: uyunulan yer
764 res-i şuledar: ışık saçan baş
765 fevk-el-tasavvur: hayâl edilemeyecek derecede
766 cesamet: irilik
767 münevver: aydınlık
768 saye: gölge
769 murassa: değerli taşlarla bezenmiş
770 zinet-i semaviye: gökyüzü süsü
771 suret-i ayniye: kopya
772 rakit: durgun
773 mürtesim: resmedilmiş

— Efendim kıyamete bir şey kalmamış, alınız, okuyunuz, cevab-ı muhişini[774] verdi. Ceridelerden[775] birini açtım. Gözüme ilişen ilk havadis-i müthişe şöyleydi:

'Bu gece nısfü'l-leylden[776] iki saat sonra küre-i arz, Haley'in kuyruğuna dahil olacaktır.'

Saatime baktım. Henüz alafranga yedi. Vakt-i hadiseye daha on dokuz saat kadar var. Uşağım odadan çıkmıyor, ağzı açık bir çehreyle dikilmiş karşımda duruyordu. Sordum:

— Neye gitmiyorsun?

— Meraktan ölüyorum efendim. Allah aşkına malûmat veriniz. Yazılan şeyleri herkes bir türlü tefsir ediyor. Sizin de fikrinizi almak isterim.

Okudum.

Rusya'dan telgraf:

'Kafkasya'nın cihet-i cenubiyesine[777] yağmur gibi ahcar-ı semaviye dökülüyor. Bolitlerin[778] bazıları birer âlempare[779] denecek cesamet-i müfritede. Bunların sukut-ı müthişlerinden kışr-ı arzda[780] cesim rahneler[781], şerhalar[782] açıldı. Bakü taraflarında açılan menabi-i madeniye[783] cerihalarından[784] neft, petrol yağları Bahr-i Hazar'ın[785] o civarı sathında şimdiden birkaç santim sihan[786] peyda eyledi. Bir iştialden fevkalade korkuluyor.'

---

774 muhiş: korkutucu
775 ceride: gazete
776 nısfü'l-leyl: gece yarısı
777 cihet-i cenubiye: güney bölümü
778 bolit: parlak büyük göktaşı
779 âlempare: dünya parçası
780 kışr-ı arz: yeryüzü kabuğu
781 rahne: yarık
782 şerha: kesik
783 menabi-i madeniye: maden kaynakları
784 ceriha: delik
785 Bahr-i Hazar: Hazar Denizi
786 sihan: tabaka

Bir saat sonra diğer bir telgraf:

'İştial vuku buldu. Koca Bahr-i Hazar kırmızı isli bir alev neşreden[787] bir çanak mehtabı şeklini aldı. Bu harık-ı kebirin[788] bize komşu seyyarelerden bile rüyet edileceğini[789] erbab-ı vukuf[790] temin ediyorlar[791]. Merakıb-ı bahriye[792] bu alevlerin ortasında çıra gibi yanıyor. Boğucu, kızgın bir duman her tarafı istilâ etti. Bahr-i mezkûrun[793] sevahil-i sekinesi[794] Bahr-i Siyah[795] ve cenub-i garbî[796] cihetlerine firara uğraşıyorlar. Telefat bihesaptır[797]. Semaları istilâ eden hunin[798] alev bulutları en uzak mesafeden görülüyor.'

Rusya'dan üçüncü telgraf:

'Bu müthiş[799] harik-i bahrî[800], Kür Irmağı vasıtasıyla içerilere sirayetle Suvanga Gölü'yle mecralar[801] peyda etti. Her taraftan patlayan menbalardan neft yağı mahuf[802] alev sütunları şeklinde semaları yalıyor.'

Dördüncü telgraf:

'Harik, nakabil-i tasavvur bir surette tevsî[803] ediyor. Yelisa ve Topol Erivan vilayetleri ateş içindedir. Yangın şimalen[804] Aleksandropol ve garben Kars'a doğru süratle yürüyor.'

---

787 neşretmek: yaymak
788 harık-ı kebir: büyük yangın
789 rüyet etmek: görmek
790 erbab-ı vukuf: uzmanlar
791 temin etmek: güvence vermek
792 merakıb-ı bahriye: deniz taşıtları
793 bahr-i mezkur: adı geçen deniz
794 sevahil-i sekine: kıyı halkı
795 Bahr-i Siyah: Karadeniz
796 cenub-i garbî: güneybatı
797 bihesap: sayısız
798 hunin: kanlı
799 müthiş: dehşetli
800 harik-i bahrî: deniz yangını
801 mecra: nehir yatakları
802 mahuf: korkunç
803 tevsî: genişletme, yayma
804 şimal: kuzey

Beşinci telgraf:

'Harik, cenuben Tebriz'i, garben Trabzon'u buldu. Manzaranın fecaaten dehşeti afat-ı tabiiyeden[805] *hiçbiriyle makis*[806] *değildir. En mahuf zelzeleler, daire-i tahrip*[807] *itibarıyla buna nispeten lâşey*[808] *hükmündedir.'*

Bu tafsilâtı cehren[809] okuduğumdan hizmetkâr karşımda tiril tiril titriyordu.

— Neye titriyorsun Bekir?, dedim. Korkudan sararmış yanakları üzerine akan gözyaşlarını silerek cevap verdi:

— Samsun'da hısım akrabam var. Yangının oraya gelmesine bir şey kalmamış. Ya bu gece Karadeniz tutuşursa ne yaparız efendim?

Bekir'i teselli için bir iki söz ararken dışarıda bir gürültüdür koptu:

"Avrupa'dan şimdi gelen telgraf, telgraf, telgraf… İki saate kadar denizlerin taşacağını, dünyanın batacağını yazıyor bu telgraf…" naraları her tarafı çınlatmaya başladı.

Bekir hemen koştu. Bir dakika sonra elinde bir varakpare[810] ile geldi. Kâğıdı aldım. İşte mündericatı[811]:

'Sabah'ın telgraf ilâvesi

Londra 18 Mayıs

Hayli zamandır kuyruklu yıldızın etrafında peyda olan peyk[812] *mahrekinden çıkarak cazibe-i arza tutuldu. Baş dönmesi verecek bir sürat-i mütezayide*[813] *ile üzerimize geliyor. Haley'in bize sevk*

---

805 afat-ı tabiiye: doğal afetler
806 makis: kıyas edilebilir
807 daire-i tahrip: tahribat genişliği
808 lâşey: hiçbir şey
809 cehren: yüksek sesle
810 varakpare: gazete parçası
811 mündericat: içindekiler
812 peyk: uydu
813 sürat-i mütezayide: giderek artan hız

ettiği bu mahuf pişdar[814], kuyruğun temasıyla ikaı[815] tahmin edilen mazarratı[816] hiç menzilesinde bırakacak mertebede küremizce azim tehlikelere bâdi[817] olacaktır. Haley'in bu müjdecisi 3.852 kilometro kutrunda[818] bulunduğundan kamerden kutren 377 kilometro kadar büyüktür. Bu bir bolid bir hecr-i semavî değil adeta koca bir âlem demektir. Teşkilâtının[819] sabi[820] olduğu temin ediliyor. Avrupa rasidlerince buna Müthiş Bilâ namı verildi. Çünkü üzerimize sukutundan evvel kamer ile dehşetli bir karambol yapmaları[821] ihtimâlinden bahis olunuyordu. Kabl-el-sukut[822] peyk-i arz ile beynlerinde böyle bir müsademe vuku bulsa bu iki âlemin kütle-i nâriye hâlinde dağılacak ecza-yı enkazı[823] fevk-el-tasavvur şiddette birer mermi kesilerek dünyamızı misli namesbuk[824] semavî bir bonbardımana tutar.

Bu tanelerin tesiratına mukabil en son sistem kıla[825] ve istihkâmat[826], Krup[827] topu güllesine karşı tutulan sigara kâğıdı mesabesinde[828] kalır…

Müthiş Bilâ kamer ile bilâmüsademe[829] üzerimize sukut etse küremiz ile cesameten nispeti bir elma üzerine fındık kadar bir tane sıkılmak kabilinden olur.

Müthiş Bilâ'ya dair ikinci telgraf

18 Mayıs

---

814 pişdar: öncü
815 ika: meydana gelme
816 mazarrat: zarar
817 bâdi: sebep
818 kutr: çap
819 teşkilât: yapı
820 sabi: katı
821 karambol yapma: çarpışma
822 kabl-el-sukut: düşüşten önce
823 ecza-yı enkaz: enkaz parçaları
824 namesbuk: daha önce görülmemiş
825 kıla: kaleler
826 istihkâmat: siperler
827 Krup: silah üretimi yapan Alman firma
828 mesabe: ölçü
829 bilâmüsademe: çarpışmadan önce

Erbab-ı vukuf tarafından Müthiş Bilâ'nın müddet ve istikamet-i sukutu katiyyen tayin edildi. Kamerle müsademe vuku bulmayacaktır. Çünkü Bilâ'nın mahreki kameri geçeli dört günden ziyade olduğu bilhesap tayin eylemiştir. Kamerin arza olan mesafesi 96.000 daha doğrusu 96.109 ile 90.833 fersah beyninde mütehaliftir[830]*. Buradan kamere bir telgraf çekilmek kabil olsa bir buçuk saniyede vasıl olur. Barutla atılan bir top tanesi oraya dokuz günde düşer. Küremizden hareket edecek bir sürat katarı*[831] *8 ay 29 günde mevkif-i kamerîye*[832] *çıkar. Kameri mahreki üzerinde tevkif kabil olsa 55 dakika sath-ı arza sukut eder. Müthiş Bilâ'nın kamer mahreki hizalarında hareketini pek tahfif etmişken sonradan teşdid-i sürat eylemesi*[833]*, hacmen ve cesameten kamere hemen müşabih*[834] *bulunması nispet-i sukutlarını*[835] *da yekdiğerine takrip eylediğinden bu hadise-i müthişenin bugün bade-ez-zuhur*[836] *saat üçü kırk altı dakika on yedi saniye geçe vukuu haber veriliyor.'*

Cidden başıma bir dönme geldi. Vukua gelecek felâketin derece-i dehşetini tasavvur için elimi gözlerime tutarak mütefekkir[837] öyle kaldım. Karşımda Bekir'in de saniyeden saniyeye benzi daha ziyade atıyordu. Teveccühe varır gibi ellerini göğsü üzerine kavuşturarak:

— Beyefendi, kıyamet kopacağını anladım… Kaç saat sonra öleceğiz? Abdest alıp hazırlanalım, dedi.

Yine saate baktım. Alafranga yediyi yirmi geçiyor. Hesap ettim.

Müthiş Bilâ'nın arza sukutuna 9 saat 26 dakika 17 saniye kalmış olduğunu söyleyince ağlayarak:

---

830 mütehalif: değişken
831 sürat katarı: ekspres tren
832 mevkif-i kamerî: ay istasyonu
833 teşdid-i sürat eylemek: hızını arttırmak
834 müşabih: benzer
835 nispet-i sukut: düşüş oranı
836 bade-ez-zuhur: öğleden sonra
837 mütefekkir: düşünceli

— Helâlleşmek lâzım gelen birçok kimseler var. Şimdi ben onları nerede bulayım? Çoluk çocuğuma da hasret gideceğim… telehhüfünde[838] bulunan Bekir'e:

— Sus zihnimi karıştırma, dedim. Alt taraftaki tafsilât-ı müheyyicenin[839] kıraatine[840] devam ettim:

'İstikamet-ı sukut, Bahr-i Muhit-i Atlasî'nin[841] şarken Afrika ve Avrupa, şimalen İzlanda, Grönland, garben Amerika-yı şimalînin kısm-ı cenubîsi ve Amerika-yı cenubînin kısm-ı şimalîsi ve cenuben Senroş ile Gine arasında teşekkül eden havza-i bahre doğrudur. Nokta-i temas hemen medar-ı seretan[842] üzerinde bulunacaktır. Tulen[843] bir kutuptan diğerine uzanan Bahr-i Muhit-i Atlasî'nin arzı 3.500 ile 6.700 kilometro beyninde mütehaliftir. Binaenaleyh kutru 3.852 kilometro olmasına nazaran beyn-el-kutubeyn[844] iki müsavi kısma kat edilmiş olsa Müthiş Bilâ balâda[845] kaydettiğimiz havza-i Atlasî dahiline yuvasına geçirilen bir yüzük taşı gibi gelip oturacaktır.

Bu sadme-i hevlnakın[846] tıraka-i kıyametnümasını[847] istima edecek dimağlar humbara[848] gibi birer birer patlar, dağılır. Bu semavî güllenin önünden tutuşarak kaçar. Havanın hararetinden, tazyikinden zaten oralarda sağ kalan olmaz ki bu patırtıyı istimaya vakit kalsın.

Bahr-i Muhit-i Atlasîye'nin en derin mahalleri 8.340 metro ve Müthiş Bilâ'nın kutrı ise 3.852 kilometro olduğundan suya gire-

838 telehhüf: sızlanma
839 tafsilât-ı müheyyice: heyecan verici açıklamalar
840 kıraat: okuma
841 Bahr-i Muhit-i Atlasî: Atlas Okyanusu
842 medar-ı seretan: yengeç dönencesi
843 tulen: boylamasına
844 beyn-el-kutubeyn: kutuplar arası
845 balâ: yukarı, üst
846 sadme-i hevlnak: korkunç çarpma
847 tıraka-i kıyametnüma: kıyamet gibi gürültü
848 humbara: bir çeşit bomba

cek kavs veterinin[849] sehmi[850] tul-i kutr[851] olan 3.852.000 metroda ancak 8.340 miktarını irae edecektir[852] ki bu nispet derununda 8-9 milimetro sehninde[853] su bulunan bir havuza 3.852 milimetro yani 3 metro 8 desimetro 5 santimetro 2 milimetro kutrunda kürevî bir cisim atmakla irae edilebilir. Fakat bir farz-ı muhal[854] olarak kaşr-ı arzın[855] bu sadmeye mukavemeti[856] kabul edilse o an-ı sukut bahr-i muhit suları semaya öyle bir feveranla[857] atılacaktır ki altmış kilometro kadar hava-yı nesimî tabakasını bularak bütün sevahili yüzlerce kilometro dahillere kadar bir umman hâline getirecektir. Bu şelale-i azimenin sukutuna maruz olan kıtat-ı arzda[858] ne bir insan kalacak ne bir memleketten nişane. Akur[859] bir deniz her şeyi silip süpürüp yutacak. Avrupa-yı garbî en ziyade hasara uğrayacak kıtat miyanında bulunuyor. İspanya, Fransa, İngiltere, İtalya ta Rusya'ya kadar bu memaliğin[860] hepsi gark olacak[861]. Bahr-i Sefit'le[862] Marmara, Bahr-i Siyah birleşerek yekpare bir umman hâlini alacaktır.'

Bu satırları okuyunca benim de vücudumu hafif bir raşe kapladı. Dudaklarımın titrediğini gören Bekir sordu:

— Artık bu dünyadan ümit yok mu? Mutlak batacak mıyız?

— Dünyanın her tarafı batmayacak. Her tarafı sular kaplayarak İstanbul deniz altında kalacakmış.

---

849 kavs veteri: yay kirişi
850 sehm: kirişle tepe noktası arasındaki mesafe
851 tavl-i kutr: çap uzunluğu
852 irae etmek: göstermek
853 sehn: kalınlık
854 farz-ı muhal: örnek olarak
855 kaşr-ı arz: dünyanın kabuğu
856 mukavemet: dayanmak
857 feveran: fışkırma
858 kıtat-ı arz: kıtalar
859 akur: yırtıcı
860 memalik: memleketler
861 gark olmak: boğulmak
862 Bahr-i Sefit: Akdeniz

— Öyleyse beyefendi ne duruyoruz? Dünyanın batmayacak yerlerine kaçalım.

— Onu ben de düşündüm ama mümkün değil Bekir.

— Neden beyefendi, neden?

— Çünkü Bahr-i Muhit-i Atlasî'nin bu hücumundan vuku bulacak dehşetli fırtınalardan filan biraz kurtulabilmek için Avustralya'ya hiç olmazsa Aksa-yı Şark'a[863] doğru kaçmak lâzım geliyor. Oralarının buraya ne kadar günlük yol olduğunu biliyor musun? Hâlbuki firar edebilmek için önümüzde dokuz saatten ziyade bir zaman yok. Bu müddet zarfında insan İzmir'e bile gidemez.

Bekir iki çenesi birbirine çarparak:

— Öyleyse ne yapacağız efendim?

— Ne yapılır? İki elimizi kavuşturup boynumuzu bükerek felâketin vüruduna intizar edeceğiz. Başka çare var mı?

— Aman efendim durmayalım. Haydarpaşa'dan trene binip hiç olmazsa… hiç olmazsa Eskişehir'e, Konya'ya doğru kaçalım. Oraları denizden uzaktır. Belki kurtuluruz.

Bekir'in bu tufulâne[864] reyine karşı acı acı tebessüm ettim. O zavallının nazarında Aksa-yı Şark'la Konya'nın mevkien pek farkı yoktu.

Bekir'e ihtiyat[865] tavsiyesine lüzum görerek dedim ki:

— Telâş etme. İçeride kadınlar bir şey duymasınlar. Ne felâket vukua gelecekse birdenbire olsun bitsin. Hepimiz bir anda ölürüz gider. Keşke bizim de bir şeyden haberimiz olmasaydı. Şimdi bu üzüntüyü, bu çarpıntıyı çekmezdik.

Bekir ağlayarak:

— Beyefendi ben ölmeye öyle kolay kolay razı olamam. Elbette düşünüp bunun bir çaresini bulmaya çalışacağım.

---

863 Aksa-yı Şark: Uzakdoğu

864 tufulâne: çocukça

865 ihtiyat: ölçülü davranma, sakınma

— Haydi karşımdan aptal herif. Bu kadar ulemanın, bu kadar hükümdarların, bu kadar milyonerlerin bir halas yolu bulamadıkları bir afete karşı sen ne çare keşfedeceksin?

— Efendim böyle tehlikeli zamanlarda hayat korkusuyla en budala kimseler bile Eflatun kesilirler. Elbette ben de kendi kafama göre bir yol keşfederim. (Gözlerini bana dikip parmaklarının ucuyla acele acele birkaç defa ensesini kaşıyarak) Beyefendi aklıma münasip bir tedbir geldi.

— Nedir?

— Mesela bahçeye büyük bir sandal hazırlasak… Buralara su bastığı vakit içine girer otururuz. Fena mı olur? Bu suretle ölümden bir adım kaçmış oluruz.

— Bekir, böyle yüksek mevkiler su altında kalmak için kim bilir ne tufanlar ne fırtınalar kopacak? Hiçbir sandal parçasıyla o kıyametten kurtulmak mümkün olur mu?

— Beyefendi böyle bir ihtiyatta bulunsak bunun bize bir faydası olmazsa bir zararı da dokunmaz. Beş on lirayı sokağa atmış oluruz. Zaten birkaç saate kadar bütün varımızı bırakıp telef olacak değil miyiz? Hiç olmazsa bu hazırlık bize ufak bir teselli olur. Kalbimize biraz kuvvet verir.

Bekir'e istediği parayı vererek:

— Haydi git bir sandal tedarik et. Fakat şimdi herkes bizim gibi düşünmeye yani bu suretle halas-ı nefse hazırlanıyorsa sen aşağıda sandal değil a bir kırık tekne bile bulamazsın.

— Bizim ahali böyle şeylerde çarçabuk aklını başına toplayamaz. Onlar son kerteye gelmedikçe yani sular yangın kulesine kadar varmadıkça kayık sandal tedarik etmeyi düşünemezler... Her şeyde… her şeyde yumurta kapıya geldikten sonra çare ararlar. Bazı Hızır İlyas günlerinde[866] arabalar üç dört mecidiyeye mesire giderken tutmayıp da iki liraya çıktıktan sonra kiralayanları bilmez

[866] Hızır İlyas günleri: Hıdrellez

misiniz? Odunun çekisi yirmi kuruşayken almazlar da karlar yağdıktan, otuz beşi geçtikten sonra alırlar. Kömür de öyle soğan da öyle her şey öyle…

— Bekir nafile telâş ediyorsun. Bu Müthiş Bilâ felâketinden kurtulacağımızı muhal olarak farz etsen bile arkasından dokuz on saat sonra Haley'in kuyruğu belâsı var.

— Beyefendi elbette ona da bir çare düşünürüz. Böyle büyük felâket zamanlarında en okumuş, en akıllı adamların bilgileri bir para etmez de benim gibi en cahil adamlar ne işler becerirler.

— Haydi haydi git… Sandal mı alacaksın mavna mı ne alacaksan al…

Bekir çıktı. Gazetenin mabadını[867] mütalaaya[868] giriştim. Müthiş Bilâ'nın hîn-i sukutunda küre-i arzın tebdil-i muharrek[869] eylemesi ihtimâlâtından, buna müteferri[870] bin türlü nazariyelerden bahis olunuyordu. Hakikate derece-i mutabakatı[871] meşkûk bu ucu bucağı gelmez sözleri okudukça en âlim, en mütefennin kimselerin böyle nazik anlarda birer ahmak kesilecekleri hakkındaki Bekir'in nazariyesini kabul edeceğim geldi. Sade fen namına birçok lâkırdı söyleniyordu. Fakat Bekir'in bir sandal hazırlaması kabilinden en ufak bir çare-i halas[872] tavsiyesi olsun görüp okuyamadım.

Müthiş Bilâ Bahr-i Muhit-i Atlasî'nin o haber verilen kısmına düşüp oturduktan, bu müsademenin husûle getireceği tufanları, afetleri geçirdikten sonra bu dünyada sağ kalan insanlar ne harikalar, ne garibeler görecekler, fünun ne büyük istifadeler edecekti. Çünkü bu yaşadığımız âlemin üzerine diğer bir âlem ilâve edilmiş olacaktı. Kaplarına sığmayan bu şimdiki zaman insanları bu yeni dünyanın üzerine çıkmak için kim bilir ne gibi vesait-i suudiye[873] icat edecek-

---

867 mabat: devam
868 mütalaa: inceleme
869 tebdil-i muharrek: yörüngeden çıkma
870 müteferri: ek olarak
871 derece-i mutabakat: uygunluk derecesi
872 çare-i halas: kurtuluş çaresi
873 vesait-i suudiye: yükselme araçları

lerdi? Evvelâ balonlarla, tayyarelerle çıkılacak, yavaş yavaş dişli şimendiferler[874] yapılacak. 3.852 kilometroluk bir irtifaya çıkılacaktı. Arzımızın son tabakat-ı havaiyesinden[875] sonra Müthiş Bilâ'nın yukarılarında teneffüse salih[876] hava yoksa bu yeni dünya seyyahını denizlerin altında işleyen amelenin giydikleri gibi iskafandra dedikleri o koca kafalı camdan gözlü kisvelere girip kendilerine aşağıdan hortumlarla hava verile verile öyle suud edeceklerdi.

Bu âlem-i munzamda[877] lâtif iklimler, kıymetli madenler keşfedildiği takdirde milletler arasında yine senin benim kavgaları çıkarak ne muharebeler olacak, yine ne kanlar dökülecektir. Şu eski dünyayı aralarında bir türlü adilâne paylaşamayan insanlar bu yenisi için büsbütün çıldıracaklardı... Yahut Müthiş Bilâ'da meskûn[878] ise dünyalarına vatanlarına hücum eden arzîleri[879] içeri sokmamak için Bilâlılar müdafaat-ı şedidede[880] bulunacaklardı. Binaenaleyh diğer bir âlemin usûl-i harbiye[881], benî nevlerini[882] öldürmek azmiyle icat ettikleri alât ve edevat-ı imhaiyesi[883] görülecek ve her devletin erkân-ı harbiyesi[884] bu yeni muharebeden şayan-ı emsâl[885] birçok nikat-ı mühimme[886] bularak harp kitaplarına kayd u ithal edeceklerdi[887].

Bu Bilânîler[888] arzlılara galip gelecek bir mahiyette iseler o zaman bütün Avrupa vaktiyle Roma'nın barbar istilâsına uğramasın-

---

874 şimendifer: tren
875 tabakat-ı havaiye: atmosfer tabakaları
876 salih: elverişli
877 âlem-i munzam: ilave yeni dünya
878 meskûn: ikâmet ediyor olmak
879 arzîler: Dünyalılar
880 müdafaat-ı şedide: şiddetli savunmalar
881 usûl-i harbiye: savaş usûlleri
882 benî nevleri: kendi türünden olanlar
883 edevat-ı imhaiye: imha gereçleri
884 erkân-ı harbiye: ordu, genelkurmay
885 şayan-ı emsâl: örnek alınacak
886 nikat-i mühimme: önemli noktalar
887 kayd u ithal etmek: eklemek
888 Bilânî: Bilâlılar

dan daha müthiş bir afete düçar olacağından artık Avrupa devletleri arasındaki ittifak-ı müselles[889], ittifak-ı müsenna[890] nevinden ihtiyatlar bilüzum görülerek bu belâ-yı umumîye karşı gelebilmek için bütün devletler, Fransızlarla Almanlar, İngilizlerle Ruslar cümleten ittihada[891] ve Balkan hükûmetleri müctemien[892] uhuvvetkârane[893] harekâta mecbur kalacaklar. Avrupa siyasetinde ilk ve belki de son defa olarak selâmet-i umumiyenin[894] ittihad-ı umumiyede[895] olacağı hakikatı entrikasızca teslim ve kabul olunmak harikası görülecekti.

İrfan Bey hayli uzayan konferansını burada kesti. Çünkü bahsin sonlarından hanımların çoğu bir şey anlayamayarak uyuyakalmışlar, oradan buradan ufak çocuklar vızıldamaya başlamışlardı. Uyuşanların, dalanların uykularını açmak, dinleyenlerin yorgunluklarını gidermek için hanımlara kahveler, çaylar, bisküviler, pastalar, şekerlemeler tevzi edildi. Yine çeneler açıldı. Sofanın içi uğultuyla doldu. Kadınlar için sükût yorgunluk, söylemek dinlenmektir.

İrfan Bey'in kadınların ahvâl-i ruhiyelerine dair epeyce tetkikatı vardı. Daha yedi sekiz yaşında bir çocukken validesiyle birlikte mahalle camiine vaaz dinlemeye gittikleri vakit Vaiz Efendi meselâ kıssa-i Yusuf A.S.'yi anlatır. Fakat menkıbeyi itmam etmez[896]. Hazret-i Yusuf'u kuyuda bırakır. Bi'lfarz[897] vaaz Aksaray'da Kara Mehmet Paşa Cami-i Şerifi'nde kuşluk zamanı veriliyorsa mabad-ı kıssayı[898] öğleden sonra İyciler Camii'nde söyleyeceğini bi'l-be-

---

889 ittifak-ı müselles: üçlü ittifak
890 ittifak-ı müsenna: ikili ittifak
891 ittihad: birleşme
892 müctemien: hep beraber
893 uhuvvetkârane: kardeşçesine
894 selâmet-i umumiye: herkesin kurtuluşu
895 ittihad-ı umumiye: herkesin birleşmesi
896 itmam etmek: tamamlamak
897 bi'l-farz: sözgelimi
898 mabad-ı kıssa: kıssanın devamı

yan[899] kürsüden iner. Bahis pek meraklı bir noktada bırakıldığı için bütün o kadın cemaati Şeyh Efendi'nin arkasından ayrılmaz diğer camiye kadar giderlerdi.

İrfan Bey bu dakikayı[900] bildiğinden o kahve, çay, şerbet sohbeti esnasında hanımlardan her birinin müdrikeleri[901] nispetinde konferanstan peyda edebildikleri istifade-i fikriyeleri[902] yekdiğerine doya doya tafsil ve izah edebilmeleri için uzun bir vakt sükût etti. Kadınlar birbirlerine neler söylemiyorlardı neler! Müthiş Bilâ'nın adını derhâl Koca Belâ koydular. Bu belânın dünyamıza ayın son çarşambasında çarpacağını keşfe kadar vardılar. Kimi bunun evvelâ Yedi Kule'ye düşeceğini, kimi Anadolu Hisarı'na çarpacağını, kimi Kalpakçılarbaşı'na ineceğini söylüyordu.

İrfan, kadınların istihraçlarına, bu coşkunluklarına bol bol müsaade ettikten sonra der ki:

— Hanımefendiler! Affedersiniz epeyce başınızı ağrıttım. Bugün bu kadar kâfi. Bir hafta sonra teşrif ederseniz bir ikinci konferansta rüyamın yani bahsin mabadını itmam edeceğim. Müthiş Bilâ'nın dünyaya nasıl çarptığını, İstanbul'un ne suretle sular altında kaldığını, küre-i arzın Haley'in kuyruğu içinden geçerken ne gibi hadisat-ı elemiyeye sebep olduğunu mükemmelen anlatacağım. Hem artık kuyruklu yıldız bütün tafsilâtıyla rüyet edilmekte olduğundan bir hafta zarfında bu bapta tetkikat-ı mühimmeyi[903] havi[904] Avrupa'dan vürut edecek kütüb, ceraid ve resail-i mahsusa[905] yardımıyla hayliden hayli tevsi-i malûmat etmiş[906] bulunacağız. Binaenaleyh bir hafta sonra bu bahse dair sözlerimizin arasındaki meçhullerin azalıp malûmların çoğalacağını memul ederim[907].

---

899 bi'l-beyan: beyan ederek
900 dakika: usûl, nükte
901 müdrike: anlayış gücü
902 istifade-i fikriye: faydalı görüşler
903 tetkikat-ı mühimme: önemli incelemeler
904 havi: içeren
905 resail-i mahsusa: konuyla ilgili dergiler
906 tevsi-i malûmat etmek: daha geniş bilgiye sahip olmak
907 memul etmek: ümit etmek

Bir hafta sonra verilecek konferansta yine cümleten toplanmak kararıyla o gün hanımlar dağılırlar.

6

Birkaç gün geçer. İrfan, kalemde oturmaktayken odacı gelir. Dışarda siyah çarşaflı yüzü peçeli bir kadının kendisini görmek istediğini haber verir. İstiğrapla odadan çıkar. Fi'l-hakika[908] koridorun loşluğu içinde sımsıkı örtülü fakat temiz kıyafetli bir hanımın durduğunu görür. Sebeb-i ziyaretini sual eder. Kadın cevap olarak bir zarf uzatır. Bilâtekellüm döner gider. İrfan'ın merakı artar. Bir köşeye çekilir. Zarfı yırtar. İçinden şu mektup çıkar:

'Beyefendi!

Kuyruğu içinden Mayıs'ın beşinci gününün sonu ve altıncı Perşembe sabahı mürur edeceğimiz haber verilen Haley yıldızı beni meraktan öldürüyor. Fakat bu merakımı sırf büyük bir korku eseri zannetmeyiniz. Nasıl olacak? İşte bunu görmek istiyorum. Kalbimde bir korku helecanı var. İnkâr etmem. Lâkin merakla karışık tatlı bir korku… Feza içinde iki âlem gümmm diye birbiriyle nasıl müsademe eder? Aman Yarabbi görülecek şey! Bakınız bakınız daha şimdiden içime helecanlar geliyor. Bir şeyler oluyorum. Şimdi bu haber verilen tarihte biz Haley'in o saçaklı, o pırıl pırıl, o pür ihtişam damen-i nuranîsi[909] arasından geçecek miyiz? Aman ne şehrayin[910]! Bayılırım. Gel keyfim gel… Oh oh ne safa, ne eğlence… En şaşaadar[911] şuara kalemlerinin tasvirinden aciz kalacakları bir manzara-i ulviyeyi herkes davetsiz, duhuliyesiz seyredecek. İşte müsavata bir misâl… İlân-ı meşrutiyetimizden beri uhuvvet, müsavat var diye bar bar bağırıyoruz. Lâkin en adi bir temaşa[912] için gelenlerden beşer onar kuruş alıyorlar. Bu parayı veremeyen oyunu seyredemiyor.

---

908 fi'l-hakika: gerçekten
909 damen-i nuranî: parlak etek
910 şehrayin: şenlik
911 şaşaadar: görkemli
912 temaşa: gösteri

Beş kuruşun temin ettiği bir tefevvuku[913] *en muaddiletperver*[914] *kanunlar bahşedemiyor. Öyle büyük günlerde mesela gelecek 10 Temmuz yevm-i mübeccelinde*[915] *fukara için de bedava oyunlar tertip edilse ne olur? 10 Temmuz dedim de gördünüz mü 6 Mayıs'ı unuttum. Kadın aklı bu efendim, affediniz. İşte o günde ne olacaksa zengin fukara hep beraber olacak.*

Ben ne kadar garabetperver[916] *bir kızım bilseniz! Ben ispor delisiyim. Ah ne yapayım ki Cenab-ı Hak beni kadın yaratmış.*

Alp Dağlarına gidenleri, Mont Blanc'a çıkanları, Mısır'da ehramları[917] *gezenleri, Baalbek Harabeleri'nde dolaşanları, balonlara binenleri, tayyarelerle uçanları gazetelerde okudukça ne kadar imrendiğimi size tarif edemem. Birkaç ay evvel şehrimizde kazazede olan Mösyö Bleribo'nun Tatavla'da bir haneye çarpan tayyaresi içinde ben de bulunmadığıma ne kadar teessüf ettim bilseniz. Bu sözlerime gülmeyiniz rica ederim beyefendi. Ben yalan sevmem. Kendimi olduğum gibi yazıyorum. Ben tabiatta bir Türk kızı bulunabileceğine belki ihtimâl vermezsiniz. Fakat sizi temin ederim ki ben varım, mevcutum. Hem de böyle tavsif ettiğim*[918] *gibiyim.*

Ah ah hep dertlerimi bu mektubumda size anlatmak istemem. Belki sonra hiffetime[919] *hükmedersiniz. Bu kadar ispor meraklısı olup da nereyi gezdiğim var? Hele o kapanık kış günlerinde evde patlarım alimallah… Evde piyanom var, mandolinim var, udum var, kitaplarım, nakış işler makinelerim, her şeyim var. Fakat bazen o kadar sıkılırım ki bunların hepsini pencereden bahçeye atacağım gelir. Of her gün dan dan piyano, tımbır tımbır ut, tıkır tıkır makine… Usandım bittim illallah artık.*

---

913 tefevvuk: üstünlük
914 muaddiletperver: adalet gözeten
915 yevm-i mübeccel: büyük, önemli gün
916 garabetperver: acayipliklerden hoşlanan
917 ehram: piramit
918 tavsif etmek: nitelikleri saymak
919 hiffet: hafiflik

Annemden izin isterim. Sokağa gönder diye yalvarırım. Gönlü olursa yanıma dadımı, lâlâmı katar, yüzüm sımsıkı kapalı olarak Beyazıt'a kadar gönderir. Şöyle bir lamelif çevirip[920] eve döneriz. Lâlâm var dediğime gülmeyiniz sakın. Ne saf adamdır bilseniz. Elinde büyüdüm. Pederim kadar severim. Fakat o da insafsızdır. Geçenlerde yine Bayazıt'a kadar çıktık. "Kumkapı'ya inelim, Makri köyüne gidip gelme birer bilet alalım, az buçuk kırları dolaşalım, annem nerden duyacak…" diye o kadar yalvardım. Kandırmak kabil olmadı.

Sokağa çıkmak için izin alamadığım günlerdeki hâlimi sormayınız artık. O bizim kapanık, yosunlu bahçemizde ağabeyimin bisikleti elimden neler çeker! Kendimi de onu da bir duvardan bir duvara çarparak altımda güya bir küheylân[921] varmış gibi adeta manej[922] yaparım. Ondan da bıktım mı ağaçlara salıncak kurarım. Bütün hıncımı onlardan alırım. Kayısı olsun, armut olsun bütün bu benden yaşlı ağaçların sakatlamadık kolunu, dalını bırakmam. Sıklet-i derunumu[923] bu suretle de defedemezsem ne yaparım bilir misiniz? Söz aramızda aman kimse duymasın. Usulcacık yükün[924] içinden tavan arasına sıvışırım. Çatı kapağını açarım. Dama çıkarım. Oh oh bütün İstanbul, tekmil denizler ta adalara kadar ayak altında… Orada geniş geniş nefesler alıp biraz ferahlarım. Birkaç ay evvel muazzip[925] komşulardan biri beni damda görmüş, anneme söylemiş. Aman Rabb'im işitmediğim lâkırdı kalmadı. Meğerse bir kız için dama çıkmak pek ayıpmış. Bu memlekette kızlar için ayıp olmayan ne var acaba?

Dama çıkınca aklıma şey gelir. Hani ya Zuhurî[926] oyununda Pişekâr kaplamasız paravanaya benzeyen o parmaklıktan evin tıkırrr-

---

920 lamelif çevirmek: etrafı dolaşıp geri gelmek
921 küheylân: arap atı
922 manej: binicilik gösterisi
923 sıklet-i derun: iç sıkıntısı
924 yük: eşya
925 muazzip: dedikoducu
926 zuhurî: ortaoyunu

rrr diye şakşağıyla kapısını açtıktan sonra hanımlar birer iskemleye basarak güya üst kata çıkmış olurlar da "A a a Samatya'da şimendifer bir adam çiğnedi. Aman içim fena oldu." tarzında yaygaraya başlarlar. İşte bunu tahattürle gülerim. Beybabam beni çok sever. Beni bu dama çıkmak âdetinden vazgeçiremedikleri için şimdi ta damın üstüne dört tarafı pencereli bir cihannüma[927] inşa ettiriyorlar. Ne isabet, ne isabet oluyor biliyor musunuz? Burası bana Haley yıldızını tetkik etmek için rasathane hizmetini görecek. Ya beyim astronomiyle yalnız siz erkekler mi iştigal edersiniz? Evimizin içinde büyük küçük ne kadar dürbün varsa rasathaneme çıkaracağım. Observasyona[928] koyulacağım. Tarassudatımı[929] size mektupla arz ederim inşallah. Yalan, yalan… Böyle atıp tuttuğuma aldanıp da beni bir şey biliyor zannetmeyiniz. Ben bir yıldızın mevki-i semavisini[930] bile ölçüp tayin edemem. Alât edevat nerede? Büyükbabamdan kalma uzun bir dürbün, ağabeyimin çiftesiyle gökyüzü mü tarassut[931] olunur! Fakat Haley hakkındaki merakım pek ziyade. Buna dair hususî malûmat almak için bu mektubu yazmaya cüret ettim. Lâkin bu cüretimi bir ben bilmeliyim bir de siz. Ha, gerçek unuttum. Bir de bu mektubu size getiren kadın. Çünkü peder ü validem sonra bana çok kızarlar. Kim bilir neler olur? Ne kıyametler kopar? Gazetelere yazı göndermeme bile müsaade etmiyorlar. "Bana bir şey yazdırtmadıktan sonra beni niye okuttunuz? Âlemin kızları yazıyorlar bir şey olmuyor da ben yazarsam mı ayıp olacak?" diye çok rica ediyorum. "Hayır olmaz, hayır olmaz. Sana sahip olacak adam müsaade ederse o zaman yazarsın." cevabını veriyorlar. İşitiyor musunuz? Bana sahip olacak o adam… Of şimdiden bu adamı hiç sevmiyorum. Çünkü daha adını bilmeden, yüzünü görmeden bu adamın arzusuna, emrine tabi bulunuyorum. Babamın sehabetinden[932] çıkıp onun

---

927 cihannüma: evin çatı katında etrafı seyredebilmek için yapılan kule bölümü
928 observasyon: gözlem
929 tarassudat: gözlemler
930 mevki-i semavi: gökyüzündeki konum
931 tarassut: gözlemlemek
932 sehabet: sahiplenme, koruma

nüfuzu altına mı gireceğim? Bu talib-i müstakbelimden[933] *büyük bir intikam almak istiyorum. Biliyor musunuz nasıl? Bir gün yeldirmemi giyip ağabeyimin bisikletiyle bizim evin ahır kapısından dışarı fırladıktan sonra Samatya'ya doğru demir yolunu bir tuttursam iş olur biter. Bu kadın kim diye hüviyetimi tetkik ederler. Kimin kızı olduğum anlaşılınca beni almaya bir fert cesaret edemez. Ne kadar melek haslet*[934] *bir kız olursan ol… Alâ mele-in-nas*[935] *bir kere bisiklete binmek âlemi senden tenfire*[936] *kifayet ediyor. Aman Yarabbi ne memleket, ne betiz…*[937]

Beyefendi size böyle serbest serbest mektup yazışımdan beni terbiyesiz, bilhusus iffetsiz bir kız zannetmeyiniz. Ben pek safım, herkesi de öyle sanırım. Beni biraz okutup yazdırdılar. Fakat insafsızlar bu sermaye-i tahsilimi[938] *istimale hiç meydan vermiyorlar. Ben de diğer emsâlim gibi gazetelere makale, hele ah ah kadınlığa ait müfit mevzulara dair mini mini, süslü süslü kitaplar yazmak istiyorum. Böyle bir kitap kabı üzerinde acaba muharriresi xxx Hanım ismimi görmek nasip olacak mı? Ay aman affedersiniz. Müellifler isimlerinin yanına böyle bey yahut hanım gibi elkap*[939] *koymazlar değil mi? Kusuruma bakmayınız acemilik…*

Gazetelerdeki nisvan aleyhindeki makalâtınızı[940] *gördüm. İşte kadın hasmı bir bey dedim. Bu mektubu yazmaya cesaret ettim. Beni bir kadın değil, kendiniz gibi bir erkek farz eylemenizi rica ederim. O suretle dost olabiliriz. Bakınız sizin kadın aleyhtarlığınıza ben kızmıyorum. Benim de erkeklerden şikâyetime siz gücenmeyiniz.*

Sizden Haley hakkında malûmat isterim.

---

933 talib-i müstakbel: gelecekteki talip
934 melek haslet: melek gibi
935 alâ mele-in-nas: herkesin önünde
936 tenfir: nefret etme
937 betiz: budalalık
938 sermaye-i tahsil: bilgi birikimi
939 elkap: unvanlar
940 makalât: makeleler

Size bu mektubu getiren kadın birkaç gün sonra cevap almaya gelecektir. Sizden büyük ama büyük bir ricam var.

Benim kim olduğumu tahkike kıyam etmeyiniz[941]*. Zaten bu hususta tedabir-i mümküne*[942] *ittihazından*[943] *geri durmadım. Böyle bir tecessüse*[944] *kalksanız da beyhude yorulursunuz zannederim.*

Bu istirhamımın hilâfında ısrar ederseniz sizinle dostluğu kata[945] *mecbur olurum. Sonra karışmam ha. Deh, deh, deh, deh, deh…*

İmza

Kadın Doğduğuna Meyus Bir Zavallı'

Kadın adavetkârı[946] İrfan Bey, mektubu okurken o kadar yumuşadı ki iki defa üç defa kıraate doyamadı. Nisvana karşı o güne kadar olan husumet-i şedidesi onlardan lâyıkıyla yüz bulamadığından mütevellit olduğunu anladı. O yazıların her satırında belki her kelimesinde nakabil-i tarif bir cazibe, müsahhir[947] bir tesir buluyor, derin, ulvî bir şiir okur gibi istiğraklar[948] içinde kalıyordu.

Bu mektuba birdenbire niçin böyle kapılmış olduğunu tahlile, tefekküre girişmek istedi. Hiç tanımadığı bir erkeğe bu kadar serbest bir lisanla mektup yazan bir kızın hüviyet-i nisviyesi[949] pek de şayan-ı emniyet[950] olmayabileceğini düşündü. Bakalım yazdığı şeyler hep doğru muydu? Bu kalem böyle bir şeyi ilk defa yazmışa benzemiyordu. Mektup usta işiydi. Safvet-i adaba bürünmüş o cümleler içinde ne muğfilâne[951] sözler vardı. Hele mektubun so-

---

941 kıyam etmek: kalkışmak
942 tedabir-i mümküne: muhtemel tedbirler
943 ittihaz: alma
944 tecessüs: soruşturma
945 kat: bitirme, kesme
946 adavetkâr: düşman
947 müsahhir: ele geçiren
948 istiğrak: dalma, dalgınlık
949 hüviyet-i nisviye: kadınlık kimliği
950 şayan-ı emniyet: güvenilir
951 muğfilâne: aldatıcı

nundaki "Haley yıldızına dair sizden malûmat isterim. Yine o kadın birkaç gün sonra sizden cevap almaya gelecektir." kaydı bu hanım kızın İrfan'la bir mükâtebe[952] kapısı açmak istediğine hiç şüphe bırakmıyordu. Ya hele intihadaki[953] o deh deh deh deh deh tehdit-i latif-i tufulânesi[954] ketm-i hüviyet[955] hakkında hem kaçmak hem davul çalmak kabilinden bir şaka daha doğrusu "Hakkımda tahkikat icrasından seni menederim. Fakat bu ricamı dinlemezsen o da pek umurumda değil." demek değil miydi? İlk mektupta bu ne teklifsizlikti? Dama çıktığına kadar yazıyordu. Aman Yarabbi ne olursa olsun bu kız bütün o serbest, şuh, şen sözleriyle İrfan'ın kadınlık namına o güne kadar perestişe şayan olmak için zihninde tasavvur edebileceği bir timsâl-i bimisâl[956] değil miydi? Zihnini meylden kurtaramadığı bu su-i zanlarında İrfan'ın katiyen aldanmış olduğunu bir kuvve-i maneviye kendine ispat edivermiş olsa zavallı delikanlı ne kadar bahtiyar olacaktı, ne kadar!

Bunun bazı muazzipler tarafından kurulmuş bir tuzak olması ihtimâlini de düşündü. Yazıyı inceden inceye tetkit etti. Yazı kadın hattıydı. Bunda hiç şüphesi kalmadı. İfadelerinde bir erkek kadar cezalet[957], kuvvet, şiddet, isabet-i fikir gösteren hanımlar meşhuttur. Fakat hat öyle değil. Yazıda hemen daima cins-i latife mahsus bir eser-i zaaf aman affediniz bir nezaket, ahlakça olan ıttıratsızlıklarına[958] delâlet edecek bir ufak kaidesizlik olsun görülür. Bu hususta biraz meleke peyda edenler kadın yazısını ilk nazarda tanırlar. Bu mesele yazıdan sahibinin evsafı hakkında istihracatta bulunmak usûlünü keşfe uğraşan zevatın cidden meşgul olmaları lâzım gelen bir cihet-i mühimmedir.

---

952 mükâtebe: yazışma, haberleşme
953 intiha: son
954 tehdit-i lâtif-i tufulâne: hoş, çocukça tehdit
955 ketm-i hüviyet: kimliği gizleme
956 timsâl-i bimisâl: eşi benzeri olmayan örnek
957 cezalet: akıcı
958 ıttıratsızlık: bozukluk

Bu mektuptaki şuhluğuna nazaran İrfan muhibbe-i gaibesini[959] gayet güzel, adeta binazir[960] bir melâhat ve letafette bir kız olmak üzere tasavvur ediyordu. Onu kadınlığın dest-i sanatkârisiyle tezyin edilmiş[961] küçük bir odada, şık bir yazıhanenin önünde, sabahleyin mühmil bir tuvaletle eğildiği kâğıdın üzerine arada bir altın sarısı turreler[962] döküle döküle o mektubu tahrirle meşgul görüyor ve en mahir ressamların Viyerj[963] tasvirinde göstermeye uğraştıkları zambak beyazlığındaki narin, nazik o eli hemen sinesi üzerine çekerek ateşli buselere gark etmek istiyordu. Görmeden âşık olmak… İrfan gibi romanesk tabiatlı bir genç için bu ne büyük bir bahtiyarlıktı. Gönlünün bu kadar süratle müstait-i iştial olduğunu bilmiyordu. Muhibbesinin hüviyet-i maddiye ve maneviyesine dair ufak bir şey keşfedebilmek için mektubu evirdi, çevirdi. Her kelimeden, her noktadan mana-yı muayyeni[964] haricinde birer meal istihracına uğraştı. Düşündü, düşündü. Bu kız kendini nereden tanıyordu? Kadınlara konferans verdiği esnada bu küçük hanım da hazirun[965] miyanında bulunmuş olmasın? Fakat mektupta konferanstan hiç bahsedilmemişti. "Bu da bir kurnazlık olmalı." dedi.

İrfan o haftaki konferansını samiaları içinde şayan-ı perestiş böyle bir küçük hanım bulunması ihtimâline mebni, sansasyonel bir surette vermek istihzaratına[966] başladı. Fakat şimdi her şeyden evvel bu mektuba güzel bir cevap hazırlamak lâzımdı. Hemen kalemden çıktı. Köprüye indi. Vapurla Haydarpaşa'ya geçti. Tenha tenha kırlarda dolaşa dolaşa, ağaç altlarında, çayırlıklarda otura otura kurşun kalemiyle şu müsveddeyi yaptı:

'Hanımefendi…

---

959 muhibbe-i gaibe: gizli sevgili
960 binazir: benzersiz
961 tezyin etmek: süslemek
962 turre: saç lülesi
963 Viyerj: Meryem Ana
964 mana-yı muayyen: görünen anlam
965 hazirun: dinleyiciler
966 istihzarat: hazırlıklar

Hakkımda gösterdiğiniz teveccühe isbat-ı liyakat edebilmek için yazacak söz bulamıyorum. Bendenizi ne garip, ne müşkül fakat ne mesut bir hâle düşürdünüz. Şu anda kalbimden feveran edenleri hep yazsam of olmaz. Çünkü pek ileri varmış, müsaadenizi suistimal etmiş, aramızda açılan şu gaibane, bahtiyarane münasebeti daha ilk hatvede[967] tezelzüle[968] uğratmış olurum… Size pek hakimane, pek ağır başlı, pek usluca bir cevap yazmak isterdim fakat bu mümkün değil…

İşte bakınız ağlıyorum. Niçin, niçin? Bu niçini izah biraz uzun sürer. Beni dinlemek için biraz sıkılmak lütufkârlığını diriğ etmezsiniz[969] değil mi? Bugüne kadar hiçbir kadın tarafından sual-i alâmına[970] tenezzül edilmeyen bu zavallı kalbimde müheyya-yı iştial[971] müterakim[972] öyle bir cevher-i sevda var ki işte bilmeden siz ona dokundunuz. Bu sevda tabirini affedersiniz. Kabahat bende değil… Bu coşan ben değilim, aşktır, tabiattır.

Mektubunuzda gösterdiğiniz safvete safvetle mukabele edeceğim. Olduğum gibi görüneceğim. Şimdiye kadar sevilmedim. Çok özendim fakat sanırım ki sevmedim. Yahut biraz öyle zannettiklerimin sonu olmadığını şimdi anlıyorum. Gençlerin kalplerini meşhun-ı saadet[973] eden peri-i sevda benim gönlümde hiçbir vakit şekl-i hakikate[974] temessül etmek lütfunu göstermedi. Daima daima hayâlet suretinde kaldı. İşte ben öyle oyalandım. Hep hayâller hayâller arkasından koştum. Hep gayr-ı mevcut afetler için ağladım. Bu hiçler için o kadar yoruldum ki aşkı da inkâr edecek bir hâle geldim. Fakat siz onu işte şimdi gönlümde defaten şulebar ettiniz[975]. Siz diyorum. Bir muhatab-ı vefakâr bulduğuma sevinerek bütün alâmımı

---

967 hatve: adım
968 tezelzül: sarsıntı
969 diriğ etmek: esirgemek
970 sual-ı alâm: elemleri sormak
971 müheyya-yı iştial: parlamaya hazır
972 müterakim: birikmiş
973 meşhun-ı saadet: saadetle doldurma
974 şekl-i hakikat: gerçek
975 şulebar etme: alevlendirme

dökmek istiyorum. Galiba yine aldanıyorum. Çünkü siz kimsiniz? Şu anda benim için yine muhteşem bir hayâlden başka bir şey değilsiniz. Elimde maddiyetinizin, mevcudiyetinizin vesikası yalnız bir mektup var. Bu kâğıt parçasından ben dilhahımca[976] neler istihraç etmiyorum! İşte bunlar da hülya, bunlar da birer hayâl…

Bu keremnamenizde[977] aşk ve sevdaya dair kelime-i vahide[978] yok. Fakat galat-ı rüyete müptelâ bir zavallı gibi gönlümdeki ateşi orada görmeye çalışıyorum. Sizi ne dilfirip suretlerde tasavvur ediyorum bilseniz… Feyz-i sevda[979] muhayyilemi tezyine başladığı zamandan beri serir-i kalbimi[980] işgal eden melike-i aşkımda[981] ne güzellikler tahayyül ediyorsam şimdi hep onları sizde görüyorum. Bu anda siz benim için bir hayâl fakat senelerden beri vahimemin[982] bütün kuva-yı sanatkârı[983] ve bida-yı perestişiyle[984] ibda ettiği ve bugün hakikate inkılap[985] ümidini veren bir hayâl-i hüsünsünüz. Kuvve-i icadiyem[986] sizi Venüslerden en ilahî şuara ve ressamların semada pembe bulutlar ortasında, arzda müzehher vadiler, derelerde güller, yaseminler arasında nilüferlerle mefruş[987] berrak sular içinde tasvire uğraştıkları melâhat perilerinden hep birer güzellik toplayarak halk etmiştir[988]. Siz mine'l-ezel ila'l-ebed[989] benim olan bu munis-i canımsınız[990] değil mi? Rica ederim. Artık beni aldatmayınız. İşte böyle, işte tıpkı böyle tasavvur ettiğim gibi zuhur ediniz…

---

976 dilhah: gönül
977 keremname: lütuf dolu mektup
978 kelime-i vahide: tek kelime
979 feyz-i sevda: ruha huzur veren sevda
980 serir-i kalp: kalp tahtı
981 melike-i aşk: aşk kraliçesi
982 vahime: kuruntular
983 kuva-yı sanatkâr: sanatçı gücü
984 bida-yı perestiş: güzelliğe tapınma
985 inkılap: çevrilmiş
986 kuvve-i icadiye: yaratıcılık gücü
987 mefruş: döşenmiş
988 halk etme: yaratma
989 mine'l-ezel ila'l-ebed: geçmişten sonsuza kadar
990 munis-i can: can yoldaşı

Yazdıkça coşuyorum. Coştukça yazarsam sizi kendime daha çok güldürürüm. Belki de kızdırırım. Bundan korkuyorum. Fakat duramayacağım ki… Hayâlinizin seyyale-i asabiye kesilen[991] dimağımdaki temevvücatını[992] adeta hissediyorum. Uzun mesafattan rüyet kabil olduğunu gösteren bir televiziyon aleti gibi gözlerim bir harika-i hissiyeyle sizi uzaklardan görmeye çabalıyor. Mevcudiyetinizin vesikası elimdeki o mektubunuzla sizi âlem-i gaybda bulmaya uğraşıyorum. Keşf-i zatınız hakkında tahkikata kıyam etmememi mektubunuzda emreylemişsiniz. Sonra ha deh deh deh deh deh buyurmuşsunuz. Ben bu deh deh dehlerden pek korkarım. Çünkü kulaklarım lisan-ı beşerle[993] melufiyete[994] çabaladığı esnada validemden işittiğim ilk elfaz-ı tehdidiye[995] işte yine bu deh deh dehler olmuştu. Fakat tıynet-i beşerde[996] şey-i memnua[997] karşı tahazzardan[998] ziyade istidad-ı meyl[999] vardır. Maddeten değilse de manen olsun keşf-i hüviyetinize uğraşmak merakından kendimi alamıyorum ki. Bir şeyi yapmak günah olabilir. Lâkin düşünmek öyle değil. Zihni faaliyetten kim men ve hususen bu kabahatten dolayı kim muaheze edebilir[1000]? Oradan harice çıkmayan tasavvurat ne eşkâl ve mahiyette olursa olsun buna kanun bile müdahale edemiyor.

Mektubunuzda keşf-i zatınız için serrişte[1001] olarak istimal edebileceğim yalnız şu ibare var: 'Bir gün yeldirmemi giyip ağabeyimin bisikletiyle bizim evin ahır kapısından dışarı fırladıktan sonra Samatya'ya doğru demir yolunu bir tutturursam iş olur biter.' Sizi bulmak için bana mısbah-ı taharri[1002] olabilecek cümle işte bun-

---

991 seyyale-i asabiye kesilmek: sinir akımına dönüşmek
992 temevvücat: dalgalanmalar
993 lisan-ı beşer: konuşma
994 melufiyet: öğrenme, alışma
995 elfaz-ı tehdidiye: tehdit sözleri
996 tıynet-i beşer: insanın özü
997 şey-i memnu: yasak şey
998 tahazzar: sakınma
999 istidad-ı meyl: meyletme yatkınlığı
1000 muaheze etmek: ayıplama
1001 serrişte: ipucu
1002 mısbah-ı taharri: yol gösterici

dan ibaret. Bu satırlar devlethanenizin ahırı kapısından dışarı çıkılınca demir yoluna inildiğini, bir biraderiniz olduğunu anlatıyor. Fakat bu demir yolu ta Gülhane'den Yedikule'ye doğru uzanıyor. İstanbul'un Marmara'ya nazır bu kısmında ahır kapılarından bu güzergâha inilir binlerce büyut[1003] *var. Bunların içinde devlethaneniz hangisi? Bunu bulmak ne müşkül bir muamma! Sonra bisikleti delâletiyle biraderinizi keşfetmek. Bu da hemen orduda sarı çizmeli Mehmet Ağa müphemiyetinde bir şey… Ketm-i hüviyetinize*[1004] *uğraşır gibi görünüp de işrab-ı zatınız*[1005] *için mektuba şu kadarcık ibare sıkıştırmış olmanız üzüntüden beni öldürmek muzipliğinden başka neye hamlolunabilir*[1006]*? Mademki bu ciheti eşelemekten beni menediyorsunuz, işte bendeniz de bu noktada susuyorum. Emrinizi ifaya söz veriyorum…*

Haley kuyruklu yıldızı hakkındaki merakınızı söylüyor ve buna dair malûmat talep ediyorsunuz. Bu bapta benim bildiklerim de herkesten pek fazla değil. Bu husustaki malûmat-ı umumiye kitaplarda, gazetelerde görülenlerden ağızdan ağıza vuku bulan şayiattan ibaret… Mütehassısinin malûmatı da pek kati olmadığını söylersem gülmeyiniz. Riyazıyyun, Haley'in şemse takarrüp eyleyinceye kadar mahreki üzerinde her an tezayüt eden[1007] *hareketini ve küre-i arzla en ziyade yakınlaştıkları zaman beynlerindeki mesafenin neden ibaret olacağını hesaplamakla meşgul oladursunlar, beri yanda birtakım erbab-ı fen de tahlil-i tayfî icrasıyla kuyruğun terkibatını anlamaya uğraşıyorlar. Bu tahlil-i tayfî hakkında bakınız yine erbab-ı ihtisastan biri ne diyor:*

[1003] büyut: evler
[1004] ketm-i hüviyet: kimliği gizleme
[1005] işrab-ı zat: kim olunduğu hakkında ipucu vermek
[1006] hamlolma: yorma
[1007] tezayüt etme: artma

'Bir gaz memesinden intişarla evvelce bir menşur-ı şeffaftan[1008] geçirilmiş bir ziyayı bir fotoğraf plağı üzerine aksettirirsek klişe[1009] üzerinde birtakım hutut[1010] husûle gelir. Bu hutut vaziyetlerine nazaran memede yanan gazın gaziye[1011] veya sulbesini[1012] bize bildirir.'

Binaenaleyh hava gazı hassaten[1013] karbonla müvellid-i madan[1014] müterekkiptir. Şimdi bu tahlil bize ne göstermiş oldu? Sadece karbonla müvellid-i manın mevcudiyetini bildirdi. Bu iki cismin hangi hâl-i mütekabilde[1015] bulunduklarını irae etmedi. Heyetundan biri klişesi üzerinde kuyruklu yıldızların bu iki maddeyi irae ettiklerini haber vermesi üzerine şimdi tahlil edilen şeyin mamul-ı hava gazından[1016] ibaret olduğu neticesini çıkarırsak tuhaf olmaz mı?

İşte size güzel bir roman mevzuu. Gazhane direktörlerine müjde. Bu kuyruğun küremize teması esnasında hiç olmazsa sekiz on aylık sarfiyata[1017] tekabül edebilecek bir miktarının gazometriye[1018] celp ve ithaliyle[1019] herkesin korktuğu bu hadiseden büyük bir istifade ciheti bulunmuş olur.

Kuyruklu yıldızlara dair icra olunan tahlil-i tayfilerde pek müthiş bir sem-i katil[1020] olan giyanosun vücuduna delâlet eden hututun meşhut olduğu söyleniyor. Fakat bu kuyrukların giyanos mevadı-

---

1008 menşur-ı şeffaf: şeffaf prizma
1009 klişe: levha
1010 hutut: çizgiler
1011 gaziye: uçuculuk
1012 sulbe: katılık
1013 hassaten: özellikle
1014 müvellid-i ma: hidrojen
1015 hâl-i mütekabil: oran
1016 mamul-ı hava gazı: hava gazı ürünü
1017 sarfiyat: harcamalar
1018 gazometri: gazların toplandığı ve hacminin ölçüldüğü depo
1019 celp ve ithal: çekme ve dahil etme
1020 sem-i katil: öldürücü zehir

nı[1021] bir suret-i müterekkibede[1022] havî oldukları[1023] kale alınmıyor[1024]. Bu gibi hususat-ı ciddiye ve tabiiyede fennin haddi, cevazı[1025] haricinde çıkarılan sözlerin hükmü olamaz. Hakikati hayâlâttan ayırmalıdır. Kuyruklu yıldızlardan bazılarının nevatı milyarlarca tono sıklette mevad-ı salbe ve kesifeden mürekkep olduğu ihtimâli kabul edilsin lâkin kuyrukların güneşin ziyası tesiriyle üflenen, geri itilen pek hafif gazattan müteşekkil olduğunu fizik bize gösteriyor. Bu hiffet öyle bir derece-i gayede ki kesafeti bu kadar dûn[1026] bulunan bir cisme gaz denebilmesi bile şayan-ı teemmül[1027] kalır. Bu hiffetin derecesini anlayabilmek için bizim muhalliyetü'l-hava[1028] aletlerimizin boşluğu bile bize bir fikr-i mahsus veremez. Kuyrukların bu hiffeti nakabil-i tasavvur bir raddedir. Hatta o raddede ki küremizi ihata eden[1029] hava-yı nesiminin buna nispeten adeta kesafetçe bir kurşun veya platina muhiti[1030] teşkil edeceğini söylersem mübalağa etmemiş olurum. Bu kadar hafif bir cisme temastan küre-i arz için olmadık tehlikeler tevehhümü[1031] pek nabe-mahaldir.[1032]

İşte erbab-ı ihtisasatın birtakımı da bu yolda beyan-ı mütalaa ediyorlar. Haklı haksız Mayıs'ın beşi mürur edip de altıncı perşembe sabahı hulûl edince[1033] belli olacak. Fakat korkmayınız efendim. İnsanlarda korkanları daha çok korkutmak muzipliğine inhimak[1034] ziyadedir. Kim bilir daha ne lâkırdılar çıkaracaklar! Bu bedhaha-

---

1021 mevat: maddeler
1022 suret-i müterekkip: karışım hâlinde, bileşik
1023 havî olmak: içermek
1024 kale almak: dikkate almak
1025 cevaz: müsaade
1026 dûn: az
1027 şayan-ı teemmül: düşünmeye değer
1028 muhalliyetü'l-hava: hava boşaltma makinesi
1029 ihata etme: kuşatma
1030 platina muhiti: platin tabaka
1031 tevehhüm: kuruntu
1032 nabe-mahal: yersiz
1033 hulûl etme: gelip çatma
1034 inhimak: düşkünlük

na[1035] karşı istimal edilecek en müessir silah metanet ve bikaydîdir. Vukua gelecek felâket bu şayiacıları mafuvv görecek[1036] değil ya! Kendileri bi'n-nefis[1037] hariç kalamadıkları bir tehlikede âleme korku vermeye uğraşmakta bir nev-i belâhet[1038] değil midir?

Geçenlerde bendehanenizde[1039] hanımlara bir konferans vermiştim, yarım kaldı. Onu üç gün sonra itmam edeceğim. Tenezzül buyurulursa minnettarlık ve bahtiyarlığımın derecesini tarif kabil olmaz.

Şu mektupta kullandığım serbest lisandan müteezzi[1040] ve dilgir oldunuzsa[1041] affınızı temenni ederim. Safvet-i beyan[1042], seza-yı tekdir[1043] görülmez fikrindeyim. Sözlerinizin o kadar musahhiri oldum[1044] ki cevabımda ketm-i hissiyat[1045] ve ihtiyat-ı ifadeye[1046] kadir olamayarak zihnimden, kalbimden kopan galeyanları olduğu gibi kâğıda geçirdim.

İşte yine zihnimde, gönlümde, lisanımda kalemimin ucunda hemen müheyya-yı feveran[1047] bir cümle var. Yazmadan duramayacağım: Derdest-i inşa olan[1048] rasathanenizde tarassudat-ı semaviye icrası için beraber bulunmak saadetini temenni ve tasavvur cinnetinin ruhuma verdiği helecanları, heyecanları, hazları söylemek arzusu…

İrfan Galip

1035 bedhahan: başkasının kötülüğünü isteyenler
1036 mafuvv görmek: ayrı, muaf tutmak
1037 bi'n-nefis: bizzat
1038 nev-i belâhet: kalın kafalılık
1039 bendehane: ben kulunuzun evi
1040 müteezzi: üzülmek
1041 dilgir olmak: incinmek
1042 safvet-i beyan: ifadenin sadeliği
1043 seza-yı tekdir: kızmaya değer
1044 musahhir olmak: büyüsüne kapılmak
1045 ketm-i hissiyat: hisleri gizleme
1046 ihtiyat-ı ifade: sözleri sakınma
1047 müheyya- yı feveran: taşmaya hazır
1048 derdest-i inşa olmak: inşa halinde olmak

7

İrfan bu mektubu tebyiz ettikten[1049] sonra birkaç defa okudu. Hüviyet, terbiye ve maksadı meçhul bir kıza ilk cümlede bu kadar meshur ve mağlup göründüğüne sıkılarak mektubu değiştirmek pek ağırbaşlı ve bikayıtane bir üslupla bir diğerini yazmak istedi. Fakat bu yazdığı şeyler ne yalandı, ne riya, ne meddahane. Hakikaten gönlünde kopan fırtınayı göstermişti. Bu fırtına muhatabasına karşı nabehengâm[1050], seriü'z-zuhur[1051], garip, agrep[1052] görünecekti. Fakat ne olursa olsun yalan değildi. Yalan olmayan şey, hakikat değil midir? Cemiyet-i insaniye içinde itirafı muzır olan hakikatler çoktur. Henüz havsala-i beşeriye her hakikati hazmedebilecek terbiye-i mükemmeleye ermemiştir. Lâkin hakikatbîn olanlar velev kendi mazarratlarına olsun onu işaadan[1053] çekinmeyerek benî nevlerinin tekemmüllerine[1054] uğraşmaktan hâlî kalmamalıdır[1055]. İtirafı müşkül olan hakikatlerin ızmarı[1056] daha müşküldür. Evet, evet İrfan söyleyecekti. Ya derd-i derununa merhemsaz olacak[1057] bir kalbe tesadüf eyleyecek veyahut bütün bütün bedbaht olacaktı.

Bir gün sonra o kadın yine kaleme geldi. İrfan Bey mektubu verdi. Ertesi gün büyük bir helecanla cevap bekledi. Fakat hiçbir şey zuhur etmedi. Vakit geçtikçe kendinin kızın nazarındaki mevki-i garabet ve müstahkârı[1058] artıyor gibi geliyordu.

Konferans günü hulûl etti. Bunun kadınlar arasında pek velvelengiz olması[1059] için hazırlıklarda bulundu. Konferans verilen ma-

---

[1049] tebyiz etme: temize çekme
[1050] nabehengâm: zamansız
[1051] seriü'z-zuhur: hızlıca ortaya çıkmış
[1052] agrep: çok garip
[1053] işaa: yaymak
[1054] tekemmül: gelişme
[1055] hâlî kalmak: geri kalmak
[1056] ızmar: saklama
[1057] merhemsaz olmak: çare olmak
[1058] mevki-i garabet ve müstahkar: aşağılık ve garip durum
[1059] velvelengiz olma: gürültü koparma

hallin üstündeki sofanın ortasına büyük bir masa ve bunun üzerine hîn-i sukutlarında çok gürültü çıkaracak birtakım eşya vazettirdi. Dadısının kızı Rasiha'yı talimat-ı mahsusayla üst kata nöbetçi dikti.

Aşağıdan elektrik düğmesine dokunur dokunmaz Rasiha bu masayı üstündeki tecemmülâtıyla[1060] bir büyük patırtıyla devirecekti. Konferans mahallinin bahçeye olan pencerelerini açtırdı. Bahçeden içeriye bellisiz bir surette nâkil teller[1061] vazıyla bu tellere kestane[1062], arayıcı[1063] kabilinden birtakım patırtıcı fişenkler raptetti. İşaret-i mahsusa verilir verilmez bunları tutuşturması hususunu genç uşağı Rüstem'e havale etti.

Pasta, kurabiye, gevrek, şeker, limonatadan mürettep[1064] bir de büfe ihzarından[1065] sonra samialarını kabul etti. Yine o koca sofa doldu. Tuvaletine[1066] de her zamandan ziyade itina ile makam-ı mahsusuna geçti. Mektup gönderen kızın huzuruna[1067] delâlet eder bir emareciğe tesadüf edebilmek için etrafa bir müddet göz gezdirdi. Fakat hiçbir şey keşfe muvaffak olamadı. Konferansa başladı:

— Geçenki konferansımızda Müthiş Bilâ'nın arza sukutuna 9 saat kala bir sandal satın alması için Bekir'i iskeleye göndermiştik. Muhabbetimiz de oralarda kesildiydi. Odadan Bekir çıktı. Validem girdi. Biraz sonra yengemle dadım da geldiler. Hepsinin de benzi kaçıktı. Fakat yekdiğerini korkutmamak için ketm-i helecana uğraşıyorlardı. Bilâtekellüm pencereden dışarı bakıyorduk. Kuyruklu yıldız[1068] o kadar uzamış, o kadar büyümüş, semaları o derece kaplamıştı ki onu o heybet ve dehşetiyle rüyetten düçar-ı hiras ol-

---

[1060] tecemmülât: süs eşyaları
[1061] nâkil tel: iletken tel
[1062] kestane: bir çeşit fişek
[1063] arayıcı: bir çeşit fişek
[1064] mürettep: oluşan
[1065] ihzar: hazırlama
[1066] tuvalet: kişisel bakım
[1067] huzur: varlık
[1068] orijinal 1 numaralı dipnot: Haley'in vakt-i rüyetin hilâfı anlarda görünmesi vakanın rüya olmasından ileri geliyor.

mamak[1069] kabil değildi. Hepimizin rengi daha ziyade uçtu. Helecanımız arttı. Nakabil-i tehir[1070] bir musibetin an-ı hulûluna intizar edenlerde görülecek bir tevekkül-i nevmidaneyle[1071] validem sordu:

— Felâket zamanına ne kadar var?

Saatime baktıktan sonra:

— 18 saat kadar var. Yarın gece sabaha karşı, dedim.

Hep birden sükût ettik. Nihayet validem cebinden mendilini çıkardı. Gözlerinden hazin hazin nebean eden[1072] yaşları silerek:

— Kaç akşamdır bir sıraya[1073] rüyamda babanı görüyorum. Hep ölülerle uğraşıyorum. İşte çok sürmeyecek, on sekiz saat sonra kavuşacağız. Onlarla beraber olacağız. Bu kadar acelesi yoktu ama işte alnımızın yazısı böyleymiş. Birer birer değil de meğer hep birden kavuşacakmışız.

Dadım — Ben de anama babama kavuşacak mıyım?

Validem — Öyle ya kavuşacaksın.

Dadım — A hanımefendi o kalabalıkta ben onları nasıl bulacağım? Hem tanıyamam ki suretleri ne türlü olduğunu çoktan unuttum gitti.

Validem — A Şemsinur ne kadar alıksın… Çocuk gibi lâkırdı söylersin.

Yengem — Bakınız yine bizim bey meydanda yok. Yıldız çarpsın, dünya batsın, ne olursa olsun o yine Beyoğlu'ndaki eğlencesinden geri kalmaz. (Başını biraz pencereye çevirerek yavaşça) Kocamı zapt eden tek o kaltak karı gebersin de âlemin yandığına da kendi ölümüme de gam yemem…

Bu söze bilâihtiyar[1074] gülerek:

[1069] düçar-ı hiras olmamak: korkuya kapılmamak
[1070] nakabil-i tehir: atlatılması imkânsız
[1071] tevekkül-i nevmidane: ümitsizce bir kabulleniş
[1072] nebean etme: fışkırma
[1073] bir sıraya: üst üste
[1074] bilâihtiyar: istemsizce

— Yengem rakibinden intikam almak için sekine-i arzın bütün âlemin canını fedada semahat[1075] gösteriyor, dedim.

O aralık dışarda bir gürültü oldu. Sofaya, pencerelere koşuştuk. Bekir öküz arabasıyla koskoca bir sandal getirmişti. Bunu kızağıyla birlikte yere indiriyorlardı. Bekir bizi görünce meyusane çırpınarak eliyle şark cihetini işaret etti. Bir de baktık ki ne görelim… Bir anda dehşetten hepimizin gözleri büyüdü. Ufuk üzerinde alevlerle dumanlardan müteşekkil mahuf bir kavis peyda olmuştu. Kara dumanlar arasında alevler birer mar-ı mütehevvir[1076] gibi birbirine sarıla sarıla semaya atılıyorlardı. Sordum:

— Bu ne Bekir?

— Ne olacak efendim, demin okumuş olduğunuz yangın Karadeniz'e sirayet etmiş. İskeleye biraz daha inmemiş olaydım satılık sandal bulamayacaktım. Frenk'in biri sahilde kayık, sandal ne bulursa çürük çarık demeyip yüksek fiyatla satın alıyor. Bir iki saat sonra herkesin aklı başına geldiği zaman bunları yüksek fiyatla galiba ahaliye satacak. Adeta piyasadan mal toplar gibi ne bulursa alıyor. Şirketin, İdare-i Mahsusa'nın[1077] en köhne vapurları bile satılmış…

Bekir'in açıkgözlülüğü sayesinde elimize bir sandal geçirebilmiş olduğumuza şükürler edip dururken yine sokaklarda bir velveledir koptu. "İlâve, ilâve şimdiki çıkan ilâve…" sedaları her tarafı çınlatıyordu. Bekir hemen koştu. Bir tane alıp getirdi. Cehren okumaya başladı:

İlâve-i Sabah

'Avrupa ajanslarından son telgraflar:

Haley'in kuyruğuna girmemize pek az bir müddet kaldı. Fakat bu hadisenin vukuundan evvel küre-i arzın hemen bir sülüsüne[1078]

[1075] semahat: cömertlik
[1076] mar-ı mütehevvir: kızgın yılan
[1077] İdare-i Mahsusa: Türkiye Denizcilik İşletmeleri
[1078] sülüs: üçte bir

karip bir sahasında külliyen muntafi olacaktır[1079]. Şarkta vuku bulan bir iştial birkaç saat sonra garpta başlayacak bir tuğyanla[1080] kavuşarak yekdiğerini derağuş[1081] edecektir. Suyun ateşi söndüreceği tahmin olunuyor. Fakat Bahr-i Muhit-i Atlasî'nin o savlet-i müthişesine[1082] uğrayan kıtattan hayır kalmayacaktır. Bu felâkete maruz bulunan memleketler ahalisi suya mı atılacaklar, ateşe mi saldıracaklar? Hangi tarafa kaçacaklar? Yoksa bulundukları nukattan[1083] ayrılmayarak bu iki dahiyenin[1084] an-ı muvassilesinde[1085] boğulmakla kebap olmak gibi iki zıt ölümün pençe-i müşterekinde mi terk-i hayat eyleyecekler?

Erbab-ı fennin tahminatına nazaran suyla ateş Viyana hizalarında yekdiğerine mülâkı olacak[1086], bu iki unsur-ı mühlikin kavuşmaları anında hatt-ı telâkinin[1087] garbında bulunan memalik suyla mahv ve şarkında kalanlar tuğme-i ateş olup bitmiş bulunacaktır. Nasibe-i mevti[1088] suyla ateşten hangisi kestirilemeyen memleketler Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan'la Avusturya'nın bir kısmıdır.'

Samiler içinde mektepten çıkma bir hanım telâşla:

— Beyefendi İstanbul ne olacak?

İrfan Bey hazin bir tebessümle:

— İstanbul hatt-ı telâkinin hayli şarkında kalıyor…

— Demek kavrulacağız?..

— Mateessüf…

Genç hanımın biri etrafa işittirecek surette:

— Ehl-i nâr olmadansa suyu tercih ederim…

1079 muntafi olmak: sönmek
1080 tuğyan: taşkın
1081 derağuş: kucaklama, sarma
1082 savlet-i müthişe: dehşetli saldırı
1083 nukat: noktalar
1084 dahiye: felâket
1085 an-ı muvassile: kavuşma anı
1086 mülâkı olmak: karşılaşmak
1087 hatt-ı telâki: karşılaşma çizgisi
1088 nasibe-i mevt: ölüm nasibi

Emeti Hanım haykırmaya başlayarak:

— Ne haltlar edip duruyorsunuz? Kim kavrulacak? Üstümüze yorduğunuz şeylere bakınız! O fena lâkırdıları ağzınızdan yel götürsün.

Mektepli genç hanım:

— Telâş etmeyiniz Emeti Hanımcığım, beyefendinin bu anlattığı hep rüya.

Emeti Hanım çehresini çatıp birkaç defa geğirerek:

— Nasıl rüya? Hiç böyle anhasıyla minhasıyla[1089] rüya mı olur? Bizi korkutmamak için rüya diyor. Hep bunlar takvimlerin zayiçelerinde[1090] okunmuş şeyler. Keşke gelip de dinlemeyeydim. İçim fena oldu. Mangaldan çıkarıp da cazzzzzzadak suya attığımız alevli marsık[1091] gibi mi olacağız?

İrfan Bey devamla:

— Avrupa ajanslarından lâyenkat[1092] gelen telgraflar dersaadet gazetelerinin çıkardıkları ilâvelerle an-ı felâketin takarrübü şehrin her tarafına şayi oldu. Sokaklardan gelen galgala-i matem[1093], istimaına[1094] tahammül edilemez bir dereceyi buldu. Artık yekdiğerimize teselliamiz[1095] sözler söylemenin bihükm olduğunu anladık. Ne yapacağımızı bilmez bir şaşkınlıkla odadan sofaya, sofadan pencereye, oradan bahçeye koşuyorduk. Biz bu nevmidane telâş içindeyken birdenbire hava kararmaya başladı. Dehşetimiz arttı. Saat henüz alaturka dokuz yoktu. Bu vakitsiz zulmete[1096] ne mana vereceğimizi bilemiyorduk. Bu karaltı etrafı garp cihetinden istilâ ediyordu.

1089 anhasıyla minhasıyla: bütün ayrıntılarıyla
1090 zayiçe: yıldız haritası
1091 marsık: kömür
1092 lâyenkat: aralıksız
1093 galgala-i matem: matem sesleri
1094 istima: duyma
1095 teselliamiz: teselli edici
1096 zulmet: karanlık

Yine sokaklar ilâvecilerin sesleriyle doldu. Bir tane aldık. Şunları okuduk:

'Muhasebin[1097] Karadeniz harikıyla Müthiş Bilâ'nın sukutundan husûle gelecek tuğyanın hatt-ı telâkisi olmak üzere tayin ettikleri mevakıde hata etmişlerdir. Muahharen[1098] icra edilen en dakik hisabata[1099] nazaran harikın vusûlünden çok zaman evvel İstanbul'un savlet-i bahre[1100] uğrayacağı sabit olmuştur. Suların hücumuyla yangının kâmilen muntafî olacağı temin ediliyor.'

Bu haber üzerine hepimizde bir sevinç hasıl oldu. Çünkü ateşten, sudan ziyade korkuyorduk. Fakat bu sevincimiz çok sürmedi. Bir ikinci ilâve sebeb-i zulmeti şu suretle izah ediyordu:

'An be an derecesi artan bu zulmetin sebeb-i husûlü gittikçe takarrüp eden Müthiş Bilâ'nın şems ile arz beynine tamamıyla hayluletiyle[1101] mani-i istinaremiz olmasından[1102] neşet etmektedir[1103]. Semamızı kaplayan bir kurs-ı muzlim[1104] her dakika ittisayla[1105] dairenmadar[1106] ufk-ı merimize[1107] doğru uzanıyor.

Tevhid-i anasır ve hissiyatta[1108] asırlardan beri uyuşamayarak bu tezatla kendi zararımıza ecanibe[1109] türlü fırsatlar, menfaatler temin etmek hamakatından[1110] ayrılamayan memleket kardeşleri, aynı vatan evlâtları, bu dakika-i kübera-yı kün fe yekünde[1111] yekdiğeri-

---

1097 muhasebin: hesap edenler
1098 muahharen: sonradan
1099 hisabat: hesaplar
1100 savlet-i bahr: deniz saldırısı
1101 haylulet: girme
1102 mani-i istinare olmak: aydınlığa engel olmak
1103 neşet etmek: kaynaklanmak
1104 kurs-ı muzlim: simsiyah disk
1105 ittisa: genişleme
1106 dairenmadar: çepeçevre
1107 ufk-ı meri: gözün görebileceği uzaklık
1108 tevhid-i anasır ve hissiyat: unsurları ve duyguları birleştirme
1109 ecanip: yabancılar
1110 hamakat: ahmaklık, budalalık
1111 dakika-i kübera-yı kün fe yekün: en büyük felâket dakikası

mizi samimî der-aguşla huzur-ı Rabbü'l-âlemine[1112] *barışık gidelim. Küre-i arz üzerinde tenevvü-i iklim*[1113]*, bereket-i türab*[1114]*, letafet-i ab u havasıyla*[1115]*, mehasin-i müstesnasıyla*[1116] *teferrüt eden*[1117] *vatanımız kucak kucak servet, saadet bahşetmek için bize her lahza*[1118] *küşadesineyken*[1119] *biz onun bu mütemadi şefkat-i azimesine*[1120] *lâyık evladı olmak hasletini gösteremedik. Daima cehaletle, taassupla*[1121]*, en çirkin hislerle, husumetlerle birbirimizi yedik, boğuştuk… Vatanımız bizi bahtiyarî-i beşeriyetin*[1122] *evc-i muvaffakiyet ve zaferine*[1123] *ila*[1124] *için bütün menabi-i tabiye*[1125] *ve esbab-ı teşvikiyesini*[1126] *daima gözlerimizin önünde bulundurduğu hâlde biz onun bu enamat-ı mevudesine*[1127] *adem-i istihkakla*[1128] *adeta küfranla*[1129] *mukabele ettik. Aynı refah-ı meşrunun, aynı makasıd-ı insaniyenin*[1130]*, bilâistisna*[1131] *uhuvvetperverliğin, asırlardan beri hodbinînin insanlar arasına koyduğu cahilâne, hainane farkları kal edecek*[1132] *müsavat-ı adilânenin*[1133] *cümleten hadimleri*[1134] *olmak faziletini gös-*

1112 huzur-ı Rabb'ül-âlemin: Allah'ın huzuru
1113 tenevvü-i iklim: iklim çeşitliliği
1114 bereket-i türab: toprak bereketi
1115 letafet-i ab u hava: hava ve suyun güzelliği
1116 mehasin-i müstesna: müstesna güzellikler
1117 teferrüt etmek: bir tanecik olma
1118 lahza: an
1119 küşadesine: kucak açmış
1120 mütemadi şefkat-i azime: sürekli ve büyük şefkat
1121 taassup: bağnazlık
1122 bahtiyarî-i beşeriyet: insan bahtiyarlığı
1123 evc-i muvaffakiyet ve zafer: en başarılı ve yüksek noktası
1124 ila: yükseltmek
1125 menabi-i tabiye: tabiat kaynakları
1126 esbab-ı teşvikiye: teşvik sebepleri
1127 enamat-ı mevude: vaat dolu nimetler
1128 adem-i istihkak: haksızlık
1129 küfran: nankörlük
1130 makasıd-ı insaniye: insanca maksatlar
1131 bilâistisna: istisnasız
1132 kal etmek: yok etmek
1133 musavat-ı adilâne: adilce eşitlik
1134 hadim: yardımcı

teremedik. Anlayamadık. İnsanlık, kardeşlik muhabbetinin lezzet-i samimiyesini tadamadık. Bugüne kadar husumetkâr ve dirliksiz yaşadıksa şimdi uhuvvet-i hakikiye lezzetiyle şiringam olarak[1135] *ölelim. Hep kusurlarımızı itirafla yekdiğerimizden af talep edelim. Son an-ı hayatımızda olsun bu zevk-i insanîden nasibedar ettiği için Cenab-ı Hakk'a arz-ı şükran eyleyelim. Evvelki tehalüf-i amâlimiz*[1136]*, tezad-ı hissiyatımız*[1137]*, mütekabil-i bedhahlığımız*[1138] *seyyiatıyla*[1139] *memleketimizi ecnebî istilâsı felâketi altında görmektense Allah'ın nâr u ab gazabıyla mülkümüzle beraber böyle mahvolmayı büyük bir nimet add ve bunu da bir nev lutf-ı Bârî*[1140] *olarak telâkki eylemeliyiz. Haydi kucaklaşalım, öpüşelim. Çünkü bir saatten ziyade ömrümüz yoktur.'*

Evin içinde bir musafaha-i samimiye[1141], bir ateşli sarmaş dolaştır başladı. Herkes birbiri aleyhinde gizliden gizliye reva gördüğü bedhahlığı, yalancılıkları, su-i muamelâtı[1142], fena tasmimatı[1143] yekdiğerine itirafla af talep ediyordu. İşittiğim sözlerden tüylerim üperdi. Validem hizmetçimiz Peruz Dudu'ya sarılmıştı. Dadım diğer hizmetçimiz Anesto'yla kucak kucağaydılar. O ana kadar birbirine kinayesiz, serzenişsiz muamele etmeyen bu Ermeni Rum iki kadın hizmetçimizin de ağlayarak birbirinin ağuş-ı muhabbetine atıldıklarını kemâl-i hayretle gördüm.

Sokak kapısı çalındı. Esnaf birer birer helâlleşmeye geliyordu. Pencereden baktım. Bulgar sütçü Yuvan'la Bekir'i birbirine sarılmış buldum. Yuvan ağlayarak:

— Sevgili Türk kardeşim beş senedir devam eden alışverişimizde size su katmadan süt verdiğimi hiç bilmiyorum. Evde hastanız

---

1135 şiringam olmak: tadını almak
1136 tehalüf-i amâl: istek farkları
1137 tezad-ı hissiyat: his karşıtlıkları
1138 mütekabil-i bedhahlık: karşılıklı kötülük
1139 seyyiat: suçlar
1140 lutf-ı Bârî: Allah'ın lütfu
1141 musafaha-i samimiye: samimî bir kucaklaşma
1142 su-i muamelât: kötü muameleler
1143 tasmimat: niyetler

bulunup da okkasına kırk para fazla vererek halis süt talep ettiğiniz zaman bile bu fena âdetimden vazgeçemez, daima su katardım. Yoğurtlarım da hep nişastalı, ilaçlı, hileliydi. Beni affediniz, diyordu.

Bekir de ağlayarak:

— Ben de hep silik paraları seçip sana getirirdim. Beyefendi her ay senin muntazaman hesabını gördüğü hâlde ben bu tediyeyi[1144] tehir ederek[1145] aylarla paranı vermeyip sana eziyet eder ve daima beş on kuruşunu içine oynatmak[1146] için türlü hileler düşünürdüm.

Sonra kasap, bakkal da geldi. Kıvırcık[1147] namına ne kadar keçi eti yediğimizi, halis niyetine ne kadar mağşuş[1148] boyalı yağlara para verdiğimizi, tartıda ve her şeyde daima yarı yarıya aldatıldığımızı öğrendim. Bu uhuvvet-i umumiyenin tesisinden sonra devam-ı hayat kabil olsa esnaf için hilesiz ticaretin pek müşkül olacağını anladım. Herkesin birbirine karşı olan itirafatında ne çirkin hodbinlikler, ne kötü maksatlar meydana çıkıyordu. Uruk-ı muhtelife[1149] arasında değil, aynı millet içinde hatta aynı aile efradı dahilinde bile ne derece ihtilaf-ı amâl[1150], ne kadar menafi-i hasise[1151] hüküm sürdüğü tezahür etti. Meğerse Âdemoğlu hileden ibaretmiş. Dost vasfına müstehak iki fert bulmak hemen muhal görünüyor, bu kelime bimana bir söz gibi kalıyordu. Bu kadar adavetkâr insanların nasıl olup da birbirini mahvetmeyerek asırlardan beri bir arada yaşayabilmiş olduklarına taaccüp ettim[1152].

8

Bu itirafat-ı müthişeden sonra herkeste bir istirahat-ı vicdaniye hasıl oldu. Selâmet ve saadet-i beşeriyenin böyle uhuvvet ve mü-

---

1144 tediye: ödeme
1145 tehir etmek: ertelemek
1146 içine oynatmak: cebe indirmek
1147 kıvırcık: bir koyun türü
1148 mağşuş: hileli
1149 uruk-ı muhtelife: farklı ırklar
1150 ihtilaf-ı amâl: değişik amaçlar
1151 menafi-i hasise: küçük menfaat hesapları
1152 taaccüp etmek: şaşırmak

savat-ı mahzada[1153] olduğunu temin etti. İnsanlar neden şimdiye kadar bu büyük hakikati derk[1154] etmeyerek temin-i mevcudiyetlerini birbirine karşı husumette, muharebede, kan dökmekte görmek gibi yanlış bir yola gitmişler? Medeniyetin, tekemmül fikrinin gayesi birbirini öldürmeye uğraşmak mıdır? Yoksa uhuvvet-i umumiyenin tesisine çare aramak mı? Neden insan öldürmek feninde en mahir olan, alât-ı harbiyesi[1155] en mükemmel bulunan milletler en medenî, en müterakkî addolunuyor? Şimdiki milletlerin hiçbirisi meğerse medenî vasfına lâyık değilmiş. Düşünülse hunharlık cihetiyle bugünkü müterakkî insanların mağaralarda, taş kovuklarında adeta inlerde mekân tutup da üzerlerine saldırdıkları avlarını tırnaklarıyla, dişleriyle paralayarak yiyen vahşi cetlerinden çok farkları yok…

Aman Yarabbi bu müsavat ve uhuvvet-i umumiyedeki lezzeti sen bize şimdiye kadar niçin tattırmadın? Zevk ü saadet-i hakikiye ne olduğunu biz şimdi öğrendik. Fakat bundan tezevvuka[1156] artık vaktimiz yok. Bunu evvelden tadaydık senin yarattıklarını öldürmek için icat ettiğimiz toplara tüfeklere bedel kim ne müfit ihtiraatla[1157] meşgul olurduk.

Zulmet artıyordu. Müthiş Bilâ'nın sukut-ı mahufuna[1158] ne kadar müddet kaldığını anlamak için saate baktım. Aman Yarabbi üç çeyrek kalmış. Üç çeyrek, ziyade değil:

— Haydin bakalım. Sandala yerleşelim. Muhasipler hesaplarında yine beş on dakika yanılmış olabilirler, dedim.

Validem, yengem, dadım çarşaflandılar. Derhâl meydana birçok bohça çıkardılar.

— Bu kadar eşyayı sandal almaz, yolunda ettiğim itirazata karşı:

[1153] müsavat-ı mahza: mutlak eşitlik
[1154] derk: anlamak
[1155] alât-ı harbiye: savaş aletleri
[1156] tezevvuk: zevk alma
[1157] ihtiraat: icatlar
[1158] sukut-ı mahuf: korkunç düşüş

— Sağ kalırsak hepsi lâzım. Sonra üşürüz, diyorlardı.

Biraderzadelerim[1159], hizmetçiler hep bindik. Kedimiz Arslan ile köpeğimiz Joli'yi bırakmaya razı olmadılar. Onları da aldık. Yengem birdenbire haykırdı:

— Zavallı kanarya, zavallı kanarya… Bize o kadar tatlı şarkılar söyleyen bu sarı bu mini mini mahlûku nasıl bırakacağız?

Anesto hemen sandaldan atladı:

— Oh aman ben kanaryayı bırakamayacağım. Bu sabah ne güzel söylüyordu, dedi.

Fırladı, gitti, kafesi getirdi. Onu da bir tarafa yerleştirdik. Fakat uhuvvet-i umumiye ilânından bihaber olan bizim Arslan, hain kedi, kanaryaya pek fena bir nazarla bakıyordu.

Seyre gidiyor gibi sepetlerle yiyecek aldık. Valide telâşla sordu:

— Kahve ispirto takımını aldınız mı? Nereye gidersek gidelim kahvesiz duramam başım tutar…

Durup durup kadınların akıllarına lüzumlu addettikleri eşyadan biri geliyordu. Sandal o kadar doldu ki kıpırdayacak yer kalmadı. Sular bastığı vakit batmayacağımız adeta meşkûktu.

Birdenbire dehşetli bir fırtına koptu. Toz dumana karıştı. Bekir'le ben küreklere oturduk. Garpdan zulmet bastırdıkça şark yangınının alevleri her tarafı kızıllık, korkunç bir aydınlık içinde bırakıyordu. Kopan kasırgalar yangını fevk-el-tasavvur teşdit etti[1160]. Hararetten, dumanlardan artık bunalıyorduk. Validem sordu:

— Oğlum saatine bak. Yine âlimler hesaplarında yanılmış olmasınlar… Galiba bizi yangın sudan evvel bastıracak.

Saate baktım ki vakt-i felâkete on dakika var. Dudaklarım titreyerek "On dakika kalmış." diyebildim. O alevler, o dumanlar, boralar arasından muhip[1161], müessir sedalar gelmeye başladı. Sokak-

---

[1159] biraderzade: yeğen
[1160] teşdit etme: şiddetlendirme
[1161] muhip: heybetli

larda tekbirler getiriliyor, minarelerde salâlar veriliyor, kiliselerden çanlar çalınıyordu. Hep okumaya başladık. İftar topu bekler gibi kulaklarımız o tıraka-i mühlikeye[1162] muntazırdı. Yengemin okuduğu şeylerin içine hep ağabeyimin ismini karıştırdığını işitiyordum. Şu memat anında bile yine o kocasıyla meşguldü.

Validem baş işaretiyle kaç dakika kalmış olduğunu yine sordu. Parmaklarımı açıp göstermek suretiyle beş kaldığını anlattım.

O esnada sandalda seri ve ufak sarsıntılar vücutlarımızdan elektrikler çarpan ediyor gibi hepimizde şedit irtiaşlar[1163] başladı. Hepsinin gözleri bendeydi. Lisan-ı hâlleriyle[1164] saati soruyorlardı. Ben artık gözlerimi yumdum. Ne saate ne de başka tarafa bakmaya cesaretim daha doğrusu hâlim, kuvvetim kalmamıştı. Zelzele mi oluyordu? Arz niçin öyle titriyordu? Biz neden hep öyle pürraşe[1165] kesildik? Bu ihtizaz[1166] adeta topraktan sandala, sandaldan bize sirayet ediyordu.

Küre-i arz kendine inecek darbe-i biamanı[1167] hissedip de mi titriyordu? Yangın o kadar yaklaşmıştı ki artık bunalıyor, kavruluyorduk. Sabredemedim. Gözlerimi açtım. Validem, yengem, dadım hep baygın birer nazar-ı istirhamla[1168] saati soruyorlardı. Baktım. Sen sakla Rabb'im. Bir dakika kalmıştı, bir dakika… Zelzele arttı. İki çenemiz zangır zangır birbirine vuruyordu. Kasırgalar tarifi imkân haricinde bir şiddet-i hevlengizi[1169] buldu.

Saniyeden saniyeye garp kararıyor, şark parlıyordu. Bir gümbürtü başladı. Aman Allah'ım bir gümbürtü. Gözümün ucuyla saate baktım ki yedi sekiz saniye var. Of Rabb'im. Bitiyorduk. Yine

---

1162 tıraka-i mühlike: tehlikeli gürültü
1163 irtiaş: titreme
1164 lisan-ı hâlleriyle: söylemeden, davranışlarıyla
1165 pürraşe: ürpermiş
1166 ihtizaz: titreşim
1167 darbe-i biaman: amansız darbe
1168 nazar-ı istirham: yalvaran bakış
1169 şiddet-i hevlengiz: korkunç şiddet

gözlerimi yumdum. Ecele teslim-i nefs ettim. İşte bittik. Kıyametnüma[1170] bir gürleyiş, bir gümbürdeyiştir koptu. Yer gök birbirine giriyor. İşte bommmmmmm…'

Bu esnada samiin şiddet-i havf ve tessüründen birbirinin ellerine sarılıp nefes bile almaya korkarak bir samt u beht-i sırfa[1171] içinde dinlemekteyken İrfan, elektrik düğmesine dokunuverdi. Rasiha'nın yukarki sofadan koca masayı matecmilât[1172] azim bir gürültüyle devirmesi akabinde kestane ve arayıcı fişekleri pat küt fışşş pısss cızırrrr vızırrrrrr hanımların arasında patlamaya, dolaşmaya başlayınca her tarafı bir çığlıktır sardı. Neye uğradığını bilemeyerek avaz avaz haykıranların şaşkınlıktan kahkahalarla gülenlerin türlü ahvâl-i asabiye[1173] geçirenlerin arasında korkudan bayılanlar da vardı. İrfan Bey eğlenceli olacağını tahmin eylediği bu lâtifenin bu kadar telâş ve havf u hirasa[1174] sebebiyet verdiğine şaşırdı. Yaptığına nadim[1175] oldu.

Ayık kalanlar bayılanların imdadına koşuyorlar, su, limon, sirke yetiştirmeye uğraşıyorlardı. Gittikçe şaşıran İrfan şöyle bağırıyordu:

— Hanımlar size anlattığım bu uzun hadise bir rüyaydı. Bir de uyandım baktım ki kedi karyolamın yanında duran etejerin üstüne çıkarak paldır küldür bütün kitapları üzerime devirmiş. Sıkıntıdan ter içinde kalmışım. Bu fişekler de eğlenceden başka bir şey değil. Bu kadar tabansızlık[1176] olur mu? Haley'in kuyruğundan hakikaten geçersek ne yapacaksınız?

Emeti Hanım eliyle kendi korku damarına[1177] bastıra bastıra:

1170 kıyametnüma: kıyameti andıran
1171 samt u beht-i sırfa: mutlak sessizlik
1172 matecmilât: üstündekilerle birlikte
1173 ahvâl-i asabiye: sinir krizi
1174 havf u hiras: şiddetli korku
1175 nadim: pişman
1176 tabansızlık: korkaklık
1177 korku damarı: baskı uygulandığında korkuyu geçirdiğine inanılan bir kasık damarı

— Nasıl rüya? Baksanıza hâlâ evin çerçeveleri zangırdıyor. Ah neyse çok şükür geçiştirdik. Mübarek çarptı gitti değil mi? Allah bir daha göstermesin. (Komşusu Bedriye Hanım'a seslenerek) Kızım Bedriye koş pencereden bak. Bizim ev yerinde duruyor mu?

Bedriye Hanım bakarak:

— Merak etme Emeti Hanımcığım, duruyor, duruyor…

— Hiçbir eksikliği yok mu?

— Bir eksikliği yok. Takımıyla duruyor.

— A baksana pencerenin kenarına astığın gül sirkesi şişesi bile yerinden kımıldamamış…

— Oh, elhamdülillah, Yarabbi şükür, yurdumuz yıkılırsa bir daha nerden yaptırtacağız? Kolay mı yavrum? Kolay mı?

*

İrfan ertesi günü muhibbe-i gaibesinden şu mufassal[1178] ve nevama[1179] tevbihkârane[1180] mektubu aldı:

'Beyefendi

Aldığım mektubunuza cevaben şu satırları yazmak için bir hayli düşündüm. Çünkü size kemâl-i safvetle[1181] yazdığım ilk varakparemi aklımdan geçmeyen bir suretle tefsire kalkmışsınız. Maksadım o değildir. Sizin için bir şahs-ı gaipten, meçhul bir hüviyetten başka bir şey değilim. Ne olursam olayım ilk hamlede aleyhimde peyda olan su-i zehabınızı[1182] tashih etmek isterim. Sizinle bir muhabere-i hissiye[1183] kapısı açmak niyetiyle yazmadım. Buna emin olunuz. Fennî, edebî, ahlakî ve hususuyla kadınlar aleyhindeki makalâtınızdan metanet-i fikriyenize[1184] hükümle ve su-i telâkkiye[1185]

1178 mufassal: ayrıntılı
1179 nevama: adeta
1180 tevbihkârane: azarlayıcı
1181 kemâl-i safvet: açık yüreklilikle
1182 su-i zehab: kötü fikir, kötü zannediş
1183 muhabere-i hissiye: duygusal ilişki
1184 metanet-i fikriye: düşünce sağlamlığı
1185 su-i telâkki: yanlış anlaşılma

uğramayacağım zannıyla yazdım, yanılmışım. Bu hatamdan dolayı mahcup ve sizi tasavvur ettiğim mertebede metin bulamadığıma da pek meyusum.

Memleketimizde biraz serbest davranan kızlar aleyhinde derhâl âlemin su-en-nazarı[1186] açılıyor. Asarınızdaki ciddiyet delâletiyle sizi bu zaaf-ı umumî fevkinde[1187] bir sahib-i fikir olarak tasavvur etmiştim. Bizde bir maraz-ı umumî[1188] şeklinde olan bu fena hastalığın sirayetinden meğer siz de masun kalamamışsınız[1189]. Sokakta kemâl-i edeple giden mestur[1190] bir kadına uşak makulesinden[1191] birtakım pespayelerin bile ne kadar cüretkârane harfendazlıkta bulunduklarını[1192] bilirsiniz. Bu neden? Memleketimizde kadının her tasalluta[1193] hazımla mukabeleye mecbur, dûn[1194] bir hilkatte addedilmesinden. Sırf erkeklere eğlence olmak için yaratılmış zannolunmasından…

Milel-i saire[1195] nezdinde bir kadının efal-i tabiiyeden[1196] görülecek serbestane en ufak bir hareketi burada aşüfteliğine atfolunuyor. İşte buna misâl de size yazdığım mektuba gördüğüm mukabeledir. Küre-i arzın Haley'in kuyruğundan geçeceği haberi şayi olunca garabet-i tab'ım[1197], sabırsızlığım hasebiyle herkesten ziyade meraka düştüm. Gazetelerde, risalelerde gördüğüm malûmatı bu merakımı teskine kâfi bulamadım. Bir ehline müracaat etmek istedim. Asarınız, konferanslarınız delâletiyle en evvel zihnime siz geldiniz. Kemâl-i safvetle müracaat ettim. Bu o kadar büyük bir

---

1186 su-en-nazar: kötü görüş
1187 zaaf-ı umumî fevkinde: genel kusurun üstünde
1188 maraz-ı umumî: genel sorun
1189 masun kalmak: korunmak
1190 mestur: örtülü
1191 uşak makulesi: uşak takımı
1192 harfendazlıkta bulunmak: laf atmak
1193 tasallut: saldırış
1194 dûn: basit
1195 milel-i saire: başka milletler
1196 efal-i tabiiye: doğal hâl
1197 garabet-i tab: yaradılıştaki tuhaflık

kabahat midir? Bu müracaatıma taaccüp etmemeniz için bazı çılgınlıklarım, çocukluklarımdan da bahsetmek istedim. Cidden ihtiyatsızlık, delilik etmişim. Merhamet buyurunuz beyefendi! Bu nevi bir müracaatla iffetsizlik beyninde uzun bir mesafe vardır değil mi? O mektubumdan maksadım hilâfına bu kadar manayı nerden bulup çıkardınız?

"Bu coşan ben değilim. Aşktır, tabiattır." buyuruyorsunuz. İnsaf ediniz, bu bir mazeret midir? İnsan bir kabahati isnat etmekle ondan müteberri[1198] mi addolunur? Hüviyeti meşkûk, ahvâli tamamıyla meçhul bir kızın ilk yazdığı birkaç satıra kapılarak bu kadar coşmak, kızışmak adeta alev almak sizin meslek-i ciddiyetperestanenizle[1199] kabil-i tevfik[1200] bir hareket midir? Benim aradığım şey affedersiniz bir âşık değil, adeta mert bir kardeşti. O kardeşi bulaydım kadının bu memlekette gördüğü suret-i telâkkiden[1201], bütün dertlerimden, her şeyden bahsedecektim. Fakat şimdi ne yazabilirim? İlk hatvede siz makamı değiştirdiniz. Tasavvurunuza muvafık bir kız çıkaydım nazarınızdaki kıymet-i nisvîyemi[1202] kesretmiş olmayacak mıydım? Çünkü sizin arzu ettiğiniz gibi kız çoktur. Benim olmak istediğim gibisi ender belki madumdur[1203].

Mektubunuzda pek gülünç şeyler de var. Birtakım dilfirip eşkâl sayıp dökerek beni o surette tahayyül ettiğinizi ve tıpkı bu tasavvuratınıza muvafık zuhur ederek sizi aldatmamamı rica eyliyorsunuz. Bu temenniniz tuhaf, pek tuhaf ama ne kadar tuhaf... Buna tuhaflıkların ekstrası diyeceğim. Bu temenniyatınız suretinde yaratılmayı hemen her kadın ister. Fakat kabil mi? Ya bu tasavvuratınızın külliyen zıttı bir hilkatte isem sözlerinizin beni ne kadar müteessir edeceğini düşununüz. Teveccühünüze mazhariyetimi benim sun[1204]

[1198] müteberri: sıyrılmış
[1199] meslek-i ciddiyetperestane: ciddiyet isteyen meslek
[1200] kabil-i tevfik: bağdaşabilecek
[1201] suret-i telâkki: anlaşılma şekli
[1202] kısmet-i nisvîye: kadınlık değeri
[1203] madum: yok
[1204] sun: etki

ve kudretimin eremeyeceği bir hususa talik eyliyorsunuz[1205]. İnsan birçok şeyden mesul olabilir. Fakat çirkinliğinden asla… Çünkü bu felâketin en büyük mağduru yine onun musabinidir[1206]. Başkası değil… Dosta en büyük ihtiyacı olan çirkinlerdir. Onlar bu mahrumiyetlerini bildiklerinden setr-i sekâlet[1207] için ekseriya hünerler, faziletler iktisabına[1208] uğraşırlar. İşte ben bu çirkinlerden biriyim. Binaenaleyh dost olabilmek için tadat buyurduğunuz[1209] şerait-i halkıyeden[1210] külliyen mahrum bir tali'zedeyim[1211]. Ne kadar tasavvur edebilirseniz işte o kadar çirkinim. Bu yüzden zayi ettiğim[1212] saadeti diğer suretle tazmin edebilmeye[1213] çalışıyorum. Adeta bir erkek derecesinde iktisab-ı hüner ve malûmata uğraşıyorum. Evlerde vakit geçirmek için icat edilmiş kadın eğlenceleri sıklet-i derunumu tamamıyla defe artık kifayet etmiyor. İsporculuğa, bizde erkeklere mahsus addedilen eğlencelere kalkışıyorum. Bir Türk kadını için böyle şeylerin icrası değil, belki akla getirilmesi bile cürettir. Fakat ne yapalım? Bizi âdet birçok şeylerden istisna ve mahrum ediyor ama tabiat etmiyor. Tabiat bize de muhtac-ı faaliyet bir dimağ[1214], asap[1215], adalât[1216] vermiş. Bunlar işlemek ister. Bir vücudun mahkûm-ı atalet[1217] kalmasından tevellüt edecek fenalıkları tadada hacet yok. Hıfzıssıha-i umumiyeden[1218], hıfzıssıhha-i etfâlden[1219] bahsolunduğunu belki işitmişsinizdir. Lâkin tafsilât-ı

1205 talik eylemek: bağlamak
1206 musabi: felâketi yaşayan
1207 setr-i sekâlet: çirkinliği gizlemek
1208 iktisab: edinme
1209 tadat buyurma: sayma
1210 şerait-i halkıye: doğal şartlar
1211 tali'zede: talih fakiri
1212 zayi etmek: kaybetmek
1213 tazmin etme: giderme
1214 muhtac-ı faaliyet bir dimağ: çalışmaya ihtiyacı olan bir beyin
1215 asap: damar
1216 adalât: kaslar
1217 mahkûm-ı atalet: tembelliğe mahkûm
1218 hıfzıssıha-i umumiye: koruyucu halk sağlığı
1219 hıfzıssıha-i etfâl: koruyucu çocuk sağlığı

memleketimizde hıfzıssıhha-i nisvana[1220] dair söz olduğunu hiç duydunuz mu? Yoktur. Bunu kimse düşünmez. Böyle şey akla bile gelmez. Elsine-i saireden[1221] Türkçeye tercüme edilen hıfzıssıhhalarda kadınlara taalluk edebilecek aksam Avrupa nisvanına aittir. Bunlar adatımız[1222], maişetimiz[1223] itibarıyla bize, Şark kadınlarına uymaz…

Beyefendi hemşireniz, valideniz akşama kadar evde nasıl vakit geçiriyorlar, hiçbir gün bunu düşünmek zahmetine katlandınız mı? Hayır… Hayır… Bin kere hayır. Kanun-ı tekâmüle dair kafa yordunuz. Darvinizmi tetkik ettiniz. İrade-i cüziye[1224] meselesi için yoruldunuz. Cazibe Kanunu'nu[1225], fizikte Karno Prensibi'ni düşündünüz. Size bu kadar uzak olan şeylere hasr-ı zaman eylediniz. Fakat size o kadar yakın bulunan valide ve hemşirenizin evdeki tarz-ı maişetlerinin sıhhatleri üzerine olacak tesiratı hiç aklınıza getirmediniz. Çünkü onlar âdeten o tarzda imrar-ı hayata[1226] mahkûmdur dediniz. Artık ötesini düşünmediniz. Niçin? Bu husus-ı mühimmide Avrupa'dan buraya Poinkareler, Tardiyolar, İspensırlar filanlar mı gelip de düşünecekler? Bugün şehrimizde emraz-ı asabiyenin[1227] nispet kabul etmez bir mertebede erkeklerden ziyade kadınlar arasında hüküm sürmesinin hikmeti işte budur. İnsaf ediniz. Hizmetçisi, aşçısı bulunan müreffehçe bir aile kızı, genç vücudunu ataletten mütevellit fenalıklara karşı neyle müdafaa edecektir? Ya çalgı çalacak, ya el işi işleyecek, ya bir şey okuyacak, ya köşe penceresine oturup sokaktan geleni geçeni sayacak… Bunlar iyi kötü neyse zihnî meşguliyetler. Fakat vücudun faaliyet-i lâzımesi ne yolda verilecek? Erkekler için kanun-ı hazıranın[1228] lâzım addettiği şeylerin kadınlarca da lüzumunu düşünmek neden kabahat, neden günah olsun?

[1220] hıfzıssıha-i nisvan: koruyucu kadın sağlığı
[1221] elsine-i saire: yabancı diller
[1222] adat: âdetler
[1223] maişet: yaşayış
[1224] irade-i cüziye: cüzi irade
[1225] Cazibe Kanunu: Yerçekimi Kanunu
[1226] imrar-ı hayat: hayatı sürdürme
[1227] emraz-ı asabiye: sinir hastalıkları
[1228] kanun-ı hazıra: günümüzdeki kurallar

Zavallı Türk kadını için hane derununda hareket-i bedene iki büyük vesile vardır. Ya ortalık süpürmek namıyla hasır süpürgeyi alıp iki kat olarak evin tekmil mikroplu tozlarını yutmak yahut çamaşır namıyla leğen başında akşama kadar bütün mülevvesatının[1229] sıcak su derununda hasıl olan zehirli tebahhuratı[1230] teneffüs etmek. İşte bizim en büyük egzersizimiz, isporumuz bundan ibarettir.

Kadına hadd-i şerîyi[1231] tecavüz derecesinde birçok emirlerde bulunuyorsunuz. Biçare her dediğinizi kabul ediyor. Her sözünüze eyvallah diyor. Şu suretle yetiştirdiğiniz kadını şimdi ne salâhiyetle[1232] beğenmiyorsunuz?

Kadınlar aleyhindeki makalâtınızda haklı noktalar var. Fakat muhtac-ı tetkik[1233] ve lâzımü'l-red[1234] cihetler de pek çok. İşte ben size bunlardan bahsetmek niyetindeydim. Lâkin siz selamu aleyküm der demez vadi-i sevdaya sapıttınız. Çünkü nazarınızda kadın ancak o itibarla şayan-ı muhatabadır. Ehemmiyeti bundan ibarettir. Umumî zannettiğiniz bu kaidede hiç olmazsa bir şaz[1235] göstermek isterim. Bir kadın ne kadar güzel olursa olsun onun sahibi olan erkek tatmin-i hissiyat ettikten sonra çarçabuk hariçte çeşm-i cezir geçinmeye[1236] başlar. Yağma yok kuzum… İşte ben cins-i lâtifimi müdafaa için bu tehlikeli noktada bir nazariye vazetmek maksadını takip edeceğim. Nasıl? Bir kadından tasavvurunuz haricinde müstefit olmak[1237] da kabilmiş değil mi? Hep kadınlar benim gibi düşünselerdi erkekleri çabuk yola getirirdik. Sizi böyle şımartan benat-ı Havva'nın[1238] cehaleti, zaafıdır. İşte bu şeraitle sizinle dost olabilirim. İşinize gelir mi?

1229 mülevvesat: kirliler
1230 tebahhurat: buharlar
1231 hadd-i şerî: şeriat sınırı
1232 salâhiyet: yetki
1233 muhtac-ı tetkik: incelenmesi gereken
1234 lâzımü'l-red: reddedilmesi gereken
1235 şaz: kuraldışılık
1236 çeşm-i cezir geçinmek: zamparalık yapmak
1237 müstefit olmak: istifade etmek, faydalanmak
1238 benat-ı Havva: Havva'nın kızları

Beni çirkin bir kadın olarak tasavvur ediniz. Aşkın, şebabın, sema-yı hülyanızda[1239] *bana dair icat ettiği o cazip, o rengîn*[1240] *eşkâli zihninizden çıkarınız. Sırf eşkâle taalluk eden dostluklar çabuk zail olur. Payidar olanlar batını*[1241] *münasebetler, samimî sevgilerdir ki onlar da yek nazarda husûl bulamaz…*

O ateşli mektubunuza aynı ateşle mukabele edeydim pek hoşunuza gidecekti ama bu memnuniyet devamlı bir bahtiyarlık olamazdı.

Neyse biraz da başka şeyden bahsedeyim. Kadınlara verdiğiniz konferansta biçareleri fena hâlde korkutmuşsunuz. Evet, evet onların cehaletlerinden kendinize daima bir hisse-i zevk ü istihza[1242] *çıkarmak istersiniz. Eğlencesi kaht*[1243] *olan böyle bir memlekette en müterakkî ve yeni fikirli gençlerin bile onları hedef-i muaheze*[1244] *ve istihza etmedikçe vakit geçirecek bir vasıta bulamaması nisvanımızın noksan-ı irfan ve zaaflarının da bazen işe yaradığına bir delil değil midir?*

Rüyanızı biraz kısa buldum. Kedi etejerdeki kitapları üzerinize o kadar çabuk devirmemiş olaydı uğrayacağınız tufan hakkında da tafsilât-ı lâzıma almış olacaktık. Müthiş Bilâ'nın Bahr-i Muhit-i Atlasî'deki havza-i muayyeneye[1245] *sukutundan sonra semalara fışkıran suların nasıl tasavvur-ı berendaz*[1246] *bir heybet ve azamette şelaleler teşkil ederek aşağıya döküleceğini, adeta gökten arza nehirler akacağını işitmek isterdik. Hele İstanbul'u sular örtüp de rüyanızdaki dehşete nazaran Bahr-i Muhit-i Atlasî, Bahr-i Muhit-i Hindî*[1247] *ve Kebir*[1248] *ile birleşip bu kadar karalarla beraber Bahr-i*

1239 sema-yı hülya: hayâl âlemi
1240 rengîn: renkli
1241 batını: içten
1242 hisse-i zevk ü istihza: alay ve zevk payı
1243 kaht: kıt
1244 hedef-i muaheze etmek: tenkit konusu
1245 havza-i muayyene: belirli bölge
1246 tasavvur-ı berendaz: akla hayâle sığmaz
1247 Bahr-i Muhit-i Hindî: Hint Okyanusu
1248 Bahr-i Kebir: Pasifik Okyanusu

Sefid, Marmara, Karadeniz, Bahr-i Hazar da kaybolarak ortada yalnız Bahr-i Muhit-i Umumî denecek yekpare bir umman hasıl olduğu zaman siz, valideniz, yengeniz, dadınız, hizmetçileriniz, kediniz, köpeğiniz, kanaryanız birkaç günlük kumanyanızla bindiğiniz o sandalda cümlenizin pusulasız, ümitsiz ne kadar müddet seyahatle nihayet hangi Ararat Dağı'na nüzul ettiğinizi haber vermeniz rüyanızın en muhayyeç ve eğlenceli aksamını teşkil edecekti. Fakat merak buyurmayınız. Kuvvet-i muhayyilesi vasi[1249] ve şiddet ve garabet-i tahayyül[1250] cihetiyle adeta hasta, mecnun denilebilecek bir kızım. Sizin rüyanızın bittiği noktada benimki başlıyor. Konferansınızın zihinlere verdiği dehşetler içinde uykuya daldığım gece bütün İstanbul'u tarif ettiğiniz telâş, velvele içinde buldum. Haley'in kuyruğundan evvel Müthiş Bilâ'nın nısf-ı küre-i arzı[1251] bitireceği haber-i meşumuyla[1252] ortalığın inlediği, titrediği esnada herkes can kaygısına düşmüştü. Yarım saatte bir bütün matbaalardan matbuat nizamnamesi[1253] ahkâm-ı hilâfına[1254] ilâveler çıkarılıyor, sokaklardan müvezzi[1255] gürültüsünden geçilmiyordu. Ekserisi teheyyüç-i umumîden istifade maksadıyla neşredilen bu mübalağalı, yanlış haberleri tekzip[1256] için İstihbarat Kalemi kadro harici kalan ketebenin kâffesini[1257] istihdam[1258] suretiyle uğraştığı hâlde yetişemiyordu. Halkın eracife[1259] olan meyl ve rağbet-i fevkalâdesinden hükûmet pek bizar kalmıştı.

Bu ilâveler Müthiş Bilâ'nın dakika-i sukutunu katiyet-i riyaziyeyle[1260] haber veriyorlardı. Hadise-i sukuta yarım saat kala hane-

---

1249 kuvvet-i muhayyilesi vâsi: hayâl gücü geniş
1250 garabet-i tahayyül: hayâl dünyasının garipliği
1251 nısf-ı küre-i arz: dünyanın yarısı
1252 haber-i meşum: uğursuz haber
1253 matbuat nizamnamesi: basın yönetmeliği
1254 ahkâm-ı hilâf: kurallara aykırı
1255 müvezzi: gazete satıcısı
1256 tekzip: yalanlama
1257 kâffe: tümü
1258 istihdam: bir işte kullanma, işe alma
1259 eracif: uydurma, yalan sözler
1260 katiyet-i riyaziye: matematiksel kesinlik

mizin damına çıktım. Bu şairane, bu ulvî fakat hepimiz için hatime-i hayat[1261] olacak bu büyük manzarayı saniye-i mevtime[1262] kadar temaşa eylemek istiyordum. Havada bulut yoktu ama ortalığı gurubdan[1263] sonra sular kararmak esnasında olduğu gibi derece derece zulmetle beraber bir de müziç[1264] bir ağırlık kaplıyordu.

Dürbün-i tarassutumu[1265] garba tevcih ettim[1266]. Bekliyordum. Bazı feylesofların ölümü inkâr ettiklerini kitaplarda okumuştum. Bunların "Bir ziruh için hayattan mevte geçmek bir hadisedir. Fakat bade'l- hulûl[1267] ölüm ölü için mahsus olamaz. Binaenaleyh aksini iddia hiç yoktan varlık çıkarmak kabilinden olur." kavillerini tahatturla cüzi müddet sonra uyanıklıktan hissetmeksizin uykuya geçmek nevinden varlıktan ademe nasıl intikal edeceğimi düşünüyordum. Böyle düşünürken beynimin içinde binlerce toplar patlar gibi fevk-el-tabiiye[1268] bir darbe-i âniyeye[1269] uğradım. İşte o zaman sukut vaki olmuş. Ötesini bilmiyorum. Kendimi kaybettim. Bihuş[1270] kaldığım müddeti de tayin edemiyorum. Sonra yavaş yavaş gözlerimi açtığım zaman ortalığı aydınlık, güneşli buldum. Fakat etrafımı ihata eden manzara-i müelleme[1271] beni bitirdi. Bizim damın saçağına kadar her taraf deniz kesilmişti. Yangın kulesinin kısm-ı ulyasıyla[1272] bazı minare alemlerinden başka zavallı İstanbul'un mevcudiyet-i kadimesine[1273] delâlet edecek bir nişane kalmamıştı. Hanemiz minarelerden ziyade bir irtifayı mı kesbetmişti? Sevgili

---

1261 hatime-i hayat: hayatın sonu
1262 saniye-i mevt: ölüm saniyesi
1263 gurub: günbatımı
1264 müziç: bunaltıcı
1265 dürbün-i tarassut: gözlem dürbünü
1266 tevcih etme: çevirme
1267 bade'l-hulûl: geldikten sonra
1268 fevk-el-tabii: tabiatüstü
1269 darbe-i âni: âni darbe
1270 bihuş: kendinden geçmiş
1271 manzara-i müelleme: üzücü manzara
1272 kısm-ı ulya: üst kısım
1273 mevcudiyet-i kadime: eski varlık

validem, pederim, kardeşlerim, zavallı dadım lebalep[1274] dolu birer su sarnıcına dönen odaların içinde kim bilir ne canhıraş feryatlarla boğulmuşlardı? Dünyada kimsesiz kalmıştım. Yalnız mahrum-ı aile bir bikes[1275] değil ihtimâl ki ben ruy-i arzda o anda nesl-i beşer namına kalmış ferd-i vahit[1276] bulunuyordum. Ailemin, memleketimin zıyaına[1277] uzun müddet teessüfe vakit olmadı. Suların yavaş yavaş saçağı örterek damın mürtefî[1278] kısmına, bana doğru yükseldiğini gördüm. Çok geçmedi. Bastığım yer havuzlanmaya başladı. Gide gide ayaklarım gömüldü. Ne müthiş an! Akdamından[1279] istilâ-yı mevt[1280] başlayan bir mahkûm hâlindeydim. Su diz kapaklarıma çıktı.

Bende her zaman istihkâr-ı hayat maluliyeti[1281] vardı. Meğerse o yiğitlik, gençliğim hasebiyle ölümü kendimden pek uzak görmeden mütevellit bir cesaret-i muğfileymiş[1282]. Şimdi mevt ile şakasız karşı karşıya gelince korkudan titriyorum. Ah sevgili anacığım nerdesin? Artık nazlanacak, ağlanacak kimsem yoktu. Sular belimi buldu. Biraz sonra göğsüme, çeneme kadar çıktı. Hayata veda ediyor, arkamdan bir Fatiha okuyacak kimse bırakmayarak ölüyordum. Deniz ağzımı örtmek derecesine geldi. Etrafıma kulaç atarak çabalamaya, debelenmeye başladım.

O aralık insan sesine müşabih gürültüler işittim. Sular vücudumu kâh kaldırıyor kâh içine çekiyordu. Yüzmek bilirim fakat bulunduğum oda sibahate[1283] müsait değildi. Tıpkı su dolu bir turşu şişesine atılmış bir kurbağaya benziyordum. Ellerim, ayaklarım oy-

---

1274 lebalep: ağzına kadar
1275 bikes: kimsesiz
1276 ferd-i vahit: tek kişi
1277 zıya: kaybolma
1278 mürtefî: yüksek
1279 akdam: ayaklar
1280 istilâ-yı mevt: ölümün yayılması
1281 maluliyet: hastalık
1282 cesaret-i muğfile: aldatıcı cesaret
1283 sibahat: yüzmek

nadıkça odanın cidarlarına[1284] çarpıyordu. Sular sakfa kadar yükselince hâlim ne olacaktı? Şüphesiz tavanla su arasında sıkışarak boğulacaktım.

Vuku-ı mevt ne kadar muhakkak olsa insan yine bir çare-i halas taharrisinden kendini alamıyor. Meğerse can pek tatlı şeymiş. Hayata irtibat-ı hayvanîmizin[1285] derece-i şiddeti böyle ümitsizlik zamanlarında belli oluyor. Korku ve helecandan gözlerim büyüdü. Darban-ı kalbim[1286] zannederim yüz yirmiyi, yüz otuzu buldu. Birkaç dakika sonra sular tavana çıkınca boğulacaktım. O çaresizlik içinde yine bin çare düşünüyordum. Suların tavana kadar tereffuunu[1287] beklemenin kâr-ı akıl olmadığını anladım. Kendimi hemen yarı yarıya mağruk[1288] penceremden dışarı attım. Havl-i canla saçağa sarıldım. Fırladım. Cihannümanın damına çıktım. Oturdum. Oh oh geniş geniş birkaç nefes aldım. Atladığım dam hayli yüksekti. Suların miktar-ı tereffuuna nazaran hayatıma yarım saat daha ilâve edebildiğimi hesaplıyordum. Dünyada kendimden başka kimse kalmamış olduğu zannında bulunduğum esnadaki bu hayat müddeti benim için çok mühimdi. Adeta bir asırlık bir ömre bedeldi.

Etrafıma bakındım. Nihayetsiz bir umman. Yalnız bazen yanan vapurların deniz üstünde direk tepeleri meşhut olması kabilinden mağruk İstanbul'un oradan buradan minare uçları gözüküyordu. Şehrin velvele-i hayatıyla beraber gavgave-i kilâp[1289] da kesilmişti. Sevgili vatanıma acıdım. Namurat[1290] vefat eden bir şahıs gibi İstanbul da servet-i tabiiyesine, sit-i iklimine[1291] rağmen sefalet içinde puşide-i kefen-i ab olup[1292] gitmiş, zavallı şehir sokaklarının düzeldiğini, elektrikli tramvaylar işlediğini ve daha birçok mea-

---

1284 cidar: duvar
1285 irtibat-ı hayvanî: hayvanca bağlı oluş
1286 darban-ı kalp: nabız
1287 tereffu: yükselme
1288 mağruk: suya batmış
1289 gavgave-i kilâp: köpek havlamaları
1290 namurat: muradını gerçekleştiremeden
1291 sit-i iklim: iklimin şöhreti
1292 puşide-i kefen-i ab olmak: sudan kefene sarılmış olmak

sir-i medeniyeden hemen hiçbirini görmeden, o nama lâyık temiz bir şehremanete[1293] bile malik olmadan garik-i bahr-i müebbed[1294] olmuştu.

O anda yine kulağıma insan sedasına müşabih sesler geldi. Uzaklara, ufuklara doğru nasb-ı nazar-ı dikkat[1295] ettim. Merakib-i bahriyeye[1296] benzer bir şeyler gördüm. Havadan da sedalar geliyordu. Bir de baktım ki ne göreyim! Pek yükseklerde balonlar, tayyareler uçuşuyor. Aman Yarabbi… Bulunduğum dama suların istilâsından evvel şunlardan biri takarrüp etse benim için halas imkânı var demektir. Hemen damın saçak yel kovanını[1297] söktüm. Arkamdaki beyaz entarinin bir kısmını yırttım. Buna rapt[1298] ile imdat bayrağı şeklinde havaya uzattım. Çektiğim bayrağın davet-i müstercemanesine[1299] icabeten mi yoksa sevk-i rüzgârla mı bilemiyorum bu merakib-i havaiyeden biri bulunduğum noktaya inmeye başladı. Artık sevincimin derecesini sormayınız. Tayyare takarrüp etti, etti, baktım içinde madamlar var. Mutarazzıane[1300] ellerimi havaya kaldırdım. Yukardan bana bir çıma[1301] attılar. Hemen sarıldım. Havalandık. Şiddetli bir rüzgâr bizi şarka doğru ekspres süratiyle atmaya başladı.

İpin ucunda bir su kovası gibi sallanıyordum. Bir müddet teyerandan[1302] sonra aşağıya sath-ı bahre[1303] baktım ki aman Yarabbi ne kalabalık! Ana baba günü, ma-halakallah[1304] bir mahşer. Çamaşır teknesinden tutunuz da balyaya, sandığa varıncaya kadar

---

1293 şehremanet: belediye
1294 garik-i bahr-i müebbed: sonsuzluk denizinde boğulma
1295 nasb-ı nazar-ı dikkat: dikkatlice bakmak
1296 merakib-i bahriye: deniz taşıtları
1297 yel kovanı: damın kenarına konan uzun ensiz tahta
1298 rapt: bağlama
1299 davet-i müstercemane: yalvarış dolu çağrı
1300 mutarazzıane: yalvarırcasına
1301 çıma: halat
1302 teyeran: uçmak
1303 sath-ı bahr: su yüzeyi
1304 ma-halakallah: cümbür cemaat

merakib-i bahriyenin envaı görülüyordu. Herkes eline ne geçtiyse kapmış tahlis-i can[1305] için denize çıkmıştı. Sökülmüş, koparılmış sokak ve oda kapıları, dam kapakları, Kırmızı Horoz'un, İştayn'ın, Tiring'in o koca koca ilân tahtaları hep birer sal ittihaz edilmişti.

Sandalların içinde gazete müvezzileri gördüm. Koltuklarında yığın yığın gazete, ilân tomarları. Şöyle bağrışıyorlardı:

— Kıyamet kopmazdan evvel bunların hepsini satamadık. Elimizde kaldı. Artık kimse almıyor. Matbaalara iade de kabil değil.

Bu her nevi merakib-i bahriye içinde en ziyade hoşuma gidenler cisreyn-i Dersaadet[1306] oldu. Galata ve Unkapanı köprüleri üzerlerine çıkmış binlerce halkla cesim iki sal gibi sath-ı bahirde yüzüyordu. Kendi kendime "Her şeyde bir hikmet var. Şu köprüler sağlam olaydı, yerlerinden böyle suhuletle koparak şu an-ı tehlikede bu kadar insana tahsingâh[1307] hizmetini göremezdi." dedim.

Birdenbire müthiş bir fırtına çıktı. Hep o tekneler, sandıklar, balyalar altüst oluyordu. Aşağıda bir çığlık, bir feryat kıyamettir koptu. Rüzgâr bizim tayyareyi mahuf ıslıklar ve baş döndürücü bir süratle bir semt-i meçhule doğru uçuruyordu. Kollarımda artık ipi tutacak kuvvet kalmadı. Fena hâlde kesildim. Tayyaredeki madamlara "Beni yukarı çekiniz, Allah aşkına kurtarınız." niyazında bulunuyordum. Biçareler var kuvvetleriyle ipi çekmeye uğraşıyorlar fakat muvaffak olamıyorlardı. İçlerinden biri "İpi koltuk altlarından sıkı sıkıya vücuduna rapt et!" diye haykırdı. Bu ihtara tevfik[1308] harekete uğraşırken birdenbire ip elimden kurtuldu. Bir gülle süratiyle gidiyordum. Nihayet gümmmm diye vücudum katı bir şeye çarptı. Bir de gözlerimi açıp baktım ki karyolamdan yuvarlanıp yanımda yerde yatan dadımın üzerine düşmüşüm. Kadıncağız birdenbire uyanarak şiddetli bir çığlık kopardı. Haley'in leyle-i teması[1309]

[1305] tahlis-i can: canını kurtarmak
[1306] cisreyn-i Dersaadet: İstanbul köprüleri
[1307] tahsingâh: sığınak
[1308] tevfik: uygun
[1309] leyle-i temas: çarpma gecesi

yakın bulunduğu için herkes kuşkuda olduğundan bir gümbürtüyü müteakiben işitilen feryat üzerine hadise-i müntezire[1310] vuku buldu zannıyla bütün hane halkı pürhelecan ayaklandı.

Bilmem bu rüyam sizinkini itmam edebilecek[1311] bir kuvvette midir? Haley kuyruğunun akşama sabaha vuku bulacak tehlike-i temasından dolayı halk alıp veriyor[1312]. Bir helecan-ı umumî hükümferma[1313]... Herkes kendi ölümünün acısını düşünüyor. Nefsi nefsine. Fakat münferiden[1314] vefatla böyle umumî mevt arasında büyük bir fark var. Sevdiğim çehrelerin karşımda korkudan düçar-ı asferar[1315] oluşlarına nefsimden ziyade acıyıp müteessir oluyorum. Dünyanın sonu olmak ihtimâli söylenilen böyle mühim bir günde kuvvetli bir dimağdan sudur[1316] edecek teselliâmiz sözlere ihtiyacım var. Bu metin beyni sizde bulurum ümidiyle müracaat ettim. Böyle nazik bir zamanda her şeye takdimen aşk u heva[1317] terennümatına[1318] başladınız. İşte yine tekrar ediyorum. Ben sevilecek güzel bir kız değilim. Büyük bir feylesof ağırbaşlılığıyla bendenize fikir arkadaşı olmak hayırhahlığında bulunursanız teşekkür ederim. Bu şartla cevabınıza muntazırım…'

Kadın Olduğuna Meyus Bir zavallı

9

Cevap

'Hanımefendi!

1310 hadise-i müntezire: beklenen olay
1311 itmam etmek: tamamlamak
1312 alıp vermek: endişeye kapılmak
1313 hükümferma: hüküm sürmekte
1314 münferiden: birer birer
1315 düçar-ı asferar: sapsarı kesilme
1316 sudur: ortaya çıkma
1317 heva: arzu
1318 terennümat: şarkılar

At alan Üsküdar'ı geçti. Serdettiğiniz[1319] her türlü memnuiyet-i şedidenize[1320] rağmen ben sizi sevdim, seviyorum ve madam-el-hayat[1321] seveceğim. Bu bir emr-i vaki. Gönlüm sizi mehasin-i maddiye ve maneviyenizce bir kere sema-yı şairiyetin[1322] evc-i alâsına[1323] ısad etti[1324]. Tahtgâh-ı kalbimin melike-i musahharesi[1325] oldunuz. Artık oradan sizi hiçbir şey, hiçbir kuvvet indiremez.

Size karşı gönlümde parlayan sevdayı dondurmak, söndürmek için çirkin bir kız olduğunuzu söylüyorsunuz. Ben sizi görüp de hüsn ü anınıza[1326] meclup[1327] olmadım ki… Sizi görmeden sevk-i maneviyatınızla[1328] sevdim. Maddiyatınızın artık ehemmiyeti kalmadı. Siretinizi[1329] beğendim. Suretiniz her ne olsa makbulümdür. Siz bana maddeten değil fakat mektuplarınızla göründünüz. Cismen değil, ruhen mütecellî[1330] oldunuz. Ruh-ı nalanınızdaki[1331] cerihaları okudum, gördüm. Aynı marazla malul olduğumuzu anladım. Niçin bu tevemmiyyet-i ruhiyeden[1332] istifadeyle tevhid-i cismaniyete[1333] atılmayalım?

Hanımefendi dünyada saadet denilen şey külliyen mevhum-el-mal[1334] bir lafız değilse işte onun en hüveyda[1335] sureti mutlak böyle

---

1319 serdetmek: ileri sürmek
1320 memnuiyet-i şedide: şiddetli yasaklar
1321 madam-el-hayat: ömrüm yettiğince
1322 sema-yı şairiyet: şairlik göğü
1323 evc-i alâ: en yüksek kat
1324 ısad etme: yükseltme
1325 melike-i musahhare: fetheden sultan
1326 hüsn ü an: güzellik
1327 meclup: kapılmak, tutulmak
1328 sevk-i maneviyat: manevi yön
1329 siret: iç
1330 mütecellî: belirme
1331 ruh-ı nalân: inleyen ruh
1332 tevemmiyet-i ruhiye: ruh eşliği
1333 tevhid-i cismaniyet: fiziken birleşme
1334 mevhum-el mal: hayâl ürünü
1335 hüveyda: açık

kabil-i imtizaç[1336] iki ruhun birleşmesinden tekevvün[1337] eden hâldir. Felâket-i dünyeviyenin kesretine nispetle saadetin pek kalil olduğunu[1338] görüyoruz. Bize teveccüh eden bu mesutiyeti kaçırmayalım. Bu fırsat her zaman ele geçmez.

İnsanların ale'l-ekser[1339] mahrum-ı saadet kalmaları onun hangi kavanin-i tabiiye[1340] üzerine tesis ettiğini bilememelerinden naşidir[1341]. Mehmaemken[1342] felâketten masuniyet[1343] bir tabir-i vazıh-ı saadet[1344] addolunabilir. Haddizatında saadet o kadar büyük ve o kadar küçük bir şeydir ki buna malik bazı kimseler kendilerinde bunun mevcudiyetinden haberdar bile değildirler. Onu mahsusatına zıt eşkâlde tasavvur ve taharri ile ihlâl edip dururlar.

Tasavvurat-ı âşıkaneme muvafık eşkâl ve evsaf-ı dilfiribanede[1345] zuhur etmeniz hakkındaki teminat-ı tufulâneme gelince bu bir nevi feveran-ı kalple edilmiş bir küstahlıktır. Kariben bir büyük saadete nailiyet sevincinden mütehassıl[1346] bir sermestî-i garam[1347] eseridir. Bundan dolayı affınızı istirham ederim. Şimdi bana gündüzlerimde, gecelerimde, hülyalarımda, rüyalarımda mütemadiyen mekşuf olan[1348] suretiniz her neyse mutlak siz osunuz. Yahut eşkâl-i tabiiyeniz her neden ibaretse gönlümdeki şekl-i mürtesem ve mutasavver[1349] de ondan başka bir şey değildir. Sözlerinizin bende hasıl ettiği tesire nazaran Cenab-ı Halik sizi öyle yaratmış ki bir nokta

---

1336 kabil-i imtizaç: uyuşması mümkün
1337 tekevvün: oluşma
1338 kalil olmak: az olmak
1339 ale'l-ekser: çoğunlukla
1340 kavanin-i tabiiye: doğa kanunları
1341 naşi: ileri gelme, kaynaklanma
1342 mehmaemken: imkân dahilince
1343 masuniyet: korunma
1344 tabir-i vazıh-ı saadet: saadetin apaçık yorumu
1345 evsaf-ı dilfiribane: cazibeli özellikler
1346 mütehassıl: meydana gelen
1347 sermestî-i garam: aşk sarhoşluğu
1348 mekşuf olma: beliren
1349 şekl-i mürtesem ve mutasavver: hayâl ve resmedilmiş şekil

ilâve veya nakısla[1350] tashih-i zatınıza kalkışmak Allah'ın size bahşettiği kemalât-ı halkiyeye[1351] karşı bir küfran olur. Benim için siz o numune-i hüsünsünüz[1352] ki size muvafık olmayan diğer güzeller başkalarınca hayretbahş[1353] olsalar da bence makbul olamazlar. Of anlatamıyorum. Ben şimdi güzelliğin kavaid-i marufasından[1354] çıktım. Sanayi-i nefiseyi[1355], estetiği her bir şeyi inkâr ediyorum. Siz neyseniz güzellik işte odur. Sizi her ne şekil ve evsafta bulursam onu kendim için mahz-ı hüsn[1356] addedeceğim. Mikyas ve numune-i sanat ittihaz eyleyeceğim…

Bendenizi hevaperestlikle[1357], hiffet mizaçla, her rast geldiği kadına teraneperdazlıkta bulunmakla[1358] itham ediyorsunuz. Sıdk-ı beyanat[1359] ve samimiyet-i itirafatım nazarınızda sabit olduğu günü bu ithamatınızın vahîliğini[1360] anlayacağınız için şimdi müdafa-i nefse, redd-i isnada lüzum görmüyorum.

Ben adi bir sevdakâr, amiyâne bir kadın muğfili[1361] değilim ve olamam. Ve olmamayı da azm-i hayat edindim[1362]. Size karşı gösterdiğim zaafa, tezellüle[1363] gelince işte bunun esbabını muktedir olabildiğim kadar izah etmek isterim.

Siz aramızda bir sayfa-yı sevda açmaktan beni katiyen mene uğraşıyor ve bundan adeta tevahhuş gösteriyorsunuz[1364]. Bu emrinize itaat edemediğim ve edemeyeceğim için beni mazur görünüz. İti-

---

1350 nakıs: eksiltme
1351 kemalât-ı halkiye: yaratılış mükemmelliği
1352 numune-i hüsün: güzellik timsâli
1353 hayretbahş: şaşırtıcı
1354 kavaid-i marufa: bilinen kurallar
1355 sanayi-i nefise: güzel sanatlar
1356 mahz-ı hüsn: güzelliğin ta kendisi
1357 hevaperest: nefsine düşkün
1358 teraneperdazlıkta bulunmak: aşırı iltifat ile elde etmeye çalışmak
1359 sıdk-ı beyanat: doğru sözler
1360 vâhî: anlamsız
1361 kadın muğfili: kadın avcısı
1362 azm-i hayat edinmek: hayat amacı edinmek
1363 tezellül: düşkünlük
1364 tevahhuş gösterme: korkma

rafat-ı samimiyemi tamamıyla dinlemedikçe ithamatınızda acul[1365] *olmayınız. Anlaşıp dinleştikten sonra vereceğiniz her hükme razıyım.*

Aynı marazla malul bulunanlar yekdiğerinin tamamıyla hâl-i âşinası da olurlar[1366]*. İşte kıyas-ı nefîs*[1367] *suretiyle sizdeki feveranların, sıkıntıların, ıttıratsızlıkların, ümitsizliklerin esbabını keşfediyorum.*

Fenn-i tıpta Homepathie denilen bir nevi usûl-i tedavi vardır ki manası maraz-ı mütecanis ve müteşabih[1368] *demektir. Bu usûl hükmünce bir maraz cinsiyle, misliyle tedavi edilir. Bizim birbirimize birer deva-yı müessir yerine geçeceğimizi işte bundan anlıyorum.*

Raz-ı derununuzu[1369] *keşfe uğraştığım ve bu cehdimde de biraz muvaffak olduğum için yine bendenize hiddet buyurmayınız. Sizin kadar ciddiyetbîn*[1370] *bir dimağ, hakikatperest bir vicdan sahibi olanlar bazı hakayık mahiyetini setr için hasb-el-ade*[1371] *istimal edilen riya setreleriyle*[1372] *evvelâ kendilerini sonra diğerlerini aldatmaya uğraşmak usûl-i acibe-i medeniyesinden*[1373] *elbette iba ederler*[1374]*.*

Âdetin tayin ettiği bu kuyud-ı beyhudeden[1375]*, bu açık riyalardan, yalanlardan tecerrutla*[1376] *insanlığın levazım-ı halkiyesinden*

1365 acul: aceleci
1366 hâl-i aşina olmak: hâlinden anlamak
1367 kıyas-ı nefîs: kişilikleri kıyaslama
1368 maraz-ı mütecanis ve müteşabih: aynı ve benzer hastalıklar
1369 raz-ı derun: içteki sır
1370 ciddiyetbîn: olaylara ciddiyetle bakan
1371 hasb-el-ade: adet olduğu üzre
1372 setre: örtü
1373 usûl-i acibe-i medeniye: medeniyetin tuhaf usûlleri
1374 iba etmek: el çekmek, bırakmak
1375 kuyud-ı beyhude: gereksiz kurallar
1376 tecerrut: sıyrılmak

olan bazı kabayihimizi[1377] gizleyerek bile bile aldatmak ve aldanmak garabetinden mümkün mertebe kurtulmaya uğraşalım. Maddeten kabil olamıyorsa ruhen tanışmış bulunalım.

Âdet-i beldemize ittibaen sizi görmeden alacağım. Görücü göndermek usûlünden de sarf-ı nazar edeceğim[1378]. Çünkü validemin zevk-i intihabı[1379] benim için bir miyar-ı sahih[1380] olamaz. Onun beğendiği bir şey bana hoş gelmeyebilir. Ve hatta öyle zannederim ki validemin beğendiğinden ben hoşlanmam. Benim hoşlandığımı da o beğenmez. Hangimizin zevkinde selâmet var orasını bilemem. Bu hususta aramızda bir tezat-ı tam hükümfermadır. Çünkü görgülerimiz, hükümlerimiz hep yekdiğerine mübayindir[1381]. Validemin methettiği öyle şeyler vardır ki telâkkilerimizdeki tezattan dolayı onlar bende adeta birer nefret uyandırır. Onca fezailden[1382] olan şeyler bence affolunmaz büyük nekaisten[1383] maduttur[1384].

Biz Zolaların, Mopasanların, Gonkorların tetkik-i kemâliyle uğraşıp validelerimiz Billur Köşk Hikâyesi'nin felsefesiyle amil bulundukça[1385], biz Bethofenlerin, Şopenlerin, Gonoların elhan-ı sanatıyla[1386] sermest kalıp da onlar "Arabî Fellâhî" kantosuyla münşerih oldukça bu tezat-ı his ve tefehhüm aramızdan hiçbir vakit zail olmaz.

Yazacağım şey pek çok. Fakat şimdi ne yazacağımı bilmiyorum. Tarif olunmaz bir iğtişaş-ı hissiyat[1387] içindeyim. Biraz daha yazsam set derken sepet demeye başlayacağım. Belki yine sizi kızdıracağım. Belki de kızdırdım, kim bilir? Bir kere cevab-ı muvafa-

---

1377 kabayih: kabahatler
1378 sarf-ı nazar etme: vazgeçme
1379 zevk-i intihab: seçim zevki
1380 miyar-ı sahih: gerçek ölçü
1381 mübayin: zıt
1382 fezail: meziyetler
1383 nekais: noksanlıklar
1384 madut: ibaret
1385 amil bulunmak: vakit geçirmek
1386 elhan-ı sanat: sanatsal melodiler
1387 iğtişaş-ı hissiyat: duygu karmaşası

katinizi[1388] alsam o zaman dünyalar benim olacak. Sakın ret cihetine gitmeyiniz. İkimizin de saadetini mahvetmiş olursunuz. Yine bir pot kırdım mı? Aman susayım. Susayım diyorum da hâlâ yazıyorum. Cevabınızın vüruduna kadar ne elim bir hayat geçireceğim! Rahat-ı nevm[1389], lezzet-i ekl ü şurb[1390] gibi ihtiyacat-ı hayatiyeyi zaten sizinle mükâtebeye[1391] başladığım zamandan beri kaybettim. Çok sevinmek de insanı büyük bir kedere uğramak derecesinde müteessir ediyor. Bu kadar niçin seviniyorum bilmem. Korkuyla, merakla, endişeyle karışık tarif olunmaz bir sevinç. Hayatımızı o mertebe müşabih ve tevem[1392] addediyorum ki kalbimdeki şeyleri aynen sizin gönlünüzde de mevcut zannıyla hep bu satırları fazla ve bisut[1393] görüyorum. Öyledir de aman Yarabbi hâlâ niçin yazıyorum? Tevemmiyet-i hayatımıza bu kadar katiyetle hüküm eylediğim hâlde yine alacağım cevabın makus-ı zuhuru tehlikesinden yüreğim gümbür gümbür atıyor. Artık susacağım. Fakat alacağım cevaba ne kadar şiddetle intizar ettiğimi tekrardan men-i hame edemiyorum[1394]. "Bende takat kalmadı ferman senin" şarkısı bilmem neden birkaç zamandır vird-i zebanım oldu[1395]? Bunu söylemek de bir terbiyesizlik midir acaba? Bu yazdığım şey bir istirhamname midir yoksa bir şukka-i itirafiye[1396] mi? Yahut aman Allah nasıl söyleyeyim bir muhabbetname mi? Yine kızdınız mı? Hiddetlendinizse bu tesvidatımı[1397] baştan aşağıya şimdi yırtar, bir diğerini yazarım. Fakat bu varakpare henüz güzel parmaklarınıza temas etmezden evvel bu sualime sizden cevap bekleyişim bir nevi budalalık değil midir? Evet, biliyorum hep yazdıklarım birer betizden başka bir şey

---

1388 cevab-ı muvafakat: olumlu cevap
1389 rahat-ı nevm: rahat uyku
1390 lezzet-i ekl ü şurb: yeme içmeden tat alma
1391 mükâtebe: yazışma
1392 tevem: ikiz
1393 bisut: boş
1394 men-i hame etmek: yazmayı bırakmak
1395 vird-i zeban olmak: dile dolanmak
1396 şukka-i itirafiye: itiraf mektubu
1397 tesvidat: karalamalar

değil. Lâkin ne yapayım? Hiddetinizi teskin için sizi güldürmeye uğraşıyorum. Tabiatımda komiklik yok. Tuhaflık etmesini de bilmiyorum. Sözlerim işte böyle ale'l-acayip bir şeyler oluyor. Siz o kadar yaman bir münekkitsiniz[1398] ki şu satırlarda her kelimemle ayrı ayrı istihza edecek kim bilir ne kadar potlar, tenakuzlar[1399] bulup çıkarırsınız? Siz kendiniz "Ben çirkin bir kızım." diye feryat edip dururken benim hâlâ "şu varakpare güzel parmaklarınıza temas etmezden evvel" nevinden ibarelerle tecahülden gelişime[1400] kim bilir ne kadar tutulursunuz? Rica ederim insaf buyurunuz efendim! Mademki sizi görmeden sevdim, çirkinlik hususundaki itirafınız da beni bu sevdadan vazgeçiremedi. Yüzünüzü değilse bile elinizi olsun güzel tasavvur etmekte beni mazur görünüz. Tab-ı şairanemi[1401] bu kadarcık bir salâhiyetten olsun menetmeyiniz.*

Lâkırdı yine uzadı. Ben de anlıyorum ki kırdığım ceviz artık bini aştı. Bu eblehane sözlerime siz değil ben kendim bile kızmaya başladım. İşte susuyorum. Fakat elmasım, cevabınız? İşte ona ne kadar helecanla intizar ettiğimi tekrardan mümkün değil kendimi alamıyorum. Cevabınız, cevabınız, cevabınız… Bunu çar-ı çeşm ile bekliyorum[1402].

İrfan Galip

**Bu "Sevdim." tabirine ne kadar gücenirseniz güceniniz. Artık bu kabahati bir defa işledim. Bu oldu, bitti.*

İrfan bu mektuba ağırbaşlı bir feylesof tavrıyla başlamışken gide gide bir nevi mestî-i garama uğrayarak fikren ve üsluben bir hiffet-i beyana düşmekten kendini alamamıştı. Etmiş olduğu bu hafifliğe mektubu gönderdikten sonra nadim oldu. Fakat iş işten

---

1398 münekkit: eleştirmen
1399 tenakuz: çelişki
1400 tecahülden gelme: bilmezden gelme
1401 tab-ı şairane: şair tabiatlılık
1402 çar-ı çeşm ile beklemek: dört gözle beklemek

geçmişti. Bir pereste-i gaibini[1403] bu defa cidden gücendirip de mektubuna cevap alamazsa İrfan Galip'in hâli hakikaten şayan-ı merhamet bir devre-i buhrana girmiş olacaktı. O gece türlü hülyalarla döşeğinde alaca bir uyku[1404] geçirdi. Mektubu getirecek kadının vüruduna intizar için sabahleyin vaktinden evvel kaleme gitmeye hazırlanırken validesi Ferdane Hanım beşuş[1405] bir çehreyle yanına gelerek dedi ki:

— Oğlum İrfan, konferans verdiğin günü burası adeta bir düğün evine döndü. Ortalık kirlendi ama zarar yok sen eğlendin ya yavrum bana o lâzım. Hizmetçiler varsınlar temizlesinler. Gelin bakmaya gelir gibi ne kadar kadın geldi, ne kadar kadın geldi. Bildikten çok hiç bilmediğim görmediğim kadınlar vardı. Bir konferans daha verirsen üzerine okunmuş kırk bir çörek otu dikeceğim. O kadar kadının içinde kem nazarlısı da bulunur. Belki sana nazar değiverir. Allah'a emanet evlâtçığım. Maşallah bülbül gibi söylüyorsun Rabb'im bağışlasın. Baban yok, bir daha senin gibisini ben nasıl doğurabilirim?

İrfan Galip validesinin kadınca bu münasebetsiz sözlerinden adeta sıkılarak hiç cevap vermiyordu. Fakat Ferdane Hanım lâkırdılarına mukabele görmemekten asla fütur getirmeyerek[1406] devam ediyordu:

— Konferans günü bizim Emsâl, kalabalığın arasında bir kız görmüş, güzelliğini artık söyleye söyleye bitiremiyor. Artık onun dediğine bakarsan dünya güzeli gibi bir şey olacak…

Bu güzel kız tabiri İrfan'ın dalgın zihnini birdenbire ikaz etti. Hemen validesine dönerek gayr-ı iradî bir hâlde:

— Nasıl kız?, dedi.

Validesi oğlunun bu telâşından biraz şüpheye düşerek:

[1403] pereste-i gaib: gizli sevgili
[1404] alaca uyku: rahatsız, gerçek mi rüya mı olduğu belirsiz
[1405] beşuş: güler yüzlü
[1406] fütur getirmek: rahatsız olmak

— Nasıl olduğunu bilmem, ben görmedim. Ben de Emsâl'in yalancısıyım.

— İkinci konferansın ertesi günü tanımadığımız kadınların içinde böyle güzel bir kız bulunup bulunmadığını sizden sordum. Hepiniz bana "Öyle bir şey görmedik." cevabını verdiniz. Şimdi bu dünya güzeli nerden çıktı?

— A evladım sen bizim Emsâl'in ne kadar alık bir karı olduğunu bilmez misin? Sersem musibet sorduğumuz zaman bir şey demediydi. Şimdi aklına gelmiş de söylüyor.

— Nerde görmüş? Bu dünya güzeli ne şeklinde, ne kıyafette, ne kıbâlde[1407] bir şeymiş?

Ferdane Hanım oğlunun bu mütehalikâne[1408] suallerinde bir tehlike-i sevda istişmam[1409] ederek gafilâne böyle bir bahis açtığına nedamet getirir[1410] gibi bir teessürle:

— Ben Emsâl'in ipe sapa gelmez sözlerini can kulağıyla bile dinlemedim. Senin bu kadar ehemmiyet vereceğini bileydim arkasını araştırırdım. Ne o, ne o? Ne oldun? Konferansa davet ettiğin böyle güzel bir kız mı vardı yoksa? Sen Emsâl'in güzel dediğine bakıp da sakın aldanma. Onun beğendiği kız kim bilir ne gudubet bir şeydir.

— Aman anne böyle benzetip yaraştırıp da söz söylemeyi bilirsin o kadar kızarım ki. Ben buraya güzel kız davet etmek için mi konferans verdim?

— Ne bileyim ben? Bu sözü işitir işitmez çehren evvelâ et bent oldu[1411]. Sonra kızardı bozardı, birkaç türlü renge girdi de onun için söylüyorum.

İrfan biraz daha ileri varırsa foyayı meydana vermekten korkuyordu. Sözü orada kapamayı münasip gördü. Sustu. Fakat artık içi

---

[1407] kıbâl: hâl, tabiat
[1408] mütehalikâne: telâşlı
[1409] istişmam: sezmek
[1410] nedamet getirmek: pişman olmak
[1411] et bent olmak: rengi atmak

içine sığmıyordu. Afakî birkaç lâkırdı bulup söyledikten sonra validesinin yanından çıktı. Aşağıda taşlıkta tenha bir mahalde Emsâl'i sıkıştırarak sordu:

— Emsâl sen konferans günü burada güzel bir kız görmüşsün. Nasıl şeydi o?

Emsâl mütehayyirane[1412] bir tavr-ı sitayişle[1413] arkasını duvara dayayıp başını iki tarafa sallayarak:

— Aman beyim aman güzel mi güzel adeta bir içim suydu.

— Nerede gördün?

— Merdiven başında camekânlı kapının önünde.

— Niçin bunu senden başka kimse görmemiş?

— Nasıl görsün paşam? Yüzü sımsıkı kapalıydı.

— Yüzü kapalıydı da sen nasıl gördün? Anlat…

— Dur anlatayım. Bunlar siyah çarşaflı iki kadındı. Peçeleri de pek kalındı. Konferansayı yüzlerini hiç açmadan öyle kapalı dinlediler. Nihayet bir tanesi hem sıcaktan bayıldı, sıkıldı hem de susadı. Ben yanından geçerken "Kuzum kalfam bana iki yudum su bulur musun?" dedi. Hemen bir bardak su koşturdum. Peçesini yukarı doğru biraz sıyırdı. Meydana ay parçası gibi bir çehre çıktı. Aman ne afet! Aman ne civan! Ben şimdiye kadar ömrümde böyle güzel görmedim. Ben kadınlığımla az daha âşık olacaktım. Boğazından aşağıya giderken içtiği suyun billur gerdanından geçtiği görülüyor zannettim. Bakmaya doyamadım. Öyle arsız gibi su da içmedi. Dört beş yudum içtikten sonra daha yarısı bitmemiş bardağı güler yüzle geri verdi. Hemen peçesini indirdi. Gayet nazik bir sesle "Teşekkür ederim." dedi. O ne mahmur, o ne baygın, o ne şahane iri gözlerdi. Hiç gözümün önünden gitmiyor.

— Başka bir şey konuştunuz mu?

— Hiç… Pek edalıydı. Söz ağzından dirhemle çıkıyordu. Öyle bizim mahalle kızları gibi bir dakika içinde sekiz on lâkırdının be-

---

[1412] mütehayyirane: şaşkın

[1413] tavr-ı sitayiş: övgü dolu bir tavır

lini büken takımından değildi. Söyletmek için o kadar uğraştım. "Susadınız mı?" diye sonradan üç dört defa yanına gittim sordum. "Hayır." dedi. Her sözüme tek lâkırdıyla cevap verdi. Konferansayı pek dikkatle dinliyordu.

— Yanındaki kadın da genç miydi?

— O hiç yüzünü açmadı. Bilmiyorum. Onu göremedim. Fakat onun çarşafı, kıyafeti beriki kadar şık değildi. Ah öteki, ah öteki… İnşallah Rabb'im onu bize gelin kısmet eder.

Emsâl'in sözü bu neticeye getirmesinden mabad-ı bahsin[1414] alacağı cereyanı İrfan anlayarak bu kadar isticvapla bi'l-iktifa[1415] çekildi. Çekildi ama nihayetsiz bir merak içinde kaldı. Acaba Emsâl'den su isteyenle kendiyle mektuplaşan bu ikisi bir kız mıydı? Bunu müeyyit[1416] ortada henüz bir emare-i katiye[1417] yoktu. Fakat sanki bir seda-yı derunî[1418] İrfan'a "Bu kız işte odur. Seninle mektuplaşandır. Görmeden âşık olduğun kızın ta kendisidir." diyordu. Muhibbe-i gaibesi kendi çirkinliği hakkında İrfan'a ne kadar musirrane[1419] ve kati beyanatta bulunursa bulunsun delikanlı bu iddia-yı garibi daima bir suret-i makusede[1420] telâkkiye meyl gösteriyor yani kız çirkinlikte ne mertebe musir olursa bilakis o nispette güzel bulunduğuna kanaat getiriyordu. Bu hâl, İrfan için öyle bir his ve keşf-i acipti ki neden dolayı böyle düşündüğünün sebebini kendi de pek bilmiyordu. Emsâl'in şu tebeşşiri[1421] bu kanaatini büsbütün takviye etti. Bir yerde duramaz oldu. Cevaben gelecek mektuba intizar için vakt-i muayyenden birkaç saat evvel kaleme gitti. İçi içine sığmıyor, siyah çarşaflı kadının vüruduna intizaren dairenin loş koridorlarında bir aşağı bir yukarı mekik dokuyordu. Hemen dakikada

---

[1414] mabad-ı bahs: sohbetin devamı
[1415] bi'l-iktifa: yetinerek
[1416] müeyyit: sağlamlaştıran
[1417] emare-i katiye: kesin bir işaret
[1418] seda-yı derunî: içinden bir ses
[1419] musirrane: ısrarlı
[1420] suret-i makuse: ters biçimde
[1421] tebeşşir: müjde

bir yeleğin cebinden saatini çıkarıyor. Seri bir nazar fırlatıyor fakat gösterdiği arzu-yı şedide rağmen ne vakit ilerliyor ne de kadın geliyordu. Diğer efendilerin saat-i devamı geldi. Herkes yazıhanesinin başında isbat-ı vücut etti[1422]. Daire her zamanki velvele-i mesalihini[1423] ahz eyledi[1424]. Gelen giden çoğaldı. Lâkin o kadın gelmiyordu. İrfan utanmasa bir tarafa çekilip ağlayacak kadar canfersa[1425] bir elem-i intizar[1426] içinde kaldı. Kadının bermutat[1427] vakt-i vürudu olan zamanın üstünden de iki saat kadar geçti.

Zavallı çocuk elinde saat, bet beniz uçuk, gayet muazzap[1428] bir hâlde saatlerce koridorlarda esir oldu kaldı. "Elintizar eşeddü minennar."[1429] sözünün hükmünü ömründe işte o gün yanarak tecrübe etti. Ne bir işe bakabildi ne yemek yedi. Beş dakika oralardan ayrılsa kadın gelecek, kendini göremeden gidecek zannediyordu. O günün meşgale-i kalemiyesi[1430] de sona erdi. Herkes birer ikişer çekilmeye başladı. Bir müddet sonra kimse kalmadı. Odacı odayı süpürmeye hazırlanıyordu. İrfan hâlâ oradaydı. Kalemden ayrılsa o günü kadının gelmesinden külliyen kat-ı ümit[1431] etmek lâzım geliyordu ki işte biçare delikanlı bir türlü buna tahammül getiremiyor, pek müziç olmakla beraber bu ümidin devamını yine bir nevi teselli addediyordu.

Saat on biri geçince bu beyhude teselliden feragat lüzumu katiyet kesbetti. Nihayet odacıların enzar-ı taaccüp ve iştibahları[1432] altında bir mağmumiyet-i külliye[1433] ile çekildi gitti. Nereye gide-

---

1422 isbat-ı vücut etme: görünme
1423 velvele-i mesalih: çalışma gürültüsü
1424 ahz eyleme: alma
1425 canfersa: canı tüketen
1426 elem-i intizar: kederli bekleyiş
1427 bermutat: her zamanki
1428 muazzap: rahatsız
1429 elintizar eşeddü minennar: beklemek ateşten şiddetlidir
1430 meşgale-i kalemiye: dairedeki mesai
1431 kat-ı ümit: ümit kesmek
1432 enzar-ı taaccüp ve iştibah: şüpheci ve meraklı bakışlar
1433 mağmumiyet-i külliye: tepeden tırnağa kedere bulanmış olarak

cekti? Bu elem-i müthişten rehasını temin edebilecek mahal neresi olabilirdi? Kaç zamandır gördüğü tatlı rüyalardan, kurduğu ruhefza[1434] hülyalardan bir gece içinde vazgeçivermek pek güç olacak, pek acı gelecekti. Fakat kadın nerede kaldı? Cevap niye gelmedi? Aşk denilen şey meğer ne şedit bir sarsar-ı ruh[1435] imiş! Görmeden sevilen bir afetin muhabbet-i gaibanesi böyle aklı çileden çıkaracak mertebeyi bulursa mütekabilen ateş alanların hâli acaba ne derece sâmansuz[1436] olacak? Sevilen bir hayâl insanı bu hâle getiriyor, bir hakikatin suzişine[1437] nasıl yürek dayanacak?

İrfan bu tehirin bir maniaya tesadüfle vuku bulduğunu bilse her türlü elem-i intizara göğüs gerecekti. Fakat kat-ı rabıta edildiyse[1438] ne yapacaktı? Bunu farz etmek bile kendisi için pek müthişti. Bu muhabbet daha ilk şulesinde neden böyle söndürüldü? Bunu mucip İrfan ne hatada bulundu?

Şimdi delikanlı olanca kuvve-i muhakemesiyle bu noktayı keşfe uğraşıyordu. Cevaben yazdığı son mektupta kızın kardeşçe taleb-i münasebet etmesine mukabil İrfan kendinin hâlâ terane-i sevdada ısrar göstermiş olmasından başka bu inkıtaya[1439] bir sebep bulamıyordu. Delikanlı şimdi bu muhibbe-i meçhulesinin haherane[1440] dostluğuna da razıydı. Fakat bu rızasını, bu ricasını isma[1441] için hangi vasıtaya müracaat edebilecekti? Belki yalvara yakara kızın yine gönlünü edebilirdi. Ama kime yalvarsın? Karşısında bir hayâl-i aşktan başka kimse yoktu.

Böyle meçhul bir hüviyete, böyle bir sanem-i muhayyele[1442] gönül verilir mi? Bu saffetine kendi kendine hem güldü hem ağladı. Ne yapsa nafileydi. İş işten geçmişti. Seviyordu. Bu hayâle perestiş

[1434] ruhefza: ruh okşayıcı
[1435] sarsar-ı ruh: ruh fırtınası
[1436] sâmansuz: rahat ve huzur bozucu
[1437] suziş: ızdırap, acı
[1438] kat-ı rabıta etme: ilgiyi kesme
[1439] inkıta: kesinti
[1440] haherane: kardeşçe
[1441] isma: duyurmak
[1442] sanem-i muhayyel: hayâlî put

ediyordu. Bu muhakemat-ı medidesi[1443] esnasında aklına tuhaf şeyler de geldi. Rüfekasından[1444] muzibin biri İrfan'la eğlenmek için bir kız ağzından o mektupları tasni[1445] ile göndermiş olmasın? Böyle de olsa, bu hakikat nazarında katiyen tebeyyün eylemiş[1446] bile bulunsa bir muhibbe-i gaibe namına İrfan hayâlhanesinde vücut verdiği o kıza, o pereste-i ruhuna şiddetle rapt-ı kalp eylemişti. Bundan artık vazgeçemeyecekti. Bu hatıraya müebbeden sadık kalacağı zanndaydı.

İrfan ertesi günü aynı elem-i intizarla geçirdi. Kendini bir bitabî-i tefekküre[1447] düşüren acı bir ümitsizlik başladı. Delikanlı ne kazanmış yahut ne gaip eylemişti? Mefkûresini[1448] tezyin eden o dilfirip hayâl yine hep gönlündeydi. Onu hiçbir kuvvet oradan nez edemeyecek[1449], artık onunla yaşayacaktı.

Biçarenin aşktan talihi yoktu. Şimdiye kadar şekl-i hakikatte mütecellî bir maşukadan yüzü gülmemişti. Artık bu hayâlle, bu mevhum cananla iktifaya, bununla mesut olmaya uğraşacaktı.

10

İrfan böyle bir hâlet-i ruhiye ve ümitsizlik içindeyken üç günden beridir muntazır-ı kudumü olduğu[1450] kadın nihayet zuhur etti. Zavallı sevdazede bu siyah çarşaflı muhbir yarini görünce üç gündür geçirdiği o cangüdâz[1451] tecrübe-i intizardan mütevellit bir infial ile az kaldı ki kadına: "Yürü Leyla yürü, ben Mevla'yı buldum." diye bağıracaktı. Kendine uzatılan mektubu aldı. Zarfın neşrettiği hafif bir leylak kokusu asabındaki buhranı biraz teskin etti. Muhib-

---

1443 muhakemat-ı medide: uzun düşünme
1444 rüfeka: arkadaşlar
1445 tasni: uydurma
1446 tebeyyün eyleme: meydana gelme
1447 bitabî-i tefekkür: düşünce yorgunluğu
1448 mefkure: ideal
1449 nez etmek: çekip çıkarmak
1450 muntazır-ı kudumü olmak: gelmesini beklemek
1451 cangüdâz: can yakan

be-i gaibesinin İrfan için nişane-i mevcudiyeti işte bu rayihadan[1452] ibaretti. Her mektup alışında bu buy-i meşamnüvaz[1453] ile sanki onunla bir lezzet-i temasta bulunuyordu.

Nutku tutuldu. Kadına bir şey diyemedi. O da emanetini teslimden sonra hemen bir şey söylemeksizin vedaen bir temennayla çıktı gitti. Acaba mektupta ne serzenişler, ne tekdirler, belki de ne hakaretler vardı. Kat-ı rabıtayı mübelliğ[1454] söz olmasın da İrfan her şeye razıydı. Raşedar parmaklarıyla zarfı açtı. Şu mektup çıktı:

'Ah aman anneciğim o neydi? Ne müfritti[1455]. Dün sabah gördüm. Anlayınız, keşfediniz bakalım beyefendi, ne gördüğümü söyleyiniz. Bildiniz değil mi? Evet, evet işte onu, ta kendisini, kuyrukluyu gördüm. Korkmamaya bu kadar azm etmişken hâlâ dehşetimden titriyorum.

Gazeteler şehrimizde Haley'in sabahleyin alafranga saat üçü çeyrek geçeden dörde on kalıncaya kadar rüyet edilebildiğini haber verdiler. Münebbihli saatimi[1456] tamam bu suretle kurdum. Karyolamın baş ucuna koydum. Döşeğime girdim. Her türlü kuruntularıma rağmen çok sürmeden uyuyakalmışım. Tepemde bir gürültüdür koptu. Gözlerimi açıp baktım ki ortalık alaca karanlık. Saat mütehevvir[1457] bir canavar gibi hâlâ hırıldıyor, gürültü ediyordu. Sinirime dokundu. Döşekten kendimi aşağıya attım. Pencereye koştum. Birkaç gündür sayfiyeye naklettik[1458].

Evimizin arkasında koca bir dağ var. İşte oraya doğru baktım. Zühre ağaçların fevkinde semaya talik edilmiş bir lüks lambası parlaklığıyla neşr-i envar ediyor[1459]. Ufak tefek başka yıldızlar da var.

[1452] rayiha: koku
[1453] buy-i meşamnüvaz: burun okşayan koku
[1454] mübelliğ: belirten
[1455] müfrit: devasa
[1456] münebbihli saat: çalar saat
[1457] mütehevvir: kızgın
[1458] sayfiyeye nakletmek: yazlık eve geçmek
[1459] neşr-i envar etme: ışık saçma

Güneş taht-el-ufuktan[1460] yerini henüz ağartıyor. Şemsin beliren bu matlasıyla[1461] Zühre'nin arasına münevver, hafif, sis şeklinde cesim pala gibi bir şey uzanmış. Aman ne cesamet, ne halavet[1462] beyefendi, görüp de titrememek kabil değil. Hemen diz çökerek Cenab-ı Hakk'a tazarruya[1463] başladım. Bu azim palanın kabzası yani başı şimale, gerisi cenuba müteveccihti[1464]. Bu kabza hemen kamer cesametinde vardı. Lâkin merkezinde kesif, muhitine doğru azalan, sönen münevveriyeti kamerden dûndu. Birkaç güne kadar zehirli damenini[1465] bus[1466] için küre-i arzımızın tevazuyla yaklaşacağı Haley yıldızı işte buydu. Saatin münebbihi[1467] hâlâ arkamdan hırlıyordu. Seher vaktinin ruhaniyeti içindeki bu manzara-i mehibe[1468], münebbihin elân devam eden harhara-i ikazı[1469] bana o kadar tesir etti ki hirasbahş[1470] bir ulviyet ihsas eden bu levha-ı nadire[1471] karşısında insanların küçüklüğünü, aczini, tabiatın büyüklüğünü işte o zaman tamamıyla anladım.

Şimdi her gece münebbihi kurarak yatıyorum. Helecanlı rüyalar içinde çırpınırken samiahıraş[1472] bir gürültü sabaha karşı beni uyandırıyor. Hemen pencereye koşuyorum. Havalar yağmurlu gidiyor, her sabah gökyüzünü sehapla[1473] mestur buluyor, bir şey göremiyorum. Fakat dest-i kudretin[1474] bizi, arzîleri tehdit için balâ-

---

1460 taht-el-ufuk: ufkun altı
1461 matla: doğduğu yer
1462 halavet: güzellik
1463 tazarru: yalvarma
1464 müteveccih: dönük
1465 damen: etek
1466 bus: öpmek
1467 münebbih: alarm
1468 manzara-i mehibe: gösterişli manzara
1469 harhara-i ikaz: uyarıcı gürültü
1470 hirasbahş: korku veren
1471 levha-ı nadire: eşsiz tablo
1472 samiahıraş: kulak tırmalayan
1473 sehap: bulut
1474 dest-i kudret: kudret eli

yı asumanımızdan[1475] üzerimize uzattığı o müthiş pala yine orada duruyor. Her gün küremize milyonlarca kilometro daha takarrüp etmiş bulunuyor. An-ı temasa çok bir şey kalmadı. Yedi sekiz gün var. Temas mı müsademe mi edeceğiz? Yoksa küre-i arz şihap-ı sakıp[1476] taneleriyle, siham-ı kaza[1477] ile pürceriha mı kesilecek[1478]? Yahut bu iki cirm-i semavî[1479] birbirinin aguş-ı iştiyakına[1480] atılarak yekpare bir kütle-i nâriye hâline mi gelecek? Ne olacağız beyefendi? Ne olacağız? Hatime-i ömr-i dünya olması muhtemel böyle bir yevm-i endişe ve buhranda siz ne kadar dünyevî ve hevaperestane hissiyatla meşgulsünüz! Şimdi başka şey düşünülecek zaman mı? Bahsettiğiniz hevaiyana[1481] sarf-ı zihin etmenin hiç mevsimi değil… Bana Haley'den, Halamın Yıldızı'ndan haber veriniz. Dünya mı batacak, kıyamet mi kopacak, tesemmüm-i umumî mi vuku bulacak? İşte ondan bahsediniz. Çabuk, çabuk, çabuk…

Kıymet-i Hayatı Onu Kaybedeceğine Yakın Takdir Eden Çirkin Bir Kız'

O anda Haley arza çarpıp da İrfan'la beraber bütün âlem mahv u nabut olaydı[1482] delikanlı bu mektubu kıraatten hissettiği acı derecesinde müteellim olmazdı. Küçük hanım İrfan'ın kaç gündür geçirdiği hayat-ı duzahîye[1483] karşı o kadar bifütur[1484] bulunuyordu ki zamanıyla cevap itası[1485] hususunda gösterdiği adem-i tenezzülün[1486] esbabını olsun lütfen izaha bile yanaşmıyordu. Bu kız hissen İrfan'a münkarip[1487] olaydı bu ızdırabatını onun da duyması anla-

---

1475 balâ-yı asuman: gökyüzünün yukarısı
1476 şihap-ı sakıp: karanlığı delercesine kayan yıldız
1477 siham-ı kaza: kader oku
1478 pürceriha kesilmek: yaralar içinde kalmak
1479 cirm-i semavî: gökcismi
1480 aguş-ı iştiyak: arzulu kucak
1481 hevaiyan: önemsiz şeyler
1482 mahv u nabut: yok olma
1483 hayat-ı duzahî: cehennem hayatı
1484 bifütur: aldırışsız
1485 ita: verme
1486 adem-i tenezzül: tenezzül yoksunluğu, kibirlilik
1487 münkarip: yakın

ması lâzım gelirdi. Muhabbeten aralarında çok fark vardı. İrfan'ın kızı sevdiğinin onda biri nispetinde bile demek ki o kendini sevmiyordu. Sevgice bu adem-i tesavî ve tevazuna[1488] biçare pek meyus oldu. Kızın hissen gösterdiği bu biganelik[1489] acaba calî[1490] miydi?

Haley'in takarrübüne karşı izhar eylediği[1491] telâşlar, tevahhuşlar, korkular da hep yapma, bütün bunlar da birer cilve miydi? Bu kız zavallı İrfan'ın nazarında öyle muğlak bir muamma şeklini aldı ki bunun halline zaferyab olabilmek[1492] müspet, vazih bir noktasını yakalayabilmek hemen gayr-ı mümkün görünüyordu.

İrfan saatlerce bedbinane ve adeta nevmidane düşündü, düşündü. Sade bir ciheti garip ve şayan-ı teellüm[1493] buldu. Muhibbesinin bu mektubunda tazir[1494], tekdir yoktu. İrfan'ın son mektubundan hemen bahis olunmuyor, yalnız böyle bir yevm-i kıyametnişanda hevaperestane hissiyatla iştigalinden biraz şikâyet ediliyordu. Bu sözüyle küçük hanım sevda ile iştigali Haley patırtısı soğuduktan sonraya bırakmak münasip olacağını anlatıyor demek değil miydi? O hâlde bundan esas matlabın[1495] kabul fakat yalnız yevm-i mübahase[1496] daha doğrusu muaşakanın[1497] vakt-i ahara taliki lüzumu ihsas olunduğu anlaşılmaz mı?

Hepsi âlâ lâkin hanımefendi bu muhabbetten ne kadar ehemmiyetsizce dem vuruyor. Bunun tehir bahsi emrinde[1498] ne derece biteessür bulunuyordu. İrfan kendisi Haley'in vürudu değil ya, vakt-i

---

1488 adem-i tesavî ve tevazun: eşit ve denk olmama durumu
1489 biganelik: ilgisizlik
1490 calî: yapmacık, sahte
1491 izhar eylemek: göstermek
1492 zaferyab olmak: başarmak
1493 şayan-ı teellüm: üzülmeye değer
1494 tazir: azarlama
1495 matlap: istek
1496 yevm-i mübahase: görüşme
1497 muaşaka: sevişme
1498 emr: husus

kıyamete iki saat bile kalmış olsa o her şeye karşı bifütur bulunarak yalnız bu yeni, bu ateşli muhabbetine hasr-ı eşgal etmek[1499] istiyordu.

Demek kuyruklu gelip geçinceye kadar aşktan, sevdadan bahis olunmayacak. Münhasıran bu hadise-i semaviyenin ahz edebileceği suver-i mehlike[1500] ihtimâlâtına dair konuşulacak…

Biçare delikanlı kendi kendine "Peki öyleyse…" dedi. Bu hüsran-ı sevda ile yerleri gökleri birbirine geçirmek niyet-i müthişe ve bedbinanesiyle tahrir-i nameye[1501] başladı:

'Hanımefendi!

Haley'i semada azim bir pala şeklinde görmüşsünüz. İşte bu muhavvifi'l-muntazar-ı alet-i kâtıa[1502] birkaç güne kadar artık saat-i felâkete intizardan başka bir çaresi kalmayan insaniyetin res-i mazlumanesine[1503] inecektir. Kadınsınız. Ricale nispeten asapça zayıfsınız malûm. Evvelki mektuplarımda sizi korkutmamak bu hadiseyi dehşet-i hakikiyesinden pek hafif göstermeye uğraşmıştım. Fakat kadınlığınızla beraber büyük bir metanet-i feylesofaneye malik bulunduğunuzu da görüyorum. Mademki arkadaşça teati-yi efkâr edeceğiz[1504] düşündüklerimi artık dosdoğru söylemek icap ediyor.

Ufk-ı şarkımızı baştan başa istilâ eden bir afet-i gisudarı temaşa için halk fevç fevç[1505] namaz vakti meydanlara, rıhtımlara yığılıyor. Bunu görür görmez kalpler meşhun-ı hiras oluyor[1506]. Eller semaya kalkıyor. Herkes kendi dinince halikına yalvarıyor. Gazeteler havf ve helecan-ı umumîyi tezyit etmemek için bundan pek bah-

---

[1499] hasr-ı eşgal etmek: bütün meşguliyetini vermek
[1500] suver-i mehlike: tehlikeli şekiller
[1501] tahrir-i name: mektup yazma
[1502] muhavvifi'l-muntazar-ı alet-i kâtıa: korkunç görünüşlü kesici alet
[1503] res-i mazlumane: mazlum baş
[1504] teati-yi efkâr etmek: fikir alışverişi yapmak
[1505] fevç fevç: akın akın
[1506] meşhun-ı hiras olmak: korkuyla dolmak

setmiyorlar. Her hastadan marazın derece-i vehametini gizlemek âdettir. Lâkin çisud![1507] Bu afetin arza her gün daha ziyade yaklaşıp büyüdüğünü âlem görmüyor mu?

Değil Haley'i mağlubiyet-i zaafla[1508] bazen ölümü inkâr derecesine varan erbab-ı cebanet[1509] gibi düşünecek değiliz ya! Beşeriyetin en büyük hastalığı kendini kemiren emrazın cidden tedavisine tevessülden[1510] ziyade daima vehameti derece-i hakikiyesinden dûn göstermeye çalışmak maluliyetidir. Bu yaraların deva-napezir mahiyetini bir lisan-ı vuzuh ve katiyetle teşrihe[1511] uğraşanlar daima tan-ı enama[1512] düçar olurlar. Yaranmak için halkı aldatan riyagüyan[1513] temin-i teveccüh ve itibar ederler.

Geçen sabah sayfiyenizin penceresinden gördüğünüz ve her saniye bir gazab-ı mütezayitle üzerimize inen o seyf-i kaza[1514] birkaç zamandır balâ-yı asumanımızda sadedilan[1515] sekine-i arzı eğlendirmek için peyda olmadı. Bütün heyetiyyun, bütün müneccimin muhakkakiyet-i tehlikede müttefikunaleyh[1516] ve ehali-i memleket bir afet-i semaviyeyi sabahları boylu boyunca rüyet edip dururken gazeteler o riyapişegân[1517] -besbelli Cenab-ı Alim doğru sözü bunlara müyesser kılmayacağı için- yine seyyie-i menfaatle[1518] son nefeslerinde bile olacağı söylemek mertliğini gösteremiyorlar.'

İrfan bu mukaddimeyle mektuba girişerek kâffe-i mahlûkat-ı arzı Haley'in kuyruğuyla evvelâ biinsafane tesmim ettikten sonra

---

1507 çisud: ne fayda
1508 mağlubiyet-i zaaf: zaaflarına yenik düşmek
1509 erbab-ı cebanet: korkaklar
1510 tevessül: başvurma
1511 teşrih: açıklama
1512 tan-ı enam: halkın kınaması
1513 riyagüyan: ikiyüzlüler
1514 seyf-i kaza: kader kılıcı
1515 sadedilan: temiz yürekli
1516 müttefikunaleyh: üzerinde anlaşılan
1517 riyapişegân: riyaya alışmış
1518 seyyie-i menfaat: çıkar için

ecsad-ı müterakibeyi[1519] alevlere verdi. Remadını göklere savurdu. Ne kadar kuvva-yı mantıkiye[1520] ve iknaiyesi varsa sarfetti. Sayfalar doldurdu. Bu külfet-i tahriri[1521] ihtiyardan[1522] maksat, o muhibbe-yi gaibeye olan aşkıydı. Fakat bu kelimeyi istimal memnuydu. Kalbini yakan, kavuran bu esastan bahsetmemesi adeta emrolunmuştu. Lâkin bu emre itaat edebilecek miydi? Umk-ı kalbinde[1523] her türlü azim ve iradatından daha kuvvetli bir şey, bu elem, bu ateş, derununu izaha tefsire kendini icbar ediyordu[1524]. Bu kuvvetin taht-ı tazyik ve icbarında[1525] o kadar bunalıyordu ki mümkün değil, mümkün değil sabır edemeyecekti. Çünkü sabır denilen şey bazı mertebe ihtiyara malikiyetle[1526] olur. Zavallı İrfan'da bu haslet hemen insilâb-ı küllî[1527] hâlindeydi. Dayanamadı, hatime-i mektuba şu sözleri sıraladı:

'Hanımefendi!

Emrinize tamamıyla itaat gösteremediğim için ulüvv-i aff u merhametinize[1528] iltica ederim[1529]. Emir ona inkıyada[1530] ibraz-ı kudret edebilecekler[1531] içindir. Vüsu[1532], iktidarı fevkinde bir emr-i müşkilde ihraz-ı muvaffakiyet edemediği[1533] için hiç kimse tecrim olunamaz. Adalet-i beşeriye yanında bir de adalet-i vicdaniye vardır. Adalet-i umumiyenin kâfili[1534] mahakim, adalet-i vicdaniyenin

---

1519 ecsad-ı müterakibe: birikmiş cesetler
1520 kuvva-yı mantıkiye: akıl gücü
1521 Külfet-i tahrir: yazı zahmeti
1522 ihtiyar: seçme
1523 umk-ı kalp: yüreğin derinleri
1524 icbar etmek: zorlamak
1525 taht-ı tazyik ve icbar: zorlama ve baskısı altında
1526 ihtiyara malikiyet: kendine sahip olma
1527 insilâb-ı küllî: hiç olmama
1528 ulüvv-i aff u merhamet: yüce affedicilik
1529 iltica etme: sığınma
1530 inkıyat: boyun eğme
1531 ibraz-ı kudret etmek: güç gösterme
1532 vüs: güç
1533 ihraz-ı muvaffakiyet etmek: başarı göstermek
1534 kâfil: kefil

hâkimleri ise herkesin kendisidir. Hakikati vüsumun yetebildiği bir vuzuhla ifhama[1535] uğraştıktan sonra sadir olacak her türlü hükmünüze razıyım.

Sizi seviyorum. O kadar büyük bir muhabbetle seviyorum ki bu sevda-yı müfrit gönlüme, kalbime sığmıyor. Bunu size bu kadarcık olsun izhar etmedikçe istiaptan[1536] acizim. Fakat şimdi size karşı o kadar nazik, müşkil bir vaz ü zeminde[1537] bulunuyorum ki her hatve-i itirafatımda gözüken tehlike-i sukut, şiddetle beyan-ı hissiyat etmek istediğim bu vadide beni yine ebkem[1538] bırakıyor. Nasıl söyleyeyim! Bu bahs-i memnua nereden gireyim? Allah aşkına gücenmeyiniz, işte söylüyorum! Kabul-i sevdam cihetini yani saadet-i izdivacımız emr-i mühimmini siz Haley tehlikesi zail olduktan sonraya talik ediyorsunuz. A iki gözüm efendim! Ya bu hadise-i azime hitam-ı hayat-ı arzla neticelenecekse namurat olarak mı rehrevan-ı adem[1539] olayım? Doğru söz hoş görülmese de sahibi için mucib-i ikap[1540] olmamalıdır. Hodbinliğime gülmeyiniz. İşte doğru söylüyorum. Tasavvur ettiğim o gaye-yi saadete nailiyetten sonra ne kendi mematıma acırım ne de zıya-ı âleme[1541]…

Hatvezen-i cüret olduğum[1542] şu vadi-i tazallüm ve istirhamda bütün cerihalarımı teşrih etmeden susmak, emin olunuz bana Haley'in müsademe-i mehlikesinden beter geliyor. Fakat emrinize muhalefette ileri varmaktan korktuğum ve bahusus tek sözden bütün alâm-ı kalbiyemi anlamak emrindeki ferasetinizden[1543] emin bulunduğum için işte susuyorum… Bakî af, merhamet…'

[1535] ifham: anlatma
[1536] istiap: taşımak
[1537] vaz ü zemin: durum
[1538] ebkem: dilsiz
[1539] rehrevan-ı adem: ölüm yolcusu
[1540] mucib-i ikap: eziyet sebebi
[1541] zıya-ı âlem: dünyanın yok oluşu
[1542] hatvezen-i cüret olmak: cüret edip adım atmak
[1543] feraset: anlayış

İrfan Galip bu mektubu, almak için ertesi günü gelen kadına teslim etti. Fakat bu ne tuhaf bir mükâtebeydi[1544]. Gıyaben âşık olduğu bu kız delikanlının kalemini, hanesini, ailesini, her şeyini biliyordu. Lâkin İrfan kendisi bu küçük hanımın hüviyet-i hakikiyesine dair bir noktacık bile tanımıyordu. Şimdi mektubu alıp götüren bu kadın bir daha İrfan'ın semtine uğramayıverse delikanlı artık bunları nerede bulacak? İmkân-ı mükâtebeyi ne suretle temin edebilecekti? İrfan muhibbe-i gaibesinin tahkik-i hüviyetine girişmeyeceği hakkında söz vermişti. Lâkin bu garip meşrepli kız, giden mektupta hilâf-ı rızasına[1545] aşktan bahis olunduğuna hiddet edip de muhabereyi kesiverirse İrfan'ın o zaman cidden pürmelâl kesilecek hâli neye varacaktı? Geçenki cevabın birkaç gün teahhurundan[1546] dolayı zavallı çocuk mecnuna dönmüş, ne acılar çekmişti, ne acılar…

Böyle bir hâl-i elimin tekerrürüne meydan vermemek için muvafık bir tedbir ittihazı lâzım geliyordu. Nasıl? Ne suretle? Hem bunu düşünüyor hem de kalem odasının penceresinden dalgın dalgın sokağa bakıyordu. O esnada sokağın kalabalığı içinde mahut[1547] siyah çarşaflı kadını gördü. Kadın etrafına muhteriz nazarlar fırlatarak adeta hızlı denecek hatavatla[1548] Divan Yolu'na doğru gidiyordu. İşte İrfan'ı maşuka-i gaibesine kadar isâl edebilecek[1549] bir vasıta. Bu kadını gizlice takip etse küçük hanımın zatı, hiç olmazsa ikâmetgâhı hakkında bi'l-müşahede[1550] bazı malûmat edinebilirdi. Lâkin düşünmeye vakit yoktu. Bir dakika, belki yarım dakika sonra kadını gözden kaybedecekti. İrfan pardösüsünü giymeden merdivenleri hemen ikişer atlayarak kendini sokağa attı. Kadının takip etmekte olduğu istikamete doğru yürüdü. Sağa, sola, ileriye baktı.

[1544] mükâtebe: mektuplaşma
[1545] hilâf-ı rıza: isteği dışında
[1546] teahhur: gecikme
[1547] mahut: adı geçen
[1548] hatavat: adımlar
[1549] isâl etmek: ulaştırmak
[1550] bi'l-müşahede: görerek

Kadını gördü. Mesele pek nazikti. Kendinin onu görmesi âlâ fakat kadının bu takibi sezmesi pek tehlikeliydi. Çünkü küçük hanıma hikâye-i keyfiyet edilir edilmez[1551] herşeyin düçar-ı inkıta olması[1552] muhtemeldi.

İrfan kendini göstermemek için mesafe-i takibi hayli uzun bulundurarak, mümkün mertebe kalabalığa karışıp yürüyerek bir polis hafiyesi ihtimamı ve bir âşık helecanıyla gidiyordu.

Kadın, İrfan'ın dairesinden uzaklaştıktan sonra hayli yavaşladı. Artık sağına, soluna bakınıyor, adeta ağır ağır gidiyordu. Bir müddet sonra yüzünden peçeyi de kaldırdı. Kitapçı ve kâğıtçı dükkânlarının camlarına eğiliyor, bir şey almak ister gibi tetkikatta bulunuyordu.

Bu kadının yüzünü görüp bellemek, tanımak İrfan için, içine düştüğü bu meçhuliyet-i maceranın bir köşeciğini olsun tenvire[1553] medar olacak[1554] müspet bir cihet elde etmiş bulunmak demekti.

Kadın camekânların önünde bakındıkça İrfan bunun çehresini yandan biraz görebiliyordu. Zannı gibi değil, bu kadın gençti. Hem de pek genç… Sokaktaki o serbest serbest yürüyüşlerine, duruşlarına, oraya, buraya göz atışlarına bakılırsa öyle nadiren dışarı çıkar takımdan olmadığını, daireye İrfan'ı görmeye geldiği zaman gösterdiği mahcubiyet-i külliyenin tamamıyla calî bulunduğu anlaşılıyordu. Delikanlı daha ilk hatve-i takipte mühim şeyler sezmeye başlamıştı.

Kadın arada bir elini arkadan çarşafın beline doğru götürüp büzmelerini düzelte düzelte yürüyerek birkaç camekân daha seyrettikten sonra nihayet mostraları[1555] güzel tertip edilmiş bir kâğıtçı dükkânından içeri girdi.

[1551] hikâye-i keyfiyet etmek: meseleyi anlatmak
[1552] düçar-ı inkıta olmak: kesintiye uğramak
[1553] tenvir: aydınlanma
[1554] medar olmak: yardımcı olmak
[1555] mostra: vitrindeki ürünler

Kâğıtçıyla bu kadın arasında teati edilecek evza-ı ahz u itanın[1556] hiçbirini gözden kaybetmemek için İrfan da sokağın mukabil cihetindeki bir mücellit[1557] dükkânına girdi. Güya teclit edilecek[1558] birçok kitapları bulunduğundan bahisle mücellidi söze tuttuğu esnada camekânın arkasından kemâl-i ihtiyatla karşıki kâğıtçı dükkânının derununu mehmaemken tarassuda uğraşıyordu. Dükkânın kapısı açıktı. Fakat içerisi pek loş kaldığından matlubu[1559] derecede tetkikatta bulunamıyorsa da kadının hemen büsbütün yüzünü açarak saçlarını döke döke tezgâha dayanıp da genç kâğıtçı çırağıyla cilveleşircesine konuşa konuşa ortaya birçok kutular çıkarttığını fark edebiliyordu.

Nihayet alacağını intihap etti. Mavi kurdelâyla ortasına Frenk bağı yapılmış samanî[1560] bir kutuyla sokağa çıktı. Kâğıtçıyla hîn-i vedada elini çökerterek aktrisvarî yaptığı bir reverans İrfan'ın adeta hayretini mucip oldu. Ne usta şeydi, ne usta…

Azıcık ilerleyecek kadar bir zaman bıraktıktan sonra bunun arkasından İrfan da çıktı. Kadın caddeden aşağıya indi. Yeni Postahane cihetine saptı. Birkaç adım yürüdükten sonra karşısına çıkan yakışıklı bir delikanlıya bir baş işareti etti. İkisi Moderen Apartman'ın arkasındaki pis sokağa saptılar. Kadın -gelip geçenler tarafından tanınmamak ihtiyatına riayeten olmalı- peçesini indirdi. Duvar kenarına çekilip baş başa hayli müddet konuştular. Esna-yı mükâlemede[1561] kadın, elindeki kâğıt kutusunu genç muhatabın başına vuracakmış gibi ara sıra asâr-ı hiddet ve infial gösteriyor bazen de sabırsızlığından yerinde adım sayan bir talim neferi gibi adeta tepiniyordu.

[1556] teati edilecek evza-ı ahz u ita: alışveriş sırasında karşılıklı tavırlar
[1557] mücellit: ciltçi
[1558] teclit etmek: ciltlemek
[1559] matlup: istenilen
[1560] samanî: açık sarı renk
[1561] esna-yı mükâleme: sohbet esnası

Teati edilen şu sözlerden bir ufak cümlesini olsun işitebilmek için İrfan, nakden, bedenen her fedakârlığı göze aldırmaya hazırdı. Fakat buna imkân yoktu.

Nihayet söz bitti. Ayrıldılar. Birkaç adım açıldıktan sonra kadın tekrar muhatabına dönerek makam-ı tehditte yumruğunu gösterdi. Delikanlı da o cihetten gelecek her belâya razı olduğunu imaen birkaç defa mütevekkilen başını eğip yürüdü. İrfan bu hararetli pandomimanın karşısında ne düşüneceğini şaşırdı, donakaldı. Biçare çocuk giriftar olmuş[1562] bulunduğu belânın umkunu[1563] bundan ziyade görmek istemiyormuş gibi artık ileri gidemedi. Niçin bu kadar meyus oluyordu? O, bu maşuka-i meçhulesinin maddiyetini değil, maneviyetini sevmemiş miydi? Gaibane perestiş eylediği maneviyet bu derece bozuk çıktıktan sonra artık kederlenmeye, düşünmeye mahal var mıydı? Fakat mahiyetini teşrih edemediği bir his beynini sarsıyordu. Ne olduğu bellisiz bir kıza, hayır bir kadına, bir karıya, bir aşufteye aldanmış bulunmak hubb-ı nefsine dokunuyordu. Aldığı muğfilâne, adeta eblehfiribane[1564] mektuplara karşı gösterdiği mukabele-i safiyane ve tufulâneye kim bilir bu karılar ne kadar gülüp eğlenmişlerdi. Evet, böyle ahlaksız mahlûklara günlerle mükemmel bir eğlence olmak, aylarla gülünecek bir vesile-i istihza tehiyye etmiş[1565] bulunmak şimdi İrfan'a o kadar ağır geliyordu ki yeisinden zavallının gözleri yaşarıyor, düşündükçe gafletinin derecesini bütün bütün anlayarak daha ziyade meyus oluyordu.

Maddiyeti, maneviyeti namalûm öyle bir hüsn-i meçhul ve şahs-ı mevhuma karşı ezbere bu kadar şiddetle muhabbet bağlamak bu ne gülünç hâl, bu ne çocukluk, aman Yarabbi ne divanelikti! Bu macera ağlamadan ziyade gülünecek bir şeydi…

[1562] giriftar olmak: yakalanmak
[1563] umk: derinlik
[1564] eblehfiribane: ahmakları kandırırcasına
[1565] tehiyye etmek: hediye etmek

İrfan'ın muhabbette ne manen ne maddeten talihi yoktu. Artık bu kendisi için mücerrep[1566] bir keyfiyetti. Sevmemeliydi. Fakat bu bir kere oldu. Bundan sonra gökten melek de inse artık aldanmayacaktı.

Zavallı delikanlı bu düşüncelere dalıp gittiği esnada bulunduğu sokağı, gelip geçenleri, adeta kendi mevcudiyetini hep kaybetmişti. Yavaş yavaş biraz kendine geldi. Nerde bulunduğunu anlamak için bir rüyadan uyanır gibi oraya buraya göz gezdirmeye başladı. Bu dalgınlığının ne kadar müddet sürdüğünü bilmiyordu. Etrafına bakındığı zaman sebeb-i teellümü olan o siyah çarşaflı kadını artık hiçbir yerde göremedi. Tamamıyla kaybolmuş, kim bilir hangi tarafa savuşup gitmişti. Bir düşünce eseri değil, adeta sevk-i tabiiyle[1567] denecek bir hâlde bulunduğu noktadan biraz yürüdü. Sokak başlarından ilerlere doğru birkaç nazar fırlattı. Kadını hiçbir yerde göremedi. Bab-ı Ali yokuşundan yukarı ağır ağır yürümeye, avdete başladı. Gitti, gitti biraz evvel kadının alışveriş ettiği kâğıtçı dükkânının önüne gelince gayr-ı iradî orada durdu. Bu bilâ rüyet[1568] parlayan ateş-i sevdayı orada söndürmek, bu tuhaf sayfa-yı macerayı artık o günü kapamak isterken sanki zihninde vehleten peyda oluvermiş zannolunan nakâbil-i teskin bir merak sevkiyle yahut bütün kuva-yı mevcudesine[1569] hâkim fevk-el-tabiye bir kuvvete itaat eden bir manyetizmalı hâliyle dükkândan içeri yürüdü. Ortada durdu. Genç kâğıtçı müşteriye, müşteri ona bir müddet bakıştılar. İrfan oraya ne almaya girmişti? Duhulüne bir sebep göstermek lâzımdı. Nazarını ağır ağır bütün camekânların üzerinde dolaştırdıktan sonra hâlâ kayıp bir manyetizmacıdan aldığı emri ifa eder gibi bir dalgınlıkla nihayet:

— Üzerleri kurdelâyla bağlı kutular var. Onlardan bir tane isterim, dedi.

Kâğıtçı hafif bir tebessüm-i istiğrapla:

[1566] mücerrep: denenmiş, tecrübe edilmiş
[1567] sevk-i tabii: doğal bir yönlendirme
[1568] bilâ rüyet: göze görünmeden
[1569] kuva-yı mevcude: var olan kuvvetler

— Üzerleri kurdelâlı birkaç türlü kutu var. Ne kutusu olduğunu lütfen söyler misiniz?

— Kutusu samanî, kurdelâsı mavi. İçinde ne varsa işte ondan isterim…

Bu tarz-ı talep biraz müstehzi mizaç olan genç dükkâncının tuhafına gittiğinden o da "kutusu samanî, kurdelâsı mavi" tabiratını hemen aynı telaffuzla tekrar etti. Durdu. Alacağı kutunun içinde ne bulunduğunu bilmeyen bu garip müşterinin bir müddet yüzüne baktı. Bu bataet-i intikale[1570] birdenbire hiddet etmiş gibi İrfan:

— Ne bakıyorsun a birader? Siyah çarşaflı kadının deminden buradan aldığı kutudan isterim.

Kâğıtçı bu acip hakikate erdikten sonra şimdi uzun uzun gülerek bozuk telaffuz bir Fransızcayla:

— Demek ki papier a lettre parfuma (kokulu mektup kâğıdı) yani namelik istiyorsunuz?

Dükkâncı kahkahaların ardını kesmez. Bir hayli daha güler. İrfan sorar:

— Neye bu kadar gülüyorsunuz?

— Bu kâğıtların müşterileri şimdiye kadar hemen umumiyetle kadınlardı. Erkekler de almaya başladı da ona gülüyorum…

— O deminki kadını tanıyor musunuz?

— Her gün bunların türlüsü gelir. Hangisini tanıyayım?

— Hele o deminki pek sağlam ayakkabıya benzemiyordu.

— Sağlamlığını çürüklüğünü bilmem. Çünkü o fabrika mamulâtından ayakkabı hiç kullanmadım.

— O kadın size her zaman gelir mi? Kendini biraz olsun tanıyor musunuz?

Kâğıtçı İrfan'ı yukarıdan aşağıya dikkatli dikkatli bir iki defa süzdükten sonra:

[1570] betaet-i intikal: geç anlama

— Hayır, tanımıyorum. Biz burada mal ticareti ederiz. Müşteriden müşteriye haber, malûmat satmayız…

— Yani biraz göz aşinalığınız var mı diye sordum…

Kâğıtçı tezyid-i iğbirarla[1571]:

— Beyefendi, burası kâğıtçı dükkânıdır. İstihbarat-ı nisaiye idaresi[1572] değildir.

Ticaretle meşgul namuskâr bir dükkâncıyı beyn-en-nâs[1573] hasis[1574] addedilen böyle bir kârda[1575] istihdama kalkışmanın cidden yolsuz bir hareket olduğunu İrfan da anladı. Parasını verip kutuyu aldı. Başka bir şey söylemeksizin dükkândan çıktı.

11

İrfan Galip büyük bir teşettüt-i efkâr[1576] içinde ve münkesirü'l-emel[1577] bir hâl-i muztaribanedeyken[1578] ertesi günü kalemde yine odacı gelerek mahut çarşaflı kadının vürudunu haber verdi.

Bu kadınlar İrfan'dan ne istiyorlardı? Biçareyi çıldırtmak mı? Kadını görüp görmemek şıkkından hangisi evlâ[1579] olacağı düşündü. Evvelâ görmeden savmak istedi. Fakat kendi ihtiyarı haricindeki o kuvvet, o müessir-i meçhul manyetizma yine galebe etti. Duramadı. Çarşaflının yanına gitti. Kadın o kadar kapanmış, o derece edibane mahcubane bir tavır almıştı ki bir gün evvel bel kırarak sokaklarda fingirdeyen mahlûkun bu kadın olabileceğine bir türlü ihtimâl veremiyor, kendinin aldanmış olduğuna hükmetmek istiyordu.

Emaneti teslim etti. Yine bilâtekellüm çekildi, gitti. İrfan bir iki lâkırdı söylemeye niyet etmişken o da bir kelime telaffuzuna

---

[1571] tezyid-i iğbirar: artan gücenme
[1572] istihbarat-ı nisaiye idare: kadınlardan haber alma idaresi
[1573] beyn-en-nas: halk arasında
[1574] hasis: kötü
[1575] kâr: iş
[1576] teşettüt-i efkâr: fikir dağınıklığı
[1577] münkesirü'l emel: hayâl kırıklığına uğramış
[1578] hâl-i muztaribane: acılı durum
[1579] evlâ: daha iyi

muktedir olamadı. Delikanlıyı meyus eden, bitiren şey nekbet-i sevdaya[1580] uğramakla beraber o nevi kadınların hedef-i istihzaları olmaktı. İrfan onların istihzalarını müessir bir surette iade edemeyecek kadar aptal bir kimse miydi? Ahz-ı sar etmek[1581] için evvelâ bu kadınların kim olduklarını bilmek mukteziydi[1582]. Gelen mektubu hemen cebine soktu. Bunu ne zaman istese okuyabilirdi. Şimdi kadını takip lâzımdı. Yine sokağa fırladı. Avını ürkütmemek için olanca ihtimamını sarf eden bir avcı kurnazlığıyla çarşaflının peşine düştü. Fakat kadın bu defa ne yüzünü açtı ne bir dükkâna girdi. Takip olunduğunu hissetmiş gibi bir ihtiyatla gidiyordu. O gitti, İrfan takip etti. Bahçekapısı'nı buldular. Kadın köprüye yürüdü, delikanlı da arkasından.

Hani ya İrfan'a mektup gönderen Küçük Hanım'ın evi İstanbul'un sur dahilindeki demiryol güzergâhı boyunda olmayacak mıydı? Bu kadın böyle köprüden öteye nereye gidiyordu? Evet, evet İrfan bu macerada pek iğfâl edilmiş[1583], çok aldatılmıştı. Bakalım işin sonu nereye varacaktı?

Kadın köprüyü geçti. İlk kısa caddeyi yürüdükten sonra sağa döndü. Beyoğlu tramvayları mevkifine kadar gitti. Duran tramvay müşterilerle lebalep dolu bulunduğu için diğerinin vüruduna intizaren bir kenara çekildi. Fakat şimdi İrfan ne yapacaktı? Aynı tramvaya o da binse kendini kadına göstermiş olacaktı. Ondan sonrakini intihab etse iki tramvayın arası pek ziyade açılmak ihtimâline mebni avını gözden kaybetmek korkusu vardı.

İrfan, Galata Caddesi'nde börekçinin üst tarafındaki dükkânların önlerinde dolaşıp oraya buraya sokularak nazarını kadından ayırmıyordu.

İkinci gelen tramvaya kadın hemen atıldı. İrfan da orada duran bir kupa[1584] arabacısıyla tramvayı takip etmek üzere pazarlık etti.

[1580] nekbet-i sevda: aşk felâketi
[1581] ahz-ı sâr etmek: öç almak
[1582] muktezi: gerekli
[1583] iğfâl edilmek: kandırılmak
[1584] kupa: bir tür fayton

Yola düzüldüler. İrfan tramvayın her tevakkufunda çıkanları dikkatle nazar-ı muayeneden geçiriyordu. Galatasarayı'nda kadın indi. Alargadan[1585] İrfan da indi. Kadın Ağa Camii'ne doğru biraz yürüdü. Sağ cihet sokaklarından birine saptı. Bir iki sokağa girip çıktıktan sonra arzı[1586] az, irtifaı ziyade bir hanenin çıngırağını çekti. Hemen yarım dakika sonra kapı açıldı. İçeri girdi.

Takibe burada nihayet vermek mi lâzım geliyordu? Sokak tenha olduğundan İrfan oralarda gezinse şüphesiz görülüp tanınacaktı. Oraya amut[1587] diğer bir sokağın köşesine çekildi. Gözünü haneye dikti. Burası hangi nevi süknâlardandı?[1588] Kimin ikâmetgâhı yahut ticarethanesiydi? Binanın ortasında dört kat cumba vardı. İrfan biraz ilerlese bu cumbalardan birinin yan penceresinden görülmek tehlikesine maruz kalacaktı. Mahaza[1589] hanenin keşf-i nevi merakına bir türlü galebe edemeyerek tanınmamak için sıkıca fesini bastırdı. Güya üşüyormuş gibi ceketinin yakasını kulaklarına doğru çekti. Duvar diplerinden hanenin kapısına yaklaştı. Numeroya baktı: 151. Kapının üzerinde *Birinci Katta Doktor xxx* ibareli bir plak[1590] gördü. Yan tarafta diğer plaklar da vardı. Onları da birer birer okudu: *İkinci Katta Diş Tabibi Mösyö xxx*, *Üçüncü Katta Birinci Sınıf Modistralardan*[1591] *Madam xxx*. Acaba mahut kadın bu üç nevi ehl-i sanattan hangisine gelmişti?

Delikanlı şaşkın şaşkın bunu düşünürken pek fark edemediği, hemen orada yanı başında siyah çarşaflı diğer bir kadın peyda oldu. Yürüdü, yürüdü. Aynı hanenin hızlı hızlı iki defa çıngırağını çekti. Hemen peçesini sıyırıp İrfan'a hitaben:

— Birader beyefendi rica ederim buradan bir yere kaybolmayınız. Size söyleyecek bir iki mühim lafım var, dedi.

[1585] alargadan: uzakta
[1586] arz: en
[1587] amut: dikey gelen
[1588] süknâ: ev, mesken
[1589] mahaza: bununla birlikte
[1590] plak: plaka
[1591] modistra: terzi

Kapı açıldı. İçeri girdi. Biçare İrfan Bey fena alıklaştı. Neye uğradığını bilemedi. Çünkü o siyah peçe açılır açılmaz karşısına kız simasında öyle cazip bir melek, öyle ruhefza bir nur doğmuştu ki artık ömrü oldukça o taravet-i çehreyi, o letafet-i izarı[1592], o sarı ela iri gözleri, kalem-i hilkatin en mutena[1593] darbe-i tersimiyle[1594] çekilmiş o ince kaşları, açık kumral saçları, iki lâl çizgiye benzeyen o mini mini dudakları artık mümkün değil unutamayacaktı. Bu kız, daha doğrusu bu peri, bu hayâl piş-i nazarından kaybolduktan sonra bunun bir rüyet-i hakikiye değil, fevk-el-tabiiye tecelliyattan[1595] bir şey olduğuna zahip olmak[1596] istiyordu. Fakat işittiği o birkaç sözün ukus-i billurîsi[1597] henüz kulaklarından zail olmamıştı. Her hakikatin üfûlünden[1598] sonra meydanda hayâlden başka ne kalır? İşte bu da öyle olmuştu.

İrfan'a "Bey Birader buradan bir yere ayrılmayınız." ihtarında bulunmaya ne lüzum vardı? Biçare çocuk mafevk-el-hayâl[1599] denecek böyle bir rüyetle tenvir-i nazar ettikten[1600] sonra oradan kovulmuş da olsa acaba bu muammayı halletmeksizin bir yere gidebilecek miydi?

Zavallı ilk müşkülü halledeyim derken şimdi daha beterine çattı. Öyle güzel bir kızın tek başına o evde ne işi vardı? İrfan'a söyleyeceği ne olabilirdi? Acaba kendini tanıyor muydu? Galip Efendizade düşündü, düşündü. Düşündükçe biraz aklını başına toplamaya uğraşarak kendinin adeta bir tuzağa düşürülmekte olduğunu hissetmeye başladı. Eslem-i tarik[1601] hemen oradan savuşuvermekti. Fakat bu kabil mi? İhtiyarı fevkindeki o kuvvet, o zayıf-ı daimîsi

---

[1592] letafet-i izar: güzel yanaklar
[1593] mutena: özenli
[1594] darbe-i tersim: fırça darbesi
[1595] tecelliyat: görüntüler
[1596] zahip olmak: inanmak
[1597] ukus-i billurî: billur akisler
[1598] üfûl: batma, kaybolma
[1599] mafevk-el-hayâl: hayâl bile edilemeyecek
[1600] tenvir-i nazar etmek: gözleri nurlanmak
[1601] eslem-i tarik: en doğru yol

kendini iyiliğe sevk etmek isteyen diğer bir kuvvetle mücadeleye başladı. Böyle bir cidal-i derunîdeyken[1602] hanenin kapısı açıldı. Kız bir eda-yı infialle dışarı çıktı. Yüzü hemen kâmilen açıktı. İnce kaşlarını çatarak sordu:

— Beyefendi siz de buralarda aynı maksatla dolaşıyorsunuz zannederim?

Delikanlı şaşırarak:

— Hangi maksatla?

— Feriha aşüftesinin derd-i aşkıyla…

İrfan daha ziyade şaşırarak:

— Hangi Feriha?

— Tecahülden gelmeyiniz canım… Davut Efendi'nin kızı Feriha!

— Feri… Feri Feriha mı?

— Evet, yaşı yerlerde sayılsın… Feriha, işte o kahpe!

İrfan mütehayyirane:

— Hanımefendi benim zaten aklım başımda yoktu. Onu siz şimdi bütün bütün aldınız…

Kız ufak bir kahkahadan sonra:

— Evet doğrudur. Feriha Hanımefendi kime mektup yazarsa bişuur eder bırakır.

— Feriha Hanım bendenize mektup mu yazmış?

— Öyle ya! Evvelâ bir erkeğin ruhunu gıcıklayacak, sevda ümitleri uyandıracak. Bin manalı, kırık dökük cümlelerle dolu mektuplar…

İrfan istiğrabından muhatabesine doğru bir adım yaklaşarak:

— Evet?

[1602] cidal-i derunî: iç savaş

— Biçare gafil, bu ilk tatlı yemlemelerle ağa düşerse hanımefendi o zaman biraz makamı değiştirerek iffetfürüşane[1603] tekdirnameler irsâline[1604] başlar.

— Hakikaten!

— Demek keşfim doğru…

— Tamamıyla.

— Ah bilirim yezit kahpeyi bilirim… Kaç aydır canıma okudu.

— İstiğrabımı affediniz. Siz kadın olduğunuz hâlde, nasıl oluyor da?

— Benim de zevcimi ayarttı.

— Tuhaf şey…

— Tuhaf değil bey, feci. Size anlatsam kendi derdinizi bırakıp benim için ağlarsınız.

— Fakat siz nasıl evli olabilirsiniz?

— Neden?

— Çünkü sizde meleklere reşkâver[1605] olabilecek bir bakir siması var…

— Siz öyle söylüyorsunuz. Fakat zevcim kıymetimi biliyor mu? Bir erkeğin zevcesi melek de olsa yine mutlak gözü dışardadır. Bu da Rabb'imin bir hikmeti.

— Evet, evet Allah'ın akıl ermez böyle hikmetleri çoktur.

— Teehhül ederseniz siz de böyle olursunuz…

— Benim müteehhil[1606] olmadığımı nerden biliyorsunuz?

— Biliyorum.

— Rica ederim…

[1603] iffetfürüşane: namusluymuşçasına
[1604] irsâl: gönderme
[1605] reşkâver: kıskandıran, hasede düşüren
[1606] müteehhil: evli

— Verdiğiniz konferanslardan sonra sizi İstanbul'da tanımayan kadın kaldı mı?

İrfan tatlı bir tebessüm-i şükürgüzaraneyle[1607]:

— Sizin gibi hanımlara tanınmış bulunmak şerefi bendeniz için cidden büyük bir bahtiyarlıktır.

— Feriha ile olan muhasebe-i sevdanızı kat etmedikçe siz bahtiyar olamazsınız.

— Belki!

— Niçin bu kadar tereddüt gösteriyorsunuz? Onunla kat-ı münasebetten bu derece naümit misiniz?

— Bilemiyorum…

— Aman Yarabbi henüz yüzünü görmediğiniz bir kızı bu kadar sevmek garip şey. Dünyada neler oluyor?

İrfan bir hayret-i mütezayideyle güzel muhatabasına biraz daha yaklaşarak:

— Fakat hanımefendi bütün esrar-ı kalbiyeme böyle inceden inceye vukufunuz doğrusu bendenizi hayretten hayrete düşürüyor.

— Bu vukufum müşabehet-i felâketimizden dolayıdır.

— Fakat söylediğiniz bu son sırrıma affedersiniz validem, biraderim bile vâkıf değildir.

— Onların bivukuf kaldıkları bir şeyi tesadüf bendenize bildirmiş olamaz mı?

— Of ne suretle? İşte bunu öğrenmek isterim.

Küçük hanım şiddet-i teessüre kapılarak göstermiş olduğu ihtiyatsızlığa, böyle gafil avlandığına nedamet eder bir isticâl[1608] ile hemen peçesini indirerek:

— Beyefendi affediniz. Şimdi geçirdiğim her dakika benim için büyük bir tehlike tevellüt ediyor. Sizinle bugünkü tesadüfümden pek memnunum. Bu hüsn-i tesadüften istifade hususunda gaflet

---

[1607] tebessüm-i şükürgüzarane: şükran duyan bir gülümseme

[1608] isticâl: acele

göstermeyelim. Lüzumlu ve acil şeylerden bahsedelim. Şimdi bu haneye benden evvel giren siyah çarşaflı kadını takiben buraya geldiniz değil mi?

— Evet fakat nasıl keşf…

— Susunuz. Şimdi o cihet lâzım değil. Ben de o sefileyi takiben buraya kadar geldim. O kadın kimdir biliyorsunuz ya?

— Biliyor, bilmiyor gibiyim.

— O karı Feriha Hanımefendi'nin postacısıdır. Beylere mektup tevzi eder.

— Aman Yarabbi!

— O kadar tecahüle, hayrete lüzum yok. Kaç zamandır size de mahcup mahcup etvar-ı muğfilâneyle name taşıyıp duruyordu.

— Bu da doğru…

— Kaltak bu sabah size karşı olan vazife-i isâliyesini ifa etti. Şimdi üzerinde bir mektup daha var. Onu da götürüp zevcime verecek.

— Beni istiğraptan, hayretten öldüreceksiniz.

— Allah'a emanet. Niye?

— Pek genç bir hanım olduğunuz hâlde mahir bir polis memuru kiyasetiyle[1609] bu kadar esrarı nasıl tahkik edebiliyorsunuz?

— Ah beyim ah! Bir insanın cidden canı yanınca her hususu göze aldırıyor, her şeyi öğreniyor. Buna hiç taaccüp etmeyiniz. Aşüfte beni zevcimden boşatıp kendi varacak.

— Feriha Hanım sizden güzel mi ki zevciniz bu küfranda bulunacak?

— Bunu itiraf bir kadın için pek müşküldür ama yezit kahpe güzel. Benden güzel, herkesten güzel, pek güzel. Doğrusunu söylemekten çekinmem. Siz onun mektuplarına "çirkin kız" diye imza attığına bakmayınız. Efsun-ı hüsnüne güvendiği için işte böyle âlemi birbirine katıyor…

[1609] kiyaset: uyanıklık

— Bendenize gönderdiği mektuplardaki imzaya kadar her şeyi biliyorsunuz. Fakat en ziyade taaccüp ettiğim şey sizden güzel bir kadın nasıl olabilir? İşte bu…

— Beyefendi beni dinleyiniz. Bu evin diğer sokağa bir kapısı daha varmış. Karı bu kapıdan girmiş ötekinden çıkmış. Melun elimizden kaçtı. Şu nazik ve kıymettar dakikalarımızı boşa geçirmeyelim. Kadın zevcimi bulmadan ben onu yakalayayım. Cenab-ı Hak size de bana da imdat etsin. İcabında benden muavenetinizi diriğ etmezsiniz değil mi? Çünkü pek zavallı bir kadınım. Zevcimi elimden kaptırırsam onsuz yaşayamam.

Bu latif mahlûk son sözünü bitirdi. İrfan'a süzük bir nazar-ı veda atfıyla hemen fırladı, gitti.

*

Bu veda-i işvebazaneye İrfan da fevkalâde bir süzüklük, adeta baygınlıkla mukabele etti. Bu genç kadının simaca, İrfan'ın muhibbe-i gaibesine tahayyülen verdiği surete tamamıyla muvafık bulunması delikanlıyı bütün bütün şaşırtmış, teshir edip bırakmıştı. Evet, evet sevmek istediği, perestişe en ziyade seza gördüğü kadın sureti, en samimî tasavvurat-ı âşıkanesi, ideali aynen işte böyleydi, hemen buydu.

Maşuka-i gaibesinin ismi Feriha Davut'muş. Bu ismi şimdi genç kadının pembe dudaklarından işitti. Bu güzel raviye[1610], Feriha'nın hüsnen kendine tefevvukunu hasetinden kızara bozara itiraf ediyor fakat bu maddî güzelliğine mukabil manevî çirkinliğini de zihinlere dehşet verecek bir teessürle anlatıyordu. Feriha Davut'un bu kadar şiddetle aleyhinde bulunan bu körpe, bu güzel kadın kimdi? Bu isnadat ve ithamatında tamamıyla haklı mıydı?

Mektup getiren siyah çarşaflı kadının bir gün evvel sokaklarda gösterdiği namuvafık[1611] evzayla, hele bugün 151 numerolu haneye girip kaybolması bu isnadatın biesas[1612] olmadığını gösteriyordu.

[1610] raviye: nakledici
[1611] namuvafık: uygunsuz
[1612] biesas: temelsiz

İrfan meseleyi birkaç cihetten şayan-ı tetkik buluyor, Feriha Davut'un aleyhtarı bu genç hanımın da samimiyet-i beyanatına pek kâni olamıyor, bu işin içinde birtakım dubaralar, entrikalar seziyordu. Bir dolaba düşmemek için delikanlı düşündü düşündü. Fakat düşündükçe zihni bütün bütün karıştı.

Feriha Davut'tan o gün gelen mektubu henüz okumamıştı. Bunun dikkatle mütalaasından bazı hakikatlere ermek ihtimâlini tefekkürle hemen oralarda tenha gördüğü gazinolardan birinin loşça bir köşesine çekildi. Garsona bir kahve ısmarladıktan sonra cebinden çıkardığı mektubu büyük bir merakla okumaya başladı:

'Beyefendi

Bendenize göndermiş olduğunuz mektubu yazdığınız günü galiba sabahleyin döşekten sol tarafınızdan kalkmışsınız. O ne anudane[1613] *beyanat! O ne zulmet-i efkâr! O ne bedbinlik! Kalem-i çalâkiniz*[1614] *bir şiddet-i sarir*[1615] *ile Hallac-ı Mansur gibi dünyaları didik didik atmış bitirmemiş. Bu zavallı arzın sekine-i alâm-ı didesi*[1616] *içinde hilâfgiriniz bir kız var diye mi böyle biinsafane tahrib-i âleme*[1617] *yürüdünüz? O kıza karşı bu kadar şiddetle izhar-ı husumette haksızsınız. O biçarenin kabahati ne? Kendine müstacilen izhar edilen bir muhabbeti kabulde teenni göstermesi*[1618] *mi? Beyefendi bu kadar acele akt edilen*[1619] *revabıt-ı hissiye*[1620] *yine o kadar tez ve suhuletle inhilâlpezir olur*[1621].

Görmeden beni nasıl sevdiniz? Nemi beğendiniz? Bu hayat bir roman değildir. Bekârlığın, gençliğin zihninize verdiği güşayiş[1622] *ve arzu-yı hülya ile muhayyileniz senelerden beri bir genç kız sureti*

1613 anudane: dikkafalıca
1614 kalem-i çalak: işlek kalem
1615 şiddet-i sarir: şiddetli gıcırtı
1616 sekine-i alâm-ı dide: gözleri kederli sakinler
1617 tahrib-i âlem: dünyayı harap etme
1618 teenni göstermek: ağır davranmak
1619 akt etme: bağlama
1620 revabıt-ı hissiye: duygusal bağlar
1621 inhilâlpezir olmak: dağılıp bozulmak
1622 güşayiş: açıklık

icat etmiş. Beni derhâl gönlünüzdeki bu hayâl yerine ikameyle bahtiyarlık tasavvur ediyorsunuz. Aman efendim her hayâlin bu derece suhuletle hakikate inkılabına imkân olaydı dünyada hiç bedbaht kalmazdı. Yahut o zaman herkes bedbaht olurdu. Çünkü insanlara hakikat kadar da hayâlin lâzım olduğunu henüz yirmisini bulmayan sinn-i hayatımda[1623] tecrübe ettim. Hayâlin lezzeti hakikate inkılabında değil o şekl-i ibtidaiyesini[1624] daima muhafaza etmesindeymiş.

Siz beni şahsen tanımıyorsunuz fakat ben sizi gördüm. Tanıyorum. Beğendiğimi de ilâve edersem büyük bir kabahat işlemiş sayılmam değil mi? Fakat sevişmek hususuna gelince bundan o derece sıkılıyorum, bu cihet nefsime o kadar ağır geliyor ki tarif edemem. Garip belki de mecnunane bir his ilcasıyla[1625] hiçbir erkeği sevmeden, gelin olmadan ölmeyi hayat-ı umumiyenin diğer suretle vadettiği lezaiz ve bahtiyarlığa müreccah buluyorum[1626]. Beni kendi hâlime bırakınız. Bu itikadıma[1627] dokunmayınız. Bu tehlikeli vadide bir erkeğe muhabbet kızıştırmak istemem. Şimdi bu anda gayr-ı ihtiyarî her darbe-i kalemimden sıçrayan şu kelimeler adeta dimağımı yakıyor. Sıkılıyor, mahvoluyorum. Kızlığın ifafet-i samimiyesindeki[1628] cehalete hürmet göstermenizi istirham ederim.

Mademki maddiyet ve hakikatimi değil, hayâlimi seviyorsunuz, bu muhabbet kalbinizde daima bu şekl-i manevî ve esirîde[1629] kalsın. Onu lezaiz-i amiyâneye[1630] takrip edecek adiliklerden daima kaçınız. Bu şartla hatıranızı gönlümde müebbeden hürmetle muhafaza edeceğime söz veriyorum. Bana müellem gelen bu bahsi artık kapayalım.

[1623] sinn-i hayat: yaş
[1624] şekl-i iptidaiye: başlangıçtaki şekil
[1625] ilca: dürtü
[1626] müreccah bulma: yeğ tutma
[1627] itikat: inanç
[1628] ifafet-i samimiye: samimi temizlik
[1629] şekl-i manevî ve esirî: manevî ve uçucu şekil
[1630] lezaiz-i amiyâne: basit zevkler

Haley tehlikesine dair dehşetaver beyanat ve iddialarınıza gelince, bunlara meyus olmak şöyle dursun güle güle bayıldım. Hayatın atisi hakkında genç kızlara yes ve kasvet verecek çok şeyler işitiyorum. Ömrün bu zulüm ve taaddi[1631] ve sefaletlerini görmedense şebabın muğfil ilk neşe ve lezzetleri içinde şu dünyadan çekilip gitmek daha bahtiyarlık değil midir?

Evet beyefendi ölümden korkarım. Onun pek mahuf bir şekl-i avamiyesi vardır. İşte ondan ödüm kopar. O can çekişmeler, o son nefes, meyyitin[1632] rahat döşeğindeki baştan ayaklarına kadar örtülü o vaziyet-i camdanesi[1633] sonra o hazırlıklar… Camiden gelen o koca kazan, sacayak… O bahçenin ortasına çatılarak tüten ocak. Şekillerindeki kasveti hiçbir şeye benzetemediğim o teneşir, tabut. O toprak kaplar, lifler, pamuklar, aselbent[1634], öd ağacı kokuları, ölü yıkayıcılar. O cemaat-i hüzn-i intima[1635], o tezkiyeler[1636], dualar, o feryatlar, o ahlar. Bu gamefza[1637] hazırlıklardan sonra sekiz on adımda bir değişen dört kişinin dûş-i dindaranesine[1638] binerek taze kazılmış o siyah çukurun başına kadar isâl edilmek. Daha sonra o cemaatin inzar-ı hüzün ve ibreti önünde iplerle bu hufre-i ahirete[1639] indirilerek bütün seni sevenler tarafından çürümeye terk olunmak…

Haley'in kefen-i gisusunu bütün bu mahlûkat-ı faniyenin üzerine çekivermek lütufkârlığında bulunursa hepimizi bu haşiyetlerden[1640], dehşetlerden, mezarcı kazma küreğiyle gömülmek zillet-i mahufesinden kurtarmış olacak. Ben fikir ve muhakemedeki insanlar, korkmak değil, belki bundan memnun olurlar. Bir cürm-i

---

1631 taaddi: saldırı
1632 meyyit: ölü
1633 vaziyet-i camdane: donmuş vaziyet
1634 aselbent: hekimlikte ve koku yapımında kullanılan bir tür reçine
1635 cemaat-i hüzn-i intima: hüzünlü cemaat
1636 tezkiye: imamın, cenâzede hazır bulunanlardan ölünün hayatta iken hâlinin nasıl olduğunu sorması
1637 gamefza: üzüntü verici
1638 dûş-ı dindarane: dindar omuz
1639 hufre-i ahiret: ahiret çukuru, mezar
1640 haşiyet: korku

semavînin damen-i nuranisiyle nevm-i ebedîye davet olunmak saadetine, bu melekâne ölüme sevinirler. Fakat miyanemizde[1641] *böyle ulvî bir mevtle sevinmek ihtiramına şayan bir sevapkâr göremiyorum. Hep mevt-i adi*[1642] *ile bitip hendekmakar olmak*[1643] *tıynetinde, cümleten bu arzuda bir alay humekadan*[1644] *başka bir şey değiliz…*

İşte görüyorsunuz ki beni Haley'in tesadüf-i dünbalesinden melhuz tehlikeyle korkutmak beyhudedir. Bu tehlike heyetşinasanın[1645] *ihtimâl suretinde bahsettikleri bir latife-i fennîye addolunabilir. Kudret-i tefekküre malik bulunsaydık ne ciddî tehlikelerin taht-ı tehdidinde olduğumuzu bilerek onları düşünmeyip de Haley'den tehaşinin*[1646] *ne kadar manasız olduğunu anlardık…*

İlk mektuplarımda size Haley'den korkuyorum dedimse kadınlık zaafımı suiistimal ederek olanca şiddet-i kaleminizle beni böyle tehdide yürüyünüz demedim ya! Azizim bendeniz bana karşı serdedilen her iddianın zıttını iltizama[1647] *mail*[1648] *garip tabiatlı bir kızım. Bu hakikati biliniz de ona göre idare-i kalem ediniz*[1649]*. Çünkü sonra beyhude yorulmuş olursunuz. Bakî istirham-ı teveccühünüz.*

İmza:

Yine O Deli Kız'

Bu satırlar, İrfan'a biraz evvel rezail-i aşüftegisi[1650] haber verilen Feriha Davut'un kalem-i ihtiyalinden[1651] mi çıkmıştı? O yaşta bir kızda bu kadar ustalık tasavvura, akla sığar bir keyfiyet değildi.

1641 miyane: ara
1642 mevt-i adi: sıradan ölüm
1643 hendekmakar olmak: mezarı boylamak
1644 humeka: ahmak
1645 heyetşinasa: astronomi bilgini
1646 tehaşi: korkma
1647 iltizam: tercih etme
1648 mail: meyilli
1649 idare-i kalem etmek: kalem kullanmak
1650 rezail-i aşüftegi: iffetsizce rezillikler
1651 kalem-i ihtiyal: aldatıcı kalem

Delikanlının bu işte anlayamadığı bu muamma ciheti vardı. Feriha Hanım mademki zevcesini boşatıp diğer bir erkeğe varmak teşebbüsündeymiş de kendine bu mektupları niçin yazıyordu? İrfan bu muammayı hayatı pahasına halletmeye karar verdi. Yazdığı mektuplardan istidlâlen[1652] İrfan'ın zihnen vücut verdiği kız mümkün değil böyle bir bedtıynet[1653] olamazdı. Zavallı çocuğun kalbini işgâl eden körü körüne bir muhabbet bu dilpesendini[1654] daima müdafaa ediyor, her bedahete[1655] karşı gözlerini perdeliyordu. Her ne denilse, ne olsa imkân müsaade ettiği takdirde Feriha'yı taht-ı nikâhına almak cinnetinden feragat edemeyecekti.

Kız bu son mektubunda aşk, sevgi kelimelerine karşı eskisi kadar huşunet[1656] göstermeyerek hatta İrfan'ı beğenmiş olduğuna kadar zımnî[1657] bir itiraf ve kabulde bile bulunmuştu. Terbiyeli bir kız da bundan ziyadesini yazamazdı. Bu fırsatı kaçırmamak için İrfan hemen şu mektubu karaladı.

'Hanımefendi

Sabırşiken[1658] bir muhabbet bütün şedaidiyle[1659] zihnimi kamçılayıp duruyor. Binaenaleyh dûr ü dıraz[1660] efkâr-ı feylesofane serdine tahammülüm yok. Bu defa kısaca beyan-ı maksata uğraşacağım. Hürriyet-i tammenize[1661] malikiyet için erkek yaratılmak hususundaki arzu-yı şedidinize rağmen kadın doğmuşsunuz. Bunda ne sizin ve ne de benim derece kabahatimiz yok. Mademki bahtsızlık addettiğiniz bu hâl bir kere vaki olmuş şimdi kadın yaratılmaktan mütevellit ve buna tali[1662] olan bütün fenalıkları, felâketleri birer

---

1652 istidlâlen: çıkardığı kadarıyla
1653 bedtıynet: kötü huylu
1654 dilpesent: sevgili
1655 bedahet: kusurlu taraf
1656 huşunet: sertlik
1657 zımnî: üstü kapalı
1658 sabırşiken: sabır tüketen
1659 şedait: sıkıntılar
1660 dûr ü dıraz: uzun uzadıya
1661 hürriyet-i tamme: tam bağımsızlık
1662 tali: bağlı

birer çekmeye mahkûmsunuz… Ne kadar istemeseniz evvel-i felâket olarak sizi bir erkeğe verecekler… Nasıl bir erkeğe? İhtimal ki huyunu, tabiatını tanımadığınız bir erkeğe. Birkaç mektupla biz biraz manen ve ruhen olsun tanıştık. Yüzümü de görmüş, pek sevimsiz bulmamış olduğunuzu da lütfen söylüyorsunuz. O hâlde hanımefendi müsaade buyurunuz. Sizi Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle zevceliğe talep ediyorum. Muvafakat buyurulduğu takdirde şeraitinizin dermiyanıyla[1663] serian[1664] cevab-ı irsalini rica ederim.

İrfan Galip

Hamiş[1665]:

Birkaç güne kadar Haley'in temasıyla ruy-i arzda hayat-ı umumiyenin ihtimâl-i inkıtaı da mütevatiren[1666] söyleniyor. Yakında inhidama[1667] mahkûm o nefis bina-i ilâhî, mabed-i vücudunuzu sizin için çırpınan bu ruh-ı nalâna nezretmiş[1668] olsanız dünyadan giderayak nail-i mesubat-ı ebedî olacak[1669] bir hayr-ı azîm işlemiş olursunuz.'

Bu mektubun yevm-i irsalinin ertesi günü şu cevap geldi:

'Beyefendi

Benim tezevvücü[1670] bir felâket ve esaret addettiğimi bildiğiniz hâlde mademki bu azabıma siz müekkil olmak[1671] istiyorsunuz şu büyük cesaretinizden dolayı bendeniz de sizi bu işkenceye lâyık görüyorum. Başka dermiyan edecek şeraitim yoktur. Hanemiz xxx semtindedir. Validenizi gönderiniz. Beni görsün, âdet yerini bulsun.

Feriha Davut

1663 dermiyan: ileri sürme
1664 serian: çarçabuk
1665 hamiş: not
1666 mütevatiren: ağızdan ağıza
1667 inhidam: çöküş
1668 nezretmek: adamak
1669 nail-i mesubat-ı ebedi olmak: sonsuz sevaplar kazanacak olmak
1670 tezevvüç: evlilik
1671 müekkil olmak: üstlenmek, katlanmak

Hamiş:

Az daha unutacaktım. Affediniz. Bir şartım var. Kabulünü rica ederim. Onu da her şey tamamıyla takarrür ettikten[1672] *sonra söyleyeceğim…'*

İrfan bu mektubu okuduktan sonra sevinçten etekleri zil çalarak kalemden hemen Aksaray'daki hanesine koştu. Mübeşşir-i saadet[1673] addettiği bu varakpareyi mübalağasız belki kırk defa okudu. Fakat her defa-i kıraatinde nazarı Feriha Davut imzasına müsadif oldukça[1674] beyninden aşağıya sanki kaynar bir şey boşatılarak bu sıcaklık sivri bir bıçak ucu vecaıyla[1675], kalbine kadar nüfuz ediyor, yüzü gözü ateş kesilerek büyük bir helecana uğruyordu.

Beyoğlu'nda 151 numerolu hanenin kapısı önünde meşkûk-el-ahvâl[1676] o çarşaflı güzel kadının birçok rezail isnadıyla kemâl-i nefretle telaffuz ettiği şu Feriha Davut ismini şimdi bu mektubun zirinde[1677] işte aynen muharrer[1678] görüyordu. Kadının ihbarat-ı sairesi[1679] de böyle aynı aynına zuhur ederse?

Feriha Hanım'ın mektubundaki "Şu büyük cesaretinizden -yani beni almak hususundaki cesaretinizden- dolayı bendeniz de sizi işkenceye lâyık görüyorum." cümle-i manidarı su-i tefsire[1680] ne kadar elverişliydi? Bu izdivaç hususundaki her şey takarrür ettikten sonra dermiyan edilecek bir de şart bırakılmıştı. Bu ne demek olacak? Her şeyin takarrüründen sonra bildirilecek bu şart nakabil-i hazm ü kabul[1681] ağır bir şeyse? Bunun kabl-el-karar[1682] bildirilme-

---

1672 takarrür etme: kararlaştırılma
1673 mübeşşir-i saadet: saadet müjdecisi
1674 müsadif olmak: rastlama
1675 veca: acı
1676 meşkûk-el-ahvâl: hâlleri şüpheli
1677 zir: alt
1678 muharrer: yazılmış
1679 ihbarat-ı saire: diğer söyledikleri
1680 su-i tefsir: kötüye yorma
1681 nakabil-i hazm ü kabul: içe sindirilmesi ve kabul edilmesi imkânsız
1682 kabl-el-karar: karardan önce

si daha muvafık değil miydi? Feriha'ya malikiyet için İrfan kabul edilemeyecek bir şart tasavvur etmiyordu. O her şeye razıydı. Fakat validesi, ailesi… Kim bilir ne şiddetli muahezelere, itirazlara kalkışacaklardı? Bu düğün olup bitinceye kadar pek büyük gürültüler kopacak, çok üzüntüler çekilecekti. Feriha'nın hiçbir kabahati olmasa bile bunun Ferdane Hanım'ın kendine gelinlik için tasavvur ettiği bir kız olmadığını ve olamayacağını İrfan biliyordu. Validesinin tasavvur ettiği evsafta bir kızı da kendi zevceliğe kabul edemezdi.

Bin tehalük[1683] ve helecan içinde İrfan validesini görücü gönderdi. Avdetinde kadının ilk sözü "Büyük sözüme tövbe, ben öyle kız hekimi tavırlı çokbilmiş kızı oğluma alamam." cümle-i reddiyesi olmuştu. İrfan karşısında helecandan titreyip ölerek soruyordu:

— Anne nesi var? Pek mi çirkin?

— İki elim yanıma gelecek ne yalan söyleyeyim çirkin değil fakat alımı yok, soğuk, çiğ güzel…

— Çiğ güzel ne demek?

— Ne demek olduğunu bilmem. İşte öyle derler, ben de söylüyorum.

— Öyle söylüyorumla olmaz. Kusuru neresindeyse haber ver…

— Allah öğmüş yaratmış, kusuru yok. Boyu posu, kaşı gözü, rengi, gümrah[1684] saçları Allah için sevimli, hepsi yerinde…

— Ee öyleyse?

— Oğlum o kız bize gelmez. İşte o kadar. Daha ziyade söyletme beni…

— Anne beni meraktan öldüreceksin. Ne gördün ne duydunsa mutlak söylemelisin. Başka türlü olmaz.

— Yavrum, İrfancığım… O terbiyede, o serbestlikte bir kız bize yaramaz.

— Nesi var? Ne yaptı canım? Niçin söylemiyorsun?

[1683] tehalük: sabırsızlık

[1684] gümrah: gür

— Ne yapacak? Dur sana bir bir anlatayım. Tarif ettiğin haneye gittik. Konak yavrusu, temiz pak bir ev. Küçük hanımı görmeye geldiğimizi anlattık. Bizi gayet alafranga güzel döşenmiş bir odaya aldılar. Biraz sonra yanımıza ev kıyafetiyle bir taze kız geldi. Ev kıyafeti ama yine şık. Giydiğini vücuduna yaraştırmış. "Genç bir mürebbiye, bir matmazel olmalı." dedim. Sonra başladı bizimle konuşmaya. Bir de baktım ki dili hiç çalmıyor[1685]. Erkek gibi usturuplu, gayet güzel lâkırdı söylüyor. O zaman Frenk kızı olmadığını anladım. "Besbelli bize çıkacak kızın kardeşi olmalı." dedim. Çok geçmedi kendisi kim olduğunu bize haber verdi. Ne dese beğenirsin? "Efendim görmeye geldiğiniz kız bendenizim. Validem de şimdi gelecek." demesin mi? A şaşırarak kaldık. Hay esirge Rabb'im! Hiç böyle anasından evvel görücülerin yanına çıkan kız görmedim. Dünyada işitilmiş şey değil. Sonra anası da geldi. Görüştük. Terbiyeli, ağır kadın, natıkalı[1686] bir hanım. Ne yalan söyleyeyim anasından hoşlandım. Fakat kızından hazzetmedim. Âdettir. Hani ya orta yere bir sandalye konur. Kahveyle beraber kız içeriye girer oturur. Fincanlar verilince kız da çıkar. Bizim gördüğümüz, bildiğimiz görücülük işte bu. Bize neden sonra kahve getirdiler. Fincanları verdik. Kız kalkıp gitmedi. Bizimle annesinden daha serbest konuştu. Kuyruklu yıldızdan korkan kadınlarla eğlendi. Nihayet gitmek için kalktık. Bizi orta kapıya kadar teşyi etti[1687]. O kadar serbest, o kadar serbest ki ayrılırken bize "Beni alacak beyefendiye çok çok selam ederim." diyecek zannettim. Hele şükür yalnız bu haltı etmedi.

Ailece birçok dırıltılar, dedikodular, patırtılar, hayhuylar, ağlamalar, sızlamalar vukuundan sonra İrfan'ın gösterdiği ısrar ve inata galebe kabil olamadı. Nihayet Feriha Davut'la izdivaçlarına karar verildi. Şimdi delikanlı için bir son üzüntü kalmıştı. Karar-ı izdi-

---

[1685] dili çalmak: şiveli konuşmak
[1686] natıkalı: düzgün ve güzel konuşan
[1687] teşyi etmek: uğurlamak

vaçdan sonra Feriha Hanım'ın dermiyan edeceği şart nedir? İşte bunu anlamak, bu şartı istizahen[1688] gönderdiği tezkireye İrfan şu cevabı aldı:

'Beyefendi

Sizi büyük bir meraka düşüren bu şart, müsterih olunuz, zannettiğiniz kadar müşkül-el-icra[1689] bir şey değildir. Biz kuyruklu yıldız münasebetiyle tanıştık. Fakat şimdiye kadar birbirimize Haley hakkında mukin[1690], müdellel[1691] bir şey yazamadık. Erbab-ı fennin bu baptaki izahat-i indiyeleri[1692] de sadre şifa verecek[1693] mertebede değil. Mektuplarımda gösterdiğim cesaretlere pek aldanmayınız. Onlar kurusıkı sözlerdir. Demek hakikat pek iyi bilinemiyor. Keyfiyetin sıdka kizbe ihtimâli var. Mektubunuzun hamişesinde kariben felâket-i inhidama uğrayacak mabed-i vücudumun kabl-el-afet ruh-ı nalânınıza nezrini talep ediyorsunuz. Teklif-i izdivacınızı kabul ettim. Fakat bu nezir hususunu affınıza igtiraren[1694] reddederim. Mademki birkaç günlük ömrümüz kalmıştır levs-i nefsaniye[1695] bulaşmadan huzur-ı Bârî'ye[1696] ismet ü saffet-i bakiranemle çıkmak isterim. O lezzet-i süfliyeyi[1697] tanımayan bir bakir, nezahat-i ruhiyece[1698] bir melek demektir. Melek kalmak ulviyetini hatırınız için feda edemem. Dermiyan edecek şartım zifafımızın kuyruklu yıldızın tehlike-i teması muntazır olan gecede -eğer felâketi savuşturmak kabil olursa ondan sonra- icrasını istirhamdır. Saat-i afet tamamıyla mürur etmedikçe duvağımı açamamanız bu şart muktezasın-

---

1688 istizahen: açıklama istemek için
1689 müşkül-el-icra: yapılması zor
1690 mukin: inandırıcı
1691 müdellel: kanıtlanmış
1692 izahat-i indiye: kendilerince yorumlar
1693 sadre şifa vermek: içi rahatlatmak
1694 igtiraren: sığınarak
1695 levs-i nefsani: nefsin kirleri
1696 huzur-ı Bârî: Allah'ın huzuru
1697 lezzet-i süfliye: basit zevk
1698 nezahat-i ruhiyece: ruh temizliği bakımından

dan[1699] addedilecektir. O anda bizim için mahv mukadderse sizinle dest be dest[1700] meşruiyyet ve pak olarak azimdar-ı beka olmak[1701] emelindeyim. Halas müyesser[1702] olursa o zaman izdivaç namıyla bütün dünyanın bakirlerine tayin edilen bir cezaya ben de hah nahah[1703] teslimiyet gösteririm.

Feriha'

Arzu-yı melekiyeti[1704] natık[1705] bu satırlar Feriha Davud'un 151 numerolu evin önünde evsaf-ı zelilânesi[1706] tadat edilen o ifritin kaleminden mi çıkmıştı? Havsalaya sığar şey değil. Bu kız melekse pek melek, ifritse pek ifrit olmak lâzım geliyordu. İrfan pek şedit isnadatla Feriha'nın aleyhinde bulunan o kadının müthiş bir müfteri[1707], melun bir husumetkâr olduğuna hiç tereddüt etmeyecekti. Fakat hep işte o mektup getiren kadının, göz önünde ceryan eden pek uygunsuz harekâtını tevile imkân göremiyordu.

İzdivaçlarından sonra İrfan bu macerayı görüp işittiği gibi öyle aynen zevcesine anlatacak mıydı? Anlatmak belâ, anlatmamak daha belâydı. Anlatsa kadın "Bu kadar büyük bir rezaletime vukuftan sonra beni ne cesaretle taht-ı nikâhına aldın?" demiş olsa buna ne cevap verecekti?

Hem böyle bir mayubiyeti[1708] hazmeden bir insanın, bir zevcin artık ondan sonra tahammül getiremeyeceği hangi rezalet kalır? Feriha harekât-ı iffetşikenanede[1709] tuğyan ettikçe vuku bulacak tev-

---

1699 mukteza: gereği
1700 dest be dest: el ele
1701 azimdar-ı beka olmak: sonsuzluğa gitmek
1702 müyesser: nasip
1703 hah nahah: ister istemez
1704 arzu-yı melekiyet: melek olma arzusu
1705 natık: bildiren
1706 evsaf-ı zelilâne: aşağılık vasıflar
1707 müfteri: iftiracı
1708 mayubiyet: ayıp
1709 harekât-ı iffetşikenane: iffetsizce hareketler

bihata[1710] karşı "Kuzum! Sen benim böyle olduğumu bile bile aldın. İşine gelirse…" demez mi? Bu mülevves vakadan hiç bahsetmese bir zevcin kalbi böyle bir şek[1711] ile mesmum kaldıkça istirahat-ı bâl[1712], hüsn-i imtizaç[1713] nasıl kabil olur? Bu sadette varit olacak[1714] suale alınacak cevapla ya iş yoluna girecek yahut bütün bütün berbat olacaktı. Kızın tavrından ve müsadif olunacak birçok ahvâlden hakikat daha ilk geceden meydana çıkacaktı. İrfan'ın bunda şüphesi yoktu ama keyfiyetin ötesi ne olacaktı?

Zavallı delikanlı işin vehametini tamamla müdrikti. Fakat başka türlü harekete kendinde kudret göremiyordu. Bu sevda hususunda cinnet derecesine varan zaafına tamamıyla mağlup kalmıştı. Gaye-i muhakematı[1715] olarak kendi kendine "Almak da meşru bırakmak da. Bu işin sonunda çapanoğlu çıkarsa terk ediveririm vesselâm. Bana şu mektupları yazan kızla birkaç gece hembezm olayım[1716] da isterse sonra kıyametler kopsun." diyordu.

İrfan Galip teklif-i vakîyi kabul etti. Düğün tedarikâtına başlanıldı.

12

İrfan iç güveysi gidiyordu. Feriha'nın ailesi sayfiyeye nakil etmişken düğün için İstanbul'da xxx semtindeki konaklarına avdet ettiler.

Pazartesi günü nikâh kıyıldı. Zifafın Haley'in leyle-i temasına müsadif olması matlup olduğu için çarşamba günü yüz yazısı[1717] addedilecek, perşembe gecesi güvey girilecekti. Feriha Hanım'ın arzusu böyleydi.

[1710] tevbihat: uyarılar
[1711] şek: şüphe
[1712] istirahat-ı bâl: gönül rahatlığı
[1713] hüsn-i imtizaç: uyum güzelliği
[1714] varit olmak: akla gelmek
[1715] gaye-i muhakemat: son karar olarak
[1716] hembezm olmak: birlikte olmak
[1717] yüz yazısı: eskiden düğünlerde gelinin yüzünü pul, elmas, tel vb. malzemelerle süslenme töreni

Komşu Emeti Hanım kız tarafını da tanıdık çıktığı için yenge tayin edildi. Gelin Hanım'ın ısrarı üzerine koltuğa girmek[1718] âdetinden de sarf-ı nazar olundu. Yenge Emeti Hanım kendisine düğünlük yapılan ipekli neftî[1719] elbiselerini giyip başına da oyalı papaziden babayani[1720] hotozunu[1721] oturtmuştu. Fakat tebdil-i yevm[1722] ile yapılan düğünün şu uygunsuzluğuna bir türlü tahammül getiremiyerek kalabalık içinde tanıdığı kadınlara tesadüf ettikçe birer birer köşeye çekip evvelâ şu "Hanım ağzın sıkıdır ya sana bir şey söyleyeceğim?" sualini irad ile nezaket-i ifşaatını[1723] anlatarak ketumiyet[1724] hakkında teminat-ı lâzıma aldıktan sonra başlıyordu:

— Bir şey söylemeyeyim diyorum ama sanki bir kurt durmayıp içimi yiyor gibi geliyor. Bir türlü sabredemiyorum. Hiç çarşamba günü yüz yazısı olur mu? Şimdiye kadar bu ne görülmüş, ne işitilmiş şey! Karagöz'ün Ters Evlenmesi'ne benziyor. Ne Yahudi ne Frenk hiçbir millet çarşamba günü düğün yapmaz. Merak edip çingene karısına "Siz ne günü düğün yaparsınız?" diye sordum. "Müslüman düğünü yaparsak cuma gecesi yaparız. Çingene düğünü edersek onun vakti yoktur. Ne vakit güvey girildiğini oğlanla kız bilir. Bizim ondan haberimiz olmaz… Ekserî bizim gelin güveyler acelecidirler. Düğün olmadan onlar işi pişirirler. Çarşambayı, perşembeyi beklemezler… Bu işte hamarattır hinoğulları. Çoğu düğünden evvel doğururlar." Lâteşbih[1725] bu düğün de işte öyle… Bu kadar gün bekletildi. Bir gece daha sabretselerdi ne olurdu? Hep bu ters işler kızın tertibiymiş… Şımarık mı şımarık. Rabb'im esirgesin. Zavallı Ferdane Hanım'ın başı ateşlere yandı. Şimdiki kızlar bin senelik âdetleri bozup güvey gecesini bile kendileri tayin ediyorlar. Kocasına yuları şimdiden taktı. Kız ne teklif etse o İrfan oğlan

---

[1718] koltuğa girmek: eskiden gelin damadın kol kola girip misafirleri selamlaması
[1719] neftî: koyu yeşille kahve arasındaki renk
[1720] babayani: özensiz
[1721] hotoz: kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları küçük başlık
[1722] tebdil-i yevm: gün değiştirme
[1723] nezaket-i ifşaat: söyleneceklerin hassaslığı
[1724] ketumiyet: sır tutma
[1725] lâteşbih: benzetmek gibi olmasın

razı oluyor… Zavallı çocuk kıza gönül çekmeden alık gibi bir şey olmuş. Kardeş kulağını ver bana, kimse duymasın. Meğerse kaç zamandır sevişiyorlarmış. Mektuplar, nameler… Kıyamet kopmuş. Sersem karı, oğlan anasının hâlâ bir şeyden haberi yok. Gelin Hanım öyle ahdetmiş. Kuyruklu yıldızla beraber zifaf olacakmış. Allah'ın kuyruklusunun zifafla ne münasebeti olur! Bu işin içinde bir bit yeniği var. Sonra anlaşılır. Aman benim neme lâzım… Mademki çarşambaya karar vermişler meşhur hikâyede olduğu gibi sen de söylenen makama uyarak "Çarşambadır Çarşamba." der geçersin, perşembe diye inat etmezsin…

Muhatabası — (muhterizane etrafına bakarak) Bu düğün için ben de çok şeyler duydum ama ne üstüme lâzım, dedikodu sevmem de…

Emeti Hanım — Ne duydun Allah aşkına?

— Ne duyacağım! Çarşambanın, perşembenin hiç ehemmiyeti yok. Onlar çoktan güvey girmişler. Bu şimdi sureta[1726] bir düğün…

İşte bu yolda bir dedikodu cihanı sarmıştı.

*

Yatsı zamanı İrfan Bey'i al-el-usûl[1727] gerdeğe koydular. Güvey namazı eda edildi. Gelinin ince duvağı altında beyaz canfesten[1728] kalın bir peçe vardı. Aza-yı vechiyesinden[1729] hiçbirini seçmek kabil değildi.

Emeti Hanım sırıtarak gelin güveye:

— Aha da benim çifte kumrularım, maşallah… İkiniz bir yastıkta kocayınız inşallah. Şom ağızlılar bu gece yıldız çarpacak diyorlar. Böyle söyleye söyleye bu dünyayı bir hâle yola koyacaklar. Biz epey gün gördük. Kendi ölümüme acımam. Fakat siz civanlarım murat alıp murat vermeden bu cihana bir şey olursa işte ona yanarım. Haydi bakayım. Göreyim sizi sıkılmayınız." diyordu. Yenge-

---

[1726] sureta: göstermelik
[1727] al-el-usûl: usûle göre
[1728] canfes: parlak, ipekli bir kumaş türü
[1729] aza-yı vechiye: yüzün uzuvları

nin bu tavsiyesi hilâfına gelin hanım, güvey beyin önüne küçücük bir kâğıt bırakarak odadan çekildi. İrfan Bey kâğıdı okurken yenge hiddetinden dudaklarını ısırıyordu.

Meal-i varak şuydu:

'Şart-ı malûma binaen ve aff-ı âlinize igtiraren çekiliyorum. Birkaç saat sonra Haley semdar-ı damen-i münevverini[1730] ruy-i arza sererken şerefyab-ı huzurunuz olacağım[1731].'

Yapma portakal çiçekleriyle araste[1732] beyaz bürümcük libas içinde Feriha Hanım öyle bir eda-yı cazip ve reftar-ı dilfirip[1733] ile çekilip gitti ki bir ebyaziyet-i bakirane[1734] arz eden o müteveccih uzun damen-i arusun[1735] hafif bir feşafeşle[1736] etrafa neşrettiği sevdavî bir buy-ı lâtif[1737] İrfan'da adeta bir mestî-i garam husûle getirdi. Bir kadın ne kadar kapalı olsa mehasinaşina[1738] bir erkek fevk-et-tabiye denecek bir maharetle yine birçok hakayık keşfedebilir.

Gelinin ortadan biraz uzunca narin kameti[1739], mevzun hatevatındaki[1740] letafeti, o mesturiyet altında yine İrfan'a bişek bin türlü mehasin vadediyordu.

Gelin çekildi. Fakat damenin samianüvaz[1741] fışırtısı İrfan'ın kulaklarında hâlâ tekerrür ediyor, odaya münteşir[1742] ıtr-ı arus[1743] elân şammesini[1744] okşuyordu. Şimdi gözünün önünden sürtünüp

---

1730 semdar-ı damen-i münevver: parlak zehirli etek
1731 şerefyab-ı huzur olmak: huzura çıkma şerefine erişmek
1732 araste: süslenmiş
1733 reftar-ı dilfirip: gönülçelen yürüyüş
1734 ebyaziyet-i bakirane: bakire beyazlığı
1735 damen-i arus: gelinlik eteği
1736 feşafeş: hışırtı
1737 buy-ı lâtif: güzel koku
1738 mehasinaşina: güzellikten anlayan
1739 kamet: endam
1740 hatevat: adımlar
1741 samianüvaz: kulak okşayan
1742 münteşir: yayılan
1743 ıtr-ı arus: gelin kokusu
1744 şamme: burun

giden beyaz eteğin orasında burasında seyrek bir iki pırlanta parlıyordu. Bu pırıltı İrfan'a Haley'i birkaç gün evvel şehrimizin ufk-ı şarkîsinde sabaha karşı boylu boyuna seyrettiği vakit bu zeyl-i ahter[1745] arasından seçtiği bir iki yıldızı ihtar etti[1746]. Bu etek hemen o etekti. Bu ipek, bu şeffaf, bu yer yer lemadar[1747] damen-i arûs Haley'in küçük bir timsâliydi. Feriha özenerek o şekle girmişti. Aman Yarabbi bu etek de mümasili gibi semdar mıydı? Birkaç zamandır hayâl-i vasl ve rüyetiyle[1748] helecanlı leyâl-i iştiyak[1749] geçirdiği o necm-i sevda[1750] işte İrfan'ın ufk-ı şiir ve şebabında[1751] lemapaş oluyordu[1752].

Zavallı çocuk müneccimin bi'l-hesap tehlike-i temasını haber verdikleri necm-i gisudar-ı semavîyi artık unuttu. O şimdi garip bir tesadüf-i tali'le[1753] pazede-i hevesatı olmak[1754] için teslimiyet-i tamme ile güzergâhına uzanarak mururuna intizar ettiği bu ahter-i aşkını[1755] bekliyordu. Acaba bu leyle-i temasta biçare İrfan cidden hurdahaş olacak mıydı?

Bütün sekine-i arz Haley'in mazhar-ı âmânı olsalar[1756] da kendisi bu gelin şeklindeki necm-i zibanın[1757] galiba hışmından kurtulamayacaktı. İrfan'a öyle geliyordu.

Gelin odasının tertibatında bir fikr-i selimin[1758] rehber-i zarifanesi meşhuttu. Burada Yorgancı Çarşısı'nın birkaç türlü kumaş ve

---

1745 zeyl-i ahter: kuyruklu yıldızın alt kısmı
1746 ihtar etme: hatırlama
1747 lemadar: ışıltılı
1748 hayâl-i vusûl ve rüyet: kavuşma ve görüşme hayâli
1749 leyâl-i iştiyak: hasretli geceler
1750 necm-i sevda: sevda yıldızı
1751 ufk-ı şiir ve şebap: şiir ve gençlik ufku
1752 lemapaş olma: parlama
1753 tesadüf-i tali': talihin tesadüfü
1754 pazede-i hevesatı olmak: hevesleri altında çiğnenmek
1755 ahter-i aşk: aşk yıldızı
1756 mazhar-ı âmân olmak: affına erişmek
1757 necm-i zibâ: süslü yıldız
1758 fikr-i selim: eksiksiz düşünüş

peluşun enmuzec-i elvanından[1759] müterekkip avamfiribane[1760] acayip mamulatı[1761] görülmediği gibi bizde alelekser[1762] gaye-i hüsn-i tab ve servete[1763] delil addedilen yaldızlı kanepeler, konsollar, kornişler de yoktu. Burası gelin odası olmak için alelacele beş on gün içinde ele geçen şeylerle tefriş edilmemiş, belki bir tabiat-ı sanat-ı aşinanın[1764] usanmak bilmeyen ve seneler süren hurde-i intihabatıyla[1765] vücut bulmuştu. Takımların ekserisi mahun[1766], kumaşlar Hereke'nin en sade elvanından[1767] müntahaptı[1768]. Hava gazları odayı musaffa[1769] bir nurla doldurmuştu.

Bu müddet-i intizar nısf-el-leylden iki buçuk saat sonraya kadar sürecek miydi? İrfan bu saatleri nasıl geçirecekti? Bu alelade bir intizar da değildi. Neticenin kesbedeceği sureti merak hususu da zavallı delikanlıyı öldürüyordu.

Arada bir Emeti Hanım kenarı işlemeli namaz beziyle örtülü başını oda kapısından uzatarak:

— Vay İrfan'ım!.. Vah yavrum! Kendi kendine için sıkılıyor galiba. Kocasının yanına gelmek için böyle eşref saati bekleyen gelin de hiç görmedim. Zararı yok. Bekle evladım bekle… Çarşambadan güvey girilir mi ya? O kız bu işi seni üzmek için yapıyor. Asıl gerdek yarın gecedir. Fakat merak etme nasıl olsa artık onu nikâhın altına aldın. Bundan sonra o ne densizlik ederse etsin yine senin elinde demektir. Bir kere kapana girdi. O iş bitti. Fakat evladım ortalıkta bir kuyruklu telâşıdır gidiyor. Birtakım halk parayla Binbirdirek'e girmişler. Evlerinde mahzenleri, hamamları bulunanlar

---

1759 enmuzec-i elvan: renklerin karışımı
1760 avamfiribane: sıradan insanların beğeneceği şekilde
1761 mamulat: ürünler
1762 alelekser: çoğunlukla
1763 gaye-i hüsn-i tab ve servet: zenginlik ve zevkte en üst nokta
1764 tabiat-ı sanat-ı aşina: sanatın doğasına aşina
1765 hurde-i intihabat: titiz seçimler
1766 mahun: sert kereste elde edilen bir ağaç, maun
1767 elvan: renk
1768 müntahap: seçilmiş
1769 musaffa: arınmış, duru

saklanmışlar. Galata Tüneli'ne bile dolmuşlar diyorlar. Bu konağın da hamamı var. Kayınvaliden Hanım karar verdi. Çarpma zamanı gelince hepimiz oraya gireceğiz.

— Biz de mi hamama gireceğiz? Zifafımız orada mı olacak?

— Hayır… Senin şımarık hanımın "Ben hamama girmem. Bizim beyle beraber yıldıza bakacağız." diyormuş.

Yenge Hanım arada bir oda kapısından görünerek böyle biser ü bün[1770] söylenip söylenip gidiyordu.

Saatler geçmiyordu. İrfan iç sıkıntısıyla oraya buraya bakmaktayken tunç işlemeli küçücük bir abanoz masa üzerinde açık bırakılmış bir kitap gördü. Bunun nevini anlamak için hasıl olan bir merak saikasıyla[1771] kitabı aldı. Sernameye[1772] baktı. Bu eser Moris Doney'in *La Donlourense* isimli komedisiydi. Kadın hukukunu müdafaen Elen'in Filip'e karşı söylediği o acı sözler, tamam o hararetli sahne açık bırakılmıştı. İrfan bu komediyi okumuş bulunduğundan mevzusunu birdenbire tahattürle fena bozuldu. Adeta benzi sarardı ve kendi kendine "Feriha Hanım, daha yüzünü bana göstermeden temin-i galebe etmek[1773] istiyorsun. Kadınlar aleyhindeki o makalâtımdan dolayı bana pek müellim bir nedamet çektireceksin. Bunu anlıyorum. Bizim hayat-ı zevciyemiz bütün medit bir cidal suretinde geçecek. Fakat senin bu komedideki Elen'e benzediğini istemem. Çünkü buna katiyen tahammül edemem." dedi ve pek acı acı düşündü, düşündü… Gezinmeye başladı. Pek canı sıkıldıkça önünde küşade[1774] sahaif duran komedinin bazı satırlarını okuyor, kâh melâlaver[1775] dakikalar geçiriyor kâh gülüyordu.

Bir müddet de böyle geçti. Sofadan ihtizazat-ı darbiatı[1776] geniş ve mesafeli bir saatin ağır ağır vurmaya başladığı işitildi. Adeta bir

---

[1770] biser ü bün: başı sonu belirsiz
[1771] saika: sebep
[1772] sername: başlık
[1773] temin-i galebe etmek: kazanmak
[1774] küşade: açılmış
[1775] melâlaver: hüzünlü
[1776] ihtizazat-ı darbiat: vuruşların titreşimi

çan gibi inleyen bu darbeler tekerrür etti, etti. Nihayet yedide durdu. Vakit nısf-el-leyli hayli geçmişti. Haley'in vakt-i teması artık hemen gelmiş demekti. Bulunduğu oda şarka nazırdı. İrfan istorun[1777] birini aralık ederek dışarı baktı. Hava pürsükûn, yaprak kımıldamıyor, her tarafı hafif bir sis bürümüştü. On gecelik kamer hanenin garb cihetine devretmiş olduğundan kendi görünmüyor fakat şarka da hazin bir nur salıyordu. Bu sis Haley dameninin pişdarı mıydı? Yirmi dakika, yarım saate kadar mevcudat-ı arz için mukaddime-i tesemmüm başlayacak mıydı? İrfan'ın artık on dakikacık ömrü mü kalmıştı? Bu inatçı gelin yüzünü göstermeden o pırıl pırıl esvabıyla âzim-i adem[1778] mi olacaktı? İrfan öldüğüne o kadar gam yemiyor, sevgili zevcesinin rüyet-i cemaline muvaffak olamamak mahrumiyet-i elemiyesine meyus oluyordu.

O aralık yine oda kapısından yenge hanımın örtülü başı gözüktü. Bir hayıflanış tebessümle:

— Vah vah evladım. Sen hâlâ burada yalnız duruyorsun. Ne yapalım? Senin çilen de böyleymiş. (Azıcık sesini yavaşlatarak) Bu deli kızı kendi arzunla aldın. Arkasında gelinlik esvabıyla ta evin üstüne Cehennem Ağa'ya çıkmış. Elinde dürbün göklere bakınıp duruyor. (Sedasını daha alçaltarak) Bir patırtı var galiba o… İşte geliyor.

Yenge çekilir. Biraz sonra gelin hanım kapıdan bütün endamıyla gözükerek hâlâ yüzü seçilemeyecek surette kapalı olduğu hâlde kendini takip etmesi için İrfan'a eliyle nazikâne bir işaret eder. Güvey yürür. Sofayı geçip dar bir merdivenden etrafı minare şerefesi gibi fırdolayı[1779] balkonlu bir kuleye çıkarlar. Bilâtekellüm bu balkonda dolaşmaya başlarlar.

İrfan yine semanın şark cihetini hafifçe sisli, garp tarafını atılmış pamuk gibi ufak ufak bulutlarla mestur gördü. Henüz kursu

---

[1777] istor: stor perde
[1778] âzim-i adem: yokluk yolcusu
[1779] fırdolayı: çepeçevre

natamam kamer[1780], sehappareler[1781] arasında bata çıka inhisafa[1782] uğraşıyordu. O esnada aşağı kattaki saatin ağır, dolgun bir darbesi işitildi. Vakit yedi buçuktu. Tehlike zamanı hulûl etmiş demekti. Hani ya? Niye bir şey olmuyordu? Belki bir çeyrek belki on, ihtimâl birkaç dakika sonra hadise-i tesemmüm başlayacak bütün zevi-l-ervah[1783] hep birden hâl-i ihtizara girecekti[1784].

İki vücudu yekdiğeriyle deraguşa davet eden mukavemetsiz bir kuvvetle, tehlike-i müthişenin takarrübünden mütevellit büyük bir korku helecanı arasında kalan gelin güvey sanki havf-ı kıyametle lezzet-i vuslatı mukayese eder gibi bir müddet öyle kaldılar. Semada sis biraz daha arttı. Etraf bulandı. Sokaklarda görülen hava gazı ziyaları kesif birer hâle içinde yavaş yavaş donuklaşıyorlar, boğuluyorlardı.

İrfan şiddet-i helecandan inkıta-i teneffüse uğrar[1785] gibi bir hâle geldi. Aynı hâl, yüz örtüsü altında bunalan geline de vaki oldu. Güvey hemen gelinin önünde mutazarrıane[1786] diz çökerek:

— Efendim an-ı tesemmüm hulûl etti. İşte usret-i teneffüs[1787] başladı. Ruhumun bütün damarlarımdan veda elemiyle çekildiğini hissediyorum. Bu semaların, bu âlemlerin, bu yıldızların Halık-ı zülcelâli[1788] muhabbetin müessir-i bihemâli[1789] aşkına, artık yüzünüzü açınız. Şüphesiz hep şehit oluyoruz. İlk huriyi cennete vusûlümden evvel dünyada göreyim. Nur-ı cemalinizin inşirahıyla[1790] ölüm acısı duymadan can vereyim… dedi. Bu sözleri o kadar mü-

---

1780 kursu natamam kamer: dolunay hâlini almamış ay
1781 sehappare: bulut parçası
1782 inhisaf: sönükleşme
1783 zevi-l-ervah: canlılar
1784 hâl-i ihtizara girmek: can çekişme hâline girmek
1785 inkıta-i teneffüse uğramak: nefesi kesilmek
1786 mutazarrıane: yalvarırcasına
1787 usret-i teneffüs: nefes alma güçlüğü
1788 Halık-ı Zülcelâl: celal sahibi yaratıcı, Allah
1789 müessir-i bihemal: eşsiz yaratıcı
1790 inşirah: ferahlık

htez[1791] bir lisan-ı teessürle söyledi ki o an-ı hevlnak[1792] ve haşiyetin tesiriyle gelin de pürraşe kesildi. O saniyede kamer bulutlardan tamamıyla kurtulmuştu. Feriha envar-ı maha[1793] döndü. Yüzünden duvağı kaldırıverdi. İlk initaf-ı nazarda[1794] İrfan sayha-i tecennün[1795] denecek bir şiddet ve hayretle haykırarak bir iki hatve geriye atıldı. Karşısında kamerin tabdar ettiği[1796] çehre Beyoğlu'nda 151 numerolu hanenin kapısı önünde gördüğü o genç güzel kadının simasıydı. Evet, evet tamamıyla işte oydu, ta kendisi. Feriha'yı türlü rezaletle itham eden o kadın nasıl olup da şimdi bu nam altına böyle gelinlik kisvesine girerek teliyle duvağıyla şu dakikada zevce sıfatıyla İrfan'ın karşısında bulunuyordu. Yoksa bu güzel gelin evvelce gördüğü o kadının çift yaratılmış bir naziri[1797] veya hayâli, perisi miydi? Bu ne garip sır, ne anlaşılmaz desise[1798], ne tahammül olunmaz bir saniaydı[1799]!

İrfan bu ilk hayretin tesirat-ı şedidesinden kendini kurtarmak için vehle-i nazarda[1800] aldanmış bulunmak ihtimâline mebni bir iki adım geline takarrüple kamerin ziya-yı hazinine[1801] tamamıyla maruz duran bu çehreyi dikkatle muayeneye başlayınca Feriha hafif bir tebessüm-i izah ve gayet nazik bir sesle:

— Aldanmıyorsunuz. O çehre ta kendisi. 151 numerolu hanenin önünde gördüğünüz kadın… dedi.

İrfan ikrara büsbütün şaşırarak:

— Aldanmış bulunmayı bütün kuvvet-i kalbiyemle arzu ederdim, cevabını verdi.

1791 mühtez: titrek
1792 an-ı hevlnak: korku anı
1793 envar-ı mah: ayın ışıkları
1794 initaf-ı nazar: görme anı
1795 sayha-i tecennün: cinnet çığlığı
1796 tabdar etmek: aydınlatmak
1797 nazir: benzer
1798 desise: hile
1799 sania: aldatmaca
1800 vehle-i nazar: ilk bakış
1801 ziya-yı hazin: kederli ışık

Gelin hanım tatlı bir süzüklükle:

— Hakikate vukuf, herhâlde aldanmadan evlâdır.

— Fakat efendim komediler tiyatro sahnelerine yaraşır. Gelin odalarının kutsiyetine riayet lâzımdır.

— Yüzünü görmeden almaya razı olduğunuz bir kız her ne şekil ve hüviyette zuhur etse itiraza hakkınız olamaz zannederim.

— İzdivaca sania sığmaz. Ben Davut Efendi kerimesi Feriha Hanım'la izdivaç etmiştim.

— Bunda sania yok. Karşınızdaki kadın ismini söylediğiniz zatın kerimesinden başka birisi değildir. Siz şimdi değil, evveli aldatılmıştınız. Şu saatte hakikati öğreniyorsunuz.

— Affedersiniz efendim hakikati hâlâ öğrenemedim. Şu bulunduğum hâl zifaf mı, rüya mı, sania mı? Bir türlü anlayamıyorum.

— Müsaade buyurunuz anlatayım…

— Dinliyorum efendim.

— Taraf-ı acizanemden zat-ı âlinize mektup getiren siyah çarşaflı kadının harekâtını ve nereye gideceğini tarassut fikriyle arkasından sokağa çıktığınız günü sizi aleyhimde su-i zehaba düşürecek birçok emarata[1802] müsadif oldunuz zannederim.

— Evet.

— Kadının kâğıtçı dükkânına girip bir kutu kâğıt alması sonra Moderen binasının arka sokağında bir delikanlıyla pek serbazane[1803] ve aşüftece görüşmesi hep bunlar benim hüsn-i hâlime[1804] şehadet eder şeyler değildi değil mi?

— Evet. Fakat siz benim o kadını takiple bu gibi ahvâle tesadüf eylediğimi nereden biliyorsunuz?

— İnayet[1805] buyurunuz, hep anlatacağım…

[1802] emarat: belirtiler
[1803] serbazane: korkusuzca
[1804] hüsn-i hâl: iyi biri olma
[1805] inayet: müsaade

İrfan şimdi büyük bir merak ve dikkatle dinliyordu. Gelin devam etti:

— Sonra o kadın Beyoğlu'nda 151 numerolu haneye girdi. Siz hanenin nevini anlamak için tanınmamak üzere fesinizi bastırıp ceketinizin yakasını kaldırarak kemâl-i ihtiyatla orada dolaşırken siyah çarşaflı diğer bir kadın peyda oldu. Bu kadın size Feriha Davut'un şuna buna name yazan, âlemin zevcini baştan çıkaran adi bir aşüfte olduğunu pek kötü bir lisanla anlattı. Masebakı[1806] size bu suretle inkişaf eden bir kızı ne cesaretle taht-ı nikâhınıza aldınız?

İrfan durdu. Cevap bulamıyordu. Gelin yine devam etti:

— Bu kızı kimden tezkiyeyle[1807] emniyet hasıl edip[1808] bu derde girdiniz?

— Kimseden tezkiye etmedim.

— O hâlde anlaşılamayan şey, benim bu hareketimden ziyade sizin bu karar-ı izdivacınızda görülüyor. Bu garabet-i hareketinizi lütfen biraz izah eder misiniz?

— Bunda izah edecek bir garabet yok. Mektuplarınızı kıraatle ahvâl-i ruhiyenizi keşfedebildiğime kanaat hasıl etmiştim. Sizden böyle bir fenalığın süduruna ihtimâl vermiyordum. Gördüğüm hep o şeyleri birer su-i tesadüften ve o kadının yani sizin yine kendi aleyhinizdeki isnadatınızı birer iftiradan başka suretle telâkki etmedim. Kalbimden gelen bir seda-yı samimî bu kadar bedahetlere rağmen daima, daima sizin lehinize şehadet ediyordu.

Feriha mehtaba karşı elmasları parıldayan başını bu sözleri tamamıyla kabul edemeyeceğini imaen geriye doğru latif latif bir iki defa salladıktan sonra:

— Hayır, bu ifadenizi hissiyat-ı samimenizin bir tercüman-ı sadıkı olarak kabul edemem. Bu baptaki kendi istidlâlâtımı söyleyeyim de nefs-el-emre[1809] muvafık değilse reddediniz.

[1806] masebak: geçmiş
[1807] tezkiye: sorup soruşturma
[1808] emniyet hasıl etme: emin olma
[1809] nefs-el-emr: işin aslı

Gelin bir müddet sustu. İstidlâlâtını söylemekle burhan-ı zekâsını[1810] meydana koyacaktı. Müheyya-yı musaraa[1811] birer pehlivan gibi yekdiğerinin derece-i kuvvetini, hilesini keşif için iki genç birbirini dikkatli dikkatli süzüyorlardı. İrfan baktıkça daha güzel görünen bu kıza meclup olmaya, mektupları gibi sözlerinin de meshuru kalmaya başlamıştı. Söyledikçe letafeti artarak iddiasında temin-i hak ve galebe edecek[1812] gibi bu avukat gelin, kabl-el-izdivac kendi kendinin şiddetle aleyhinde bulunmak gibi bir hareket-i garibeyi ne suretle izah edecekti? İrfan bu hususu merakla muntazır-ı izahat dalgın bir nazarla duruyordu. Gelin bir mülahaza-i dakikaya[1813] delâlet eder surette ince kaşlarını yukarı kaldırarak başladı:

— Anlayışıma göre siz iyi bir psikologsunuz. Bendeniz mektuplarımda çirkin bir kız olduğumu musirrane iddia edip durduğum hâlde mümkün değil siz bu iddiama inanmıyordunuz. Çünkü cidden çirkin olanlar bu nakısa-i halkıyelerini[1814] âleme değil, kendi nefislerine karşı bile itiraf etmezler, edemezler. Herkes kendinin mutlak beğenilecek bir tarafını bulur. Zekâlarıyla temeyyüz etmiş[1815] erbab-ı izan[1816] bile bu mağluliyetten azade kalamıyor. Bahusus kadınlar, hele kızlar ne kadar çehre düşkünü[1817] olsalar kendilerine çirkin dedirtmemek için her külfeti, her türlü fedakârlığı göze aldırmaktan çekinmezler. Hakikat-i hilkatimiz böyleyken hiçbir kadın kendine çirkin der mi? Bi'l-husus kendini görmeden beğenmeye uğraşan bir erkeğe karşı bu iddiada bulunur mu? Kendine böyle isnatta bulunacak kadın mutlak bir suret-i caliyetle[1818] bulunur. Bu iddiasını her kime karşı tekrar etse bir kahkaha-i tekziple mukabele göreceğinden emin olduğu için böyle söyler… İşte siz bu

---

[1810] burhan-ı zekâ: zekanın ispatı
[1811] müheyya-yı musaraa: güreşe hazır
[1812] temin-i hak ve galebe etmek: hak ve üstünlük kazanmak
[1813] mülahaza-i dakika: derin ve ince düşünme
[1814] nakısa-i halkıye: yaratılış eksikliği
[1815] temeyyüz etmek: öne çıkmak
[1816] erbab-ı izan: anlayış sahipleri
[1817] çehre düşkünü: çirkin
[1818] suret-i caliyet: sahte biçim

mülahazat üzerine bina-i muhakeme ederek bu iddiamın vahîliğine hükmettiniz. Hem pek çirkin kız benim kadar inşirah-ı beyanla yazamaz. Bütün mektuplarımda bir nevi itminan-ı zafer[1819], gurur-ı tefevvuk[1820] gördünüz. Hakikaten çirkin, miskin bir kızın bu kadar serbest ve tok sözlü olamayacağına hükmettiniz. Hanenizde verdiğiniz konferansların birinde Emsâl Kalfa'dan su istedim. O kadın yüzümü biraz gördü. Çirkinlik veya güzelliğim hakkında ondan da mutlak malûmat almış bulunacaksınız. Tahkik-i hüviyetime uğraştığınız esnada müsadif olduğunuz 151 numerolu hane macerası sizi şaşırttı. Meyus etti. Fakat bu vaka neticesinde de benim çirkin değil, güzel bir kız olduğum size temin edilmişti. Bir zayıf-ı şairaneye düşerek bu muhabir-i gaibinizle bir kere izdivaca azmetmiş bulundunuz. Mağlup olduğunuz bu zayıftan size ne mazarrat tevellüt edebilirdi? Büyük bir şey değil. Biraz masraf… Geçinebilirsem ne âlâ, geçinemediğim surette "İraden elinde olsun."[1821] deyiveririm vesselam. "Almak da hak, bırakmak da." dediniz.

İrfan işi bu surette muhakeme etmiş ve aynen böyle demişti. Sözlerinin göreceği suret-i telâkkiye intizaren gelin sustu. Güvey ma-fi-z-zamirinin[1822] bu kadar inceden inceye keşfedilmiş bulunmasından mütevellit bir şaşkınlıkla acilen bir cevap bulamadı. Arada geçen bu sükût Feriha'nın iddiasını tasdik demekti. Gelin devam etti:

— Evet, böyle dediniz. İzdivacımızı birkaç sebep tevellüt etti. Bunların başlıcası evlenmek hususunda adat-ı beldemizin bazı nikatını tenkit cihetiyle hemen müttehit-el-efkâr bulunmamızdır[1823]. Siz mektuplarımı okur okumaz "İşte, biraz söz anlatılabilecek bir kız." dediniz. Mezarlıklarda kâğıt helvası yemeği tenezzüh addeden takımdan olmadığıma sevindiniz. Bendeniz de sizin konferanslarınızda bulununca "İşte, fikrime yakın bir bey. Gördüğü gibi yaşamakla

---

[1819] itminan-ı zafer: zafer inancı
[1820] gurur-ı tefevvuk: üstünlük gururu
[1821] iraden elinde olsun: erkeğin karısını boşama sözü, boş ol
[1822] ma-fi-z-zamir: kalpte ve gönülde olan, sevgili
[1823] müttehit-el-efkâr bulunmak: fikir birliği içinde olmak

iktifa etmeyip hayat-ı umumiye-i milel tetkike[1824] tenezzül eden bir Türk." dedim. Ve sizin sabahleyin kalkınca tabakasıyla ağızlığını entarisinin ön cebine koyarak çapaklarını mahalle kahvesinde ovalayan güruhtan olmadığınıza sevindim. Peder, validesinin şefkat-i mütemadiyeleri altında naz ile perverişyab olan[1825] bir kız, izdivaç edince kadınlık hayatına ve ağır bir vazife altına girmiş olur. Artık kızlık zamanındaki hoppalıklara, çılgınlıklara, kayıtsızlıklara veda etmek lâzım gelir. Ben bu hayat-ı tufulânemi temdit[1826] için izdivacı mümkün mertebe tehir etmek istiyordum. Bunu birkaç sene daha tehir edebilirdim. Fakat bundan külliyen kurtulmak kabil değildi. Mahiyet-i hayatı muhakeme cihetiyle nikat-ı nazarları[1827] benimkilere pek tevafuk edemeyen velilerim beni kendilerince müntahip[1828] bir zevce vereceklerdi. İhtimal ki bundan müddet-i ömrümce bizar kalacaktım. Bu cihet-i mühimmeyi siz de mektuplarınızda ihtar ettiniz. Bunda haklıydınız. Sizinle izdivaç -affedersiniz- benim için ehven-i felâket[1829] görünüyordu. Bunu kabule karar verdim. Fakat kabl-el-izdivaç tasmim ettiğim bir deliliği icradan bir türlü kendimi alamadım. Keyfini kanun ittihaz eden, pek sert, pek müstebit[1830] bir zevc ile geçinemeyeceğimi biliyordum. Bu hususta sizi tecrübe etmek istedim. Tecrübem pek münasebetsiz oldu. Bunu itiraf ederim. Kadınlar aleyhinde tuğyan eden makalâtınızdan dolayı size hoşuntu koymuştum[1831]. Bunun da tesiri var. Doğru söylediğimden dolayı nazarınızda mafüv[1832] görüleceğimden eminim. Sizi büyük bir meraka düşüren o maceranın esası nedir? Bakınız size izah edeyim. Tarafımdan size mektup getiren o siyah çarşaflı kadın mektep ar-

---

[1824] hayat-ı umumiye-i milel tetkik: milletlerin yaşayışını inceleme
[1825] perverişyab olmak: yetiştirilmek
[1826] temdit: sürdürmek, uzatmak
[1827] nikat-ı nazar: bakış açısı
[1828] müntahip: seçilmiş
[1829] ehven-i felâket: kötünün iyisi
[1830] müstebit: zorba
[1831] hoşuntu koymak: hınç duymak
[1832] mafüv: affedilmiş

kadaşlarımdan afif[1833] bir kızdır. Bu hizmeti benim hatırım için pek büyük rica ve minnetlerle ifa etti. Hayatın pek tuhaf cilveleri vardır. En namuskâr adamlar bazen tutmamak için söz verirler. Sizin benim tahkik-i hüviyetime kalkışmamak hususunda vermiş olduğunuz söz de işte bu kabildendi. Benim kim olduğumu anlamadıkça rahat-ı zihin ve kalp sizin için kabil olamayacağını biliyordum. Size mektup getiren kadının nereye gittiğini anlamak için günün birinde bunu takip edeceğiniz bence muhakkaktı. Kendisine ona göre talimat verdim. Arkasından geldiğinizi görünce bu kızın kâğıtçı dükkânına girip size gösterecek surette bir kutu namelik kâğıt alarak çıkması işte bu talimat muktezayatından idi. Sonra Moderen binasının önünde tesadüf ettiği delikanlı kendi biraderidir. Bu kız size karşı icrasını deruhte eylediği[1834] rolü kemâl-i muvaffakiyetle oynadı. Sizi benim aleyhimde su-i zehaba düşürdü. Beyoğlu'ndaki 151 numerolu hanede bizim modistramızın terzihanesi vardır. O günü dadımla lâlâmla hep oradaydık. Sizin siyah çarşaflı kızın arkasından geldiğinizi pencereden görünce dadımla lâlâmın ellerine birer fincan kahveyle birer iri kalıp sigarası sundurdum. Onlar keyif çatmak üzereyken bendeniz başka bir odada hemen çarşaflanıp hanenin diğer kapısından sokağa fırladım. Malûm olan surette sizinle görüştüm. Size karşı o kadar mütecavizane kendi aleyhimde bulunmaktan maksadım bendenize peyda ettiğiniz muhabbet adi derecede bir şeyse sizi bu izdivaçtan vazgeçirmekti. Bu bedahetler karşısında yine ilk fikrinizden dönmeyerek bu izdivaçta ısrar gösterdiğiniz surette tamam aradığım romanesk tabiatlı zevci bulmuş olacaktım. İlk hatve-i ezvacınızda[1835] düçar olduğunuz şu mağlubiyetle aleyhlerinde bulunduğunuz kadınların intikamları da sizden alınmış oluyordu. Bendeniz aklına geleni yapmaya alışmış bir kızım. Bu hareketimin pek münasebetsiz olduğunu itiraf ediyorum. Fakat su-i ahvâli size şu suretle temin edilen bir kızı almak cesaretinde bulunmanız da benimkinden daha münasebetli bir hareket değildi. Zannederim ki

---

[1833] afif: iffetli

[1834] deruhte eylemek: üzerine almak

[1835] hatve-i ezvaç: evlilik adımı

cinnet-i efalce[1836] ödeştik. Tamam birbirimize lâyık zevc zevce olduğumuzu isbat ettik. Rabb'im encamını[1837] hayır eyleye. İşte hakikat-i hâl bundan ibarettir.

Gelin güveyin bu hararetli muhavereleri esnasında yenge Emeti Hanım birkaç defa kuleye çıkmış, kapıdan dinlemiş ve aşağıya inerek kaşlarını oynatıp ağzını yaya yaya:

— Aman Yarabbi hiç böyle balkonda, dam üstünde gerdek görmedim. Hep gelin söylüyor, oğlan dinliyor. Zavallıya hiç ağız açtırmıyor. Ne söylese çabuk mat ediyor. Dünya tersine döndü. Evvelden güveyler gelinleri söyletmek için saatlerle yalvarırlardı da yine ağız açtırtamazlardı. Ben hacıbabanıza üç gün lâkırdı söylemeye utandım. Adımı sordu da nutkum tutuldu. Bir türlü Emeti diyemedim. Biz evvel zaman kızları meğerse ne alık şeylermişiz…" vadisinde tutturdu. Bir hayli söylendi. Tekrar yukarı çıktı. Bu defa yanlarına girerek:

— Yosmalarım ortalık ağardı. Siz hâlâ birbirinizle lâkırdı imtihanı oluyorsunuz. Haydi aşağıya ininiz. Soyununuz, dökününüz âdet yerini bulsun. Yangın kulesindeki köşk bekçileri bile yatıp uyudular. Dedikoducuların çom ağızları artık kapansın. Elhamdülillah ne kuyruklu gördük ne sorguçlu…

Bu kuyruklu sözünü işitince gelin güvey epeyce şaşaladılar. Onlar kendi dertlerine dalıp Haley'i tamamıyla unutmuşlardı. İkisi de birer seda-yı istiğrapla:

— Ha sahih tamamıyla sabah olmuş da haberimiz yok. Hani ya Haley'in kuyruğundan geçecektik, tesemmüm-i umumî vuku bulacaktı? istifhamatında bulunarak[1838] etrafa baktılar.

Güneş maşrıktan[1839] altın kargılarını saçmaya başlamıştı. Semanın şetareti, ağaçların taraveti içinde kuşların sürudu işitiliyor, bütün mevcudat pürneşe görünüyordu. Kaç aydır tetebbuat-ı fen-

---

[1836] cinnet-i efal: delice eylem
[1837] encam: son
[1838] istifhamatta bulunmak: soru sormak
[1839] maşrık: doğu

niyelerine, imzalarının marufiyetine, sözlerinin hükm ü nüfuzuna güvenerek Mayıs'ın bu sabahı için tesemmüm-i umumî ilân edip duran bedbinan o tasavvur-ı müthiş, o intizarı mecnunanelerine bedel şimdi kâinattaki bu sürur-ı baharı, bu tebessüm-i hayatı görünce acaba ne düşünmüşlerdir? Keşfiyat-ı mahufelerinin adem-i husûlüne belki canları sıkılmıştır.

Yenge çekilince İrfan sabah yıldızları kadar bir hüsn-i dırahşana[1840] malik görülen zevcesinin önünde zanu ber-zemin-i taabbüt[1841] olarak:

— Bana senin gibi bir hüsn-i bibaha, bir melek bahşettiği için Haley'i takdis ederim[1842], dedi.

Sonra baygın bir nazar-ı perestişle Feriha'yı süze süze doğruldu. Mühtez dudaklarını biçin[1843], saf o cephe-i pakizeye[1844] temas ettirdi.

Hatime

Şu hikâyeyi tahrire başladığım zaman bütün cihan-ı medeniyet, Haley'in tehlike-i temasına karşı pürhelecan titreyip duruyordu. Bu korkunun pek nabemahal olduğunu, bu işaat-i bedhahaneye[1845] rağmen kimsenin başı bile ağrımayacağını mukaddimede temin etmiştim. Keyfiyet dediğim gibi oldu. Tehdidkâran Haley'in sekine-i arza bir şey hissettirmeksizin kemâl-i nezaketle geçip gittiğini görünce kaç zamandır bir maraz-ı sarî[1846] hükmüne giren havf-ı umumîyi nüksettirmek için arza çatmak üzere yıldızın geri döneceğini iddia garabetine kadar varmaktan çekinmediler…

[1840] hüsn-i dırahşan: parlayan güzellik
[1841] zanu ber-zemin-i taabbüt: ibadet eder gibi çökerek
[1842] takdis etmek: kutsamak
[1843] biçin: pürüzsüz
[1844] cephe-i pakize: lekesiz, temiz yüz
[1845] işaat-i bedhahane: kötülük istercesine haber yayma
[1846] maraz-ı sari: bulaşıcı hastalık

İnsanların yalancılıktaki cüretlerine bundan büyük misâl mi olur! Haley geri dönecektir. Fakat yetmiş beş sene sonra! Şu satırlara initaf eden enzar ashabı içinde 1401 sene-yi rumiyesine kadar berhayat kalacak bahtiyaran bulunursa geçirdikleri şu tecrübeye istinaden evlâd-ı müstakbelimize istihkâr-ı eracif[1847] lüzumunu tekrar etsinler.

Her hazanda birbiri üzerine evrak-ı eşcar[1848] gibi insanlar da yekdiğerini takiben toprağa yatarak fenayab oluyor. Bu lâyeteğayyer[1849], umumî bir kanun. Niçin endişe etmeli? Şu dünyada erilen başka ne var? Hayat yalan, ölüm hakikat…

Yakacık, 26 Mayıs 1326

Bitti

[1847] istihkâr-ı eracif: yalanlara itibar etmeme
[1848] evrak-ı eşcar: ağaç yaprakları
[1849] lâyeteğayyer: değişmez